

МІНІСТЕРСТВО НАУКИ І ОСВІТИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ
СТЕФАНИКА

Кваліфікаційна наукова праця

на правах рукопису

УДК 78.072-047.82-0.48.57: 398.8-048.52 (477) (043.5) "19"

Мазур Ірина Володимирівна

**КОНЦЕПТ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ ЕТНОГРАФІЇ ПЕРШОЇ
ЧВЕРТІ ХХ СТОЛІТТЯ**

Спеціальність 26.00.01 – теорія та історія культури (мистецтвознавство)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства

Дисертація містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Мазур І. В.

Науковий керівник **Круль Петро Франкович**, доктор мистецтвознавства,
професор

Івано-Франківськ – 2020

Анотація

Мазур І. В. Концепт української музичної етнографії першої чверті ХХ століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури (мистецтвознавство).

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ, 2020.

Дисертація являє собою комплексне дослідження процесів становлення і розвитку збирацької, дослідницької та популяризаторської діяльності в галузі фольклорної, зокрема народнопісенної творчості українського народу. Процес становлення основних методологічних принципів науково-дослідницької діяльності відносно фольклорної спадщини українського народу, що відбувся в першій чверті ХХ століття, розглядається з урахуванням соціально-політичних умов часу дослідження.

Джерельну базу дослідження становлять численні архівні документи та рукописи: звіти й періодичні видання наукових центрів і кабінетів ВУАН. Особливо цінними є програмні документи, запитальники, анкети, квестіонари, які розглядаються як основа методологічних розробок науковців першої чверті ХХ століття стосовно питань збирання та дослідження народної музичної творчості.

Оскільки окремих праць, у яких розглядався процес становлення основних принципів методології науково-дослідницької діяльності народнопісенної спадщини українського народу немає, простежити специфіку й особливості розгортання та подальшого розвитку цього процесу можна лише в студіях, присвячених висвітленню й аналізу основних напрямів науково-дослідницької діяльності першої чверті ХХ століття.

У 80–90-х роках ХХ століття в українській фольклористиці відбувся певний прорив, пов'язаний із появою значної кількості нових визначальних

праць і дослідницьких розробок українських науковців О. Боряк, Я. Вернюк, В. Гошовського, С. Грици, І. Денисюка, І. Довгалюк, А. Іваницького, Р. Кирчіва, Л. Кияновської, М. Мишанича, М. Мушинки, М. Пазяка, М. Парахіної, М. Ржевської, Г. Сокіл, О. Смоляка, Н. Шумада та інших, у яких осмислюється наукова, збирацька, дослідницька й популяризаторська діяльність багатьох видатних вчених і фольклористів минулих століть. Цей момент сприяв активізації науково-дослідницької діяльності відносно питань формування та розвитку основних принципів методології досліджень фольклорної спадщини.

Водночас аналіз і систематизація програмних документів із питань збирацького пошуку, визначення методологічних принципів науково-дослідницької діяльності кращих зразків народної музичної творчості, з'ясування значення та специфіки програмних документів у процесі розгортання й піднесення науково-дослідницької думки в аносованих географічних і часових межах, потребують додаткового дослідження. Усі зазначені джерела є достатньо репрезентативними та сприяють об'єктивному висвітленню процесів збирання, вивчення й популяризації народнопісенної творчості українського народу в означений період.

Визначено теоретико-методологічну основу дослідження та з'ясовано, що для розуміння об'єкта й предмета визначальними є принципи об'єктивності, системного підходу та історизму. Вони зумовлюють вивчення та узагальнення інформації на основі науково-критичного погляду й аналізу всього комплексу джерельних документів і наукових праць. Це дозволяє розглядати процес науково-дослідницької діяльності народнопісенної творчості в соціокультурному континуумі. При дослідженні концепту української музичної етнографії в окреслених історичних межах необхідним є використання історичного, джерелознавчого, культурологічного, структурного аналізу.

Проблематика дисертації передбачає використання принципу системності, основними складовими якого є методи синтезу й аналізу, що

забезпечують аналітичне опрацювання та структурно-логічне впорядкування значної кількості історіографічних матеріалів, які є важливими складовими для розуміння специфіки й особливостей процесу формування та розвитку дослідницької діяльності фольклорної спадщини. Визначено й проаналізовано особливості становлення основних принципів методології науково-дослідницької діяльності народнопісенної творчості. Обґрунтовано значення програмних документів у процесі збирання, вивчення, систематизації і подальшої популяризації фольклорної спадщини українського народу.

Визначено, що першу половину XIX століття в історії розвитку музичної фольклористики необхідно розглядати як період її становлення, для якого показовим є формування поглядів на фольклор. Специфіка зазначеного періоду полягає в аматорсько-прикладному підході до народної творчості, важливість існування якої розглядається лише в контексті музикування. Такий підхід знімає прояви наукового підходу до вивчення народнопісенної творчості українського народу. Проте, перші спроби класифікації і систематизації народнопісенних зразків свідчать про зародження принципів наукового підходу до збирання фольклору, який полягає в епізодичному використанні впорядниками збірок принципу історизму.

З'ясовано, що в другій половині XIX століття монографічне збирання фольклору набуває більшого поширення, репертуар окремих співаків та оповідачів, конкретних сіл і районів збирають та досліджують не тільки окремі фольклористи, а й наукові товариства. У процесі опрацювання і систематизації фольклору поступово формуються методи ґрунтовної науково-етнографічної дослідницької праці, які стануть основою для наукових пошуків із фольклористики й етнографії початку XX століття. Показовим для другої половини XIX століття є формування науково-етнографічної методики збирання та вивчення народної творчості, в основі якої лежить погляд на народну пісню як на самобутній й унікальний зразок народної творчості, що вражає своєю неповторністю, індивідуальністю,

завдяки якому відбувається знайомство з глибинним різноманітним і багатим духовним світом українського народу. На ці базові принципи відношення до фольклору спиралися дослідники в процесі становлення методологічних основ фольклористики.

Визначено, що початок ХХ століття має свої специфічні особливості, серед яких необхідно зазначити формування певних наукових позицій відносно вивчення народнопісенного матеріалу: науковий підхід застосовується у вивченні регіональної специфіки музичного фольклору, який демонструють праці І. Воробкевича, О. Кольберга, Л. Куба, І. Омельського, Я. Сенчика, Ю. Федьковича; окреслено коло теоретичних поглядів на феномен народної пісні; визначено особливості процесу становлення системи теоретичних і методологічних засад музичної фольклористики, що безпосередньо пов'язано із визначенням й зазначенням основного кола проблематики. Перед дослідниками постають питання походження та розвитку народної творчості, усвідомлення значення фольклорно-етнографічного матеріалу для розвою як окремих галузей науки, так і для розуміння національної самобутності й оригінальності. Показовим для початку ХХ століття є наявність трьох типів видань зразків пісенної творчості, де народні пісні згруповано та систематизовано за жанровими, регіонально-жанровими й регіонально-територіальними ознаками.

Визначено, що на початок ХХ століття на теренах Західної України були закладені підвалини музичної фольклористики як науки та створені необхідні умови для комплексного вивчення народнопісенної творчості. Спільним для всіх українських земель було те, що загалом розвиток українського музичного мистецтва на теренах Лівобережної та Правобережної України й активний рух до професіоналізації всіх форм культурно-мистецького простору ґрунтувалися на національних традиціях.

Обґрунтовано, що налагодження масштабної мережі кореспондентів, яка охоплювала майже всі регіони країни, тісний зв'язок Етнографічної Комісії з периферією, із місцевими збирачами фольклорно-етнографічного

матеріалу – усе це сприяло значному піднесенню як збирацької, так і науково-дослідницької діяльності. При отриманні численних фольклорно-етнографічних матеріалів із різних регіонів нашої країни, Етнографічна Комісія мала можливість дослідити процес розвитку української народної творчості як у загальному, так і в локальному вимірах, виявити особливості та специфіку змін, пов'язаних із побутуванням жанрових моделей у певних регіонах, з'ясувати процеси взаємозв'язку та взаємовпливу, які відбувалися під впливом взаємодії народної творчості українського народу з культурним надбанням інших етнічних груп, які мешкали на території України.

Визначено наукові засади українознавства та їхню дію на розвиток музичної фольклористики. Використання в науковій діяльності нових методів пізнання, формування документальної бази українознавчих досліджень, вивчення та оприлюднення значного масиву джерел, зокрема літописів, архівних документів стало підґрунтям для систематизації зібраного музичного матеріалу. Завдяки створенню організаційної структури науково-дослідних установ і появі програмних документів збирачі фольклору отримали додаткові можливості для його опрацювання та популяризації. Активне використання при вивченні проблемних питань досвіду інших галузей науки, як вітчизняної так і закордонної, збагатило наукову методологію дослідників народнопісенної творчості. Одним із напрямів збирацької і дослідницької діяльності було охоплення увагою всіх регіонів України з метою збирання фольклорно-етнографічних матеріалів, які надавали змогу представити існування й розвиток народних традицій, обрядів у регіональному вимірі, з урахуванням їхніх особливостей і специфіки.

Ключові слова: музична етнографія, фольклористика, збирацька діяльність, науково-дослідницька діяльність, народнопісенна творчість, програми, методологія дослідження.

Summary

Mazur I.V. The concept of Ukrainian music ethnography of the first quarter of the twentieth century. – Qualification scientific work on the manuscript's rights.

Dissertation for a candidate degree in art studies, specialty 26.00.01 – theory and history of culture.

State Higher Educational Institution «Vasil Stefanyk Precarpathian National University», Ivano-Frankivsk, 2020.

The dissertation is a comprehensive study of the processes of formation and development of collecting, research and popularization activities in the field of folklore, in particular, folklore creativity of the Ukrainian people. The process of formation of basic methodological principles of research activity concerning the folklore heritage of the Ukrainian people, which took place in the first quarter of the twentieth century, is considered taking into account the socio-political conditions of the time of research.

Professional research examines archival documents and manuscripts: reports and periodicals of VUAN research centers and offices. Specially designed program documents, recorders, questionnaires, quaestories, which are considered as the main methods of methodological development of scientists of the first half of the twentieth century, related to scientific and research musical creativity.

Since there are no separate works that considered the process of formation of the basic principles of the methodology of research activity of the folk-written heritage of the Ukrainian people, it is possible to trace the specifics and features of the deployment and further development of this process only in the studios dedicated to the coverage and analysis of the main directions of research and research activity century.

In the 80-90's of the twentieth century in Ukrainian folklore there was a certain breakthrough associated with the emergence of a significant number of new defining works and research developments of Ukrainian scientists O. Boryak,

I. Denisyuk, I. Dovgaluk, V. Goshovsky, S. Hrytsa, A. Ivanitsky, R. Kirchiv, L. Kyanovskaya, M. Mishanych, M. Mushynki, M. Parakhinoy, M. Pazyak, M. Rzhetskaya, N. Shumada, O. Smolyak, G. Sokil, Y. Vernyuk and others, in which the scientific, collecting, research and popularizing activities of many prominent scientists and folklorists are considered ynulyh centuries. This moment contributed to the intensification of research activities on the issues of formation and development of the basic principles of methodology for the study of folklore heritage.

At the same time, analysis and systematization of programming documents on the issues of collection activities, determination of methodological principles of research activities of the best samples of folk music, clarification of the significance and specificity of program documents in the process of deployment and elevation of scientific thought within the announced geographical and time limits, require research. All these sources are quite representative and contribute to the objective coverage of the processes of collecting, studying and popularizing the folklore creativity of the Ukrainian people in the specified period.

The theoretical and methodological basis of the research has been determined and it has been found out that the principles of objectivity, systematic approach and historicism that determine the study and synthesis of information on the basis of scientific and critical view and analysis of the whole set of source documents and scientific works, which allows to consider the process of research activities of folk creativity in the socio-cultural continuum. In exploring the concept of Ukrainian musical ethnography within the outlined historical boundaries, it is necessary to use historical, source, cultural, and structural analysis.

The problems of the dissertation involve the use of the principle of systematicity, the main components of which are methods of synthesis and analysis, which provide analytical processing and structural and logical ordering of a considerable amount of historiographic materials, which are important components for understanding the specifics and features of the process of formation and development of research activities of folklore. The peculiarities of

the formation of the basic principles of the methodology of research activity of folklore creativity have been identified and analyzed. The importance of program documents in the process of collecting, studying, systematizing and further popularizing the folklore heritage of the Ukrainian people is substantiated.

It is determined that the first half of the nineteenth century in the history of the development of musical folklore should be considered as the period of its formation, for which the formation of views on folklore is indicative. The specificity of this period lies in the amateur-applied approach to folk art, the importance of which is considered only in the context of music. This approach removes the scientific approach to the study of folk art of the Ukrainian people. However, the first attempts to classify and systematize folk specimens testify to the emergence of principles of a scientific approach to the collection of folklore, which consists in the occasional use of the collectors of the principles of historicism.

It is found that in the second half of the nineteenth century, monographic collecting of folklore became more widespread, and the repertoire of individual singers and storytellers, specific villages and districts was collected and researched not only by individual folklorists but also by scientific societies. In the process of elaboration and systematization of folklore, methods of thorough scientific and ethnographic research work are gradually being formed, which will become the basis for many scientific studies on folkloristics and ethnography of the early twentieth century. Indicative for the second half of the nineteenth century is the formation of scientific and ethnographic methods of collecting and studying folk art, which is based on the view of folk song as an original and unique sample of folk art, which amazes with its uniqueness, personality, through which the familiarity with glory the rich spiritual world of the Ukrainian people. It is on these basic principles of relation to folklore that the researchers have relied in the process of establishing the methodological foundations of folklore.

It is determined that the beginning of the twentieth century has its specific features, among which it is necessary to mention the formation of certain scientific positions on the study of folklore material: the scientific approach is used in the

study of the regional specificity of musical folklore, which show the works of I. Vorobkevich, O. Kolberg, L. Cuba, I. Omelsky, Y. Senchyk, Y. Fedkovych; outline the theoretical views on the phenomenon of folk song; the peculiarities of the process of formation of the system of theoretical and methodological foundations of musical folklore are determined, which is directly connected with the definition and indication of the main range of problems. Researchers are confronted with the origin and development of folk art, an awareness of the importance of folklore and ethnographic material for the development of both individual fields of science, and for understanding national originality and originality. Indicative for the beginning of the twentieth century is the presence of three types of editions of samples of song creativity, where folk songs are grouped and organized according to genre, regional-genre and regional-territorial features.

It is determined that at the beginning of the twentieth century the foundations of musical folklore as a science were laid in the territory of Western Ukraine and the necessary conditions were created for a comprehensive study of folklore creativity. What was common to all Ukrainian lands was that, in general, the development of Ukrainian musical art in the territory of the Left-Bank and Right-Bank Ukraine and the active movement to professionalize all forms of cultural and artistic space were based on national traditions.

It is justified that the establishment of a large network of correspondents covering almost all regions of the country, the close connection of the Ethnographic Commission with the periphery, with the local collectors of folklore and ethnographic material – all this contributed to a considerable increase of both collecting and research. Having received numerous folklore-ethnographic materials from different regions of our country, the Ethnographic Commission was able to study the process of development of Ukrainian folk art both in general and in local dimensions, to identify the peculiarities and specificity of changes related to the existence of genre models in certain regions, from to identify the processes of interconnection and interaction that took place under the influence of the

interaction of the national creativity of the Ukrainian people with the cultural heritage of other ethnic groups that lived on the territory of Ukraine.

The importance of the scientific foundations of Ukrainian studies for the development of musical folklore is determined. The use of new methods of cognition in the scientific activity, the formation of a documentary base of Ukrainian scientific research, the study and publication of a large array of sources, chronicles, archival documents became the basis for the systematization of the collected music material. Thanks to the creation of the organizational structure of the research institutions and the appearance of their printed organs, folklore collectors were given additional opportunities for its elaboration and popularization. Active use in the study of problematic issues of experience of other branches of science, both domestic and foreign, enriched the scientific methodology of researchers of folklore creativity. One of the areas of collecting and research activity was to capture the attention of all regions of Ukraine in order to collect folklore-ethnographic materials that provided an opportunity to represent the existence and development of folk traditions, rituals in the regional dimension, taking into account their peculiarities and specificity.

Keywords: musical ethnography, folklore, collecting activity, research activity, folklore creativity, programs, research methodology.

Основні положення дисертації викладені автором у таких публікаціях:

Статті у фахових виданнях України та виданнях, включених до наукометричних баз:

1. Мазур І. В. Проблеми збирацької діяльності Музичного товариства ім. Миколи Леонтовича на Поділлі у 20-х роках ХХ ст. та творче використання народнопісенного матеріалу у процесі навчання та виховання молоді (за матеріалами наукових збірників Кам'янець-Подільського національного університету «Микола Леонтович і сучасна освіта та культура»). *Наукові записки*. Сер.: Історія. Вінниця : Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського, 2008. Вип. XIII. С. 284–288.

2. Мазур І. В. Діяльність Етнографічної комісії ВУАН у контексті дослідження народнопісенної спадщини українського народу у 20-х роках ХХ століття. *Наукові записки Тернопільського національного університету ім. В. Гнатюка*. Сер.: Мистецтвознавство. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. № 2. С. 37–44.

3. Мазур І. Музикознавчі студії у контексті соціокультурних процесів Правобережної та Лівобережної України у 20-х – першій половині 30-х років ХХ століття. *Наукові записки Тернопільського національного університету ім. В. Гнатюка*. Сер.: Мистецтвознавство. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. № 1 (33). С. 57–66.

4. Мазур І. Основи наукового підходу до вивчення української народнопісенної творчості у працях дослідників другої половини ХІХ століття. *Вісник Львівського університету*. Сер.: Мистецтвознавство. Львів, 2015. Вип. 16. Ч. 2. С. 73–85.

5. Мазур І. В. Методологические подходы и принципы исследования украинского народно-песенного наследия конца ХІХ – начала ХХ века. *Europäische Fachhochschule European Applied Sciences*, Section 12: Study of art 2017. № 3. С. 83–87.

6. Мазур І. Значення програмних документів в процесі збирацької та науково-дослідницької діяльності в Україні другої половини ХІХ – початку ХХ століття. *Наукові записки Тернопільського національного університету ім. В. Гнатюка*. Сер.: Мистецтвознавство. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. № 2 (39). С. 116–128.

7. Мазур І. В. Значение программных документов в процессе формирования и становления основных принципов в методологии научно-исследовательской деятельности первой четверти ХХ столетия. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. Warsaw, 2020. March, Vol. 3 (24). С. 12–18.

Праці апробаційного характеру:

1. Мазур І. Українська музична спадщина 20-х – 30-х років ХХ століття

як фактор розвитку культури у контексті процесу інтернаціоналізації. *Культура, мистецтво та освіта в умовах глобалізації: проблеми і перспективи розвитку* : Всеукр. наук.-метод. конф. (Вінниця, 29–31 жовтня 2007 р.) / Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2007. С. 20–23.

2. Мазур І. В. Залучення українського фольклору до підготовки вчителів музики у контексті досвіду 20-х–30х рр. ХХ ст. *Виховний потенціал українського мистецтва, фольклору, обрядовості та звичаїв у роботі навчально-виховних закладів* : Всеукр. наук.-метод. семінар (Хмельницький, 12 березня 2008 р.). Хмельницький, 2008. С. 184–186.

3. Мазур І. В. Деятельность Кабинета музыкальной этнографии УАН 1920-30-х годов в контексте развития украинской музыкальной фольклористики. *Национальный фольклор и формирование духовно-нравственных ценностей в современном обществе* : Всерос. науч.-практ. конф. (с международным участием) (Орел, 1–2 апреля 2010 г.) / Орловский государственный институт искусств и культуры. Орел, 2010. С. 51–57.

4. Мазур І. В. Дослідження української народнопісенної творчості науковими установами ВУАН у 20-30-х роках ХХ століття. *Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури* : матеріали ІV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (Вінниця, 15–17 листопада 2011 р.) / Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2011. С. 98–101.

5. Мазур І. Особливості збирацької діяльності української народнопісенної творчості кінця ХVІІІ – початку ХІХ століття: витоки та становлення дослідницької думки. *Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (Вінниця, 19–21 листопада 2013 р.) / Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2013. С. 99–102.

6. Мазур І. В. Діяльність М. С. Грушевського у контексті духовного

відродження України в 20-х роках ХХ століття. *Актуальні питання мистецької педагогіки* : зб. наук. пр. Хмельницький, 2014. Вип. 3. С. 56–62.

7. Мазур І. Специфіка діяльності наукових товариств при ВУАН у процесі збирання, дослідження та збереження музичної народної спадщини у 1920-х роках ХХ століття. *Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (Вінниця, 25–26 листопада 2015 р.) / Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2015. С. 121–125.

8. Мазур І. Специфіка та методологічні підходи до вивчення української народнопісенної спадщини в кінці ХІХ – початку ХХ століття. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія* : тези доп. Міжнар. наук. конф. (Львів, 25 листопада 2016 р.) Львів: Растр-7, 2016. С. 109–113.

9. Мазур І. Значення програмних документів в процесі розгортання збирацької та науково-дослідницької діяльності на Україні в кінці ХІХ – початку ХХ століття. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія* : тези доп. Міжнар. наук. конф. (Львів, 30 листопада 2018 р.) Львів: Растр-7, 2018. С. 130–133.

10. Vereshchahina-Biliavska O. Ye., Hrinchenko T. D., Cherkashyna O. V., Mazur I. V., Plakydiuk O. Yu. Requiem by Alfred Schnittke: to the question of embodiment of old models of spiritual genres in contemporary music. *ASTRA Salvensis*. Romania, 2020. Supplement no. 1. P. 631–641.

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень.....	17
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. УКРАЇНСЬКА МУЗИЧНА ЕТНОГРАФІЯ: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ І МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	30
1.1 Історіографія та джерельна база дослідження.....	30
1.2 Науково-методологічне підґрунтя вивчення української музичної етнографії першої чверті ХХ століття.....	45
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ПІДґРУНТЯ ВИВЧЕННЯ НАРОДНОПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХ СТОЛІТТЯ.....	55
2.1 Записи народних музичних текстів як основа для вивчення фольклорного матеріалу в ХVІ – першій половині ХІХ ст.	55
2.2 Закладання основ наукового підходу та систематизації народнопісених зразків у працях дослідників другої половини ХІХ ст.	65
2.3 Збирання та запис української народнопісенної творчості на межі ХІХ – ХХ ст. – новий етап розвитку музичної фольклористики.....	77
2.4 Специфіка функціонування музичної фольклористики на теренах Західної України.....	87
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО ПІДХОДУ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ РІЗНОМАНІТНИХ СТРУКТУР НАУКОВО-КУЛЬТУРНИХ ІНСТИТУЦІЙ УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХ СТОЛІТТЯ.....	103
3.1 Специфіка перебігу соціокультурних процесів у різних регіонах України першої чверті ХХ ст.	103
3.2 Становлення наукових форм дослідження народнопісенної творчості в соціокультурному просторі України радянського періоду	108

3.2.1 Діяльність Етнографічної Комісії при ВУАН як основа наукового вивчення музичного фольклору.....	108
3.2.2 Значення Кабінету музичної етнографії ВУАН у процесі дослідження народної творчості.....	118
3.3 Роль наукових товариств при ВУАН у процесі вивчення і збереження музичної народної спадщини у 1920-х роках.....	132
РОЗДІЛ 4. ПРОГРАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД, МЕТОДОЛОГІЯ, СПЕЦИФІКА ВПОРЯДКУВАННЯ.....	142
4.1 Особливості впорядкування народнопісенної спадщини в збірках останньої третини ХІХ – початку ХХ століття.....	142
4.2 Методологічні підходи до вивчення фольклору, сформовані в перших програмних розробках і документах.....	152
4.3 Принципи впорядкування програм стосовно вивчення фольклору, створених при Етнографічній комісії ВУАН у 1920-х роках.....	169
ВИСНОВКИ.....	185
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	195
ДОДАТКИ.....	301

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АК ВУАН – Археографічна Комісія Всеукраїнської Академії наук

АРГТ – Архів Російського Географічного товариства, м. Санкт-Петербург

ВУАН – Всеукраїнська Академія наук

ВР ЛННБУ – Відділ рукописів Львівської Національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника, м. Львів

ВР ЦНБ – Центральна наукова бібліотека ім. В. І. Вернадського НАН України (відділ рукописів), м. Київ

ВУКОПИС – Всеукраїнський комітет охорони пам'яток мистецтва і старовини

ІМФЕ НАН – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної Академії наук України, м. Київ

ІР НБУВ – Інститут рукописів Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського, м. Київ

НА ІМФЕ НАН – Науковий архів Інститута мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної Академії наук України, м. Київ

НБУВ – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, м. Київ

НТШ – Наукове товариство імені Т. Г. Шевченка

УАН – Українська академія наук

ЦДАВО – Центральний Державний архів вищих органів влади та управління України, м. Київ

ЦДІАК України – Центральний державний історичний архів, м. Київ

ВСТУП

Актуальність дослідження. Вивчення збирацької діяльності народнопісенної творчості українського народу було й залишається однією з пріоритетних дослідницьких проблем. Актуальність завдання, яке гостро постало перед сучасними гуманітарними науками, зокрема, фольклористикою, полягає в необхідності пізнання та дослідження всіх компонентів процесу становлення та розвитку наукової думки в різні періоди історичного минулого української культури. Це надасть можливість простежити динаміку та з'ясувати характер змін такого важливого й цінного компоненту духовної скарбниці нашого народу.

Важливу роль у справі дослідження, вивчення, систематизації та збереження народної культури належить музичній фольклористиці, історія якої являє собою яскравий зразок того, що відбувалось як в українському мистецтві протягом століть, так і в суспільстві у цілому. Гостро реагуючи на всі зміни, якими було особливо насичено ХХ століття, народнопісенна творчість намагалася не тільки зафіксувати та документально відтворити ту чи іншу подію, а й головне – дати належну критичну оцінку, своєрідний «відгук» на все, що відбувалось в суспільстві у певний історичний період.

У 80-х – 90-х роках ХХ століття в українській фольклористиці відбувся певний прорив, пов'язаний із появою значної кількості нових визначальних праць і дослідницьких розробок українських науковців В. Гошовського, А. Іваницького, Р. Кирчіва, С. Грици, Л. Кияновської, М. Пазяка, Н. Шумади, М. Мушинки, О. Мишанича, О. Смоляка, І. Денисюка, О. Боряк, С. Шевчука, Я. Вернюк, І. Довгалюк, Г. Сокіл, М. Парахіної, М. Ржевської та інших, завдяки їм відбулося осмислення наукової, збирацької, дослідницької та популяризаторської діяльності видатних фольклористів минулих століть.

Кожне нове звернення до народної спадщини українського народу надає можливість усвідомити значення та місце окремого мистецького явища в загальній еволюції української культури, розглянути й з'ясувати моменти взаємовпливу і взаємозв'язку з іншими складовими мистецького простору.

Проте й досі не існує систематичної узагальнюючої праці з історії українського музичного мистецтва, в якій було б представлено процес формування, становлення та подальшого розвитку цієї важливої складової культурного простору нашого суспільства. Праці українських науковців радянського періоду, в яких розглядаються мистецькі явища минулих століть, містять ідеологічні та методологічні догми, що не дають можливості об'єктивно представити й документально достовірно висвітлити всі події в їхньому складному процесуальному розгортанні.

В умовах ідеологічного тиску та жорстокої цензури, в яких опинилося чимало дослідників ХХ століття, вирішення проблеми збирання, вивчення та збереження народнопісенної спадщини українського народу часто зводилося до запису, узагальнення й популяризації пролетарських, революційних, соціалістичних пісень. Їх вважали зразками пісенного мистецтва як одного з визначальних явищ розвитку культури українського народу. Спотворене, викривлене висвітлення діяльності багатьох українських наукових шкіл, інституцій минулого; однобоке, обмежене коло аналізованих і згадуваних проблем наукового простору; замовчування й ігнорування не тільки імен видатних науковців, а й спроба назавжди знищити всі архівні матеріали та документи, які не вкладалися в певні стереотипи й чіткі визначення соціалістичних догматів – основні ознаки науково-дослідницького простору минулого століття.

Таким чином, значна кількість праць і досліджень радянського періоду з історії українського музичного мистецтва характеризуються ідеологічною зашореністю, упередженими підходами й оцінками, обмеженим і чітко визначеним колом дослідницьких проблем, стереотипністю та однобокістю у висвітленні багатьох явищ, подій культурного минулого нашого суспільства. Однак, жодна з існуючих на сьогоднішній день наукових праць не ставила собі за мету дослідити й висвітлити процес збирання, запису, вивчення та популяризації української народнопісенної спадщини комплексно, використовуючи розробки і певні досягнення в аналізі цієї проблематики

таких галузей науки, як фольклористика, етнографія, краєзнавство, зафіксувати й означити характер суттєвих змін, які відбувались у дослідницькому просторі в Україні першої чверті ХХ століття. Саме цей чинник став вирішальним при виборі теми дисертації **«Концепт української музичної етнографії першої чверті ХХ століття»**.

ХХ століття справедливо вважається найбільш насиченим, динамічно-активним, конфліктно-суперечливим й одночасно, пошуково-творчим, революційно-авангардним століттям як в загальній історії людства, так і в історії української держави. Дати об'єктивну, історично правдиву та документально підтверджену оцінку явищам, що відбувалися в минулому столітті – відповідальне й складне завдання, яке потребує обґрунтованого осмислення:

- відтворення процесу дослідження фольклору (починаючи з етапу елементарної та примітивної збирацької діяльності, закінчуючи науково-дослідницьким пошуком із ґрунтовними методологічними розробками),

- простеження та з'ясування особливостей розгортання дослідницької діяльності з урахуванням усіх складових цього процесу (вивчення значення й ролі інституцій і закладів, аналіз їхньої діяльності в ході збирання та дослідження фольклору);

- класифікації та систематизації програмних документів, що являли собою керівництво до дії в процесі розгортання збирацької й дослідницької діяльності першої чверті ХХ століття;

- вивчення процесу становлення української науково-методологічної думки, виявлення специфіки функціонування наукових установ із проблем збирання, фіксації та популяризації зразків народнопісенної спадщини українського народу;

- з'ясування й визначення особливостей розгортання дослідницької та збирацької діяльності в різних регіонах України першої чверті ХХ століття.

Державні архівні установи України містять достатню кількість програмних документів, які потребують систематизації й класифікації, що

необхідно для створення повної картини процесу дослідницької діяльності першої чверті ХХ століття, відтворення та простеження всіх напрямів розгортання наукової думки відносно фольклору. У процесі роботи над дослідженням авторка використала архівні матеріали й програмні документи, що містяться в наукових архівах і відділах рукописів: Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Центральному Державному архіві вищих органів влади та управління України, Центральному Державному історичному архіві (м. Київ), Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України, Інституту історії України НАН України, Львівській Національній науковій бібліотеці ім. В. Стефаника. Врахування особливостей і специфіки розгортання дослідження фольклору в різних місцевостях і регіонах України надає можливість створити цілісну картину функціонування й еволюції фольклору в досліджуваний період.

Вивчення архівних і програмних документів, які певний час були поза увагою дослідників, знайомство з рукописами, документальними матеріалами, багато з яких й досі не опубліковані – усе це створює сприятливі умови для реконструкції та відтворення реальних подій історичного минулого, дає можливість зрозуміти логіку розвитку й специфіку розгортання явищ культурного простору українського народу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дисертації затверджена Вченою Радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 11 від 27 листопада 2013 р.). Дисертаційне дослідження відповідає плану наукових робіт кафедри виконавського мистецтва Навчально-наукового інституту мистецтв «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» і є частиною комплексної науково-дослідної теми «Проблеми координації українського і світового досвіду виконавського мистецтва: національно-регіональна специфіка» (державний реєстраційний номер 0106U008758).

Мета дослідження – визначити основні напрями та принципи вивчення фольклору в процесі методологічного становлення науково-дослідницької думки, що утворили концептуальне підґрунтя української музичної етнографії першої чверті ХХ століття.

Завдання дослідження:

- проаналізувати джерельну базу дослідження; визначити та розглянути науково-методологічне підґрунтя вивчення української музичної етнографії першої чверті ХХ століття;

- обґрунтувати принципи систематизації фольклорного матеріалу й визначити специфіку збирання та запису української народнопісенної творчості на межі ХІХ – ХХ ст.;

- виявити особливості перебігу соціокультурних процесів і з'ясувати особливості збирацької діяльності в різних регіонах України першої чверті ХХ ст.;

- розглянути та визначити характерні закономірності науково-дослідницької діяльності в процесі збирання й вивчення фольклору науковими інституціями в Україні у 20-х роках ХХ століття;

- окреслити методологічні підходи до вивчення народнопісенної спадщини в Україні означеного періоду;

- визначити принципи впорядкування програмних документів до вивчення народної творчості й з'ясувати їхню роль у процесі розгортання науково-дослідницької діяльності в Україні першої чверті ХХ століття.

Об'єкт дослідження – музична етнографія та фольклористика України.

Предмет дослідження – українська музична етнографія першої чверті ХХ століття.

Хронологічні межі дослідження – перша чверть ХХ століття. Саме в цей історичний період було створено значний масив програмних документів для збирання народної творчості, які потребують наукового вивчення та систематизації. Проте, усвідомлення специфіки впорядкування цих документів неможливе без вивчення особливостей збирацької діяльності в

період становлення музичної фольклористики. Тому, авторка дисертації звертається до огляду й систематизації результатів збирацької діяльності як науковців, так і аматорів XVIII – початку XX століть.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали фундаментальні праці українських і зарубіжних науковців у галузі культурології (О. Арнольдова, О. Белика, В. Біблера, Г. Веремієнко, О. Гуревича, Л. Гумільова, М. Данілевського, М. Заковича, Л. Іоніна, А. Карміна, М. Когана, А. Тойнбі, О. Шпенглера та інш.), етномузикології (В. Борисенко, О. Боряк, В. Горленко, В. Гошовського, М. Дмитренко, Л. Добрянської, І. Довгалюк, І. Земцовського, А. Іваницького, К. Квітки, Ф. Колесси, Б. Луканюка, І. Матяш, І. Мацієвського, М. Мишанича, О. Мурзіної); історичного музикознавства (Н. Герасимової-Персидської, Л. Кияновської, О. Козаренка, Л. Корній, В. Шульгіної); етнографії (Г. Громова, К. Гуслистого, О. Дея, Р. Кирчіва, Ф. Колесси, О. Кольберга, С. Макарчука, М. Мишанича, М. Парахіної, М. Ржевської, Г. Сокіл, О. Чекановської); фольклористики (М. Азадовського, І. Березовського, І. Богданова, М. Гайдая, С. Грици, І. Денисюка, Ф. Колесси, М. Мушинки, О. Правдюка, Н. Шумади).

Дослідження ґрунтується на принципах наукової об'єктивності, системного підходу та історизму, які зумовлюють вивчення й узагальнення відомостей на основі науково-критичного погляду та аналізу всього комплексу джерельних документів і наукових праць стосовно предмета дисертації. Для вивчення проблематики дисертації, досягнення мети й реалізації окреслених завдань було використано міждисциплінарний, історичний, культурологічний та аксіологічний підходи, які дозволили розглянути процес формування, становлення й розвитку основних принципів методології дослідження українського фольклору в еволюційній динаміці та векторній визначеності. Залучення теоретичних і емпіричних здобутків етнографії, історії, філософії, культурології, краєзнавства, музикознавства, фольклористики та інших напрямів науки, їх основних складових надало

можливості вивчити й дослідити як діяльність окремих постатей, інституцій та установ, що відіграли помітну роль у процесі становлення й подальшого розгортання процесів науково-дослідницького характеру, так і сприяло створенню цілісної картини культурного простору першої чверті ХХ століття; зрозуміти сутність, витоки, етапи розвитку, особливості обраного історичного періоду; виявити його провідні тенденції та специфіку.

Фундаментальними й визначальними для дослідження стали принципи історизму, наукової об'єктивності, загального зв'язку та взаємозалежності, які передбачали використання низки методів:

- методи наукової об'єктивності й історизму – для простеження передумов, основних етапів становлення та розвитку української музичної етнографії, виявлення об'єктивних обставин суспільно-політичного, ідеологічного й культурного простору першої чверті ХХ століття;

- методи загального зв'язку та взаємозалежності – для вивчення специфіки й визначення векторності функціонування соціокультурного простору першої чверті ХХ століття; метод загального зв'язку – для співставлення процесу науково-дослідницької діяльності в різних регіонах України, з'ясування його специфіки.

Окреслена проблематика дисертації зумовила використання низки як загальнодисциплінарних методів так і методів історичної науки:

- джерелознавчий та емпірико-теоретичний методи – для вивчення й аналізу великої кількості архівного матеріалу й програмних документів;

- дескриптивний (описовий) метод – у виявленні, вивченні та аналітичному огляді першоджерел;

- історико-ретроспективний метод – для актуалізації історіографічної інформації, визначення основних етапів науково-дослідницької діяльності, з'ясування особливостей кожного з них, розуміння специфіки й векторності напряму діяльності;

- біографічний метод – для висвітлення культурної та науково-дослідницької діяльності збирачів і дослідників фольклору;

- методи критичного аналізу та контент-аналізу – для опрацювання значного масиву першоджерел, архівних і програмних документів, їхньої класифікації, групування, визначення спектру проблематики дослідницьких розробок і наукових праць;

- аналітико-синтетичний і логіко-проблемний методи – для об'єктивності аналізу вивчених матеріалів, їхнього узагальнення, виявлення сутності й інформаційної змістовності опрацьованих джерел;

- логіко-історичний метод – для визначення та з'ясування специфіки процесу наповнення історіографічної концепції дослідження логічно-структурованим і змістовно-сутнісним матеріалом, визначення напрямку й принципів аналізу різноманітних текстових матеріалів;

- порівняльно-історичний і метод аналогії – для визначення загального й специфічного в процесі формування й розвитку принципів, методів збирацької та дослідницької діяльності фольклористів як в окремих регіонах України, так і в загальному контексті; виявлення характерних ознак і з'ясування сутності й специфіки програмних документів, їхньої ролі та значення в науково-дослідницькій діяльності;

- проблемно-хронологічний метод – для простеження напрямку й визначення проблематики збирацької та дослідницької діяльності, з'ясування спрямованості й тематичної змістовності пісенних збірок українського народу в історичній перспективі; розуміння логіки становлення й формування основних принципів методології наукового вивчення народнопісенної спадщини, визначення послідовності у виборі основних чинників і компонентів дослідницької діяльності, з'ясування доцільності їхнього використання в процесі збирання, узагальнення та популяризації зразків народнопісенної творчості;

- системний метод, основними складовими якого є аналіз й синтез – для аналітичного опрацювання та структурно-логічного впорядкування значної кількості документів й архівних матеріалів; класифікації основних груп джерелознавчої бази; простеження основних тенденцій та виявлення процесу

дослідницької діяльності; систематизації програмних документів за їхнім призначенням і спрямованістю; вивчення народнопісенного зразка комплексно, у контексті його побутування та функціонування;

- структурно-функціональний метод – для визначення відповідних дефініцій понять «етнографія», «етнологія», «фольклористика», «програма», які є базовими категоріями проблематики дисертації; вивчення й аналізу програмних документів, їхня систематизації за визначеними критеріями, визначення ролі та функції, з'ясування значення в науково-дослідницькій діяльності;

- діалектичний метод пізнання – для розуміння специфіки процесу формування й становлення основних принципів методології наукового дослідження фольклорно-етнографічного матеріалу; вивчення народнопісенної спадщини із позицій мобільної складової культурно-мистецького простору; визначення загальних тенденцій та виявлення відмінностей у процесі розгортання науково-дослідницької діяльності в різних регіонах України;

- метод герменевтики – для вивчення джерельної бази історичних досліджень, визначення достовірності використання архівних документів як фактологічної бази; аналізу й дослідження текстів програмних документів не в ізоляції, а в контексті соціокультурного середовища їхнього побутування;

- аксіологічний методи – для класифікації різноманітних видів історіографічних джерел, визначення науково цінних і достовірно вагомих здобутків етнографічних і фольклорно-етнографічних досліджень; виявлення ціннісної сутності народнопісенної творчості на всіх етапах формування, становлення та розвитку української музичної етнографії;

- культурологічний метод – для з'ясування та визначення тенденцій і закономірностей, які набули пріоритетного значення в процесі розгортання науково-дослідницької діяльності першої чверті ХХ століття.

Використання конкретних методів, доцільність і критерії їхнього добору, формування цілісної та логічної структури методології зумовлені

визначеними концептуальними завданнями дисертації, змістовним навантаженням і специфікою кожного із розділів, логікою дослідження концепту української музичної етнографії першої чверті ХХ століття.

Наукова новизна. Дисертація є спробою комплексного дослідження процесів становлення та розвитку збирацької і дослідницької діяльності в галузі народнопісенної творчості українського народу. У роботі здійснено аналіз і систематизацію програмних документів із питань збирацької діяльності, визначено методологічні принципи науково-дослідницького пошуку кращих зразків народної музичної творчості, запроваджених науковцями в практику першої чверті ХХ століття.

У роботі **вперше:**

- відтворено (на основі фактологічного матеріалу) динаміку становлення та розвитку збирацько-дослідницької діяльності в галузі вивчення народної творчості;

- здійснено порівняльний аналіз збирацької й дослідницької діяльності фольклорно-етнографічної спадщини у різних регіонах України в контексті перебігу соціокультурних процесів;

- проаналізовано значний масив програмних документів із питань вивчення народної творчості періоду кінця ХІХ – першої чверті ХХ століття та виявлено принципи їхнього упорядкування;

- окреслено методологічні підходи й принципи процесу збирання, дослідження та популяризації народнопісенної спадщини;

- здійснено оцінку результатів збирацької й дослідницької діяльності як наукових інституцій, так і окремих діячів;

- класифіковано програмні документи, створені науковими інституціями та окремими дослідниками українського фольклорно-етнографічного матеріалу.

Матеріал дослідження. Вивчення стану дослідження народнопісенної творчості в контексті соціокультурного життя України першої чверті ХХ століття розглядається з позицій культурологічних, соціологічних і

мистецтвознавчих. Проте, головним матеріалом є різноманітні програмні документи стосовно вивчення народної творчості, створені як науковими інституціями, до яких належать Етнографічна комісія і Кабінет музичної етнографії ВУАН, так і окремими науковцями.

Практичне значення. Оприлюднена з архівних джерел інформація та різноманітні положення дисертації можуть бути використані як лекційний матеріал при викладанні навчальних дисциплін, зокрема музичного фольклору України, краєзнавства, історії української культури, історії української музики у закладах вищої освіти.

Усвідомлення специфіки перебігу процесів, що протікали в українському соціокультурному просторі першої чверті ХХ ст., зокрема в галузі збирання та дослідження народнопісенної творчості, надасть можливість визначити роль і значення діяльності наукових інституцій, окремих діячів у розробці наукового підходу до проблем збирання, опрацювання та популяризації українського фольклору.

Апробація. Основні теоретичні та методичні положення дисертації апробовані автором на наукових конференціях, а саме: Міжнародна наукова конференція «Мистецька культура: історія, теорія, методологія» (Львів, 2016); IV Міжнародна науково-практична конференція молодих учених та студентів «Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури» (Вінниця, 2011); VI Міжнародна науково-практична конференція молодих учених та студентів «Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури» (Вінниця, 2015); Всероссийская научно-практическая конференция с международным участием «Национальный фольклор и формирование духовно-нравственных ценностей в современном обществе» (Орел, 2010); II Российский культурологический конгресс с международным участием «Культурное многообразие: от прошлого к будущему» (Санкт-Петербург, 2008); VI Всеукраїнська наукова конференція «Мистецька культура: історія, теорія, методологія» (Львів, 2018); II Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання мистецької педагогіки:

традиції та інновації» (Хмельницький, 2014); IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання мистецької педагогіки: проблеми теорії і практики» (Хмельницький, 2016); Всеукраїнська науково-практична конференція «Освітньо-мистецькі горизонти України: теорія і практика» (Ніжин, 2016); V Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання мистецької педагогіки: проблеми теорії і практики» (Хмельницький, 2017); Всеукраїнська науково-методична конференція «Культура, мистецтво та освіта в умовах глобалізації: проблеми і перспективи розвитку» (Вінниця, 2007); Всеукраїнський науково-методичний семінар «Виховний потенціал українського мистецтва, фольклору, обрядовості та звичаїв у роботі навчально-виховних закладів» (Хмельницький, 2008); V Регіональний науково-практичний семінар «Концептуальні проблеми розвитку мистецької освіти» (Хмельницький, 2017); 61 конференція молодих вчених «Каразінські читання» : «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» (Харків, 2008).

Публікації. Основні положення всіх розділів дисертації висвітлено в 16 одноосібних публікаціях та одній – у колективному співавторстві, з яких 6 у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України за напрямом «Мистецтвознавство», 3 – у міжнародних наукових журналах.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею. Усі результати, положення та висновки, що виносяться на захист і складають наукову новизну роботи, отримані здобувачем самостійно.

Структура та обсяг дисертації. Структура роботи зумовлена логікою дослідження. Дисертація складається зі вступу, переліку умовних скорочень, чотирьох розділів, поділених на 14 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків (архівні програмні документи), розміщених на 33 с. Загальний обсяг роботи становить 300 с., із них основного тексту 180 с. Перелік використаних джерел охоплює 1 136 позицій.

РОЗДІЛ 1

УКРАЇНСЬКА МУЗИЧНА ЕТНОГРАФІЯ: ДжЕРЕЛОЗНАВЧИЙ І МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Історіографія та джерельна база дослідження

У роки незалежності України пріоритетного значення набувають питання, пов'язані з вивченням культурно-мистецької спадщини нашого народу, здобутки якої відіграють важливу роль у процесах формотворення національної самосвідомості, визнання самобутності й індивідуальності української нації. Формування основних світоглядних принципів українців завжди здійснювалося на основі фольклорно-етнографічних надбань, проте в ХХ столітті відбулося примусове й жорстоке порушення та викривлення ментальних орієнтирів. Заміна важливих і визначальних для подальшого розвитку та піднесення нації духовних пріоритетів химерними гаслами, трафаретними лозунгами й шаблонними зразками призвела до значної деформації світогляду нашого народу, що значною мірою спричинило зміни в психології і ментальності українців. Вихід із цієї проблемної ситуації, в якій опинилось українське суспільство на сучасному історичному етапі, полягає в необхідності відродження багатющої духовної спадщини, де вагоме місце належить народнопісенній творчості нашого народу.

Серед багатьох питань історичного минулого України особливу увагу дослідників привертає перша чверть ХХ століття – період, характерною ознакою якого був процес відродження й усвідомлення вагомості національних цінностей як необхідного підґрунтя на шляху до загального піднесення науково-дослідницького та духовного рівня українців. Особливістю потужного розвитку українського народознавства в цей час стала поява численних інституцій, які ставили собі за мету збирання, дослідження, збереження й популяризацію зразків матеріальної та духовної культури українського народу.

Окреслена тематика не є новою, адже нині існує чимало праць, присвячених вивченню окремих складових соціокультурного простору

України, зокрема першої чверті ХХ століття. Поява багатьох робіт, присвячених вивченню цього історичного проміжку часу, була зумовлена ситуацією, яка склалася в українській дослідницькій діяльності: знайомство із забороненими й закритими архівними документами, уведення до обігу великої кількості фактологічного матеріалу, вивчення документів приватних архівів надало змогу науковцям розпочати процес реконструкції історичного минулого, відтворення достовірно правдивої еволюції розвитку культурно-мистецького простору ХХ століття.

Серед багатьох дослідників ХVІІІ – першої половини ХХ століття важко знайти постать, яка б залишилась осторонь питань збирання, дослідження та збереження культурної спадщини українців. У працях М. Максимовича [398; 399; 400; 401], М. Костомарова [323; 324; 325; 326], П. Куліша [343], О. Огоновського [457], О. Пипіна [504], В. Антоновича [5], М. Драгоманова [180], М. Сумцова [560; 561; 562], Б. Грінченко [127], М. Грушевського [133; 134; 135; 136; 137], І. Франка [590; 591; 592; 593; 594; 595; 596; 597; 598; 599], Ф. Колесси [299; 300; 301; 302; 303; 304; 305; 306; 307; 308; 309; 310; 311] та інших дослідників осмислені чимало явищ і фактів з історії розвитку української народної творчості.

У 80-х – 90-х роках ХХ століття в українській фольклористиці відбувся певний прорив, пов'язаний із появою значної кількості нових ґрунтовних праць українських науковців О. Боряк [50], Я. Вернюк [59], В. Гошовського [104; 105; 106; 107; 108; 109; 110], С. Грици [114; 115; 116; 117; 118; 119; 120; 121; 122; 123; 124; 125], І. Денисюка [158; 159], І. Довгалюк [174; 175; 176;], А. Іваницького [219; 220; 221; 222; 223; 224], М. Загайкевич [198; 199], Р. Кирчіва [278; 279; 280; 281; 282; 283; 284; 285; 286], М. Мушинки [439; 440], С. Наріжного [430], М. Пазяка [468], М. Парахіної [472; 473; 474; 475], М. Ржевської [506; 507; 508], Г. Сокіл [544; 545], Ф. Шешка [554; 555], С. Шевчука [624], Н Шумади [634] та інших, у яких повно, виражено й об'єктивно осмислюється наукова, збирацька, популяризаторська діяльність багатьох відомих дослідників минулих століть.

Джерельну базу дослідження склали різноманітні за змістом і характером архівні матеріали. Основу для дисертації становлять численні документи та рукописи, які висвітлюють діяльність Комісій, кабінетів, товариств, інституцій, науковців, громадських діячів, кореспондентів. Ця група джерел надає можливість об'єктивного й достовірного висвітлення процесів збирацької та дослідницької діяльності народної музичної творчості в означений період, висвітлює особливості й специфіку історичних умов, за яких відбувалося формування широкої мережі кореспондентів – основних збирачів фольклорного матеріалу. Особлива увага приділяється вивченню й аналізу програмних документів, запитальників, анкет, квестіонарів, які склали основу для методологічних розробок науковців першої чверті ХХ століття стосовно питань збирання та вивчення народнопісенної спадщини.

Важливе значення в процесі вивчення проблеми дослідження народної музичної творчості першої чверті ХХ століття в Україні відіграли звіти наукових центрів і кабінетів ВУАН, зокрема, Етнографічної Комісії, Історично-філологічного відділу, Кабінету музичної етнографії, Історичної секції, які безпосередньо займалися питаннями збирання, вивчення та популяризації кращих зразків фольклору. Необхідність використання цих документів надає можливість висвітлити основні аспекти науково-дослідницької діяльності, з'ясувати її напрям, зрозуміти специфіку процесу формування, становлення та подальшого розвитку методологічних розробок і наукових концепцій відносно фіксації й дослідження культурних явищ в означений період.

Джерелом дослідження української фольклористики стали «Звідомлення» ВУАН, у яких висвітлюється організаційна, культурологічна, етнографічна діяльність як наукових інституцій, кабінетів, секцій ВУАН, так і окремих науковців з питань збирання, вивчення й популяризації фольклорної спадщини українського народу. Ці матеріали надають можливість детально й прискіпливо простежити наявність тісного зв'язку науковців із широкою кореспондентською мережею, завдяки якому відбувся

процес найширшого та повного охоплення збирацькою діяльністю всіх регіонів України й одночасно, значного піднесення науково-дослідницької думки відносно зазначених питань.

Важливим інформаційним і фактологічним джерелом дослідження стали періодичні видання центрів при ВУАН, зокрема «Етнографічний вісник», «Бюлетень Етнографічної Комісії», «Бюлетень Кабінету антропології та етнології ім. Ф. К. Вовка», «Первісне громадянство», «Матеріали до етнології», «Україна».

Особливу групу джерел складають рукописи та документальні матеріали, в яких висвітлюється діяльність численних науковців із питань розробки методологічних принципів стосовно процесів збирання, вивчення та популяризації фольклорної спадщини українського народу. Комплексний аналіз і критичне вивчення джерельних матеріалів і рукописів дозволили відтворити специфіку розгортання соціокультурних процесів на теренах України першої чверті ХХ століття, надали можливість визначити та з'ясувати особливості науково-дослідницьких і методологічних розробок науковців в означений період.

Дослідження проблематики наукового пошуку передбачає з'ясування та чіткої дефініції категорій «етнографія», «етнологія», «фольклористика», «програма». Вони є базовими і визначають специфіку й особливості науково-дослідницького простору дисертації.

Відомим є визначення етнографії як суспільствознавчої науки, об'єктом вивчення якої є народи, їхня культура, побут, походження, розселення, процеси культурно-побутових відносин на всіх етапах людства [103; 300; 397; 504; 570]. Коло проблематики зосереджено на розробці проблем етно- і націогенезу, етнічної історії, міжнаціональних відносин, етнонаціональних процесів, традиційно-побутової культури, суспільно-родинного життя, історії народознавчих студій, побуту, народного мистецтва. Етнографія – це історія світогляду народу, його знань, вірувань, обрядів, звичаїв. Першим свідченням зародження української етнографії

вважаються програми збирання статистичних, історико-етнографічних і географічних матеріалів для повного опису України Ф. Туманського [99; 101] та спеціальна народознавча розвідка Г. Калиновського «Опис весільних українських простонародних обрядів» [242]. Такі праці визначили своєрідність природи формування української етнографії, яка формувалася на народознавчій основі, на ґрунті фольклору й літератури, концентруючи увагу на вивченні духовної культури нашого народу.

Одночасно з поняттям «етнографія» активно використовується інший, синонімічно близький термін «етнологія». Предметом етнології є виявлення та вивчення властивостей і компонентів етносу, які об'єднують усіх членів етносу в одне ціле й одночасно, зумовлюють їхнє міжетнічне розмежування [540]. Увага приділяється розгляду традиційно-побутових, культурних і мовних компонентів. Актуальними завданнями сучасної етнології є вивчення культур різних народів, реконструкція етнічних особливостей їхнього минулого, дослідження новітньої культурно-побутової сфери життя, міжетнічних і етнічних процесів, національних ментальностей та їхньої самоідентифікації [540]. Визначальним для етнології є праці про народ і його культуру дослідницько-теоретичного характеру.

Наприкінці XIX – початку XX століття відбувся процес кореляції цих двох категорій, було визначено понятійну відмінність між ними, окреслено специфіку й особливості кожного. В українському науковому просторі етнографію розглядають як науку описову, а етнологія вважається загальнотеоретичною наукою, що завдяки використанню історично-порівняльного методу розв'язує народознавчі проблеми. Однак, подібна відмінність є досить умовною та не окреслює специфіку кожної з наук, оскільки етнографія не виключає теоретичних узагальнень, а етнологія не в змозі обійтися без описовості.

Вивчення специфіки й особливостей категорій «етнографія» та «етнологія» надало можливість стверджувати про їхню синонімічність при наявності деяких відмінностей. Вони полягають у тому, що етнографія лише

накопичує відомості й описує значення про етноси, а етнологія теоретично узагальнює ці знання та виробляє методикку їхнього вивчення [100; 102; 103; 235; 236]. Сучасний стан функціонування української етнографії надає можливість стверджувати про поєднання двох рівнів дослідження: описового й узагальнюючого, що наближає етнографію до етнології в теоретичному осмисленні емпіричного матеріалу.

На сучасному етапі розвитку науково-дослідницької думки в Україні термін «етнологія» доречно використовують для означення загального народознавства, що стосується вивчення переважно питань походження та етнічних особливостей народів світу. Відповідно використання терміна «етнографія» передбачає дослідження питань етногенезу та з'ясування особливостей культурно-побутової своєрідності українського народу. Предметом вивчення музичної етнографії є музичний фольклор (пісенний матеріал, танці, інструментальна музика, народні музичні інструменти, традиції, обряди, у яких основною складовою є пісенний чи мелодичний зразок) у тісному й нерозривному зв'язку з метою його побутування.

Відомо, що фольклористика – це наука, що вивчає закономірності й особливості розвитку фольклору, характер і природу, сутність, тематику народнопоетичної творчості, її специфіку та спільні риси з іншими видами мистецтва; жанрову систему й особливості побутування та функціонування текстів усної словесності на різних етапах розвитку [82; 167; 222]. Дослідження процесу становлення основних методологічних принципів науково-дослідницької діяльності народнопісенної творчості українського народу передбачає використання основних принципів і термінології фольклористики, що надає можливість з'ясувати специфіку й особливості кожного з історичних етапів цього процесуального явища.

Проблематика дослідження передбачала вивчення праць загальнотеоретичного характеру (Д. Антоновича, К. Гуслистого, М. Грушевського, Д. Дорошенко, І. Крип'якевича, І. Огієнко, Н. Полонської-Василенко, О. Прицак, О. Субтельного та багатьох інших), у яких

розглядаються історичні принципи розвитку національної культури, з'ясовується специфіка й висвітлюються основні ознаки культурного процесу в історичній ретроспективі, що надає можливість простежити процес формування та подальшого розвитку дослідницької думки, основні напрями й пріоритетні питання стосовно вивчення та дослідження фольклорно-етнографічної спадщини українського народу [5; 133; 134; 135; 136; 137; 144; 145; 178; 179; 338; 456; 491; 501; 559].

Чимало культурологічних, мистецтвознавчих і філософських праць українських науковців пов'язані з вивченням національної культури й присвячені різним аспектам культурного простору. Питаннями, які пов'язані з процесами формування, становлення та розвитку етнографічної науки в Україні на початку ХХ століття займалися Хв. Вовк [63; 64], В. Горленко [98; 99; 100; 101; 102; 103], Д. Дорошенко [178; 179], Я. Калакура [241], В. Милорадович [427], Я. Новицький [451; 452; 453], С. Токарев [570], О. Пипін [504], М. Сумцов [560; 561; 562], О. Франко [590; 591; 592; 593; 594; 595; 596; 597; 598; 599; 600].

Окрема група досліджень, що слугували джерельною базою дисертації, присвячена проблемі становлення та розвитку етнографії, зокрема, музичної, що надає можливості визначити особливості процесу, з'ясувати специфіку змін, окреслити пріоритетність напряму дослідницької думки (В. Андрущенко [4], Д. Антонович [5], Ю. Богуцький [38], О. Боряк [50], В. Гошовський [104; 105; 106; 107; 108; 109; 110], С. Грица [114; 115; 116; 117; 118; 119; 120; 121; 122; 123; 124; 125], М. Грушевський [133; 134; 135; 136; 137], Т. Гуменюк [139], О. Дей [155], А. Іваницький [219; 220; 221; 222; 223; 224], Л. Кияновська [287], А. Кримський [337], І. Крипя'кевич [338], О. Нагірняк [442], І. Огієнко [456], Н. Полонська-Василенко [491], В. Шульгіна [632; 633]). Окремі праці стосуються вивчення й аналізу специфіки розвитку культурного простору певних регіонів (Л. Ігнатова [227], І. Кушніренко [348], М. Пономаренко [493], О. Прищепа [500], Л. Савчин [526], О. Субтельний [559], В. Шевчук [624], П. Шиманський [626]). Стан

фіксації, нотування та публікації одного з найскладніших феноменів традиційної музичної культури українців – народної інструментальної музики – знайшло науково-аналітичне висвітлення та фактурно-стилістичне осмислення в працях Б. Водяного [68], Н. Ганудельової [80], І. Мацієвського [414; 415; 416; 417; 418; 419; 420; 421; 422; 423], М. Хая [601; 602; 603; 604; 605; 606; 607; 608], Б. Яремка [650], у яких розглядаються питання здійснення достовірних, деталізованих, аналітичних транскрипцій інструментальної музики.

Зміни, які відбулися в науковому просторі в кінці ХХ – початку ХХІ століття, значною мірою вплинули на музичну етнографію, розширивши коло дослідницької проблематики. Повернення із забуття й ознайомлення із значною кількістю архівних документів і матеріалів надало можливість відтворити цілісну картину розвитку музичної етнографії, зрозуміти напрям і специфіку руху, з'ясувати характер й особливості дослідницької діяльності науковців першої чверті ХХ століття.

В останні роки з'явилося чимало праць, присвячених розгляду етапів становлення та розвитку української культури, їхніх особливостей, вивченню і з'ясуванню значення діяльності наукових установ, окремих дослідників, які вивчали народнопісенну спадщину (Б. Грінченко [127], М. Грушевського [133; 134; 135; 136; 137], К. Квітки [299; 300; 301; 302; 303; 304; 305; 306; 307; 308; 309; 310; 311], В. Кравченко [332; 333; 334], Ф. Колесси [299; 300; 301; 302; 303; 304; 305; 306; 307; 308; 309; 310; 311], О. Огоновського [457], О. Пипіна [504], М. Сумцова [560; 561; 562]). Важливими для розв'язання заявленої проблеми стали праці І. Березовського [24], О. Боряк [50], С. Грици [114; 115; 116; 117; 118; 119; 120; 121; 122; 123], О. Дея [155], М. Дмитренко [164; 165; 166; 167; 168], А. Іваницького [219; 220; 221; 222; 223; 224], Р. Кирчіва [278; 279; 280; 281; 282; 283; 284; 285; 286], М. Пазяка [468], М. Парахіної [472; 473; 474; 475], П. Попова [494], О. Правдюка [499], Н. Шумади [634] та ін.

Загалом, наукові праці, що складають теоретичну базу дослідження, можна поділити на дві групи:

- праці загальнонаукового характеру з теорії та філософії культури, що дозволили виявити специфіку дослідження культурних феноменів і сприяли відтворенню загальної теоретичної схеми культурного простору, його структури й закономірностей. Сюди входять ґрунтовні дослідження А. Арнольдова [6], В. Біблера [25], В. Вишнякова [61], Л. Гумільова [140], П. Гуревича [141; 142], М. Заковича [203], Л. Іоніна [217], А. Карміна [246; 247], М. Кагана [293], А. Садохіна [527];

- дослідження в галузі теорії соціокультурної динаміки, що дозволили з'ясувати динаміку та характер змін, напрям руху й особливості трансформації як культури в цілому, так і окремих її складових (В. Біблер [25], Т. Веремієнко [57], Н. Данилевський [146], Л. Коган [293], Г. Осіпов [465], П. Сорокін [546]).

Комплексне й системне вивчення концепту української музичної етнографії першої чверті ХХ століття спирається на різноманітні історіографічні джерела, серед яких важливе значення мають ґрунтовні наукові дослідження, аналіз яких дозволяє усвідомити стан розробленості заявленої проблематики. У результаті аналізу всіх джерел, які використовувалися в процесі дослідження обраної проблематики, доцільно виділити декілька груп:

- матеріали архівів державних установ і громадських організацій: Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Центральному Державному архіві вищих органів влади та управління України, Центральному Державному історичному архіві (м. Київ), Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України, Інституту історії України НАН України, Львівській Національній науковій бібліотеці ім. В. Стефаника;

- роботи науково-дослідницького характеру й періодичні видання першої чверті ХХ століття: «Етнографічний вісник», «Бюлетень

Етнографічної Комісії», «Бюлетень Кабінету антропології та етнології ім. Ф. К. Вовка», «Первісне громадянство», «Матеріали до етнології», «Україна»;

- наукові праці, зокрема, дисертації, монографії, збірки наукових статей, матеріали наукових конференцій;
- довідково-енциклопедичні видання, словники;
- інтернет-портали, на яких розміщені відомості стосовно теми дисертації.

Основу джерельної бази дослідження складають опубліковані й неоприлюднені програмні документи, що зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Центральному державному історичному архіві в м. Києві, архівах відділу рукописних фондів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України, науковому архіві Інституту історії України НАН України.

Кожне нове звернення до народної спадщини українського народу надає можливість усвідомити значення та місце окремого мистецького явища в загальній еволюції української культури, розглянути й з'ясувати моменти взаємовпливу та взаємозв'язку з іншими складовими мистецького простору.

Визначне місце в етнографічній науці початку ХХ століття займає праця Хв. Вовка «Украинский народ в его прошлом и настоящем» [63]. Використовуючи критичну й порівняльну методики дослідження звичаїв та обрядів українського народу, на основі всебічного вивчення культури українців, автором уперше подано розгорнуту характеристику фізичних й етнографічних особливостей українців. Хв. Вовк визначає основні завдання етнографічної науки, серед яких особливого значення набуває питання докладного та систематичного збору, класифікації й наукового аналізу як матеріальної, так і духовної культури народу.

Одними з перших праць, у яких зроблена спроба проаналізувати етнографію із позицій специфіки проблематики, характеру та особливостей

напрямку науково-дослідницької думки є монографії М. Азадовського й С. Токарева [1; 570], які відзначаються широтою охопленого матеріалу та ґрунтовним аналітичним підходом. Ці праці є першою спробою розглянути етнологію початку ХХ століття в контексті зв'язків із європейською наукою. Дослідження етнології в історичному ракурсі дозволяє прослідкувати й визначити особливості процесу формування, становлення та подальшого розвитку цієї галузі науки, з'ясувати проблемне коло, напрям пошуків і розробок дослідницького простору. Однак, існують певні недоліки, які потрібно розглядати з урахуванням багатьох чинників. Одним із них є розгляд здобутків і досягнень українських етнологів крізь призму російської етнології та специфіки її досліджень. Чимало українських етнологів кінця ХІХ – початку ХХ століття оцінюються відповідно до бюрократичних догматів радянського періоду як «буржуазні націоналісти».

За радянських часів виходила незначна кількість праць, присвячених історії української етнографії. Це узагальнюючі дослідження І. Березовського [24], В. Горленка [98; 99; 100; 101; 102; 103], О. Правдюка [497; 498; 499], статті К. Гуслистого [144; 145], С. Музиченка [431; 432; 433; 434; 435; 436], Г. Стельмаха [549; 550]. Значний вклад у висвітленні й дослідженні діяльності наукових етнографічних центрів та осередків, зокрема Етнографічної комісії ВУАН, у 1970-х роках належить С. Музиченку. У його наукових розвідках і статтях знаходимо важливу інформацію про основні напрями науково-дослідницької діяльності в 20-х роках ХХ століття, особливості та специфіку збирацької й популяризаторської діяльності фольклорно-етнографічної спадщини в означений період. Так, дослідник вивчає питання тематики та проблематики одного з періодичних видань ВУАН, визначає коло основних проблем і досягнень в галузі етнографії, фольклористики в означений період. Аналіз напрямів науково-дослідницької діяльності Академії наук, визначення основних принципів збирання, дослідження та популяризації народнопісенної спадщини необхідні в контексті проблематики дисертації [431; 432; 433; 434; 435; 436].

Дослідження В. Горленка й Р. Кирчіва «Історія української етнографії» [103] становить ґрунтовний доробок із проблематики формування, становлення та подальшого розвитку української етнографії. У праці висвітлено проблемне коло питань цієї галузі науки, розглянуто комплекс методів збирання й опрацювання етнографічного матеріалу. Однак, дослідження охоплює період до середини ХІХ століття, що не співпадає з окресленим нашою дисертацією хронологічним періодом.

Починаючи з кінця ХХ століття в науково-дослідницькому просторі появляються праці й розробки з історії української етнологічної науки, які вирізняються ґрунтовністю та виваженим підходом. Серед таких праць слід відзначити дослідження Г. Скрипник «Етнографічні музеї України. Становлення і розвиток», яке присвячене започаткуванню та розвою етнографічної музейної справи в Україні [537]. Розроблена дослідницею періодизація етнографічної музейної справи дозволила з'ясувати особливості процесу становлення етнографії, розуміння яких надало можливість відтворити специфіку напряму дослідницької думки в історичній проекції. У працях Г. Скрипник висвітлюються питання становлення й розвитку етнографії на теренах України, акцентується увага на особливостях і специфічних ознаках кожного з етапів процесу, значенні народознавчих установ і дослідників в активізації збирацької, пошукової та популяризаторської діяльності фольклорно-етнографічної спадщини. Особливе місце відведено висвітленню ролі Етнографічної комісії і Кабінету антропології та етнології ім. Хв. Вовка в процесі збирання й дослідження народної спадщини українського народу. Важливими для нашого наукового пошуку є висновки Г. Скрипник стосовно основних концепційних положень розвитку української етнології. Аналіз наукових публікацій, вивчення тематики збірників і періодичних видань першої чверті ХХ століття, надає можливості окреслити пріоритетність проблематики дослідницької діяльності в процесі становлення та розвитку української етнології.

У численних статтях Г. Скрипник подає історіографічний огляд розвитку народознавчих студій у ХХ столітті, який демонструє напрям і специфіку дослідницьких розробок української етнографії, розкриває характерності наукової праці дослідників, особливості різноманітних питань духовної й матеріальної культури українців, окреслює значення та роль дослідницьких і теоретико-методологічних розробок науковців установ ВУАН, характеризує методологічні позиції українських дослідників [536; 538; 539; 540].

У колективній праці «Українська етнологія у європейському контексті (друга половина ХІХ ст. – 20-ті рр. ХХ ст.)» [245] розглядається напрям і характер діяльності етнологічних наукових центрів, які сприяли процесу формування та становлення науково-дослідницької думки, їхні взаємозв'язки з європейським науковим середовищем, моменти спільного й відмінного в дослідницькій діяльності. У праці аналізуються основні дослідницькі розробки й напрацювання українських етнологів. Серед багатьох аспектів, особлива увага приділяється методології пошукової діяльності українських вчених, принципам і напрямам науково-дослідницької думки, що були пріоритетними й визначальними в 20-ті роки ХХ століття.

Монографія В. Борисенко «Нариси з історії української етнології 1920 – 1930-х років» вважається однією з перших праць, у якій висвітлюється історія становлення етнологічних наукових центрів в Україні, зокрема Південно-Західного відділу Російського географічного товариства, Етнографічної комісії НТШ, Етнографічної Комісії ВУАН, Кабінету антропології та етнології ім. Хв. Вовка, Кабінету примітивної культури кафедри історії України, Кабінету музичної етнографії, Краєзнавчої комісії [46]. Важливим для дисертації стали положення автора стосовно специфіки діяльності етнологічних центрів в означений період, особливостей дослідницької роботи видатних етнологів. Цей матеріал надає можливість з'ясувати специфіку збирання, вивчення та популяризації народнопісенної спадщини українського етносу.

Монографія О. Сапеляк «Етнографічні студії в НТШ» присвячена висвітленню питання розвитку етнологічної науки на території підросійської України та на західноукраїнських землях [528]. Аналізуючи й порівнюючи особливості розвитку етнографії на різних територіях, автор акцентує увагу на спільних і відмінних рисах в розвитку, що дозволяє з'ясувати специфіку й напрямок науково-дослідницької думки з урахуванням територіального розташування.

Цінний внесок у розробку окресленої проблематики зробила М. Парахіна [472; 473; 474; 475]. На основі маловідомих джерел, архівних документів дослідниця детально проаналізувала діяльність ВУАН України, висвітлила значення та роль провідних науковців і співробітників інституції у процесі дослідження духовної спадщини українського народу. Цінним для дисертації є положення про внесок наукових товариств при ВУАН у розвиток етнологічних досліджень у 20–30-х роках ХХ століття, період становлення методологічних засад української музичної етнографії.

Серед багатьох сучасних українських вчених, які займаються дослідженням широкого кола проблем фольклорно-етнографічного напрямку, важливою для проблематики дисертації є монографія Р. Кирчіва «Двадцять століття в українському фольклорі», де основний акцент зроблено на «осмислення місця і значення усної народної словесності в системі новочасної української культури» [278, 3]. Висновки автора монографії стосовно якісних змін і модифікацій є обов'язковими складовими процесу функціонування фольклору в часі та просторі. Одним із важливих питань, які висвітлюються в праці, є проблема стилізації та фальсифікації фольклору. Показовим може бути порівняльний аналіз динаміки фольклорного процесу в різних регіонах України, що свідчить про неоднорідність і складність процесів збирацької та науково-дослідницької діяльності відносно фольклорного матеріалу.

Важливими й необхідними для розуміння специфіки фольклору, особливостей його функціонування й напрямів подальшого розвитку є праці

С. Грици [114; 115; 116; 117; 118; 119; 120; 121; 122; 123; 124; 125]. Розроблена званою дослідницею теорія пісенної фольклорної парадигми, яку розглядають сукупністю варіантів одного пісенного зразка, що утворився внаслідок історичних і часових трансформацій у процесі розвитку культурно-мистецького простору, надає можливість сприймати народнопісенну спадщину саме як мобільну й здатну до змін складову української культури. Простеження динаміки модифікацій фольклору, які відбуваються в різних середовищах його існування, підтверджують думку про наявність процесів взаємовпливу й взаємозв'язків національної культури з іншими культурами.

Окремі наукові праці та статті дослідників висвітлюють і розглядають специфіку й особливості музичної етнографії 20-х років ХХ століття. У нарисі С. Грици «Українська фольклористика ХІХ – початку ХХ століття і музичний фольклор» акцентується увага на основних складових етномузикознавства: музичний фольклор і наука про нього – музична фольклористика [121]. У контексті нашого дослідження важливим є матеріал, що стосується процесу становлення народознавчих студій, особливостей збирацької й популяризаторської діяльності, методам і принципам дослідження народнопісенної спадщини українського народу.

У працях А. Іваницького розглядаються різноманітні питання як історії фольклористики, так і методології дослідницької діяльності [219; 220; 221; 222; 223; 224]. Одним із визначальних у контексті обраної проблематики дисертації є дослідження «Українська музична фольклористика (методологія і методика)», де поряд із детальним аналізом еволюції музичного мистецтва, розглядаються основні напрями та шляхи розвитку фольклору, визначається специфіка й особливості етапів становлення фольклористики як науки. Важливим є аналіз зразків фольклорних студій, які надають можливість визначити основні принципи методології сучасної дослідницької діяльності народнопісенного матеріалу.

У дослідженні А. Іваницького «Історична Хотинщина. Музично-етнографічне дослідження. Збірник фольклору», яка присвячена

регіональному дослідженню фольклорної традиції, принципово важливим є орієнтація автора на вивчення стану традиції на певному історичному зрізі та розгляд динаміки її розвитку через зіставлення фіксацій, здійснених попередниками власними записами [220]. Використання синхронного аналізу й застосування діахронічного методу дозволяють розглянути напрям і характер змін в усній традиції, виявити й зафіксувати моменти трансформації в процесах функціонування народнопісенної творчості.

Особливу увагу заслуговують регіональні дослідження, присвячені аналізу та вивченню етнографії окремої територіальної одиниці. Важливим для дисертації стали положення праці Р. Кирчіва «Етнографічне дослідження Бойківщини» [281], у якій, поряд із детальним вивченням специфіки культурно-мистецького простору певного регіону, автор аналізує розвідки радянських етнографів і фольклористів із обраної проблематики, що надає можливість представити цілісну картину процесу становлення та подальшого розвитку науково-дослідницької діяльності.

Історіографічний огляд проблеми засвідчує, що незважаючи на наявність значної кількості праць і розробок у цьому напрямі, недостатньо вивченим і проаналізованим залишається питання формування та становлення принципів наукової методології вивчення народнопісенного матеріалу. Воно до нині не ставало предметом окремого комплексного дослідження.

1.2 Науково-методологічне підґрунтя вивчення української музичної етнографії першої чверті XX століття

Дослідження концепту української музичної етнографії першої чверті XX століття вимагає міждисциплінарного підходу. Використання теоретичних й емпіричних здобутків етнографії, історії, культурології, краєзнавства, музикознавства, фольклористики та інших напрямів науки, їх основних складових (джерелознавчого, емпірико-теоретичного, порівняльно-історичного, історико-ретроспективного, біографічного, структурно-

функціонального, проблемно-хронологічного, системного, аксіологічного, культурологічного) надало можливості вивчити як діяльність окремих постатей, інституцій й установ, що відіграли помітну роль у процесі становлення та подальшого розгортання процесів науково-дослідницького характеру, так і сприяло створенню цілісної картини культурного простору першої чверті ХХ століття, зрозуміти сутність, витоки, етапи розвитку, особливості обраного історичного періоду, виявити його провідні тенденції та специфіку. Таким чином, дослідження концепту української музичної етнографії в окреслених історичних межах вимагає використання міждисциплінарного, історичного, культурологічного й аксіологічного підходів.

Фундаментальними й визначальними принципами дослідження є: принципи історизму, наукової об'єктивності, загального зв'язку та взаємозалежності. Методи наукової об'єктивності й історизму дали змогу простежити передумови, основні етапи становлення та розвитку української музичної етнографії, виявити об'єктивні обставини суспільно-політичного, ідеологічного і культурного простору першої чверті ХХ століття, що визначили особливості й специфіку розгортання науково-дослідницької діяльності фольклорно-етнографічної спадщини українського народу.

Використання методів загального зв'язку та взаємозалежності дозволили розглянути особливості й визначити векторність функціонування соціокультурного простору, в якому відбувався процес формування, становлення та розвитку основних принципів методології науково-дослідницької діяльності. Метод загального зв'язку дозволив співставити процес науково-дослідницької діяльності в різних регіонах України, з'ясувати його специфіку, визначити спільне та відмінне у розгортанні цього процесу, відзначити характерні ознаки, що в контексті загального розвитку української музичної етнографії розглядаються закономірними й логічно виправданими.

Окреслена проблематика дисертації зумовила використання низки як загальнодисциплінарних методів так і методів історичної науки: порівняльно-історичного (компаративного), проблемно-хронологічного, дескриптивного (описового), аналітико-синтетичного, ретроспективного, структурно-системного, джерелознавчого, емпірико-теоретичного.

Основою джерелознавчого й емпірико-теоретичного методів є залучення до вивчення та аналізу великої кількості архівного матеріалу й програмних документів. Це надало можливість з'ясувати та визначити особливості становлення й подальшого розгортання дослідницької діяльності, відтворити і реконструювати специфіку її розгортання, визначити й окреслити провідні тенденції процесу становлення принципів методології дослідження народнопісенної творчості в першій чверті ХХ століття, з'ясувати внесок відомих етнографів і фольклористів в процес формування та розвитку методології дослідження фольклорно-етнографічної спадщини, визначити функцію і роль програмних документів у вивченні фольклорно-етнографічного матеріалу першої чверті ХХ століття.

Розгляд української музичної етнографії в історичній ретроспективі сприяв виявленню основних тенденцій розвитку, надав можливості зрозуміти специфіку й прослідкувати векторність напрямку науково-дослідницької діяльності відносно питань побутування та трансформації фольклорно-етнографічної спадщини українського народу. Вивчення української музичної етнографії на всіх етапах розвитку, в конкретних умовах часу й простору сприяло виявленню особливостей і визначенню характерних ознак процесу формування та становлення основних принципів методології науково-дослідницької діяльності.

Аналіз і вивчення архівних документів відбувався за допомогою ретроспективного методу, який дозволив актуалізувати отриману історіографічну інформацію. Використання цього методу надало можливість визначити й відтворити етапи становлення, формування і подальшого розвитку науково-дослідницької діяльності української народнопісенної

спадщини, з'ясувати основні особливості кожного з них, специфіку й характерні ознаки збирацької, дослідницької та популяризаторської діяльності народнопісенної спадщини українського народу.

Доцільність використання дескриптивного (описового) методу зумовлена тим, що значна кількість опрацьованих і вивчених архівних документів не була предметом спеціального дослідження та не знайшла достатнього висвітлення в наукових працях і розробках. Сутність описового методу полягає у виявленні, вивченні й аналітичному огляді першоджерел дисертації (архівних матеріалів і документів, рукописів, окремих публікацій, періодичних видань, довідкової і навчально-методичної літератури, наукових монографій, академічних досліджень, дисертаційних праць).

За допомогою методів критичного аналізу та контент-аналізу було опрацьовано значний масив першоджерел, проведена їхня класифікація й згрупування, окреслено коло та визначено спектр проблематики дослідницьких розробок і наукових праць. Це склало теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження проблематики дисертації – концепт української музичної етнографії першої чверті ХХ століття.

В основі біографічного методу покладено висвітлення культурної та науково-дослідницької діяльності збирачів і дослідників фольклору, які відіграли визначальну роль у процесі становлення й подальшого розвитку принципів методології дослідження фольклорно-етнографічної спадщини.

Обрана проблематика дослідження – концепт української музичної етнографії першої чверті ХХ століття передбачала огляд, вивчення та аналіз значної кількості матеріалів, у яких висвітлені особливості збирацької і популяризаторської діяльності. Цей аспект дослідницької роботи передбачав використання аналітико-синтетичного методу, який сприяв об'єктивності аналізу вивчених матеріалів та їх узагальненню, виявленню сутності й інформаційної змістовності опрацьованих джерел.

Використання логіко-проблемного методу забезпечило можливість опрацювання значної кількості першоджерел, матеріалів архівних фондів,

наукових праць і досліджень з етнографії, етномузикології, етнології, фольклористики, краєзнавства, музикознавства, історії, культурології, філософії, сприяло визначенню цінних і значущих наукових досліджень з огляду на предмет дисертації.

Застосування логіко-історичного методу дозволило окреслити й з'ясувати процес наповнення історіографічної концепції дослідження логічно-структурованим і змістовно-сутнісним матеріалом. Використання цього методу сформувало необхідне підґрунтя для визначення об'єкта й предмета дослідження, значною мірою визначило напрям аналізу різноманітних текстових матеріалів, сприяло відтворенню історичних подій завдяки порівнянню наративних джерел із архівними документами.

Використання в дослідженні порівняльно-історичного методу, дозволило виявити загальне й специфічне в процесі становлення, формування та подальшого розвитку принципів і методів збирацької, дослідницької й популяризаторської діяльності фольклористів як в окремих регіонах України, так і у загальному контексті. Використання порівняння, як основного прийому порівняльно-історичного методу, надало можливості виявити характерні ознаки й з'ясувати сутність і специфіку програмних документів, окреслити загальні та відмінні особливості кожного з них, визначити їхню роль і значення в процесі становлення та формування основних принципів методології науково-дослідницької діяльності.

Проблемно-хронологічний метод дозволив простежити динаміку збирацької діяльності, з'ясувати спрямованість й тематичну змістовність пісенних збірок українського народу в історичній перспективі: від перших спроб фіксації фольклорного матеріалу до ґрунтовних праць збирацької діяльності. Використання цього методу надало можливості зрозуміти логіку становлення й формування основних принципів методології наукового дослідження народнопісенної спадщини, визначити послідовність у виборі основних чинників і компонентів дослідницької діяльності, з'ясувати доцільність їхнього використання в процесі збирання, вивчення та

популяризації зразків народнопісенної творчості. Завдяки проблемно-хронологічному методу окреслено й визначено чітку межу етапів становлення, формування та подальшого розвитку науково-дослідницької діяльності.

Проблематика дисертації передбачала використання системного методу, основними складовими якого є аналіз й синтез, що забезпечують аналітичне опрацювання та структурно-логічне впорядкування значної кількості документів й архівних матеріалів. Системний метод надав можливості простежити та зафіксувати основні тенденції, виявити напрями й окреслити векторність процесу формування, становлення та розвитку науково-дослідницької діяльності народнопісенної спадщини, вивчити й систематизувати програмні документи за їхнім призначенням і спрямованістю. Застосування системного методу при класифікації основних груп джерелознавчої бази сприяло визначенню напрямів й пріоритетності проблематики досліджень питань збирацької, дослідницької та популяризаторської діяльності фольклорно-етнографічної спадщини українського народу в процесі розвитку музичної етнографії.

Використання системного методу дозволило комплексно підійти до проблеми дослідження концепту української музичної етнографії, визначити основні складові й з'ясувати взаємозв'язки між ними. Українську музичну етнографію доцільно розглядати як систему, що складається і функціонує через взаємодію її компонентів, кожен із яких наповнюється квінтесенцією тільки в загальному контексті функціонування. Одним із проявів системного підходу вважається необхідність вивчення народнопісенного зразка комплексно, у контексті його побутування і функціонування, урахувавши всі зміни й трансформації на різних етапах історичного розвитку. Народнопісенна творчість українського народу має розглядатися як окремий, цінний і самобутній елемент української музичної етнографії, що зберігається, відтворюється й транслюється через функціонування її в конкретному соціокультурному просторі.

Структурно-функціональний метод надав можливість визначення відповідних дефініцій, зокрема уточнення необхідних для дослідження понять «етнографія», «етнологія», «фольклористика», «програма», які є базовими категоріями проблематики дисертації. Використання структурно-функціонального методу в процесі вивчення й аналізу програмних документів збирацької, дослідницької та популяризаторської діяльності фольклорно-етнографічної спадщини українського народу надало можливості їхньої систематизації за визначеними критеріями, визначенню ролі й функції, з'ясування значення програмних документів у процесі формування та становлення основних принципів методології науково-дослідницької діяльності.

Діалектичний метод пізнання дозволив автору дисертації розкрити закономірності процесу формування та становлення основних принципів методології наукового дослідження фольклорно-етнографічного матеріалу, виявити і з'ясувати його особливості й специфіку. Використання цього методу сприяло визначенню загальних тенденції розвитку української музичної етнографії, виявленню специфічних ознак суттєвих трансформацій і змін, що надало можливості розглянути процес дослідження фольклорно-етнографічної спадщини із позицій мобільної складової культурно-мистецького простору. Використання діалектичного методу при дослідженні різних регіонів України підтвердило думку про наявність загальних тенденцій у процесі становлення методології та основних науково-дослідницьких принципів музичної етнографії.

Метод герменевтики сприяв вивченню джерельної бази історичних досліджень, визначенню достовірності використання архівних документів як фактологічної основи для розуміння і з'ясування специфіки й особливостей діяльності дослідників фольклору в історичній ретроспективі. Використання означеного методу забезпечило вивчення текстів програмних документів не в ізоляції, а в контексті соціокультурного середовища їхнього побутування, що дозволило визначити роль програмних документів у процесі розгортання

науково-дослідницької діяльності, окреслити пріоритетність проблематики української музичної етнографії першої чверті ХХ століття.

Аксіологічний метод використано з метою класифікації різноманітних видів історіографічних джерел, визначення науково цінних й достовірно вагомих здобутків етнографічних і фольклорно-етнографічних досліджень. Використання аксіологічного методу сприяло виявленню ціннісної сутності народнопісенної творчості на етапах формування, становлення та розвитку української музичної етнографії. Вивчення фольклору, який вважається основним носієм моральних, етичних і духовних цінностей українського народу, має розглядатися і вивчатися з позицій аксіологічного методу.

Використання культурологічного методу полягало в з'ясуванні та визначенні тенденцій і закономірностей, які набули пріоритетного значення в процесі формування, становлення й подальшого розвитку основних принципів методології науково-дослідницької діяльності фольклорно-етнографічної спадщини українського народу. Народнопісенна творчість, як і фольклор, поряд з іншими елементами системи традиційної культури, існує в двох станах – статички й динаміки. У статичному вигляді вона виявляє себе в якості елемента системи в межах конкретного історичного періоду. У кожний період розвитку уявлення про фольклор повинні розглядатися в контексті визначених історичних меж, із урахуванням його специфіки та особливостей через те, що будь-яка спроба вилучити будь-який елемент (фольклор, народнопісенну творчість або її зразок) системи із загального контексту побутування чи функціонування призводить до схематичності, спрощення та втрати цінності й сутності історико-культурних процесів. З іншого боку, культура має розглядатися як мобільне й нестатичне явище, основними ознаками якого є процесуальність, векторність розвитку, з обов'язковими етапами трансформації та асиміляції, що призводить до необхідності дослідження окремих її елементів та явищ в загальній динаміці змін, із визначенням конкретних особливостей, ознак у процесі розвитку й трансформації.

Використання конкретних методів, доцільність і критерії їхнього добору, формування цілісної та логічної структури методології зумовлені визначеними концептуальними завданнями дисертації, змістовним навантаженням і специфікою кожного з розділів, логікою дослідження концепту української музичної етнографії першої чверті ХХ століття.

Дослідження концепту української музичної етнографії 20-х років ХХ століття вимагає міждисциплінарного підходу. Використання в дослідженні загальнонаукових і загальнодисциплінарних методів надало можливості здійснити аналіз, синтез, порівняння та узагальнення матеріалів. Використання теоретичних і емпіричних здобутків етнографії, історії, філософії, культурології, краєзнавства, музикознавства, фольклористики й інших напрямів науки, їхніх основних складових сприяло створенню цілісної картини культурного простору першої чверті ХХ століття, надало можливість зрозуміти особливості обраного історичного періоду, сутність, витоки, етапи розвитку музичної етнографії, сприяло виявленню провідних тенденцій та окресленню специфіки формування, становлення і розвитку основних принципів методології науково-дослідницької діяльності фольклорно-етнографічної спадщини українського народу в першій чверті ХХ століття.

Основні положення розкриті в публікації «Особливості збирацької діяльності української народнопісенної творчості кінця XVIII – початку XIX століття: витоки та становлення дослідницької думки» [392]

Література до розділу:

1; 4; 5; 6; 23; 24; 25; 37; 38; 41; 46; 50; 57; 59; 61; 63; 64; 68; 80; 81; 82; 83; 84; 98; 99; 100; 101; 102; 103; 104; 105; 106; 107; 108; 109; 110; 114; 115; 116; 117; 118; 119; 120; 121; 122; 123; 124; 125; 127; 133; 134; 135; 136; 137; 140; 141; 142; 144; 145; 146; 155; 158; 159; 164; 165; 166; 167; 168; 174; 175; 176; 178; 179; 180; 198; 199; 203; 217; 219; 220; 221; 222; 223; 224; 226;

227; 228; 234; 235; 236; 241; 245; 246; 247; 278; 279; 280; 281; 282; 283; 284;
285; 286; 287; 290; 291; 292; 293; 294; 295; 296; 297; 298; 299; 300; 301; 302;
303; 304; 305; 306; 307; 308; 309; 310; 311; 323; 324; 325; 326; 332; 333; 334;
337; 338; 343; 348; 392; 397; 398; 399; 400; 401; 409; 410; 414; 415; 416; 417;
418; 419; 420; 421; 422; 423; 427; 430; 431; 432; 433; 434; 435; 436; 437; 439;
440; 442; 447; 451; 452; 453; 455; 456; 457; 463; 465; 467; 468; 469; 472; 473;
474; 475; 484; 491; 493; 494; 497; 498; 499; 500; 501; 504; 506; 507; 508; 519;
526; 527; 528; 536; 537; 538; 539; 540; 544; 545; 546; 549; 550; 554; 555; 559;
560; 561; 562; 564; 569; 570; 578; 579; 584; 586; 589; 590; 591; 592; 593; 594;
595; 596; 597; 598; 599; 600; 601; 602; 603; 604; 605; 606; 607; 608; 619; 621;
624; 626; 627; 632; 633; 634; 650.

РОЗДІЛ 2
ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ
XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ПІДГРУНТЯ
ВИВЧЕННЯ НАРОДНОПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ
XX СТОЛІТТЯ

2.1 Записи народних музичних текстів як основа для вивчення фольклорного матеріалу в XVI – першій половині XIX ст.

Усвідомлення самоцінності українського народнопісенного матеріалу, що втілювалося у формуванні музичної фольклористики, тісно пов'язане з добою становлення національної самосвідомості у XIX – початку XX століття, якій передували десятиліття епізодичної вибіркової збирацької діяльності. Ураховуючи історичне становище українського народу, який протягом століть не мав власної держави, стає зрозумілим, чому авторами перших розвідок із фольклористики й етнографії ставали, здебільшого, польські, чеські, сербські та російські дослідники, які на початку XIX ст. звернулись до вивчення окремих сторін української народної творчості. Спочатку їхні праці обмежувалися розглядом і описом особливостей різних складових етнічної культури, зокрема окремих жанрових груп народного мистецтва (звичаїв, казок, пісень, приказок, прислів'їв). Витоки музичної фольклористики слід шукати у фіксованих фактах регулярного звернення до запису й аналізу народної пісні, які свідчать про свідомий інтерес науковців до окремих зразків української народнопісенної творчості.

Факти фіксації текстів української народної пісні ще не є ознакою зародження наукового ставлення до музичного фольклору, проте свідчать про початок усвідомлення освіченими прошарками суспільства її цінності. Перші згадки про запис народних пісень сягають своїм корінням у XVI ст., коли було письмово зафіксовано текст балади про Стефана Воеводу «Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш» (1550–1570) [440; 495; 595]. Згодом були зафіксовані «Пісня козака Плахти» (інша назва – «Про козака і Кулину», 1625 р.) та «Дума про козака Голоту» (1684 р.) [155; 595]. Проте, епізодична

поява зафіксованих зразків народної творчості є виключенням із загального ставлення до пісенної спадщини українського народу.

Перші відомі нотні рукописи зі зразками народного мистецтва появляються на початку XVII століття. Упорядником першої рукописної збірки є вихованець Києво-Могилянської Академії З. Дзюбаревич. Аналіз записаних у збірці пісень «Скажи мені, соловейко, правду», «Ой біда, біда, мні, чайці-небозі», «Ой коли любиш», «От нещасної долі» дозволяє відтворити осередок історичного минулого, в якому ці мелодії були яскравими виразниками духовного світу українців [20, 691–718; 611].

На межі XVII – XVIII століть появляється збірка Д. Рудницького – Л. Гінтофта «Пісні різні і деякі на ноти покладені» [20, 691–718]. У ній можна віднайти окремі риси наукового підходу до вивчення народної творчості: автори прагнуть не лише точно зафіксувати нотний і поетичний тексти, а й описати особливості виконання, які створювали відповідний настрій і були додатковими носіями змістовного наповнення [20]. Відомий дослідник Г. Галаган 1770 року в селі Сокиринцях віднайшов «Сокиринський вертеп», складений бурсаками [74, 10].

Ранні студії є недосконалими відносно сучасних вимог фольклористики й етнографії, але вони свідчать про пробудження інтересу до народного мистецтва, що стало наслідком становлення самої нації. У зв'язку з тим, що пісня у житті українського народу є носієм певної змістовної інформації, аналіз її текстів дає можливість зрозуміти не тільки стилістичні особливості жанру, а й розкрити сутність української ментальності, прослідкувати становлення процесу усвідомлення народом своєї етнічної індивідуальності та самобутності.

Проте, наприкінці XVIII століття, у 1779 році вперше було розроблено анкету-програму для історико-етнографічного опису України Ф. Туманським [87; 99; 101]. Вона належала до більш досконалого типу анкет, розрахованих на широке коло респондентів; увага надавалася їхній характеристиці, встановленню з ними відповідного контакту. Згаданою програмою

користувалися П. Чубинський, О. Шафонський, Я. Маркович та ін. [618, 6]. Наведений факт свідчить про зародження свідомого ставлення до народної пісні як до об'єкту наукових досліджень.

Показовим у розвитку української фольклористики й етнографії є період кінця XVIII – початку XIX століття. У цей час відбувається зародження та становлення наукового дослідження української історії, етнографії, мови й письменства. Цей процес тісно пов'язаний з українським національним відродженням, із притаманним йому пробудженням інтересу до минулого та намаганням «зберегти національно-історичну традицію вкупі з впливом нових ідей, що виходили із Заходу, ідей народності і демократизму» [179, 26].

Усвідомлення народної пісні як етичного й естетичного ідеалу постулюється художніми принципами романтизму як провідного мистецького напрямку першої половини XIX століття. Тому, у цьому процесі важливого значення набуває діяльність романтичної школи фольклористики, процес становлення та розвитку якої припадає на початок XIX століття [82; 83]. Завдяки творчим позиціям і прогресивним поглядам на роль й місце народної спадщини в культурі нації, фольклорні твори починають розглядатися зразками високомистецької усної творчості, що потребують збирання, вивчення, систематизації та популяризації. Головним надбанням романтичної фольклористики стає використання принципу історизму у вивченні й систематизації фольклорного матеріалу. Він проявляється у тому, що народна пісня починає вивчатися в соціокультурному контексті функціонування, з урахуванням історичної ситуації її виникнення. Сам фольклор сприймається і трактується як історичне джерело, документальний матеріал, що виконує функції морально-етичного носія. Використання принципу історизму дозволяє сприймати народну творчість такою галуззю художньо-творчої діяльності, в якій емоційні почуття органічно поєднуються з обов'язковим оцінюванням фактів національної історії [81].

На початку XIX століття дослідники чітко усвідомлювали те, що цінність фольклорних творів полягає не тільки у наявності в них документальних свідчень про історичні події, а й у виявленні загальноісторичних відомостей за умови втрати інших джерел, які б дали змогу документально та вірно відтворити всі реалії подій минулих століть. Принцип історизму стає визначальним у процесі дослідження народнопоетичної спадщини українського народу.

Культурний злам, що відбувся в романтичній свідомості, змінив погляди на місце й роль народної творчості у загальній панорамі розвитку українського мистецтва. Відмова від стилізованих наспівів, звертання до зразків фольклорної спадщини, поява низки друкованих етнографічних досліджень – це викликало створення репертуарних збірників для домашнього музикування, де були представлені різноманітні за жанровими ознаками українські народні пісні. З появою таких репертуарних збірок ми схильні пов'язувати новий підхід до вивчення та систематизації зразків народної творчості. Прикладом такої репертуарної збірки може слугувати відома збірка М. Львова – І. Прача «Собрание русских народных песен с их голосами положенных на музыку Иваном Прачем», яка набула особливого значення для подальшого розвитку фольклористики. Незважаючи на назву, до першого видання збірки, поміж 100 російських пісень, було включено 6 українських зразків народної творчості¹ [379, 140]. У другому, доповненому виданні 1806 року, питома вага українських мелодій у збірці збільшилася до 16 зі 150 народних зразків [380]. Проте, важливим надбанням збірки постає не стільки запис пісенних зразків, скільки спроба систематизації теоретичних поглядів і проблем вивчення народної творчості.

Ознаки науковості проявляються в передмові до праці, у якій М. Львов уперше в історії фольклористики здійснив спробу наукового підходу до збирання народної пісні та жанрової класифікації пісенної народної

---

¹ Очевидним і беззаперечним є факт, що історичні умови і культурний світогляд не могли дозволити упоряднику виділити українські народні пісні як окремі жанрово-стилістичні зразки.

творчості. Дослідник подає глибокий, як для свого часу, аналітичний виклад специфічних особливостей народної пісні. М. Львов впритул підійшов до порівняльної характеристики українських і російських пісень, яка дає можливість виявити їхні специфічні властивості. Характерними ознаками праці стала певна кількість різнопланових за жанровими та тематичними ознаками зразків фольклорного матеріалу й їхня надзвичайна старанність і точність запису. Збірка М. Львова – І. Прача стала важливим кроком у справі популяризації народнопісенної спадщини українського народу, адже її мелодії були пристосовані до умов побутового музикування [379; 380; 622].

До справи вивчення української народнопісенної традиції були залучені не лише російські дослідники. Низка публікацій з українського фольклору належала представникам інших слов'янських народів, переважно, чехам і полякам. Чимало етнографів не тільки публікували записи української народної творчості інших дослідників, а й здійснювали власні розвідки й збирали багатий фольклорно-етнографічний матеріал на теренах України. Зокрема, значну кількість народнопісенного матеріалу представлено в працях польського дослідника З. Доленга-Ходаковського, який у 1814–1818 роках збирав зразки народної творчості на Галичині, Волині, Київщині, Полтавщині [162, 438]. В «Історії українського письменства» С. Єфремова досліднику присвячені наступні рядки: «Честь першого серйозного почину в українській етнографії належить полякові з роду З. Доленги–Ходаковського, за життя відомого під ім'ям Адама Чарноцького (1784–1825 рр.), який власними ногами сходив мало не всю Україну, зібравши як на ті часи, величезні скарби народної пісні – навіть у неповних записах Ходаковського, що дійшло до нас маємо їх більше 1 250 номерів» [196, 10]. Уся збирацька діяльність дослідника дозволила зафіксувати понад 2 000 пісень, що стали цінним матеріалом для аналізу фольклористів наступних поколінь [196; 582]. Записами польського збирача у своїх працях скористався М. Максимович.

Поглиблення роботи зі збирання та популяризації народної творчості, спричинене суспільними рухами ХІХ століття, призводить до появи великої

кількості нових пісенних збірок. Основним принципом їх упорядкування стає прагнення не тільки дослідити народне мистецтво, виявити специфіку пісенної творчості, а й показати все розмаїття та духовну красу української пісенної культури. Визначними явищами в галузі збирання й запису народних пісень у першій половині XIX століття стали праці М. Цертелєва «Опыт собрания старинных малороссийских песней» [617] та збірники М. Максимовича, серед яких «Малороссійскія песни» й «Украинские народне песни, изданные Михаилом Максимовичем» [398; 399; 400; 401; 529].

М. Цертелєв першим опублікував зразки українських дум, записаних на Полтавщині. Цей пісенний збірник вважається першим друкованим виданням українського епосу. Важливим явищем для українського культурного простору став не тільки факт появи друкованої збірки українського пісенного матеріалу, а й процес активної популяризації автором фольклорних зразків. У передмові до збірки дослідником уперше зроблена спроба розкрити й довести важливість вивчення народнопісенного матеріалу, розглядаючи його важливим носієм історичної, літературної та морально-естетичної скарбниці, вивчення якої надасть можливість усвідомити й досягнути всю унікальність і неповторність української нації [617].

Наступним кроком у процесі збирання, фіксації та популяризації народнопісенного матеріалу українського народу вважаються пісенні збірки М. Максимовича «Малороссійскія песни» та «Украинские народне песни, изданные Михаилом Максимовичем». У двох пісенних збірках загалом представлено понад 200 народних пісень, що охоплюють найрізноманітніші жанри українського фольклору [398; 400].

Першими теоретичними працями, з яких розпочинається історія власне української фольклористики як науки, можна вважати розгорнуті передмови М. Максимовича до своїх збірок. У них аналізуються особливості форми, структури, жанрові ознаки пісень, розглядаються умови їхнього побутування та функції, які вони виконують в обрядовому циклі. Унесок М. Максимовича у розвиток фольклористики полягає в розумінні фольклору культурним

джерелом, якому притаманна низка специфічних рис. Найголовнішою з них є історичність, адже розвиток соціокультурного контексту функціонування народної пісні створює не тільки умови для появи нових жанрів народної музики, а й активно стимулює еволюцію традиційних жанрів, що трансформуються, набуваючи нових рис й іншого варіантного забарвлення [133; 136].

Погляди на шляхи розвитку фольклористики викладені в розгорнутій передмові до збірки М. Максимовича – О. Аляб'єва «Голоса украинских песен, изданные Михаилом Максимовичем: аранжировка для голоса в сопровождении фортепиано А. Алябьева, предисловие М. Максимовича» [94]. Це пісенний збірник являє собою гармонізацію мелодій 25 українських народних пісень. На відміну від попередніх видань, указана збірка містить зразки обрядового фольклору, зокрема, дві весільні пісні, одну веснянку та чумацьку пісню. Необхідно зазначити, що М. Максимович одним із перших увів до музичної фольклористики термін «дума», обґрунтувавши його значення у своїх працях. Дослідження фольклористом української народнопісенної творчості надало можливості зробити висновки про необхідність синтезу історії та етнографії, про важливість використання здобутків останньої в процесі осмислення історії народу, його звичаїв і традиційної обрядової культури [261, 119–144].

У 20-х – 30-х роках XIX століття зароджується інтерес до народної пісні в Галичині. У календарі «Львівський пілігрим» за 1823 рік публікується незначна кількість українських народних пісень [174, 93–101]. Автором поміщеної в додатку публікацій українських народних пісень був засновник і редактор альманаху К. фон Гюттнер [174]. Значення та важливість видання полягає у наявності в ньому статті історика Д. Зубрицького «Про галицькі народні пісні», яка стала першою спробою аналізу особливостей українських і польських народних пісень, характеристики їхніх жанрових ознак і відмінностей, визначення функціонального навантаження кожної в календарному циклі. Дослідник наголошує на необхідності збирати й

записувати не тільки текст, а й мелодії українських пісень, що є необхідним чинником в процесі дослідження фольклорного матеріалу. У статті автор висловлює думку про те, що вивчення народнопісенної творчості допоможе зрозуміти історію народу, його світогляд, мову [661, 49–50]. Значення цього теоретичного викладу полягає в прагненні Д. Зубрицького дослідити народнопісенну творчість Галичини, що на той час було новим і досить прогресивним явищем фольклористичної думки.

Активними збирачами українського фольклору постають В. Залеський та Ж. Паулі [657; 659; 660]. Перший із них є впорядником збірки пісень «Rozprawa wstępna. Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego. Z muzyką instrumentowaną przez Karola Lipińskiego. Zebrał i wydał Wacław z Oleska» [659]. Загальна кількість пісень видання складається з 1 496 зразків, які були зібрані з різних етнографічних регіонів Галичини. Поряд із піснями збірка містить 160 інструментальних мелодій. Протягом майже півстоліття цей збірник залишався єдиним на Західній Україні, в якому досить різноманітно було представлено народнопісенну спадщину цього краю.

Доробком Ж. Паулі є двотомна збірка українських пісень «Pieśni ludu ruskiego w Galicji» [657; 660]. Це видання вважається однією з перших спроб систематизованого видання української народної поезії. У збірці подано значний масив фольклорного матеріалу, представлений українськими думами, обрядовими, історичними, ліричними, чумацькими піснями та коломийками. Тексти всіх українських пісень записані латиницею та подані з розгорнутими коментарями.

Згодом діячі «Руської Трійці», до якої входили М. Шашкевич, І. Вагилевич й Я. Головацький, уклали 1833 року у Львові рукописну збірку «Син Русі». Тут знаходилося чимало зразків народної творчості [534]. Пізніше в Перемишлі І. Лозинський 1835 року видає «Руське весілля» [374]. Українські народні пісні склали окремий розділ в альманасі «Русалка Дніпрова», який вийшов 1837 року [523]. У виданні опубліковані збірки народних дум і пісень із передмовою І. Вагилевича, а також три історичні

пісні зі «старих рукописів». Інтерес становить стаття І. Вагилевича «До народних російських пісень», яку надрукували в збірнику як вступ до розділу пісенних зразків [523, 9–20]. Автор розглядає окремі жанри народної творчості від часів язичництва до сучасності, дає характеристику обрядовим пісням, порівнюючи їх із піснями більш пізнього походження, поетично описує думи, визначаючи місце цього жанру в українському фольклорі.

Прикладом типового підходу збирачів першої половини ХІХ століття до запису, фіксації та упорядкування збірників народнопісенної творчості постає друковане видання М. Маркевича «Южно-руські пісні: з голосами: для голосу з фп.», яке видали 1840 року в Петербурзі [406]. У «Художественной газете» (№ 9 за 1840 рік) появляється розгорнута рецензія на видання, що підтверджує зростаючий інтерес до українського фольклору [614, 27–30]. У ній зазначається, що своєрідність цього збірника полягає в збереженні особливостей народних пісень, досягнутому завдяки точному нотному запису, обережному ставленню до властивостей побутування та виконання цих мелодій.

У збірнику М. Маркевича є 25 українських народних пісень. При всій важливості публікацій, ця праця демонструє і типовий недолік, притаманний більшості видань цього часу, що полягає в тематичному обмеженні пісень родинно-побутовими та ліричними жанрами. Календарно-обрядові, історичні пісні та думи включалися в такі збірники епізодично. Це можна пояснити спрямованістю цих видань на задоволення потреб домашнього музикування, адже інтерес пересічних аматорів-музикантів був вирішальним і важливим критерієм при виборі тематики й жанрів пісень [406].

Загалом, усвідомлюючи важливість появи фольклорних збірок, слід підкреслити, що автори-упорядники збірників народнопісенного матеріалу при фіксації та гармонізації зразків фольклорної спадщини в першій половині ХІХ століття не ставили собі за мету ґрунтовне вивчення і збереження національної специфіки й самобутності народної музичної творчості. Основна спрямованість цих видань – популяризація української

народнопісенної спадщини. Піднесення інтересу до фольклорної творчості в XIX столітті відбувалося завдяки аматорським виданням, які зберегли й донесли до нащадків багатий духовний скарб українського народу.

Підсумовуючи стислий огляд збірок українських народних пісень необхідно зазначити, що першу половину XIX століття, яка на думку багатьох дослідників об'єднується з XVIII століттям, необхідно розглядати як період формування поглядів на фольклор. Основна увага приділялася осмисленню поетичної сторони пісенних творів, оскільки збирацька й дослідницька робота здійснювалася переважно філологами та літераторами. Невелика кількість музично-фольклорних збірок цього періоду видавалися переважно з репертуарною метою. Цей критерій був основним у визначенні змісту пісенних видань. Типовою для складання збірок народнопісенної творчості була вимога доступності, популярності й простоти у викладенні народних мелодій. Ці чинники були основними показниками при упорядкуванні збірників фольклорного матеріалу. Пріоритетним і переважно єдиним у цих збірниках був жанр обробки народної пісні для голосу й фортепіано. Вказані особливості стимулювали інтерес різних прошарків населення до народної пісні.

Підсилення наукового інтересу до народної пісні в першій половині XIX століття визначався як аматорсько-прикладний. Аналіз видань того часу дозволяє говорити про те, що вони були позбавлені власне регіонального забарвлення. Жанровий склад видань народнопісенної творчості був представлений родинно-побутовими та любовними піснями міського походження. Як виняток, зустрічалися історичні пісні, думи й пісенні зразки календарно-обрядового циклу. Основне призначення збірок народної творчості першої половини XIX століття – використання їх у домашньому музикуванні. Цей критерій визначав особливості викладення музичного матеріалу, які полягали у наступному:

- вокальна мелодія не виступала в усій повноті через дотримання інструментальних принципів у її відтворенні. Залежність від супроводу

створювали обмеження, що змінювали природу вокального початку народної мелодії;

- використання народних пісень у домашньому музикуванні не передбачало багатоголосного викладу, який є природним явищем, притаманний багатьом зразкам фольклорного мистецтва;

- у збірниках не зустрічалися мелодії інструментального походження, що було пов'язано з особливістю запису та фіксацією мелодій для народних інструментів.

Таким чином, першу половину XIX століття в історії розвитку музичної фольклористики необхідно розглядати як період її становлення, для якого показовим є формування поглядів на фольклор. Специфіка зазначеного періоду полягає в аматорсько-прикладному підході до народної творчості, важливість існування якої розглядається лише в контексті музикування. Такий підхід знімає прояви наукового підходу до вивчення народнопісенної творчості українського народу. Проте, перші спроби класифікації й систематизації народнопісенних зразків свідчать про зародження принципів наукового підходу до збирання фольклору, який полягає в епізодичному використанні упорядниками збірок принципів історизму.

2.2 Закладання основ наукового підходу та систематизації народнопісенних зразків у працях дослідників другої половини XIX ст.

Період другої половини XIX століття характеризується активізацією уваги науковців і митців до народної пісні, що супроводжується появою великої кількості не тільки збірок записів українських пісень, а й статей, публікацій і рецензій, в яких подається теоретичний погляд на проблеми дослідження українського народного мистецтва. Показовою стала зміна орієнтирів, основна спрямованість яких відтепер пов'язана з науковим підходом до творів народної творчості. Це визначало спектр дослідницької діяльності, було вектором, який спрямовував творчі починання в цьому напрямі.

Прикладом може слугувати збірка «Южно-руські пісні: з голосами: для голосу з фп.», упорядкована на основі записів М. Маркевича [406]. У збірці є 50 пісень різних жанрів, які груповані за ознаками їхнього соціального побутування: «пісні чумацькі», «пісні бурлацькі» тощо. Спроба класифікації пісень за ознакою соціального побутування – нове явище в історії розвитку фольклористики. Такий принцип побудови тематичних збірників української пісенної культури стане основним критерієм наукових праць фольклористів ХХ століття. Це видання – наступний крок у справі дослідження та популяризації народнопісенної спадщини українського народу [367].

Поряд із відомостями етнографічного характеру в працях О. Афанасьєва-Чужбинського «Побут українського селянина» і «Загальний погляд на побут Придніпрянського селянина», автор подає певну кількість пісенних зразків. Дослідник здійснює спробу комплексного дослідження фольклору українського народу, яка враховує етнографічні, фольклорні, історичні й інші складові культурного простору [584, 25–26].

Вважаючи народну пісню історичним документом, у передмові до «Записок о Южной Руси» П. Куліш стверджував, що «жоден літопис, жодне вчення і геніальний твір не можуть надати про душу малоросійського народу кращого поняття, аніж пісні» [343, VI]. Особливістю збірок П. Куліша була наявність у них вказівок на джерела. Упорядник подав докладну інформацію біографічного характеру, яка містить цікаві факти із життя кобзарів, співаків та оповідачів.

Для подальшого розвитку музичної фольклористики важливе значення мала збірка «Пісні, думки і шумки руського народу на Поділлі, Україні і в Малоросії, списані і перекладені під музику Антоном Коціпинським» [331]. Збірник містить понад 100 різноманітних українських народних пісень. У передмові до видання А. Коціпинський зазначає, що метою збірника було поширення народної пісні Придніпрянщини і Придністрянщини. Збірник має яскраву пропагандистську спрямованість, типову для більшості подібних публікацій того часу.

Збірник А. Коціпинського займає особливе місце в галузях етнографії та краєзнавства, адже дослідник використовує новий принцип систематизації пісенного матеріалу. Замість традиційного способу групування пісень за їхніми тематичними чи жанровими ознаками, у цій збірці вони об'єднані за регіональним принципом, при якому народні зразки подаються за місцем їхнього поширеного побутування. Головним надбанням А. Коціпинського стало те, що за допомогою здійсненого ним порівняльного аналізу, можна віднайти нові риси та зафіксувати зміни, яких набуває народна мелодія, функціонуючи в різних умовах і регіонах [82; 102; 121; 223; 319].

Грунтовне й систематичне вивчення фольклорної спадщини українського народу польськими дослідниками припадає на кінець XIX століття. Воно пов'язане, перш за все, з діяльністю відомого польського фольклориста й етнографа О. Кольберга. До його монументальної праці «Lud. Jego zwyczaj, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce», яка складає 38 томів, увійшли дослідження про українську народну творчість і матеріальну культуру окремих регіонів [654; 655; 656]. Аналіз змісту томів, присвячених народній творчості, свідчить про те, що дослідник відстоював наукові принципи збирання фольклорних жанрів. Усвідомлюючи цінність творів народної творчості, він підкреслював особливе значення цієї частини народної спадщини для збагачення духовного потенціалу етносу, акцентував увагу збирачів фольклору на необхідність повного збереження оригіналу, точну фіксацію його особливостей, умов побутування. У збирацькій діяльності дослідником приділялася увага питанням організації масового збирання творів народної творчості. Він мав багато дописувачів, які надсилали йому свої доробки. О. Кольберг старанно перевіряв, вивчав і готував їх до друку. Надзвичайно велика кількість пісенного матеріалу була ним систематизована й упорядкована за певними принципами [646].

З аналізу матеріалів видання «Lud. Jego zwyczaj, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce» можна

зробити висновок про те, що О. Кольберг формує свій алгоритм вивчення народнопісенних зразків, який складається з декількох етапів: теоретичне знайомство з місцевістю, де була записана народна пісня (вивчення історії краю, його археологічних знахідок й етнографічних особливостей); безпосередні польові дослідження (виїзд на місцевість в експедицію, фіксація власних спостережень); систематизація пісенного матеріалу з урахуванням теоретичних і практичних аспектів.

Науковий підхід до вивчення фольклору представлено О. Кольбергом в «Instrukcja do badania waciwosci ludowych» [211, 254–262], де висвітлено принципи і засади збирацької та дослідницької діяльності фольклорного й етнографічного матеріалу. Дослідник пропонує план збирацької роботи та формулює основні завдання фольклориста, що полягають, перш за все, у систематичному записуванні та публікації творів народного мистецтва. Застосовуючи принцип історизму, він довів, що народну пісню слід вивчати у соціокультурному контексті з урахуванням специфіки народних звичаїв, обрядів, побуту, умов та місця її побутування. Зі змісту фольклорно-етнографічних праць і розробок О. Кольберга стає зрозумілим, що дослідник чітко усвідомлював необхідність комплексного вивчення фольклорного матеріалу.

При вивченні й систематизації фольклорного матеріалу польський дослідник дотримувався чітких методологічних правил, що втілилися в його власних записах пісень і прийомах фіксації зразків народнопісенної спадщини. Вивчення фольклорного матеріалу, поданого дослідником у збірниках, дозволило окреслити та визначити конкретні принципи:

- регіональне групування зібраного фольклорного матеріалу, його впорядкування має відбуватися не за тематичними чи жанровими, а за територіальними ознаками;

- урахування регіонально-жанрового контексту (перед кожним пісенним зразком слід подати коротку довідку про жанровий склад фольклору етнографічного регіону, де була записана пісня);

- урахування обрядового контексту (запис народної пісні повинен супроводжуватися детальним описом обряду, в якому вона зустрічається);
- точність нотної фіксації мелодичного матеріалу [211, 254–262].

Основна мета фольклорно-етнографічної діяльності О. Кольберга – визначити місце й значення української народної пісенної спадщини у світовому культурному просторі². Комплексне дослідження зразків народної творчості стане одним із пріоритетних напрямів наукової думки ХХ століття.

У другій половині ХІХ століття появляються перші в Російській імперії теоретичні праці, присвячені народній творчості – дисертації О. Бодянського «О народной поэзии славянскихъ племень. Разсужденіе на степень Магистра Философскаго Факультета перваго Отделенія, кандидата Московскаго университета, Іосифа Бодянскаго» та М. Костомарова «Об историческом значении русской народной поэзии» [39; 323, 3–114]. Незважаючи на їхнє історико-філологічне спрямування, у вказаних працях міститься багато цінних зауважень і порад, що набувають важливості для усвідомлення теоретичних підходів до збирання та вивчення народнопісенного матеріалу. Однією з провідних думок є обґрунтування переваги фольклорного тексту над літописним [39; 323, 3–114; 324, 429–692].

Історик М. Костомаров публікує дослідницькі праці про історичне значення народної пісенності, про історію козацтва в пам'ятках української народної творчості та про відображення родинного побуту у фольклорних творах. У таких студіях доведено важливість народнопісенної творчості в житті українського народу [323; 324; 325; 326]. У його працях («Историческое значение южнорусского народного песенного творчества», більша частина тексту його магістерської дисертації «Об историческом значении русской народной поэзии»³, стаття «Историческая поэзия и ея новые материалы») робиться акцент на необхідності при дослідженні

² Загальна кількість зібраних дослідником зразків народного мистецтва становить понад 15 тисяч пісенних і інструментальних творів.

³ Слід зазначити, що магістерська дисертація М. Костомарова вважається першою науково-етнографічною працею, в якій стверджувалося право на існування етнографічного методу історіографії [72].

народних пісень ураховувати такі важливі чинники: місцевість, умови життя, особливості народного побуту, за яких пісенні зразки виникають, зберігаються, поширюються, видозмінюються та трансформуються. «Ступінь історичної достовірності», за визначенням М. Яценка, який відповідає основним критеріям культурно-історичної школи, М. Костомаров поклав у підґрунтя класифікації фольклорних текстів у збірнику «Народные песни, собранные в западной части Волынской губернии в 1844 году» [81; 489; 494].

Дослідник неодноразово звертався до вивчення думного епосу доби козацтва. У монографії «История казачества в памятниках южнорусского народного песенного творчества», він подає класифікацію дум та історичних пісень, які розглядаються важливими історичними джерелами, значення яких полягає в достовірності й точності інформації, документальності у висвітленні подій [326]. Висновки, репрезентовані істориком у його теоретичних працях, були використані в працях дослідників ХХ століття.

Помітним явищем в історії збирання та популяризації народного мистецтва стала збірка С. Карпенко «Васильковский соловей Киевской Украины» [249]. Цей збірник показовий тим, що в ньому представлені зразки пісенної спадщини різних етнічних народів, які проживали в ті часи на українських землях.

У 1866 році з друку виходить збірка «Двісті українських пісень. Співи і слова зібрав Марко Вовчок. У ноти завів Едуард Мертке» [153]⁴. Поява цієї збірки відразу поставила питання про необхідність повного збереження оригінальності викладу народної пісні, що досягається дотриманням точності та вірності нотного запису й відтворення особливостей гармонізації, яка повинна враховувати манеру, характер і стилістику пісенного зразка.

Велике значення для розвитку фольклористики в Україні мали науково-фольклористичні праці О. Серова, зокрема, розвідка про українську пісню

---

⁴ Проте, незважаючи на зібраний письменницею багатий і цікавий народнопісенний матеріал, його значною мірою було знецінено музичним опрацюванням Е. Мертке. Українські пісні було гармонізовано музикантом у манері, зовсім не притаманній їхній природі, що позбавило музичні зразки яскравості, оригінальності й природної самобутності.

«Музыка южно-русских песен» [533]. Систематизуючи наукові погляди О. Серова, викладені в указаній статті, можна стверджувати, що в ній уперше було сформульовано низку ключових проблем, розв'язання яких дозволить стимулювати подальший розвиток музичної фольклористики, зокрема необхідність запису народних пісень безпосередньо від народу; детальне вивчення і збереження самобутності й оригінальності кожного музичного зразка; значення гармонізації та обробки пісенного матеріалу; підкреслювати її особливості; активне використання народних мелодій при створенні великих музичних творів. При аналізі й порівнянні всього комплексу засобів музичної виразності народнопісенних зразків різних жанрів, О. Серов робить вагомі висновки стосовно природи та основного навантаження пісенного матеріалу, яке він отримує при функціонуванні на рівні окремого зразка й обрядового комплексу в цілому. Стаття О. Серова стала першою науково-дослідною роботою про українську народну пісню та заклала основи української наукової фольклористики [82; 102; 121; 319].

У 60-х роках ХІХ століття появляється кілька етнографічних збірок українського фольклору, які заслуговують на увагу. Сюди відносимо збірку «Старосветский бандуриста», упорядником якої є М. Закревський [204, 11–136]. Тут уміщено 190 українських пісень і дум, що є показовим для розвитку української етнографії, адже укладач представив усі жанри традиційного фольклору й пісенний матеріал різних регіонів України. На той момент це було новим і прогресивним явищем.

Збірник «Народни українські пісні зь голосомъ: 50 пісень и 5 додатківъ зібрани, споряжени и выдани Олексіемъ Гулакъ Артемовскимъ» став наступним важливим кроком у розвитку української етнографії та фольклористики [138]. У розгорнутій передмові дається оцінка мистецьким якостям народних пісень, визначається їхнє місце й значення в культурі слов'янських народів. Упорядник збірки дає стислий огляд розвитку фольклористики в історії наукової думки інших слов'янських народів, розглядає питання методики записування музичного фольклору, акцентує

увагу на мовно-діалектних і регіональних ознаках поданих пісень. О. Гулак-Артемівський одним із перших включив до збірки варіанти багатоголосних народних пісень, що було на той час прогресивним явищем в упорядкуванні такого типу збірок. Докладний перелік текстових і нотних збірників українських народних пісень, що вийшли друком за період з 1777 року по 1868 рік дають можливість стверджувати про наявність одного з перших бібліографічних довідників такого роду.

Цікавим і досить ґрунтовним зібранням української народнопісенної спадщини можна назвати «216 народных украинских напевов» О. Рубця [521]. У збірнику подано пісні, зібрані майже з усіх областей України. Його автор звертає увагу на необхідність подальшого використання цього самобутнього матеріалу композиторами. Як зразок О. Рубець наводить власні гармонізації пісень, які свідчать про новий, якісно інший підхід у справі обробки й подальшого використання зразків народної спадщини.

Визначну роль у вивченні народної пісні відіграла діяльність П. Сокальського [541; 542; 543], якому належить не тільки запис багатьох українських народних пісень, а й створення фундаментального дослідження «Руська народна музика: російська і українська в її будові мелодичній і ритмічній відмінності її від основ сучасної гармонічної музики» [543]. Ця праця досі не втратила своєї науково-історичної цінності. Розвиваючи думки О. Серова про оригінальність і самобутність народної пісні, дослідник відстоює необхідність гармонізації народної мелодії, виходячи з притаманних зразку комплексу музичних ознак (ладових, ритмічних, фактурних, тембрових та ін.). Науковець робить цікаві висновки відносно мелодики та ритміки українських народних пісень. Ці положення стануть вагомим підґрунтям для теоретичних досліджень українських науковців [253, 67–84].

Значення праць П. Сокальського полягає в тому, що він є засновником теоретичних основ музичної фольклористики [319]. Глибокий аналіз пісень, досконалість викладу теоретичного матеріалу, охоплення багатьох пісенних

жанрів української народної творчості – риси, які притаманні дослідницькій діяльності П. Сокальського. Він одним із перших надав особливого значення питанню еволюції музичного мислення – проблемі, яка стане однією з пріоритетних у музикознавстві ХХ століття.

Особливо плідною в царині збирання, дослідження, систематизації та популяризації української народнопісенної спадщини виявилася діяльність П. Чубинського. Наприкінці 60-х років ХІХ ст. він очолив фольклорно-етнографічну експедицію, результатом діяльності якої стало видання семи томів «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Русским географическим обществом. Юго-Западный отдел. Материалы и исследования», в яких органічно поєднані матеріали з різних наукових галузей – етнографії, історії, статистики, права, економіки [573; 574, ХІІ–ХІІІ]. Дослідник удосконалив методи збирання й опрацювання народної творчості й уперше в Україні опублікував великі зібрання фольклорних зразків, зокрема близько 600 пісень та обрядів календарних народних свят, майже 2 000 текстів весільних обрядів. У додатку до четвертого тому було вміщено понад 100 мелодій весільних пісень. Праці П. Чубинського стали своєрідною енциклопедією української народної духовної творчості й були відзначені нагородою Російського географічного товариства [345, 77–85].

У результаті накопичення фактологічного матеріалу, відбувався процес розширення дослідницького кола питань. У процесі фіксування та систематизації фольклору дослідники звертаються до питань загального розвитку культурного простору й особливостей еволюції української культури, до вивчення співіснування української народної творчості з мистецтвом різних етнічних меншин, які проживають на українських землях, з'ясування особливостей, яких набуває фольклорна спадщина, опинившись на інших територіальних місцевостях, у нетрадиційних умовах існування. Це проблемне коло музичної фольклористики знайде висвітлення в багатьох дослідженнях фольклорно-етнографічного напрямку [103; 349; 397; 469].

У 70–90 роки ХІХ століття з'являється ряд етнографічних збірників, які свідчать про актуальність питання дослідження української народної творчості в контексті культурно-суспільних процесів вказаного періоду. Збірник «Чумацкія народныя песни И. Я. Рудченка» містить, поряд із музичним матеріалом, цінні етнографічні відомості про причини виникнення чумацтва, його значення в житті народу, характеристику умов праці чумаків [522]. При вивченні особливостей побутування чумацтва, дослідник приходять до висновку про взаємовплив і тісний взаємозв'язок між суспільним і духовним життям людини.

Значне місце в процесі становлення основних принципів методології збирацької й дослідницької діяльності займає праця «Исторические песни малорусского народа с объяснениями Вл. Антоновича и М. Драгоманова» [218]. У трилогії дослідники поставили за мету відтворити на високому науковому рівні історію українського народу, викладену у поетичній формі, позбавлену всяких фальсифікатів, перевірену й прокоментовану. Глибокий і детальний історичний аналіз пісенного матеріалу поєднується в дослідженні з початками історико-філологічного аналізу, який буде розвинутий і використаний пізніше в працях П. Житецького та Ф. Колесси. При аналізі російських та українських пісень, в основі яких лежить оспівування образу жінки та її долі, використовується порівняльна методика [5; 180; 489]. За словами М. Костомарова, це була «перша, відповідно до сучасних вимог науки, правильно поставлена спроба наукового видання пам'яток малоруської поезії» [325, 573].

Важливу роль у подальшому розвитку музичної фольклористики, науково-дослідницької діяльності з питань збереження та популяризації зразків народнопісенної творчості української культури в другій половині ХІХ століття відігравав щомісячний часопис «Киевская старина», який видавався у Києві в друкарні Г. Корчак-Новицького. Упродовж 1882–1907 років це видання було єдиним періодичним органом Східної України, яке на своїх сторінках піднімало актуальні й проблемні питання історії та культури

минулих часів і сучасності. «Киевская старина» відіграла вагому роль у справі організації наукових диспутів, дискусій, виконуючи функцію науково-дослідного осередку народознавчих студій. За період свого існування (1882–1907 рр.) на сторінках часопису було надруковано понад 2 000 різноманітних публікацій і матеріалів з фольклору, більше 130 фольклорно-етнографічних досліджень, близько 50 оглядових статей і наукових рецензій. Тут друкували дослідницькі праці В. Боржковський, В. Горленко, В. Доманицький, М. Драгоманов, І. Манжура, В. Милорадович, В. Науменко, М. Сумцов [535].

Результати дослідження фольклору в другій половині ХІХ століття друкувалися на сторінках інших видань, серед яких: «Етнографічний огляд», «Жива старовина», «Життя і Слово» тощо. У цей період появляються праці з чітко вираженим регіональним спрямуванням. Увага дослідників зосереджується на локальному вивченні окремих жанрів пісенної творчості. Внаслідок цього появляються збірники, записані від одного чи кількох виконавців.

Народнопісенна творчість часто опинялась у колі інтересів наукової діяльності О. Потебні. Більша половина його наукового доробку присвячена дослідженню українського фольклору⁵. У своїх етнографічних дослідженнях науковець використовує стародавні українські народні пісні як історичні свідчення [164; 165]. Протягом життя О. Потебня зафіксував близько трьох із половиною сотень пісень, здебільшого на Полтавщині й Харківщині, різноманітних за тематикою та жанрами [495].

Загалом, усі монографічні видання фольклорно-етнографічного спрямування в другій половині ХІХ століття зовні є подібними за змістом, адже зафіксовані зразки народних пісень у збірках обмежені репертуаром певного села. Проте, за способом упорядкування матеріалу та науковим підходом вони відрізняються. Показовим в укладанні пісенних збірників

---

⁵ Перші записи пісень він зробив ще 17-ти річним юнаком від своєї тітки, що стало початком його багаторічної збирацької діяльності. Навчаючись у Харківському університеті, О. Потебня, разом з іншими студентами, збирав зразки народних пісень для збірки А. Метлинського «Народные южнорусские песни» [165, 69-75].

було прагнення врятувати від забуття окремі пласти фольклору й «нагромадити словесні та музичні художні багатства, які має в своєму розпорядженні дана місцевість і з якими вона зріднилась як з необхідним вираженням своєї духовної діяльності» [165, 69–75]. Основною методологічною вадою видань було те, що частіше записувався і друкувався пісенний матеріал календарно-обрядового циклу, до якого входять ті жанри, які склали «класичну» основу репертуару кожного села. Новостворені пісні, до яких належать сатиричні, історичні й інші пісні, залишалися поза увагою дослідників.

Таким чином, у другій половині XIX століття монографічне збирання фольклору набуває більшого поширення, репертуар окремих співаків та оповідачів, конкретних сіл й районів збирають і досліджують не тільки окремі фольклористи, а й наукові товариства. У процесі опрацювання фольклору формуються методи ґрунтовної науково-етнографічної дослідницької праці, які стануть основою для наукових студій із фольклористики й етнографії початку XX століття.

Здійснивши огляд-аналіз фольклорних збірок другої половини XIX століття, можна констатувати, що означений період знаменує собою якісно новий підхід у справі дослідження та популяризації народної творчості, для якого показовим є визначення принципово нових критеріїв стосовно збирання та видавництва зразків української народнопісенної спадщини. Основні принципи, якими керуються фольклористи в справі дослідження народної творчості, наступні:

- упорядкування збірників відбувається з науковою метою, в їх основу покладено принцип усвідомлення цінності й самобутності українських мелодій поза обробкою;

- формування науково-етнографічної методики збирання та вивчення народної музичної творчості;

- акцент на комплексному дослідженні зразків фольклору, яке вимагає:

- a) точного й ретельного запису нотного матеріалу, збереження автентичних

рис мелодії; б) визначення жанрової природи; в) запису існуючих варіантів пісенного зразка текстових і музичних; г) збереження мовних діалектів; д) скрупульозної паспортизації пісенного зразка, яка б враховувала відомості про місце і значення пісні в обрядовому циклі, особливостей її побутування в регіоні, манеру виконання.

Показовим для другої половини ХІХ століття є формування науково-етнографічної методики збирання та вивчення народної творчості, в основі якої лежить погляд на народну пісню як на самобутній зразок народної творчості, що вражає своєю неповторністю, завдяки якому відбувається знайомство із глибинним духовним світом українського народу. На ці базові принципи відношення до фольклору спиралися дослідники в процесі становлення методологічних основ фольклористики, які детально будуть проаналізовані в 4 розділі нашої роботи.

2.3 Збирання та запис української народнопісенної творчості на межі ХІХ – ХХ ст. – новий етап розвитку музичної фольклористики

Межа ХІХ – ХХ століть характеризується подальшим розвитком дослідницької діяльності в галузі музичної фольклористики, розширенням і вдосконаленням методики збирання та дослідження народної творчості, активним використанням у наукових студіях локально-монографічних збірок. Важливим кроком у розвитку музичної фольклористики на початку ХХ століття стало застосування фонографа, що давало можливість не тільки записувати велику кількість пісенного матеріалу, а й точно та достовірно розшифровувати зібрані мелодії. Винахід такого пристосування сприяв кращому вивченню особливостей виконання пісенних жанрів.

Першим науковим виданням народних пісень, для запису яких було використано фонограф, є збірник «Галицько-руські народні мелодії, зібрані на фонограф Йосипом Роздольським, списав і зредагував Ст. Людкевич», надрукований у Львові 1906 року [77; 544]. Характерною ознакою пісенних збірок кінця ХІХ – початку ХХ століття стала наявність передмови

упорядника. У ній подаються відомості етнографічного характеру, розповідь про процес запису пісень, питання теоретичного характеру. Показовим у цьому плані є збірник В. Данилова «Песни села Андреевка Нежинского уезда» [147].

На початку ХХ століття значно активізується процес стаціонарного вивчення фольклорного матеріалу, для якого показовим є комплексне дослідження народної творчості. Так, у 1903–1905 роках Хв. Вовк провів чотири етнографічні експедиції, що створювало можливості для відтворення цілісної картини розвитку народної культури протягом певного історичного періоду⁶ [161; 315, 29–35; 600, 170–174].

Активну науково-дослідну роботу на ниві української етнографії проводив М. Сумцов [150; 225; 404, 48–55]. У його працях уведено до наукового обігу масив матеріалу із різних сфер народної духовної культури, визначено методологічні підходи та принципи [560; 561; 562]. Цінність праць науковця «полягає в залученні максимальної кількості джерельного матеріалу, у віднайдені оптимальної методики аналізу цього матеріалу, у порівняльних виходах, що увиразнюють своєрідність українських та загальнослов'янських культурних явищ. Обсяг досліджуваних ним матеріалів є настільки масштабним, що на підставі цих праць можна укласти словник обрядових дійств, символів, пісенних тропів» [405, 152–160]. Дослідник був прихильником інтегрованих, комплексних підходів до вивчення явищ фольклорно-етнографічного та мовного простору. У його працях поєднуються позиції різних дослідницьких шкіл: міфологічної, антропологічної, еволюційної, що надавало можливості дослідити явище в багатоаспектному вимірі.

Вагомим кроком на шляху розвитку етнографічно-фольклористичної думки початку ХХ століття стала збірка «Українське весілля», пісні якої були

---

⁶ Упродовж наступних десяти років науковець проводив експедиційні дослідження Східної, Центральної та південної України; видав в Петербурзі підсумкові праці «Шлюбний ритуал і обряди на Україні» (1892 р.), «Етнографічні особливості українського народу» та «Антропологічні особливості українського народу» (1916 р.) [63; 64].

записані І. Демченко на Київщині в селі Монастирищі [157]. До цього видання входив докладний опис українського весілля В. Верховинця з містечка Косів. Поряд із унікальними й самобутніми весільними мелодіями, збірка містить детальну інформацію етнографічного змісту, що дозволяє відтворити справжню картину весільного обряду. Продуктивну науково-організаційну, пошуково-збирацьку, дослідницьку та видавничо-популяризаторську діяльність у галузі українського народознавства розвинув В. Гнатюк [73; 75; 76; 312; 313]. Його шеститомником «Етнографічні матеріали з Угорської Русі» закладено міцні наукові основи етнографічного вивчення українців, розселених західніше Карпат [89, 73–122]. Цьому науковцю належать праці з етнографії Гуцульщини, Бойківщини, Поділля та інших регіонів розселення українців [89; 90; 91]⁷.

Вагомий унесок у розвиток фольклорно-етнографічного напрямку на початку ХХ століття здійснила Леся Українка [445]. Разом із К. Квіткою та О. Сластіоном вона 1908 року записала на фонограф репертуар східноукраїнських кобзарів і лірників, переславши всі матеріали до Львова Ф. Колесі. Після ретельної та кропіткої праці із розшифрування пісень їх надрукували в двох томах під назвою «Мелодії українських народних дум» [301; 302].

Важливе місце в процесі збирання та дослідження української народної творчості займала наукова діяльність П. Демуцького, увага якого була зосереджена на вивченні фольклорно-етнографічної спадщини Наддніпрянської України. У його збірках представлено значний масив народнопісенного матеріалу. Важливість появи цих видань полягає в тому, що вперше в історії української культури представлено великий обсяг зразків українського народного багатоголосся.

---

⁷ Загальна кількість праць В. Гнатюка сягає понад 330 одиниць, серед яких особливе значення для розвитку фольклористики мають три томи «Коломийок», два томи «Колядок і щедрівок», два томи «Українських народних байок», «Галицько-руські народні легенди».

Загалом, П. Демуцький зібрав і записав у селах Охматові та Янишівці Таращанського повіту на Київщині понад 700 пісень [156]. Інтерес становлять представлені ним зразки народного хорového багатоголосся, що були записані дослідником на основі розспівів Охматівського хору [481]. Цій галузі народнопісенної творчості П. Демуцький надавав особливого значення, намагаючись збагатити вітчизняну фольклористику цінними музичними зразками оригінального українського народного багатоголосся [156; 267; 481; 580].

Поряд з українськими фольклористами, активну роль у процесі збирання, систематизації та популяризації української народнопісенної культури відігравали російські дослідники. Так, Є. Ліньова, працюючи над вивченням російської народної пісні й порівнюючи її з українською, неодноразово здійснювала експедиції на Полтавщину, де за допомогою фонографа записувала народні пісні Центральної України [55]. Її праці містять висновки стосовно природи українського народного багатоголосся. Аналіз ладової будови й ритмічних особливостей пісень дозволило дослідниці розкрити природу пісенного матеріалу, надало можливість для порівняльного аналізу із зразками російської народнопісенної творчості. Звертаючи увагу на самобутність українського хорového співу, дослідниця доводить переваги використання фонографа в роботі фольклориста [355].

Серед багатьох дослідників української пісенної творчості особливе місце займає діяльність чеського науковця Л. Куби, який виступив збирачем фольклору слов'янських народів: білорусів, македонців, поляків, росіян, словаків, словенців, хорватів, українців, чехів, чорногорців. Поряд із записами зразків народнопісенної творчості, Л. Куба приділяв велику увагу фіксації інструментальних мелодій. Під час подорожі українськими землями, досліднику вдалося зібрати фольклорний матеріал, який було вміщено в 15-титомній праці «Slovanstvo ve svých spévach» [82; 103; 286]. Особливого значення Л. Куба надавав дослідницькій праці. У його теоретичних роботах порушуються різноманітні питання, пов'язані з особливостями мелодики,

ритміки, будови та структури українських пісень, визначаються основні риси народного багатоголосся. У працях Л. Куби міститься цінний матеріал, присвячений народному танцю, який розглядається науковцем важливою та невід'ємною складовою фольклорного мистецтва, що разом із музичним і поетичним початками створює самобутній колорит української народної творчості.

На межі XIX – XX століть активною збирацькою та дослідницькою діяльністю з вивчення народнопісенної спадщини українського народу займається К. Квітка⁸. У збірник «Дитячі гри, пісні і казки з Ковельщини, Лущини і Зв'ягільщини на Волині» ввійшли твори, записані ним із голосу Л. Косач [163]. Дві збірки занотовані фольклористом з голосу Лесі Українки. Вони складають зібрання, в якому уміщено 225 українських народних пісень, що систематизовані за жанрами: спочатку подані календарні, потім – обрядові та побутові пісні. Особливістю видання є наявність коментарів до кожної пісні, у яких подаються вказівки на варіанти пісенного зразка, що знаходяться в інших друкованих виданнях.

Серед дослідників і збирачів народнопісенної спадщини українського народу початку XX століття виділяється постать А. Грабенка (Конощенко). Збирати народні пісні він почав у другій половині XIX століття, відсилаючи записане М. Лисенку. А. Грабенко зафіксував близько 300 зразків. Географія роботи фольклориста широка і малодосліджена на той час – Полтавщина, Херсонщина, Одещина, Єлісаветградщина, Таврійська губернія [576; 577; 583]. Збірники дослідника вирізнялися високохудожнім добором матеріалу, кваліфікованими записами словесного й нотного текстів, наявністю численних варіантів музичних зразків. Кожна пісня в збірниках має розгорнуту паспортизацію, в якій подані відомості про місце запису,

---

⁸ Перші записи зроблені дослідником ще в юнацькі роки у м. Мена Чернігівської області, пізніше – у с. Пінязевичі Малинського району Житомирської області. Після знайомства з Лесею Українкою, К. Квітка записав від письменниці чимало оригінальних і старовинних українських пісень.

виконавців і характерні риси виконавства. Наявність паспортів творів було рідкістю для популярних видань того часу.

Видатними дослідниками музичного фольклору кінця ХІХ – початку ХХ століття постають Я. Новицький і Д. Яворницький. Уже при початкових спробах запису народних пісень перший із них намагається напрацювати власну методику збору усної поетичної творчості. Поміж збірок дослідника особливе місце займає фольклорно-етнографічна праця «Малоруські пісні, переважно історичні, зібрані Я. Новицьким в Єкатеринославській губернії у 1874–1894 роках» [453]. Дослідник одним із перших розпочав комплексне стаціонарне дослідження пісенної культури Запорізького краю, поєднуючи у працях педагогічну теорію та практику з краєзнавством, природознавством, археологією, фольклором, етнографією, історією рідного краю [452].

Одним із перших на Катеринославщині Я. Новицький публікує власну «Програму по збиранню етнографічних матеріалів», заклавши надійний фундамент для досліджень в історико-археологічних і фольклорно-етнографічних напрямках [451]. Дослідник виявив науковий підхід не лише до запису, а й до публікації зразків народної творчості, цінність яких полягала в документальній точності, автентичності запису, бажанні зафіксувати особливості як музичного, так і поетичного початку. Обов'язковим моментом було авторське наукове коментування, яке надавало можливості зрозуміти особливості розвитку, характерні ознаки та властивості побутування зразків народної творчості. Унікальність творчого методу дослідника полягала в прагненні відтворити цілісну картину розвитку культури народу, спираючись на багатий археологічний, етнографічний і фольклорний матеріал.

При дослідженні історії Запорізької Січі, Д. Яворницький, створив власні принципи фольклорно-етнографічної діяльності, що полягали в наступному: ставлення до фольклору як до єдиного документально вірного джерела історії; дотримання основних принципів збирацької діяльності, вихідним положенням яких було прагнення точної фіксації поетичного та пісенного початку творів народного мистецтва; дотримання усталених

принципів організації фольклористичної роботи: наведення численних варіантів пісні, що зустрічаються в інших виданнях із народної творчості; складанні паспорту до кожної із записаних пісень, який містить наступну інформацію: рік запису, прізвище, ім'я та по-батькові інформатора, його вік, соціальний стан.

Важливим теоретичним узагальненням практичної методики вченого-фольклориста був запис пісні не зі слів, а з голосу, що надавало можливості для вивчення та систематизації зібраного матеріалу⁹. У працях науковця наявна теоретична класифікація пісенних зразків, основу якої складають їхні жанрові ознаки. Основне завдання фольклорно-етнографічної діяльності Д. Яворницький убачав у тому, щоб зібрати більше цінних, самобутніх пісень, науково вірно їх зафіксувати й зберегти.

Значення для розвитку фольклорно-етнографічних студій мала діяльність М. Лисенка [356; 357; 358; 359; 360; 361]. Сім випусків «Збірників українських народних пісень» містять 242 обробки зразків української народної пісенності, упорядкованих за жанровими ознаками [356]. Ця багатотомна праця-дослідження відрізнялася від попередніх збірників. Кожен випуск мав свою відмінність, наприклад, у четвертий було включено фольклор Західної України, що стало новим явищем для впорядкування збірників народних пісень.

На межі XIX – XX століть пісні в збірки добиралися переважно за територіальними ознаками, частіше представляючи фольклор Східної України. Поява в четвертому випуску пісень західноукраїнських земель не була випадковістю, адже композитор мав на меті надати приклад галицьким музикантам стосовно збирання та обробки народнопісенного матеріалу. У багатьох листах М. Лисенко увагу звертає на необхідність збирання, дослідження та систематизації фольклорних зразків. Одночасно він

---

⁹ Збирацька діяльність науковця розпочалася ще в студентські роки, коли ним було записано понад 1000 народних пісень і 500 оповідань. Протягом 1890-х років Д. Яворницький зафіксував понад 1 500 мелодій. За період з 1900–1936 роки дослідник записав понад 2 300 пісень, серед яких 250 фольклорних зразків подані із мелодіями.

критикував у цьому відношенні галицьких дослідників, яких, на його думку, цікавила більше західноєвропейська культура, аніж власна [359, 36]. Основними положеннями запису зразків у «Збірниках народних пісень» М. Лисенко [356] були фіксація тексту з докладними нотаціями, авторськими спостереженнями та варіантами; точний музичний запис не лише основної мелодії, а й варіантів її виконання; обов'язкове покликання на місце запису й інформаторів (виконавців); наявність наукових коментарів, що містять спостереження стосовно побутування пісні, її особливостей, характеру виконання, його манери¹⁰.

М. Лисенко зафіксував репертуар кобзаря О. Вересаєва, присвятивши йому реферат «Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень, виконуваних кобзарем Вересаєм» [361]. При акцентуванні уваги на необхідності активізації збирацької діяльності в Україні, її знаний композитор зазначав, що поступово відбувається процес втрачання національною культурою величезних музичних цінностей, які являють собою народнопісенну спадщину. Актуальними є висновки М. Лисенка про залежність розвитку й побутування народної творчості від суспільно-економічних відносин. При аналізі стану сучасного побутування народнопісенної творчості, дослідник приходив до висновку про те, що будь-яка зміна суспільного життя викликає появу нових за змістом і засобами художньої виразності форм музичного фольклору, що призводить до певної трансформації, з одного боку, і зникнення – з іншого, певних жанрів фольклорного розмаїття. М. Лисенко вірно зауважує, що фольклор за своєю природою нагадує живий організм, який реагує не тільки на зміни середовища побутування, а й відчуває всі коливання та примхливості людської свідомості. Така чутливість призводить до появи в пісенній творчості нових варіантів популярних і відомих пісень [360].

---

¹⁰ Окрім семи випусків «Збірника народних пісень», М. Лисенко видав 12 «Десятків» пісень в обробках для чоловічого й мішаного хорів із супроводом фортепіано, а також, старовинні обрядові пісні в п'яти частинах. Усього композитор зібрав і гармонізував понад 700 українських пісень.

У рефераті М. Лисенко піднімає важливу й остаточно не вирішену на той час проблему методики обробки народних пісень. На основі аналізу матеріалів, записаних від кобзаря Вересая, автор намагається визначити стильові закони та специфіку структурних компонентів української народної музики, теоретично обґрунтувати принципи обробки народних мелодій. Численні дослідники та збирачі народної пісенної спадщини до М. Лисенка намагалися підпорядкувати народні мелодії традиційним класичним законам гармонії, що призводило до спотворення всіх структурних складових пісні. За взірць для гармонізації й обробки народнопісенного матеріалу композитор ставить зразки українського фольклору, які були зібрані та опрацьовані О. Серовим [360]. «Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень, виконуваних кобзарем Вересаєм» М. Лисенка містить визначення типових законів музичної будови дум стосовно мелодики, ладу, метроритміки, особливостей декламації, емоційного змісту, зумовленим характером поетичних образів, інструментального супроводу. Такий різнобічний підхід дав можливість представити цей жанр народної творчості в усьому багатстві та неповторності, накреслити основні принципи методики дослідження дум.

У рефераті М. Лисенко здійснює порівняльну характеристику українського й російського фольклору, яка дозволяє зробити ряд важливих узагальнень відносно стилю та будови українського фольклорного матеріалу¹¹. Значення цієї праці полягає в тому, що М. Лисенко одним із перших в історії української фольклористики охарактеризував постать О. Вересая й дав характеристику кобзі як музичному інструменту. Згодом його основні характеристики будуть використані та розвинуті у праці «Народні музичні інструменти на Україні» [358, 4–10].

Яскраву сторінку в епістолярній спадщині композитора становлять листи до молодого Ф. Колесси, який у цей час робив свої перші самостійні

---

¹¹ Згодом фольклорист і композитор П. Сокальський у праці «Російська народна музика» приділив основну увагу вивченню зв'язків українського музичного фольклору з російським, розвиваючи й поглиблюючи основні положення, викладені в рефераті М. Лисенка.

кроки у фольклористиці. Так, в одному з листів М. Лисенко звертає увагу на необхідність старанного дослідження зразків народної творчості¹². Композитор вважає доцільним ретельно вивчати ритміку українських народних пісень, указуючи на обов'язкову присутність у народному виконанні метричних і ритмічних варіантів, наявність перемінних розмірів, специфіку акцентуації. На його думку, це підкреслює вільне розгортання музичного зразка, яке неможливо стиснути в норми та закони побудови мелодії класичного типу.

Таким чином, період кінця XIX – початку XX століть в історії розвитку музичної фольклористики характеризується змінами, стосовно підходу до пісенного матеріалу. Вони полягають у наступних положеннях:

- остаточне формування свідомого ставлення до народної пісні як до самобутнього й оригінального явища;
- усвідомлення взаємозв'язку музичного мислення народу з його історією, що призводить до появи теоретичних праць про історичний шлях і специфіку розвитку української культури (праці та дослідження О. Серова, М. Лисенка, П. Сокальського, О. Потебні та ін.);
- співставлення української народної пісні з творчістю інших народів;
- активне використання порівняльної методології, формування й подальший розвиток академічної фольклористики.

Інтерес до народного багатоголосся став характерною ознакою дослідницьких розробок і напрацювань фольклористики останньої чверті XIX століття. Поряд із активізацією процесу запису українського народного хорового мистецтва чітко спостерігається тенденція до теоретичного осмислення матеріалу, вирішуються питання природи багатоголосся, особливості його розвитку, функціонування у середовищі, виявлення

---

¹² У листі М. Лисенко пише: «Боже, Боже, яка то є велика потреба музиків і разом народників повештатися поміж селянським людом, зазнати його світогляд, записати його перекази, споминки, згадки, прислів'я, пісні й спів до їх! Вся ця сфера як воздух чоловікові, потрібна: без неї гріх починати свою справу і музиків, й філологів. Фольклор – це саме життя! Я, буди студентом університету, кожне літо, що траплялося мені їздити на село, залюбки віддавався тій роботі. Через те я, між іншим, і ставсь перейнятий духом народної пісні, вона мене виховала і споріднила з людом» [357, 275].

відмінностей побутування багатоголосся в різних етнічних регіонах українських земель, здійснюються спроби систематизації й класифікації зібраного матеріалу.

Початок ХХ століття має специфічні особливості, серед яких необхідно зазначити формування наукових позицій стосовно вивчення народнопісенного матеріалу. По-перше, науковий підхід застосовується у дослідженні регіональної специфіки музичного фольклору, який демонструють праці І. Воробкевича, О. Кольберга, Л. Куба, І. Омельського, Я. Сенчика, Ю. Федьковича. По-друге, окреслено коло теоретичних поглядів на феномен народної пісні (наприклад, у працях П. Сокальського). По-третє, відмічаємо процес становлення системи теоретичних і методологічних засад музичної фольклористики, що пов'язано із визначенням основного кола проблематики. Дослідники постають перед розв'язанням питань походження та розвитку народної творчості, усвідомлення значення фольклорно-етнографічного матеріалу для розвою як окремих галузей науки, так і для розуміння національної самобутності й оригінальності.

2.4 Специфіка функціонування музичної фольклористики на теренах Західної України

Особливості дослідження фольклору на західних землях України впливають як із політичного становища Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття, які територіально належали до Австро-Угорської імперії, так й зі специфіки розвитку фольклору на цих теренах. Штучне відокремлення від Наддніпрянщини, важкі політичні, соціальні, економічні та національні умови не сприяли активному розвитку етнографічно-фольклористичній діяльності. Це пояснює відсутність наукових центрів, спеціальних товариств, які б у своїй діяльності спиралися на наукові принципи дослідження фольклору.

Орієнтація часописів на широку читацьку аудиторію призводила до нівелювання наукових підходів при дослідженні фольклорних зразків.

Розглядаючи народну пісню як найсильніший вияв національного духу, дослідники народної творчості вивчали тексти пісень та описи обрядів, у той час, як музична сторона залишалася поза їх увагою. Публікація збірників народної творчості передбачала використання їх у побуті, що знімало питання про професійну спрямованість музичного запису пісень. Поява в збірках окремих жанрів народної творчості (ліричних, побутових і жартівливих пісень), не давали можливості скласти повну картину фольклорно-етнографічної спадщини українського народу. Поодинокі зразки пісенної творчості етнічних спільнот, які мешкали на теренах України, лише частково створювали уяву про жанрове розмаїття етнічного фольклору. Відсутність чіткого розмежування між авторськими творами й зразками народної творчості вносила певне непорозуміння при визначенні походження та побутування пісні, що призводило до виникнення труднощів, пов'язаних як з дослідженням історичного розвитку пісенного зразка, так і з виявленням його жанрово-стилістичних особливостей. Зазначені обставини значною мірою перешкоджали створенню науково-дослідницької позиції в ареалі Західної України стосовно вивчення вагової складової національної культури – української народної спадщини.

Перші музично-фольклористичні публікації на теренах Західної України появляються одночасно із першими друкованими зразками словесного фольклору в 20-х роках XIX століття. Так, в альманасі «Львівський пілігрим», знаходиться нарис Гюттнера про українські й польські народні пісні [652; 653]. До нарису було додано мелодії популярних на той час пісень «Про Гриця» та «Козак і Дзюба». Вибір цих пісенних зразків не був випадковістю, адже на той час вони вважалися своєрідним «еталоном» української пісенності. Показовим є факт, що в примітках до цих мелодій автор намагається пояснити своєрідність музики та тексту пісень, з'ясувати особливості світогляду й побуту українського народу, виявити характерні риси національного характеру. Ці зразки української народної творчості вважаються першими друкованими піснями на Галичині.

У випуску «Львівського пілігриму» 1823 року надрукована стаття Д. Зубрицького «Про спів люду землі посполитої». Публікація відіграла важливу роль у розвитку української фольклористики на західних землях [661, 49–50; 662, 49–50]. У ній уперше в історії розвитку фольклористики Галичини зроблено спробу систематизації пісенних зразків, подано загальну характеристику їхнього поетичного строю, розглянуто особливості як словесної, так і музичної мови. Авторська позиція Д. Зубрицького була чітко спрямована на визнання значення фольклору в духовному розвитку українського народу, що порушувало питання про необхідність уважного ставлення до скарбів народної спадщини, їх обов'язкове дослідження, систематизацію та популяризацію. Подальше звернення до народнопісенного матеріалу знаходимо в збірниках, які були пов'язані з словесністю. Так, у своїх граматах М. Лучкай та Й. Левицький використовували тексти українських народних пісень.

Визначною подією в популяризації фольклору Галичини стала поява 1833 року значного за обсягом збірника В. Залеського «Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego», який містив понад 160 зразків народнопісенної творчості українського народу [658; 659]. У передмові до збірника автор подає власне розуміння фольклору: «Народною піснею вважаю кожную пісню, яка виникла в народі, або стала популярною; а під народом розумію в даному випадку не лише селян, а взагалі неписьменну частину людей, або, швидше, ту частину, яка бере свої пісні не з книжок, а з усних переказів» [659, XLVIII]. Жанрову основу збірки В. Залеського складають ліричні та жартівливі пісні. Жанрова вибіркковість – характерна ознака збірників народнопісенного творчості була пов'язана з аматорсько-прикладною функцією збірок, призначених для домашнього музикування. Певна примітивність у записах пісень дозволяє підтвердити тезу про поширену в ті роки тенденцію підпорядкування народних пісень до загальноживаного європейського стилю. Попри вказані недоліки, згаданий збірник відіграв важливу роль у становленні фольклористики на західних землях. Його поява поставила низку питань, які

торкалися проблем збирання, запису та популяризації народної спадщини. Видання охоплює показовий для того часу пісенний і етнографічний матеріал, що робить працю цінним документом певного історичного періоду.

На початку ХІХ століття на Закарпатті збиранням і публікацією зразків народнопісенної творчості займалися М. Лучкай, І. Фогарашій, О. Духнович, О. Митрак та ін. Першим окремим виданням народнопісенної спадщини цього ареалу України стала публікація А. Дешка «Народные песни, пословицы и поговорки Угорской Руси» [160]. У 50–60-ті роки ХІХ століття епізодично появлялися збірники української народної творчості, але в більшості з них уміщали лише тексти пісень. Мелодії, на думку їхніх упорядників, були відомі й популярні, тому не потребували нотної фіксації. Ці збірки склалися з пісень ліричних і жартівливих, рідко зустрічалися зразки обрядового фольклору, що вказує на їхню пропагандистську спрямованість.

Закарпатський дослідник М. Нодь є автором й упорядником збірки пісень «Руський соловей», яка містить 14 пісень як народного, так і авторського походження. Якщо в збірнику В. Залеського нефольклорні зразки були схожі на народні, що не приводило до контрасту, то в збірнику М. Нодя авторські пісні суттєво різняться від народних, створюючи певний дисонанс. Мова текстів пісень «Руського соловья» – зразок суміші церковнослов'янської, російської та української мов, що вносить еkleктизм у мовному відношенні. Завдяки коломиїкам, які представлені в збірнику, це видання має історичну цінність і вважається однією зі спроб музично-фольклористичних публікацій другої половини ХІХ століття [82; 100; 103; 155; 328].

Подальший процес становлення та розвитку збирацької діяльності на Закарпатті відбувався в тісному зв'язку з Галичиною. Фундаментальне чотирьохтомне видання «Народныя пьсни Галицької та Угорської Русі, собранные Я. Головацкимъ» охоплює, поряд із народнопісенним матеріалом, зібраним автором, 15 збірок 12 закарпатських фольклористів (О. Павловича,

М. Бескида, А. Кралицького та ін.) [444]. Це видання мало важливе значення в справі дослідження української народної творчості західних земель [444, 85–86]. Подібних збірників, які б містили різноплановий музичний матеріал, не існувало в той час. Одна з вагомих причин відсутності таких видань крилася в перешкоді, яка була пов'язана з політичним становищем західних земель. Для становлення та розвитку фольклористики ця праця мала важливе значення, адже її поява заклала основи науково-дослідницького підходу при вивченні української народнопісенної спадщини цього регіону¹³.

При розгляді процесу становлення музично-фольклористичної думки на Західній Україні, необхідно зупинитися на збірці народних пісень – «Коломыйки и шумки: С нутами 5 арий народных на спів и фортепян / собрал з уст народа Счастнй Саламон» [314]. Матеріали були зібрані автором на теренах Прикарпаття. Як і попередні видання, цей збірник був текстовий, проте в ньому вміщено п'ять зразків коломийок, які подаються і в нотному варіанті. Опубліковані мелодії є показовими для прикарпатського мелосу, що відрізняло це видання від інших. Безперечною заслугою С. Щасного було те, що, помістивши в збірник коломийки, він зумів показати їхню жанрову різноманітність. Вірно помітивши особливості побутування цього жанру в народній творчості, автор у примітках вказує на необхідність виконання мелодії з певним текстом, що було найбільш властивим саме для коломийок.

Важливу роль у розвитку фольклористики на Західних землях відіграла творчість Ю. Федьковича, який був активним збирачем і дослідником народної спадщини Буковини. Його цикл статей «Буковинські пісні з голосами», відіграв важливу роль в процесі з'ясування специфіки й особливостей збирацької діяльності. Статті написані зі знанням і розумінням природи фольклору. Оригінальною є форма викладення матеріалу: на

---

¹³ У книзі Г. Де-Воллана «Угро-руські народні пісні») також містяться зразки пісенної спадщини Закарпаття [154], а в «Хрестоматії церковнослов'янських угро-руських літературних пам'ятників» Е. Сабова – 10 зразків закарпатських народних пісень [525].

початку кожного нарису автор уміщує текст пісні та її нотний виклад, після цього подається розповідь про власні спостереження стосовно запису пісні, її побутування, способу виконання. Така манера викладення матеріалу мала свої переваги, адже народна пісня вивчалася не як штучне, відірване від власної природи явище, а в контексті календарно-обрядового циклу. Це допомагало краще усвідомити її характер, особливості побудови та суспільні функції [545]. Статті Ю. Федьковича стали для багатьох дослідників зразком вивчення фольклорного матеріалу, яскравим прикладом тісного зв'язку пісні з усім комплексом складових обрядового дійства. Цілісне й узагальнююче сприйняття пісенної культури та її складових, що становлять неповторний фольклорно-етнографічний простір української культури, стане домінуючим принципом дослідження народної творчості першої чверті ХХ століття не тільки на західних землях, а й на всіх теренах України.

Незважаючи на визнання вагомості духовного розвитку української нації народної творчості, процес появи оригінальних і важливих для розвитку фольклористики збірників народної пісенності, публікація музичних зразків українського фольклору на західних землях носила випадковий і поодинокий характер. Збирацька діяльність проводилася місцевими ентузіастами, що записували пісенний матеріал районів, де вони мешкали, накопичуючи цінний матеріал для подальших дослідницьких праць. Яскравим прикладом діяльності місцевих збирачів є рукописний збірник закарпатського фольклору «Список нескольких руско-народных песен, загадок и пословиц с иными подробностями собрал Иоанн Талапкович гр. ун. парох в Белках (Wilke), заседатель консисторский». Цей збірник відрізняється дбайливим ставленням до музичного матеріалу. Пісні подаються з мелодіями або з указівками, на яку мелодію їх потрібно співати. Поряд із ліричними й жартівливими піснями, зустрічаються жниварські, весільні, опришківські, рекрутські вокальні твори. Відмінною рисою збірника І. Талапковича є подання декількох пісенних зразків різних етнічних груп, які мешкали тоді на західних землях. Цю збірку можна вважати першим зразком публікації

народнопісенного матеріалу етнічних народів України [82; 100; 103; 155; 328; 545].

Наприкінці XIX – початку XX століття ситуація з дослідженням фольклорної спадщини покращується. Розвиток національної культури призводить до усвідомлення вагомості етнографічно-фольклористичної праці. Пісенна спадщина починає займати важливе значення не тільки в побуті, домашньому музикуванні, а й у професійному мистецтві. Спочатку І. Колесса, Й. Роздольський, В. Гнатюк, а згодом – Ф. Колесса, стають фольклористами «нового типу», які у своїй діяльності «обіймаючи широкі наукові горизонти, рівночасно стараються вичерпати запас етнографічних фактів у певній околиці, подати приміром, весь репертуар пісень, оповідань, якогось незвичайного оповідача чи рапсода, вичерпати запас пісень, казок, обрядів даної околиці і, з другого боку, обняти запас доступного однорідного матеріалу в цілім краю» [590, 240–241]. Вирішальну роль в активізації музично-фольклористичної діяльності на Західній Україні відіграла творчість М. Лисенка, а саме, його обробки українських народних пісень, із якими на західних землях уперше познайомилися наприкінці 60-х років XIX століття. Поширення й впровадження творчих принципів композитора стали можливим завдяки тісним особистим взаєминам М. Лисенка із західноукраїнськими діячами культури й мистецтва [359, 36].

Значний вплив на активізацію процесу збирання, дослідження та популяризації української народної творчості мало загальне культурне піднесення, у руслі завдань якого було вивчення народної творчості не тільки українського, а й усього слов'янського народу. У працях відомих чеських фольклористів визначаються основні специфічні ознаки народнопісенної спадщини слов'янського народу, подається характеристика жанрових, тематичних і стилістичних особливостей пісень, робиться історичний огляд розвитку пісенної творчості, що дає можливість усвідомити еволюційний напрям народнопісенної спадщини слов'ян. У справі дослідження фольклору західноукраїнських земель значне місце належить О. Кольбергу, чії праці

було проаналізовано в одному з попередніх підрозділів¹⁴. Праця закордонних дослідників впливала на розвиток фольклорно-етнографічної діяльності у західних землях, стимулювала й сприяла процесу збирання, вивчення та систематизації української народнопісенної творчості.

Показовою була діяльність збирачів фольклорного матеріалу, а саме, студентів і гімназистів, які в канікулярний час записували у своїх регіонах зразки фольклорного мистецтва. Казки, легенди, пісні, звичаї, прислів'я, загадки, зібрані студентами, упорядковувалися в рукописні збірки. У статті П. Бажанського «Збираймо народні мелодії руські» [12, 2–3] подано перелік прізвищ людей, які активно допомагали в збирацькій діяльності, і серед цих імен – велика кількість гімназистів і студентів.

Проблема фіксації, вивчення та популяризації фольклорного матеріалу гостро піднімається на сторінках періодичних журналів і газет, які наприкінці XIX – початку XX століття були популярними й займали активну мистецьку позицію. У журналі «Зоря» друкувалися матеріали збирачів народної творчості. Поряд із ними було вміщено статті й розвідки, у яких пояснювалося значення фольклору в житті народу, піднімалися питання активізації процесів збирацької діяльності, висвітлювалися актуальні проблеми вивчення української народної творчості.

Активну діяльність у справі збирання, вивчення та популяризації народнопісенної спадщини розгорнув у цей час П. Бажанський [12; 13; 14; 15; 16; 17]. При дослідженні музично-просвітницької діяльності композитора, Н. Кушлик звертає увагу на те, що «фольклористичні інтенції» отримали теоретичне відтворення в його музикознавчих розвідках, вагомим імпульсом до яких слугувала праця П. Сокальського «Русская народная музыка великорусская и малорусская в ее строении мелодическом и ритмическом и отличия ее от основ современной гармонической музыки» [347, 14]. При

---

¹⁴ Одна з частин його монументальної етнографічно-фольклористичної праці «Покуття» присвячена дослідженню народних звичаїв, обрядів і побуту жителів Підкарпаття та північної частини Карпат. Записи пісенної творчості, які подані у двох частинах «Покуття», складають 509 зразків народних пісень, що охоплюють майже всі обрядові жанри народної творчості.

формулюванні власної системи дослідницьких позицій, священник-галичанин активізував поширення наукових висновків П. Сокальського [543]. Результатом діяльності П. Бажанського став збірник «Русько-народні галицькі мелодії» [17], який у своїх чотирьох частинах містив понад 10 тисяч народних мелодій, що представляли всі жанри народної творчості. Однак, незважаючи на переваги, збірник мав істотні недоліки. Спираючись на власні погляди стосовно нотного запису пісенних мелодій, П. Бажанський подає в збірнику мелодії народних пісень без тактової риски, що призводить до певного непорозуміння при спробі визначити їхнє первісне звучання. Автор дозволяє собі вільно поводитися з ритмічною організацією пісень, що спричиняє необхідність самовільно, на свій розсуд, тлумачити зафіксовану мелодію. Незважаючи на це, збірник П. Бажанського відіграв важливу роль у справі дослідження зразків пісенної творчості на західноукраїнських землях, а сам митець «належить до числа перших фольклористів-галичан другої половини XIX ст., хто зосередив увагу на проблемі візуалізації української фольклорної семантики (насамперед, мелодико-інтонаційного компонента), відтворенні та збереженні її кількісної палітри» [347, 14].

Після сумнозвісного Емського указу Олександра II (1876 р.) відбувся ряд змін, які значною мірою вплинули на розвиток української культури. Після закриття Південно-Західного відділу Російського географічного товариства у Києві, яке очолював П. Чубинський, центр наукового життя переміщується до Львова, де 1873 року створили Наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка (в подальшому – НТШ) [126, 249–254].

Поворотним моментом у розвитку української фольклористики була організація 1894 року у Львові з ініціативи І. Франка й О. Нижанківського Комітету стосовно збирання фольклору. Основним завданням цієї інституції був систематичний випуск українських народних пісень з мелодіями. У розпорядженні Комітету була значна кількість нотних записів, які повинні були скласти перші збірки народнопісенної творчості. Після проведення організаційних засідань, було прийнято рішення про необхідність залучення

широких мас до збирацької роботи [528]. У багатьох західноукраїнських періодичних журналах і газетах друкується відозва, в якій її автори виклали основні теоретичні принципи роботи Комітету, сформулювали мету й напрям діяльності, визначили методологію дослідження народнопісенного матеріалу. За основу наукового підходу до процесу збирання, фіксації та вивчення зразків фольклорної спадщини було взято методологічні принципи, розроблені М. Лисенком і російськими фольклористами. Комітет поставив перед збирачами чіткі й конкретні умови запису народних пісень, які полягали у вірності й точності нотної фіксації, наявності повного текстового запису; забороні власної суб'єктивної трактовки пісень, виправлення та зміни незрозумілих і незвичних речей. Збирач повинен був визначати жанрову природу музичних зразків, указувати конкретно територію їхнього побутування й виконавців [528; 545; 629].

Незважаючи на те, що праця Комітету не дала вагомих результатів, його діяльність вважається першою спробою підійти до питання організації збирання та дослідження фольклору з наукового аспекту, надати фольклорно-етнографічній діяльності впорядкованість і системність. Ці питання починає вирішувати НТШ, створене та діюче в цей період, яке очолювало наукову й фольклорно-етнографічну діяльність на західноукраїнських землях. Ідеї Комітету зі збирання фольклору підхопила Етнографічна комісія, що утворилася 1898 року в структурі НТШ. До її складу увійшли Ф. Колесса, Й. Роздольський, С. Людкевич. Завдяки їхній діяльності побачили світ численні зразки народнопісенної творчості. Інституція публікувала найважливіші музично-етнографічні матеріали на сторінках «Етнографічного збірника» й «Матеріалів до українсько-руської етнології та антропології» [528; 545; 629].

Головним досягненням і результатом діяльності Етнографічної комісії стало пошвавлення науково-фольклористичної думки на території Західної України на початку ХХ століття. Працею, яка заклала підґрунтя для розвитку наукового підходу в справі збирання та дослідження українського фольклору

стали «Галицько-руські народні пісні з мельодіями. Зібрав у селі Ходовичах Др. Іван Колесса» [78]. Вона була першим музично-фольклористичним виданням наукового характеру на теренах Західної України. Збірник задумали окремою частиною розгорненої етнографічно-фольклористичної монографії села Ходовичі. Ця мета визначила основні складові й напрям наукового вивчення матеріалу. Збірник містить 225 старовинних та архаїчних пісенних зразків, різноманітних за жанровою природою, мелодичною й ритмічною організацією. При упорядкуванні збірника автор урахував походження пісень, їх історичне минуле, умови побутування в місцевості.

Збірник має чітку й логічну систематизацію за змістом і жанровою приналежністю. Якщо раніше збірки народнопісенної творчості в більшості випадків представляли лише жанр коломийки, як найпоказовіший для фольклорної спадщини західних земель, збірник І. Колесси характеризується жанровим розмаїттям. У центральному розділі представлені всі жанри народнопісенної спадщини, що супроводжують людину все її життя від народження (жанр колискової) і до смерті (поховальні голосіння). Окремо подаються пісні, що не пов'язані з особистим життям селянина – історичні, балади, колядки, щедрівки, гагілки, обжинкові [82]. Збірка характеризується точною фіксацією нотного матеріалу, уважним ставленням до текстових і мелодичних варіантів. Автор робить висновки стосовно розповсюдження жанрів пісенної культури, акцентує увагу на особливостях, притаманних фольклору цієї місцевості, подає цікаві спостереження відносно подальшого розвитку жанрових моделей пісенної творчості.

Органічне поєднання музичного матеріалу з висвітленням питань фольклорно-етнографічного побутування народних пісенних зразків стане показовою прикметою наукових досліджень періоду першої чверті ХХ століття, в яких усі складові народної творчості вивчалися в комплексі, як активні чинники, що складають самобутній простір духовної спадщини українського народу [121; 155; 166]. Визначальною для подальшого дослідження народної творчості Закарпаття в 90-х роках ХІХ століття була

діяльність В. Гнатюка, який упорядкував і видав значну кількість фольклорно-етнографічного матеріалу регіону. Десятки збірників усної народної творчості, що утворюють шість томів, містять не тільки зразки фольклорної творчості Закарпаття, а й теоретичні розвідки, у яких аналізуються особливості народної спадщини регіону, словники діалектної лексики, подаються вказівки на особливості побутування обрядових жанрів, проводяться паралелі з фольклорними збірниками інших народів. Вихід цих матеріалів відіграв важливу роль на шляху дослідження фольклорно-етнографічної творчості Закарпаття [89, 73–122; 90; 91, 146–147].

В історії розвитку української фольклористики на межі XIX – XX століття особливе місце займає постать Ф. Колесси, який розпочав фольклористичну діяльність у 80-х роках XIX століття [299; 300; 301; 302; 303; 304; 306; 307; 308; 309; 310; 311]. Першою теоретичною працею дослідника є «Огляд українсько-руської народної поезії», у якій розглядаються питання визначення особливостей українських і російських пісень, подається їхня порівняльна характеристика [306, 364–374]. Автор торкається питань збереження традицій у народній творчості, акцентує увагу на значенні фольклору для розвитку нації. Стаття Ф. Колесси «Кілька слів про збирання і гармонізування народних пісень» присвячена аналізу фольклорних збірок. Особлива увага, на його думку, повинна приділятися при гармонізації народних пісень власній природі музичного матеріалу, розуміння якої надасть можливості представити пісенний зразок у всій самобутній красі, не спотворюючи й не шкодячи йому. У статті «До питання про український музичний стиль» дослідницьку увагу акцентовано на складності та нерозробленості проблеми стилю у фольклористиці й академічному музикознавстві. Автор зазначає, аби чітко визначити специфіку й особливості національного стилю в музиці, необхідно та важливо зібрати увесь пісенний матеріал українського народу. При аналізі й систематизації зібраного матеріалу доцільним є використання методології порівняльного музикознавства [303]. З'ясування історичного розвитку пісенної творчості

можливе, на думку Ф. Колесси, лише за умови, якщо будуть віднайдені відповіді на наступні питання: створення чіткої ієрархії в жанровому аспекті; визначення впливів і міграцій серед пісенних зразків; віднаходження зв'язку народної пісні з церковною та світською музикою. Виявлення типових, притаманних українській народнопісенній творчості ознак і властивостей, на думку Ф. Колесси, надасть можливість говорити про національний стиль української народної творчості.

Важливою теоретичною працею фольклориста є дослідження «Ритміка українських народних пісень» [308]. Зібраний ним пісенний матеріал було систематизовано за метро-ритмічними схемами відповідно до складочислової структури тексту пісень. При використанні принципів порівняльної методології, фольклорист висвітлив питання історичного розвитку ритміки в народнопісенній творчості. У статті «Наверстування і характерні признаки українських народних мелодій» Ф. Колесса, для виявлення особливостей українського мелосу, використовує фольклорний матеріал, записаний у різних регіонах України [304; 305]. Ф. Колессою було зібрано музичний матеріал для праці В. Шухевича «Гуцульщина». Значення видання полягає в спробі комплексного дослідження регіону: поряд із історичними, географічними й етнографічними відомостями подані пісенні й інструментальні зразки. Серед прикладів інструментальної музики є записані й розшифровані мелодії для сопілки, скрипки та трембіти.

Важливим кроком в активізації процесу розвитку музичної фольклористики на початку ХХ століття стало застосування фонографа. Перше видання пісень, записаних на фонографі¹⁵, містило понад 1 500 пісень із різних регіонів Західної України [78]. У передмові до збірки С. Людкевич окреслює коло проблем, що постають перед дослідником, зокрема питання специфіки побутування та розвитку фольклорних жанрів у різних регіонах; необхідності усвідомлення та з'ясування особливостей виконання пісенного

---

¹⁵ «Галицько-руські народні мелодії, зібрані на фонограф Йосипом Роздольським, списав і зредагував Ст. Людкевич», Львів, 1906

матеріалу; вивчення взаємозв'язку й взаємовпливу пісенної традиції регіонів Західної України з польською, словацькою та мадярською культурами. Пісні в збірнику «Галицько-руські народні мелодії» розподілені на чотири групи: обрядові, звичайні, танкові та напливові. Класифікацію зразків пісенної творчості С. Людкевич подає на основі їхніх ритмоструктурних ознак. Це було новаторським вирішенням проблеми, адже типовою для пісенних збірок тих часів була класифікація за текстами музичних зразків. Систематизація пісень за наспівами й ритмоструктурними ознаками стане основою для фольклорних досліджень ХХ століття [121]. У 1912 році відомий угорський вчений, музикознавець і фольклорист Б. Барток записав на території Закарпаття понад 50 народних пісень, близько 40 зразків інструментальної народної музики [21; 22]. Збирання зразків української пісенної творчості дало науковцю багатий матеріал для порівняння угорського й українського фольклору, що стало основою для вивчення процесів взаємовпливу та взаємозв'язку фольклорних традицій різних етнічних народів.

Аналіз збірок вище згаданих дослідників і фольклористів дозволяє окреслити особливості, що були типовими для наукових розвідок на теренах Західної України у ХІХ – початку ХХ століття. По-перше, записи подані в збірниках, не вичерпують усього пісенного багатства тогочасного фольклору. Цей факт можна пояснити тим, що збирання народнопісенного матеріалу носило епізодичний характер, а запис зразків народної творчості відбувався протягом невеликого часового відрізка. Недосконалість критеріїв фіксації, цензурні утиски з боку держави створювали перешкоди, які не давали можливості представити реальну картину побутування народнопісенної творчості у певній місцевості, а знайомили лише з окремими зразками народної творчості. По-друге, традиційною у ХІХ столітті при запису пісенного матеріалу була фіксація лише словесного тексту, що призводило до певного нівелювання музичної сторони пісні. Поодинокими були явища комплексного запису пісень, коли відбувалася не тільки фіксація музичного та поетичного початків, а й записувались їхні варіанти, що дозволяло

представити весь спектр побутування зразка народнопісенної творчості. По-третє, запис народних пісень відбувався частіше від осіб однієї статі. Це призводило до певного репертуарного й жанрового обмеження.

Загалом, недостатня розробленість методологічного апарату збирацької діяльності призводила до появи численних помилок унаслідок недосконалої фіксації матеріалу. Слід звернути увагу на існування бар'єру, що створювався між записувачем і селянами. Це заважало отримати повні й вичерпні відомості про пісенний репертуар села. Незважаючи на вказані особливості, недоліки й перепони, можна стверджувати, що на початок ХХ століття на теренах Західної України були закладені підвалини музичної фольклористики як науки та створені необхідні умови для комплексного вивчення народнопісенної творчості.

Основні положення розділу розкриті в публікаціях: «Специфіка та методологічні підходи до вивчення української народнопісенної спадщини в кінці ХІХ – початку ХХ століття» [395], «Особливості збирацької діяльності української народнопісенної творчості кінця ХVІІІ – початку ХІХ століття: витоки та становлення дослідницької думки» [392], «Методологические подходы и принципы исследования украинского народно-песенного наследия конца ХІХ – начала ХХ века» [393], «Основи наукового підходу до вивчення української народнопісенної творчості у працях дослідників другої половини ХІХ століття» [391].

Література до розділу:

1; 5; 20; 21; 22; 36; 39; 41; 55; 59; 62; 63; 64; 65; 72; 73; 74; 75; 76; 77; 78; 81; 82; 83; 85; 87; 89; 90; 91; 93; 94; 98; 99; 100; 101; 102; 103; 104; 108; 109; 110; 113; 116; 118; 121; 122; 126; 127; 133; 136; 138; 147; 150; 153; 154; 155; 156; 157; 158; 159; 160; 161; 162; 163; 164; 165; 166; 167; 168; 174; 176; 177; 178; 179; 180; 189; 190; 191; 192; 193; 194; 196; 197; 198; 204; 208; 210; 211; 218; 219; 220; 223; 225; 228; 232; 249; 253; 261; 267; 279; 280; 285; 286;

295; 297; 299; 300; 301; 302; 303; 304; 305; 306; 307; 308; 309; 310; 311; 312;
313; 314; 315; 319; 323; 324; 325; 326; 328; 331; 338; 339; 343; 345; 347; 349;
350; 355; 356; 357; 358; 359; 360; 361; 364; 367; 374; 379; 380; 391; 392; 393;
395; 397; 398; 399; 400; 401; 404; 405; 406; 408; 409; 410; 415; 417; 418; 427;
429; 438; 440; 444; 445; 451; 452; 453; 456; 457; 464; 469; 481; 482; 484; 489;
494; 495; 500; 502; 519; 521; 522; 523; 524; 525; 528; 529; 533; 534; 535; 541;
542; 543; 544; 545; 559; 560; 561; 562; 568; 570; 573; 574; 576; 577; 578; 579;
580; 582; 583; 584; 590; 591; 592; 593; 594; 595; 596; 597; 598; 599; 600; 604;
606; 611; 614; 617; 618; 621; 622; 623; 625; 629; 630; 633; 636; 637; 639; 640;
641; 642; 643; 646; 647; 651; 652; 653; 654; 655; 656; 657; 658; 659; 660; 661;
662.

РОЗДІЛ 3

ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО ПІДХОДУ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ РІЗНОМАНІТНИХ СТРУКТУР НАУКОВО-КУЛЬТУРНИХ ІНСТИТУЦІЙ УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХ СТОЛІТТЯ

3.1 Специфіка перебігу соціокультурних процесів у різних регіонах України першої чверті ХХ століття

Діяльність національно-культурних інституцій у галузі дослідження народнопісенної творчості першої чверті ХХ століття визначалась особливостями перебігу соціокультурних процесів на теренах західних і східних українських земель¹⁶. На тих із них, що ввійшли до складу Радянського Союзу, усі форми культурного життя скеровувала більшовицька ідеологія. Її впливом була позначена діяльність збирачів і дослідників фольклору.

ХІІ з'їздом РКП (б) у квітні 1923 р. було проголошено політику коренізації, яка в Україні отримала назву українізації. Однією з її сторін влада оголосила розвиток національної культури, скерований у руслі більшовицької ідеології [334]. В умовах політики українізації відбувався процес, основними складовими якого були два різноспрямовані вектори: перший із них характеризувався насадженням нової світоглядної парадигми радянської влади, що робила неможливим будь-яке національне самоствердження та визнання етнічної самобутності; в основу другого було покладено титанічну роботу науковців, які прагнули розвивати українську наукову думку як засіб піднесення національної свідомості українського

---

¹⁶ Наслідком поразки національно-визвольних змагань, що тривали протягом 1917–1920 рр., став «новий етап політичного і територіального розколу українського народу, вкотре підірвавши вікові мрії українців про об'єднання в межах єдиної національної держави. Більша частина українських земель під назвою «Українська Соціалістична Радянська Республіка» (УРСР) була підпорядкована Москві й увійшла до складу Радянського Союзу, поступово втрачаючи риси державного суверенітету. Доля Радянської України в 20–30-ті рр. ХХ ст. була нерозривно пов'язана з історією радянського суспільства, що переживало на той час суперечливі та кардинальні зміни в усіх сферах життя» [334, 4]. Західна Волинь, Західне Полісся, Холмщина, Підляшшя та Східна Галичина були приєднані до Польської держави, Закарпаття ввійшло до Чехословаччини, а Буковина – до Румунії.

народу. Враховуючи неоднозначність наслідків процесу українізації, варто відмітити позитивний вплив на становлення наукової думки, розвиток національного мистецтва, діяльність освітянських і просвітянських закладів й подальший науковий рух музичної фольклористики.

Нетривалий духовний ренесанс, викликаний заходами в руслі українізації, проявився не лише у розмаїтті новостворених літературних організацій та об'єднань художників, розвитку театру і кіномистецтва, а й у розбудові діяльності Етнографічної Комісії і Кабінету музичної етнографії при Всеукраїнській Академії Наук (ВУАН), різноманітних наукових установ відносно збирання та дослідження фольклору [300].

Культурний розвиток західноукраїнських земель, після загибелі Західно-Української Народної Республіки (1918–1923 рр.), першої чверті ХХ століття проходив під гаслом державотворчого руху й активного зростання національної самосвідомості, що стимулювало процеси дослідження як суспільно-політичних, так і духовних, культурно-мистецьких сфер буття [545]. Показовими для розвитку культурного життя західноукраїнських земель були соціокультурні процеси Галичини, яка характеризувалася нарощенням рівня діяльності різноманітних організаційних структур, зокрема, наявністю музеїв, архівів, бібліотек, друкарень, видавництв, театрів, літературних і мистецьких осередків. Перераховані вище заклади сприяли активізації культурно-національного життя, піднімали рівень наукової думки. Усе «це спричинилося до того, що Галичина, де скупчився найбільш свідомий український елемент, скоро стала центром українським не лише для Австрії, але й на всю Україну» [127, 177].

На розвиток культурно-мистецьких процесів Галичини вплинули процеси політичного спрямування, зокрема, проведення курсу українізації в середині 20-х років на Наддніпрянщині. Викликавши широкий громадський резонанс у Галичині, політичний курс сприяв посиленню державотворчих процесів, які на перших етапах проведення українізації знівелювали усвідомлення її штучності та певної обмеженості [471, 36]. Утілення в життя

ідеї національного піднесення стало одним із основних чинників, який вплинув на пожвавлення зв'язків між регіонами України. Були налагоджені тісні контакти між ВУАН у Києві та НТШ у Львові [179]. Академіками ВУАН обрали відомих діячів західноукраїнських земель, зокрема, В. Гнатюка, С. Дністрянського, К. Студинського, Ф. Колессу, членами НТШ стали близько 30 науковців із більшовицької України. Керівництво ВУАН проводило заходи з метою матеріальної підтримки українських науковців Галичини¹⁷.

Пожвавленню наукових і творчих стосунків між регіонами сприяла діяльність М. Грушевського. За його ініціативи у Києві створили Комісію історії Західної України, основним завданням якої стало проведення різноманітних заходів для ознайомлення з історією та культурою Галичини [566]. Із метою активного сприяння розвитку національної культури й зміцнення стосунків між Сходом і Заходом, у багатьох містах України виникали численні спілки та товариства¹⁸. Основним орієнтиром у своїй діяльності представники цих організацій вважали об'єктивне висвітлення подій, що розгорталися в суспільно-культурному просторі двох регіонів.

Перша чверть ХХ століття позначена тенденціями, які мали ознаки руху протилежного спрямування, зокрема, однобічне висвітлювання чи повне замовчування відомостей стосовно культурно-мистецьких подій на західних землях України, відсутність відповідей офіційних установ на запити галичан відносно культурних обмінів, повне ігнорування проблем, із якими довелось зіткнутися діячам західних земель [442]. Прояви нового курсу, який наполегливо проводився радянським керівництвом у ці роки, позначились не тільки на суспільно-політичному житті Західної України. Зміна ідеологічної спрямованості викликала сильну реакцію з боку митців культури та

---

¹⁷ Наприклад, Ф. Колесі було оплачено видання 200 екземплярів його праці «Думи та пісні»

¹⁸ У 1925 році в Києві утворюється західноукраїнська секція селянських письменників, яка через два роки відокремилась у Спілку революційних письменників «Західна Україна». У цей час аналогічне товариство виникло і у Львові. До складу цього осередку ввійшло понад 40 діячів культури та мистецтва.

мистецтва, які не хотіли миритися з формуванням системи «єдності поглядів»¹⁹.

На початку 1930-х років Радянський Союз практично припинив публікацію об'єктивних відомостей про розвиток національних культур. Галицька культура опинилася в інформаційному вакуумі, що вплинув на характер змін, які почали відбуватися в культурно-мистецькому просторі. Зазнаючи ізольованості від отримання відомостей про події в ареолі Східної України, науковці та діячі культури намагалися розв'язати коло проблем, самотужки шукаючи шляхи їхнього вирішення [635]. Увага приділялася здобуткам Східної України, про що писали галицькі критики: «Незважаючи на несприятливі обставини, композитори Великої України працюють щиро й для української національної культури, збагачуючи її великими мистецькими цінностями. Про досягнення великоукраїнських композиторів ми в Галичині маємо тільки уривкові і дуже неповні відомості, а ширший загал мабуть і з прізвищами незнайомий, дарма що ці прізвища репрезентують сьогодні іноді цілі стилістичні напрями і дуже поважні мистецькі досягнення» [365, 156].

Політика ідеологічного контролю, цензури та засилля штампів змінили критерії оцінки мистецьких явищ на більшій частині України. Наприклад, проблематичним стало вшанування пам'яті видатних діячів минулого. Навіть творчість М. Лисенка підлягала цензурі та критиці. Натомість, у Галичині, події, пов'язані зі вшануванням пам'яті видатних діячів культури й мистецтва мали надзвичайне значення, що сприяло піднесенню української свідомості. Критичне ставлення радянського уряду до будь-яких проявів національного призводило до заборони й нівелювання визначних подій та імен українського мистецтва. Нехтування творчими проявами, ідеологічне цензурування, заборона вільного мистецького руху змінювали напрям

---

¹⁹ У ці роки періодичні видання галичан містять цілу низку публікацій стосовно політики, яку проводив радянський уряд: «...знову хочуть примусити мистецтво «служити». Новий рух не тільки вимагає, щоб був новий «зміст», погляд, світогляд, але щоб цей погляд був один на всіх. Та й засоби для творчості повинні бути не індивідуальні, а колективні, не «я», а «ми» [292, 90].

природного розвитку української культури на східних землях, призводячи до появи «мистецтва на замовлення», «творчості під диктовку» тощо [292, 90].

Тоді ж на Галичині відбувався процес становлення професійних шкіл, що супроводжувався творчими пошуками способів і методів координації культурно-мистецького руху. Переймаючи організаційні форми та структури, вивчаючи досвід Наддніпрянщини в питаннях розвитку національної культури, на теренах Галичини виникали численні установи, союзи, спілки, які ставили собі за мету підвищення загального рівня мистецької культури громадськості. Наприклад, у Львові 1934 року створили «Союз Українських Професійних Музик». Одним із визначальних чинників появи цієї організації стала необхідність вирішення багатьох фахових питань у сфері музичного мистецтва²⁰. Основна увага приділялася фіксації, вивченню та популяризації зразків народної спадщини. Вирішення цього питання стало можливим за умови співпраці Союзу з Музикологічною комісією НТШ. Серед питань дослідницької діяльності Союзу особливе місце займали теоретичні й методологічні проблеми, вирішення яких надавало можливості для наукового піднесення музичної фольклористики в Україні. Було схвалено видання таких праць, як «Народна музика на Поліссі» Ф. Колесси, «Формальна побудова українських народних пісень» З. Лисько, «Лисенко і Драгоманов» Ф. Стешка [108; 155; 178; 179; 300].

Проблеми розвитку українського музичного мистецтва обговорювались у приватному спілкуванні митців Заходу й Сходу України. Листування стало тим ланцюжком, який не дозволяв перервати зв'язок між її регіонами. Показовою є переписка Ф. Колесси та К. Квітки²¹. Завдяки листуванню, науковці мали змогу не тільки обговорювати проблеми сучасного розвитку

---

²⁰ Основні заходи Союзу спрямовувалися на піднесення професійності в усіх галузях музичного мистецтва; вирішення питань охорони творчих і професійних інтересів митців; координацію рівня виконавської діяльності; налагодження стосунків з мистецькими, громадськими, науковими організаціями не тільки в Україні, а й за її межами.

²¹ У листі К. Квітки від 30 липня 1922 року читаємо: «Дуже важко самотньому, не мати з ким поділитися і порадитися по своїй спеціальності. Я тут одним – один у музичному фольклорі, навіть таких записувачів, які б хоч щось читали з музикознавства, нема, ні з ким поділитись думками. Я безумовно волів би жити в маленькій Галичині, ніж тут «возглавляти» собою музичну етнографію на цілу велетенську Україну, бо це возглавляти неіснуючий організм» [362, 326].

українського мистецтва, розповідати про творчі пошуки і досягнення, а й здійснювати активний інформаційний обмін [362; 326; 276, 408–420].

Спільним для всіх українських земель було те, що загалом розвиток українського музичного мистецтва на теренах Лівобережної та Правобережної України, активний рух до професіоналізації всіх форм культурно-мистецького простору ґрунтувалися на національних традиціях. Народна спадщина розглядалася не тільки як різноманітний матеріал для вивчення, а й являла собою вияв духовної енергії. Це надихало митців на пошуки власного національного стилю, давало сили для мистецьких експериментів, ставало ланцюжком, завдяки якому відбувався процес усвідомлення власної самобутності, унікальності й неповторності.

3.2 Становлення наукових форм дослідження народнопісенної творчості в соціокультурному просторі України радянського періоду

3.2.1 Діяльність Етнографічної Комісії при ВУАН як основа наукового вивчення музичного фольклору

Особливістю процесів культурної розбудови 20-х років ХХ століття, що протікали в руслі українізації, була поява численних інституцій. Вони ставили собі за мету дослідження матеріальної і духовної культури українського народу [668; 669]. Показовою стала діяльність Етнографічної Комісії, організованої у квітні 1920 року в Києві як відповідної секції Українського Наукового Товариства (УНТ)²². Структура Етнографічної комісії складалася з чотирьох підсекцій: загальної етнографії, що займалася вивченням матеріальних цінностей української старовинної культури; фольклору; виучування звичаєвого права; народної музики [230; 670, IX–XXXI].

---

²² Головуючим було обрано В. Клінгера, секретарем – А. Онищука. Остаточню Президію Секції було затверджено в листопаді цього ж року у складі: голова секції – А. Лобода, заступник голови – К. Квітка, секретар – А. Онищук, скарбник – Д. Щербаківський.

У червні 1921 року Етнографічна секція ввійшла до складу ВУАН і почала працювати як академічна установа²³. Завданнями Етнографічної Комісії стали: об'єднання зусиль науковців у галузі етнографії в Україні; сприяння активізації процесу збирацької, дослідницької й популяризаторської діяльності в усіх регіонах; проведення систематичної та планомірної науково-дослідницької діяльності силами як працівників інституції, так і дослідників на місцях; допомога у розвитку функціонуючих етнографічних осередків; сприяння формуванню й появі нових гуртків із вивчення народної творчості; активізація збирацької діяльності стосовно залучення широких верств місцевого населення; спрямування уваги на збирання та дослідження не тільки фольклорної творчості минулих часів, а й сучасності; вивчення міського народного побуту та усної творчості [230; 236; 300; 397; 432, 21–28; 550, 46–57].

Після скорочення штатів, у розпорядженні Комісії лишилися кошти для однієї штатної посади спеціаліста з музичної етнографії. У його обов'язки входило керування Музично-етнографічним кабінетом, який заснували 10 жовтня 1922 року при Комісії на правах автономної інституції згідно з постановою Історико-філологічного відділу від 1 серпня 1921 року. К. Квітка став керівником Кабінету, залишаючись довгий час єдиним його штатним працівником. Незважаючи на відсутність матеріальної бази, нестачу коштів, чимало українських дослідників активно займалися збирацькою діяльністю фольклорно-етнографічної спадщини. Здійснювалися численні розвідки й експедиції, що сприяли процесу популяризації самотутніх зразків народної творчості [432, 21–28; 320, 90].

Біля джерел створення Етнографічної Комісії стояли В. Жирмундський, Є. Рихлік, П. Попов, М. Гайдай та ін. Здійснені ними дослідження мали міждисциплінарний характер і стосувались як культури українського етносу, так і її зв'язків із народною творчістю інших народів, що проживали на

---

²³ Очолив Етнографічну Комісію А. Лобода, який увійшов в історію української культури як видатний фольклорист, етнограф, літературознавець, історик.

території України. Етнографічна Комісія ставила перед собою «завдання провадити планомірну й систематичну, науково-дослідчу працю, допомагати розвитку нових осередків для дослідження українського, селянського, а так само й міського побуту й усної творчості, збирати відповідний матеріал» [320, 90; 432; 693].

У період із 1920 по 1925 рік на засіданнях Етнографічної Комісії обговорювалися доповіді з історії етнографії й відповідної бібліографії, методології збирання та дослідження фольклорно-етнографічних матеріалів, програм, інструкцій; загальних завдань і методології краєзнавства й місця в ньому етнографії; збирання та дослідження окремих етнографічних явищ в Україні й за її межами; розроблення питань із діалектології.

Етнографічна Комісія приділяла увагу процесу збирання фольклорно-етнографічного матеріалу [230; 435, 73–80; 671, 60–71]. Для цього здійснювалися численні спеціальні розвідки й експедиції в різні регіони, що надало можливості зібрати унікальний матеріал зразків народної творчості. Охоплення майже всіх регіонів країни дозволило дослідити процес розвитку жанрів народної творчості, з'ясувати особливості змін і трансформації традиційного мистецтва в сучасних умовах побутування. Співробітниками Етнографічної Комісії приділялася увага організації в містах і селах різних регіонів країни етнографічних секцій, відділів, основне завдання яких полягало в збиранні місцевого фольклорно-етнографічного матеріалу²⁴.

На початку 1920-х років значення набуває питання систематизації та впорядкування праць, присвячених питанням фольклорно-етнографічного напрямку. Розуміючи його актуальність, Етнографічна Комісія розпочала підготовку до складання й видання нового покажчика українського фольклору. В основу довідкового видання поклали покажчик Б. Грінченка, доведений ним тільки до 1900 року [435, 73–80; 474; 693, 3–11]. Для

---

²⁴ Показовою є діяльність М. Біляшевського, який 1921 року консультував музейних робітників Полтавщини й Київщини стосовно влаштування етнографічних відділів. Активну роботу в цьому напрямі проводив Д. Ревуцький, який з 1920 року починає знайомитися зі станом краєзнавчої роботи в Житомирі, надаючи інструкції та поради відносно організації місцевих краєзнавчих осередків.

перевірки відомих даних, унесення змін і доповнень, співробітниками Комісії вивчалися українські й російські архівні документи²⁵. Працівниками інституції проводилась збирацька діяльність у багатьох регіонах країни; записувачі фіксували як фольклорний, так і етнографічний матеріал, що надавало змогу створити цілісне уявлення про розвиток народної творчості на певній території [694, 3–12]. Для збирачів фольклору безпосередньо на місцях Етнографічна Комісія 1925 року поширила понад 6 000 примірників відозв, програм, інструкцій [320, 92].

Одним із необхідних і важливих заходів стосовно розгортання науково-дослідницької праці в регіонах України, Комісія вважала видання poradnika для збирачів-краєзнавців і присвятити збірник економіці, соціальному життю, старому й новому побуту та народній творчості. Як зазначається, «потреба видати такого poradnika відчувається надто гостро як по трудшколах, так і в гуртках при хатах-читальнях, сельбудах, у студентських, сількорівських та інших об'єднаннях» [473; 474; 475; 320, 92; 566].

Необхідно зазначити, що на відміну від програм стосовно дослідження культури українського народу інших академічних установ, які націлювали збирачів на записування лише традиційного фольклору та пережиткових явищ у побуті села, програми Етнографічної Комісії передбачали фіксування змін у народній творчості, що відбулися за радянські часи. Із цією метою в програмах, анкетах увага зверталася на необхідність запису творів сучасного походження [672, 11–59; 673, 22–41]. Наприклад, тоді зібрали чимало зразків фольклору безпритульних. Поряд із піснями, фіксувалися біографії носіїв, складався словник типових лексичних зворотів і слів цієї категорії людей [673, 22–41; 674, 7–22; 675, 11–32]. Наприкінці 1920-х років Комісія починає складати програму етнографічного вивчення пісенних зразків робітників.

---

²⁵ Так, В. Білий 1924 року працював у Ленінградських архівах над вивченням біографії відомого етнографа С. Носа; Д. Ревуцький 1925 року в Московських і Ленінградських архівах опрацьовував матеріали відносно діяльності О. Гулака-Артемівського. У цей час у Ленінградських архівних установах працював В. Петров, який знайомився з документами фольклорно-етнографічного напрямку, зібраними й зафіксованими на початку XIX століття.

У 1924 році в Звідомленні міститься інформація про те, що збирацькою діяльністю охоплено широке коло населення. Серед збирачів фольклорно-етнографічного матеріалу виділяються наступні верстви населення: сільське вчительство, студентство, селянство й учні місцевих шкільних закладів [673, 22–41]. Роком пізніше Етнографічна Комісія звітувала про розширення кореспондентської мережі на місцях, яка складалася зі 146 записувачів. Серед місцевих збирачів народної творчості, внесок у пошукову діяльність зробили кореспонденти Л. Юркевич, А. Вержбицький, К. Мудрак, О. Дяченко, Г. Равчук та ін. Пошуково-збирацька діяльність місцевих ентузіастів надала можливість дослідити особливості побутування пісенних жанрів у регіонах [673; 674; 675].

У локально-регіональному напрямі працювала Броварська трудшкола під керівництвом Г. Равчука, матеріали якої ставали основою для досліджень співробітників Комісії з питань розвитку жанрів фольклорної спадщини. Над збиранням легенд, духовних віршів, оповідань і пісень духовного змісту працював співробітник Комісії Н. Дмитрук, записані ним зразки відрізнялися скрупульозністю й фіксацією особливостей лексики. До кожного з прикладів додавалися короткі відомості етнографічного змісту, які повідомляли про особливості функціонування духовного твору в середовищі селянства. К. Сидорчук надіслав велику кількість пісенного матеріалу, зібраного на Поділлі. Г. Сапитон записав чимало обрядових пісень на Чернігівщині, відіславши до Етнографічної Комісії дві великі збірки зразків [320, 93; 673; 674; 675]. Поряд із активізацією процесу збирання, фіксації та дослідження народнопісенної творчості, працівниками Комісії велася робота стосовно створення колекції з етнографічних матеріалів [390, 93]. Одним із заходів, який сприяв активізації процесу збирання, вивчення та популяризації народної творчості, стало заснування відповідного друкованого органу, який би «об'єднував навколо Комісії всіх, хто цікавиться етнографічною справою на Україні. Комісія ввесь час енергійно намагалася була утворити такий

часопис, усе-ж таки пощастило здійснити цей давній проект й почати видання «Етнографічного Вісника» співробітниками інституції» [390, 93].

Показовим для другої половини 20-х років ХХ століття в діяльності Етнографічної Комісії стало піднесення рівня науково-дослідницької роботи. Питання фіксації, вивчення й систематизації творів народнопісенної творчості знайшло висвітлення в тематиці статей: К. Квітка «Новий варіант пісні про земляні роботи ХVІІІ в.»; Л. Добровольський «Деякі відгуки подій 1825–26 р. в українській пісенній творчості»; В. Петров «Фольклор безпритульних Запоріжжя» (пісні, словник, автобіографії. За матеріалами М. Афанасьєва) [213, 156]. Серед доповідей етнографічного спрямування необхідно відзначити повідомлення: П. Попов «Діалектологічні та етнографічні спостереження з подорожи на півд.-зах. кордон України», В. Камінський «Етнографічні виучування на Чернігівщині в історичному аспекті», К. Квітка «Музична етнографія на Україні в післяреволюційні роки» [213, 156].

Важливим кроком на шляху до розвитку науково-дослідницької роботи стала діяльність Етнографічної Комісії стосовно складання бібліографічного покажчика українського фольклору (відповідальний – О. Андрієвський). Були опрацьовані й переглянуті друковані видання того часу, в яких знайшли висвітлення матеріали з народнопісенної творчості («Киевская старина», «Этнографическое Обозрение», «Живая старина», видання НТШ). У звітному зазначалося, що на цьому етапі зафіксовано понад шість тисяч найменувань публікацій, присвячених дослідженню українського фольклору [320; 92].

Плідною була діяльність працівників Комісії стосовно збирання фольклорно-етнографічного матеріалу. За 1925 рік було проведено 10 експедицій: О. Курило здійснила подорож на Поділля (у Вінницькому та Кам'янецькому округах зроблено велику кількість записів діалектологічного (фонетика, морфологія, синтаксис, лексика) і фольклорного матеріалів; В. Попов відвідав Курщину, де записав цікаві зразки діалектологічного та

фольклорного матеріалу; В. Петров і В. Білий здійснили експедиції до села Війтовець на Переяславщині, де зібрали матеріал для монографічного опису села, записали зразки сучасного фольклору, дослідили старовинні вірування; В. Камінський вивчав в архівах і музеях Вінниці маловідомий матеріал стосовно історії місцевих «виучувань» (дослідник передав до Комісії понад 200 карток із архівними відомостями); В. Білий, Д. Ревуцький, В. Петров здійснили чотири поїздки до Чернігова, Ленінграда й Москви з метою ознайомлення та опрацювання рідкісних документів із історії української етнографії відносно діяльності С. Носа та П. Куліша²⁶ [321, 92].

У збирацькій діяльності увага працівниками Комісії приділялася творчості інших народів, які мешкали на території України. Так, зусиллями Є. Рихліка було зібрано фольклорно-етнографічний матеріал із чеських і польських колоній. Над вивченням творчості айсорів працював Т. Кезма. Зусиллями О. Курило було опрацьовано не тільки український, а й німецький і молдаванський діалектологічний матеріал. На Поділлі збиранням, записом і вивченням єврейського та польського фольклору займався О. Ліщинський [320; 321; 536, 262–271].

Показовим для діяльності Етнографічної Комісії в другій половині 1925 року стає розгортання процесу залучення до співпраці широких верств населення. Тісні зв'язки з периферією, створення нових фольклорно-етнографічних осередків і гуртків, інструктування місцевих збирачів, проведення експедицій, розвідок із метою збирання матеріалів народної творчості – створювало сприятливі умови для розгортання збирацької діяльності в регіонах країни [674; 7–22]. Розширення кореспондентської мережі здійснювалося за рахунок залучення до збирання фольклору як окремих осіб (місцеві збирачі, сількори, учителі, представники сільської інтелігенції, комсомольці, студенти, школярі), так і численних установ, серед яких трудові та профшколи, робфаки, райметодкоми, райкультвідділи,

---

²⁶ Усі експедиції здійснювалися працівниками та співробітниками Етнографічної Комісії за власний кошт і державою не фінансувалися.

сельбуди, хати-читальні. У 1925 році Комісія нараховувала понад 300 кореспондентів, які надсилали різноманітний матеріал, зібраний ними в місцевостях проживання. У містах і селах працювали гуртки, які проводили стаціонарне дослідження [674, 7–22]. Завдяки цьому Комісією було зібрано чимало самобутніх зразків народної творчості²⁷.

Налагодження збирацької діяльності в педтехнікумах, Інститутах Народної освіти, де готуються нові вчительські кадри, надавало можливості створити відповідну ґрунтовну базу для розгортання процесів збирання та популяризації зразків народної творчості рідного краю. Було розроблено й запроваджено комплекс заходів, які спрямовували шкільну молодь на збирання народної творчості. Для цього в навчальних планах передбачалося створення відповідних тематичних розробок [674; 7–22]. Увага приділялася розробці комплексних тем, у яких обов'язковим було збирання та вивчення зразків народної творчості своєї місцевості. Переважна кількість робіт, які школярі писали протягом навчального року, присвячувалася культурі й традиціям рідного краю²⁸. Під час канікул учні отримували завдання, основною метою яких було збирання відомостей фольклорно-етнографічного напрямку²⁹. У загальноосвітніх школах працювали етнографічно-краєзнавчі гуртки, які надавали цікаву інформацію стосовно народної творчості рідного краю. У Звідомленні Етнографічної Комісії за другу половину 1925 року подається перелік 37 шкіл, які надсилали до Комісії матеріали [674, 7–22].

Важливе місце в процесі збирання фольклорно-етнографічного матеріалу належало етнографічним гурткам при хатах-читальнях. У Звідомленні Етнографічної Комісії за другу половину 1925 року дається

---

²⁷ Великі й змістовні збірки різноманітного фольклорно-етнографічного матеріалу надіслали до Комісії з Глухівського (керівник Ю. Нестеренко), Зінов'ївського (С. Шевченко), Красноградського (І. Неутриєвський), Остерського (Етнографічна секція Літгуртка), Старобільського (П. Тихонович) і Пирятинського педтехнікумів. Цікавими виявилися збірки матеріалів, які зібрали студенти Полтавського Інституту народної освіти (ІНО) та члени етнографічного гуртка при Ніжинському ІНО.

²⁸ Показовими в цьому плані були тематичні «замальовки», у яких діти розповідали про родинні звичаї, традиції. Ці відомості надають можливості відтворити особливості життя та побуту селян на початку ХХ століття.

²⁹ До матеріалів, зібраних школярами, Етнографічна Комісія ставилася досить уважно й обережно, не дозволяючи собі виправити жодного факту чи орфографічної помилки, зберігаючи всю різноманітність діалектів різних регіонів.

перелік гуртків, які надсилали цікаві регіональні пісенні зразки. Серед них: Війтовецький (Переяславщина), Вільховорізький (Полтавщина), Зарудянський (Роменщина), Хорольське Краєзнавче Товариство. До Комісії надсилали зібрані фольклорно-етнографічні матеріали окремі місцеві збирачі [674; 7–22]. У Звідомленні Комісії за другу половину 1925 року подається список 89 кореспондентів, які активно займалися збирацькою діяльністю³⁰.

Велику роль у справі збирання народної творчості відігравали музеї, які розгорнули пошукову діяльність із метою збереження самобутніх зразків фольклорно-етнографічної спадщини. Ці установи проводили не лише збирацьку діяльність, а й влаштовували численні виставки й тематичні експозиції на основі віднайдених і зібраних зразків народної творчості. Серед установ, які активно співпрацювали з Комісією, необхідно назвати Білоцерківський музей старожитностей, Волинський науково-дослідний музей, Музей місцевого краю м. Воронежа на Чернігівщині, Звенигородський музей ім. Шевченка, Катеринославський краєвий музей, Музей Слобідської України, Кабінет виучування Поділля тощо [566; 683; 691].

Етнографічна Комісія приділяла увагу поповненню архівних фондів. Крім нових фольклорно-етнографічних матеріалів, які надсилали численні кореспонденти, 1925 року архів Комісії складався з цінних збірок рукописів О. Бодяньського, П. Лукашевича, С. Носа, Б. Грінченка, Я. Новицького, М. Білозерського, з колекції портретів українських фольклористів, раритетів і реліквій народної творчості, які були зібрані працівниками інституції [674, 7–22; 691].

Етнографічна Комісія брала участь у процесах розгортання загального краєзнавчого руху [566; 683; 691]. Навесні 1925 року було організовано

---

³⁰ Найактивнішими збирачами були В. Білецька (Харків), Н. Дмитрук (Користень), О. Довгань (Гумань), М. Дяченко (Черкаси), А. Завалій (Переяславщина), Г. Іванюк (Вінниця), П. Ковбасюк (Бердичів), А. Ковтун (Житомир), П. Коломийченко (Чернігів), М. Корсунський (Полтава), В. Косенко (Роменщина), І. Кулеба (Катеринославль), І. Куліш (Харків), М. Курило (Мелітополь), І. Луньов (Конотоп), В. Миличицький (Тульчин), І. Ольховик (Суми), М. Перебийніс (Миколаїв), Ф. Пилипенко (Глухів), І. Позняк (Перемишль), Д. Проценко (Херсонщина), О. Прудкояд (Криворіжжя), В. Ролля (Волинь), Г. Романець (Павлоград), К. Сидоренко (Кам'янець), С. Терещенко (Звенигородщина), І. Фесенко (Поділля), В. Щепотьєв (Полтава), Л. Юркевич (Одещина) та інші.

чимало студентських краєзнавчих гуртків. Підтримуючи тісні зв'язки з Краєзнавчим бюро Губбюро пролетстуденства, інституція докладала чимало зусиль в їхній організації та діяльності, зокрема, допомагала складати програми для збирання фольклорного матеріалу; сприяла організації засідань, на яких відбувалося слухання доповідей або обговорення питань, пов'язаних зі збирацькою діяльністю; надавала допомогу в організації та проведенні виставок, на яких представлялися унікальні зразки народної творчості, зібрані студентами краєзнавчих гуртків³¹.

Особливого значення Етнографічна Комісія надавала налагодженню дослідницької роботи серед краєзнавчих студентських гуртків. Із цією метою працівники Комісії виступали на засіданнях гуртків із доповідями, відбувалося обговорення питань пошукової та збирацької діяльності. У другій половині 1925 року відбувся пленум завідувачів трудшколами, на якому з доповідями виступили працівники установи О. Курило, К. Квітка, В. Білий, В. Камінський, В. Петров [674; 7–22].

Налагодження масштабної мережі кореспондентів, яка охоплювала майже всі регіони країни, тісний зв'язок Етнографічної Комісії з периферією, з місцевими збирачами фольклорно-етнографічного матеріалу – це сприяло значному піднесенню як збирацької, так і науково-дослідницької діяльності. При отриманні фольклорно-етнографічних матеріалів із різних регіонів, інституція мала змогу дослідити процес розвитку української народної творчості як у загальному, так і в локальному вимірах, виявити особливості й специфіку змін, пов'язаних із побутуванням жанрових моделей у регіонах, з'ясувати процеси взаємозв'язку та взаємовпливу, що відбувалися під впливом взаємодії народної творчості українського народу з культурним надбанням інших етнічних груп населення України.

---

³¹ Показовим у цьому відношенні стало проведення 1925 року в партклубі «Більшовик» виставки «Сучасне Село», на якій демонструвались експонати, зібрані студентами в багатьох регіонах України: знаряддя праці, предмети побуту, записи фольклорного матеріалу тощо.

3.2.2 Значення Кабінету музичної етнографії ВУАН у процесі дослідження народної творчості

Ще в період організації Історико-філологічного відділу при УАН було наголошено на важливості та необхідності вивчення української музики й народної пісні. З цією метою 1922 року при Етнографічній комісії створили Музично-етнографічний кабінет, який очолив К. Квітка [644]. Головним завданням цієї установи стало налагодження збирацької й дослідницької діяльності з метою збереження та популяризації зразків народнопісенної спадщини українського народу³².

Кабінет музичної етнографії не мав свого штату довгий час (К. Квітка не лише очолив Кабінет, а й був його єдиним працівником). Від початку нештатний співробітник М. Гайдай, за свідченням К. Квітки, «віддавався записуванню народних мелодій з самозреченням і незвичайним захопленням та зібрав дуже багато матеріалу, почасти в самому Києві, а головно підчас екскурсій, які робив за покриттям подорожніх витрат від Академії» [259, 7–8]. Після переїзду М. Гайдая 1928 року до Москви, він продовжував займатися дослідницькою працею, виконуючи численні доручення Кабінету. Починаючи з 1927 року, нештатним співробітником у Кабінеті музичної етнографії працював В. Харків, «спеціальний обсяг його діяння були фонографування, порядкування фонотекою і загалом вся лябораторна робота, зв'язана з реєструвальними апаратами, а також виучування будови музичних інструментів і техніки гри на них» [259, 6].

Тільки 1929 року ВУАН офіційно виділила посаду наукового співробітника. Її надали професору Музично-драматичного інституту ім. М. Лисенка М. Грінченку. Проте 1930 року він залишив посаду у зв'язку зі збільшенням його навантаження та об'ємів роботи в інституті. Кабінетом була запроваджена практика позаштатних кореспондентів, які надсилали численні зразки фольклорно-етнографічних матеріалів.

---

³² Згодом цю посаду було скасовано й К. Квітку призначили штатним працівником Етнографічної Комісії, яка входила до складу ВУАН.

Основними напрямками дослідницької діяльності Кабінету музичної етнографії були: проведення публічних засідань з метою популяризації Комісійної праці та ідеї краєзнавчого вивчення; організація наукових експедицій, екскурсій з метою збирання матеріалів як української народної творчості, так і зразків фольклору етнічних меншин; наукові відрядження, основна мета яких полягала у вивченні та опрацюванні архівних документів, що торкалися проблем дослідження фольклорно-етнографічної спадщини українського народу; науково-дослідницька діяльність, головним завданням якої вважалося написання досліджень, статей, розвідок і розробок, що мали за мету висвітлити і надати належний аналіз й оцінку зібраному на той час фольклорно-етнографічного матеріалу; популяризація народної творчості, яка відбувалась завдяки друкуванню зібраних матеріалів в періодичних та інших виданнях; виходу тематичних збірок фольклорно-етнографічного напрямку; виступам на засіданнях і зборах у різних установах із доповідями, у яких висвітлювалися питання збирацької діяльності й надавалися детальні інструкції стосовно зібраних пісенних матеріалів; робота серед широких мас із метою залучення їх до збирацької діяльності; науковий зв'язок із закордонними товариствами й організаційна діяльність [644; 645].

Кабінет музичної етнографії організував періодичні публічні засідання з доповідями та повідомленнями. За період із 1923 по 1927 роки відбулося 23 засідання, де заслухано 29 наукових доповідей. Про важливість й актуальність проблеми фіксації та вивчення пісенної спадщини свідчить той факт, що тільки в 1928 році Кабінет провів 15 засідань, на яких заслухано 29 доповідей [677, 266–277]. Піднесення рівня науково-дослідницької діяльності в другій половині 1920-х років стає характерною ознакою цього періоду³³.

---

³³ Напружений і одночасно творчо-продуктивний ритм праці в цей період був притаманний майже всім краєзнавчим структурам. Наприклад, у Музичному Товаристві імені М. Леонтовича, яке ставило собі за мету популяризаторську діяльність не тільки зразків українського фольклору, а й творів сучасних композиторів, відбувалися так звані «вівторки», на яких обов'язковим були прилюдні диспути з приводу прослуханих творів. Оприлюднення наукових ідей, цікавих дослідів, експериментальних пропозицій стосовно українського музичного мистецтва як минулого так і сучасності – це складало основу засідань.

Кабінет розгорнув активну збирацьку діяльність. Незважаючи на важкі матеріальні умови та фінансові труднощі, нестабільну політичну й суспільну ситуацію в країні, перші фольклорні експедиції відбулися вже 1922 року, в яких активно використовувався фонограф [177]. Результатом експедиційно-польових досліджень стають публікації зразків народної музики. Так, 1922 року виходить збірник К. Квітки «Українські народні мелодії», який має декілька сотень пісень, зібраних дослідником під час осінньо-зимової експедиції [272]. Окрім збирання народнопісенних зразків, дослідник займається їхнім аналізом, представленим в статті «Ритмічні паралелі в піснях слов'янських народів» [270, 19–23], яка й нині залишається актуальною при дослідженні питань ритмічної організації пісенних зразків народної творчості. Результатом двох експедицій К. Квітки на Чернігівщину в село Хоробричі у 1923 році став нотний запис понад 150 народних мелодій і 14 старовинних обрядових пісень, записаних на фонограф. Поряд із зразками української народної творчості, у першій експедиції на Чернігівщину 1923 року дослідником було зібрано музичний матеріал мешканців пограниччя України та Білорусі. Це стало важливим підґрунтям для подальших розвідок і висновків стосовно процесів взаємовпливу культур інших народів на розвиток української народної творчості [694, 3–12].

Визначальною рисою праць К. Квітки є комплексне дослідження фольклорного матеріалу. Використання науковцем порівняльної методології дало можливість розглянути фольклор у еволюційному напрямі, з'ясувати особливості змін і зрозуміти подальший розвиток жанрів народної творчості. Характерним для дослідницької діяльності фольклориста було прагнення виявити моменти взаємозв'язків між культурами різних етнічних груп, що мешкали на теренах України, визначити рівень запозичень і характер взаємовпливу [549, 15–18]. Показовим є повідомлення, зроблене науковцем на засіданні Етнографічної Комісії 1923 року, «Пентатоніка в музиці слов'янських народів», в якому подано порівняльний аналіз пісенної творчості різних етнічних груп із погляду використання ними пентатоніки.

Це знайде використання в статті «В справі досліду народної музики неукраїнських елементів людності УРСР» [255, 1–5].

Об'єктом досліджень К. Квітки в 1924 році стали думи, записані ним на Житомирщині. Порівняльний аналіз зібраного із різних регіонів пісенного матеріалу дозволив науковцю поставити під сумнів існуючу довгий час у фольклористиці думку про «монополію» Лівобережної України стосовно особливостей розвитку та характерних ознак думного епосу³⁴. Окрім Житомирщини, мелодії дум К. Квітка фіксував під час фольклорних експедицій на Поділлі [51].

Цього року дослідник занотовує молдавські та німецькі пісні, а в селах Ніжинського та Конотопського округів дослідник записує значну кількість фольклорно-етнографічного матеріалу етнічних меншин. Аналіз зібраних пісенних зразків і зроблені висновки висвітлені у повідомленнях «Спостереження над молдавською піснетворчістю» й «Вплив чехословацької народної музики на українську». Ці доповіді прочитані науковцем на засіданні Етнографічної Комісії 1924 року [673, 22–41]. Основний акцент у творчих звітах дослідник доречно робив на вивченні питання впливу культури інших народів на розвиток української народної творчості³⁵.

Серед широкого кола питань, що вивчались Етнографічною комісією і Кабінетом музичної етнографії, увага приділялась огляду й аналізу видань, що виходили в Україні та за кордоном, у яких висвітлювалися різноманітні аспекти фольклорно-етнографічної діяльності [518, 184–189]. У 1923 році К. Квітка публікує ряд рецензій на російські й закордонні видання, в яких поряд із глибоким і детальним аналізом матеріалу подано власні

---

³⁴ Початок ХХ століття пройшов під гаслом вивчення думного епосу. Дослідження різноманітних аспектів цього жанру надало можливості поставити під сумнів чимало положень, які існували у фольклористиці минулого стосовно розвитку й особливостей думного епосу.

³⁵ У Коротенькому звідомленні про діяльність Етнографічної комісії при ВУАН за 1925 рік [674] наголошувалося на «необхідності і важливості звернути увагу усіх збирачів фольклору на збирання зразків музики не тільки етнічних меншостей України, котрі живуть тут постійно й чималими масами та й невеличких етнічних груп, що перебувають або тимчасово перебували на Україні» [186, 94].

спостереження стосовно поставлених дослідниками проблем. У полі наукових інтересів дослідника знаходились історія та сучасний стан музичної етнографії в Західній Європі й Америці [250; 254; 260; 264; 271].

Основним завданням діяльності позаштатного співробітника М. Гайдая 1924 року був збір і фіксація матеріалу народної творчості етнічних меншин. Він здійснив експедицію на північний Кавказ, де записав 110 балкарських і 12 кабардинських народних мелодій. У цьому ж році науковець занотував 380 зразків білоруських, єврейських, вірменських, чуваських й айсорських пісень. На основі їхнього вивчення дослідник зробив висновки стосовно особливостей взаємовпливу фольклору культури різних народів, які він оголосив у доповіді на засіданні Етнографічної комісії [673, 7–22].

Наприкінці 1924 року, спеціально для Кабінету музичної етнографії, ВУАН придбала за кордоном новий фонограф «...відповідно до невеликої ціни, і типу не найкращого», тому «фонограми вирішено не демонструвати й не досліджувати, аж доки не буде уряджено лабораторію, щоб виготовлювати копії з твердішої й тривкішої маси» [186, 92]. Використання цього пристрою допомогло краще фіксувати, аналізувати й зберігати унікальні зразки музичної народної творчості.

К. Квітка 1925 року збирав і досліджував народнопісенний матеріал на Волині й Поділлі, одночасно ретельно фіксуючи відомості стосовно умов побутування пісень, особливостей виконавської манери. Під час експедицій робилися записи зразків народної інструментальної музики та відомості про її виконавців. Цей матеріал покладено в основу праці «Професіональні народні співці і музиканти на Україні. Програма для досліду їх діяльності та побуту», яку надрукували в збірнику Історико-філологічного відділу ВУАН [747]. У цей період фольклорист вивчає етнографічні та музикознавчі матеріали в бібліотеках Кам'янець-Подільського університету й у фондах Вінницької філії Всенародної Бібліотеки України.

Кабінетом музичної етнографії проводилася дослідницька робота в галузі вивчення проблем теоретичного й методологічного напрямку. Серед

вагомим постає питання визначення основних методів дослідження музичної етнографії. Міркування та зауваження із цього приводу викладено в статті К. Квітки «Вступні уваги до музично-етнографічних студій» [256, 8–27]. У своїх працях і статтях дослідник висвітлює різноманітні питання, серед яких проблема ритмічної організації народних пісень, питання взаємовпливів між культурами етносів [250; 254]. Протягом 1925 року здійснюється підготовка до друку досліджень К. Квітки «Огляд наукових праць Ф. Колесси» й «Огляд музично-етнографічної роботи по всіх частинах української території від 1917 року». Тоді ж К. Квітка опублікував ряд наукових праць, зокрема «Сім років музичної етнографії», «Вступні уваги до музично-етнографічних студій», «Потреби в справі дослідження народної музики на Україні», «Побажання на майбутнє», «Композитор Шарль Лефлер і Україна», «Філарет Колесса», «Музична етнографія на Заході» [250; 254; 256, 8–27; 260, 186–187; 264, 72–76; 266, 42; 268, 115–120; 271, 38–42; 276, 408–420].

Експедиції в регіони України були не єдиним засобом збирання фольклорно-етнографічного матеріалу співробітниками Кабінету. Проводилась активна пошукова робота в Києві, під час якої віднаходили вихідців із різних регіонів і представників етнічних меншостей, від яких працівники інституції записували різноманітні пісенні зразки фольклору й цікаві відомості етнографічного змісту [644; 645]. Такий спосіб збирання був єдиним, який надавав змогу в умовах розділу українців записати фольклорно-етнографічний матеріал із Холмщини, Західної Волині, Галичини та Буковини. Окрім того, співробітники Кабінету опрацьовували матеріали, які надсилали численні кореспонденти із різних регіонів України, тому в їхньому розпорядженні знаходилися відомості про багатьох народних виконавців. За результатами опрацювання матеріалів із регіонів, самотутніх співаків і музикантів запрошували для запису виконання ними зразків фольклору в лабораторних умовах³⁶.

---

³⁶ У записах К. Квітки віднаходимо про це згадки: «Досі була зроблена тільки одна така спроба з успіхом. В. Харків, вишукавши в одній з своїх екскурсій, а потім спровадивши до Києва видатного співака

Прагнення до вивчення фольклору різних соціальних прошарків проявлялося в тому, що 1925 року за дорученням Етнографічного відділу Товариства імені М. Леонтовича М. Гайдай разом із Н. Дмитруком записували пісенний фольклор в'язнів, які перебували на той час у Будинку примусових робіт (Бупрі) на Лук'янівці (Київ). За результатами фіксації фольклору в'язнів М. Гайдай 1926 року опублікував в «Етнографічному Віснику» статтю «Мелодії блатних пісень» [675, 11–32]. Водночас фольклорист продовжував записувати пісенний матеріал етнічних меншин у Києві.

К. Квітка здійснив 1926 року експедицію на Поділля для збирання і запису обрядових весняних звичаїв. На основі ґрунтовних спостережень у Могилівському окрузі, фольклорист розробив програму для дослідження цих звичаїв і гулянок, яку поклали в основу збирання фольклорно-етнографічного матеріалу [256]. В цьому процесі важливу роль відіграла діяльність слухачів Могилівського й Проскурівського педагогічних технікумів, курсів для сільських учителів у Кам'янці, які, ознайомившись із програмою К. Квітки, збирали й записували фольклорно-етнографічний матеріал, надаючи корисні відомості стосовно особливостей побутування весняних звичаїв у різних куточках Поділля. Другу експедицію К. Квітка здійснив 1926 року до Новгород-Сіверського для збирання та запису обрядових троїцьких («гряних») пісень. У цьому ж році фольклорист їздив в Осетію, Інгушію й Аджаристан із метою ознайомлення зі станом музично-етнографічної діяльності в регіонах і запису від місцевого населення зразків фольклорно-етнографічного матеріалу.

Свою діяльність нештатний співробітник М. Гайдай 1926 року зосередив на збиранні й вивченні лірницького матеріалу. Із цією метою він

селянина Ткачука з-під Старої Ушиці на Поділлі, тут зфонографував його співи, зареєстрував з поміччю кімографу ритмічні особливості його виконання і зробив виміри. Цього співака демонстровано на етнографічному концерті в Домі Учених та на лекціях в Музично-Драматичному Інституті ім. Лисенка» [259, 7].

здійснив дві експедиції у Вінницькій і Проскурівській округи³⁷. Третя експедиція фольклориста відбулася в цьому ж році до Ніжинського округу. У Звідомленні Кабінету музичної етнографії за 1926 рік зазначається, що досвідченим збирачем народнопісенного матеріалу вважається А. Конощенко (А. Грабенко), який у цьому ж році передав до Кабінету велику кількість зразків, зібраних ним на Херсонщині [675, 184].

Дослідницька діяльність К. Квітки, як керівника Кабінету музичної етнографії 1926 року, зосередилася на вирішенні питань систематичного студіювання українських народних пісень, які поєднуються в групи за певним сюжетом; вивчення примітивних тонорядів, що вважаються основою пісенної творчості східних слов'ян; ознайомлення з особливостями народних інструментів; опрацювання матеріалів української світської культури, зокрема, письмених пам'ятників світської музики XVIII століття у порівнянні до стану й традицій народної творчості на той час; вивчення тональних систем народів Азії; дослідження питання зв'язку музичних інструментів давнього Єгипту із сучасними інструментами так званих «відсталих» народів [272, 38–42]. У цей час виходять із друку праці К. Квітки «Українські пісні про дівчину, що помандрувала з водителем», «Музыкальная Этнография на Украине в послереволюционные годы», «Українські пісні про дітозгубницю», «Первісні тоноряди» [252, 211–221; 265, 29–84; 273, 78–107; 274, 117–137; 275, 31–70]. Тоді ж науковець написав рецензію на видану Краківською Академією Наук монографію А. Чубинського.

Протягом 1926–1927 років М. Гайдай записав значний масив пісенного матеріалу на Чернігівщині. Серед зібраного матеріалу (близько 150 пісень) знаходяться різні в тематичному й жанровому відношенні зразки народної творчості (обрядові, родинно-побутові, весільні, колискові пісні, балади, голосіння). У статті науковця «Програма для збирання матеріалів до

---

³⁷ Під час експедиції дорогою на станції Жмеринка, у дослідника вкрали фонограф, фонограми й рукописи. Дещо із цієї втрати вдалося відновити повторним записом.

зільницького обряду» подана продумана програма досліду, яка нараховує 29 питань [714, 100–101].

У 1927 році діяльність К. Квітки зосередилася на вивченні теоретичних і методологічних проблем фольклорно-етнографічного напрямку. Для цього він працював в архівах і бібліотеках Москви й Ленінграду, де вивчав матеріали й документи, що стосуються пісенної та інструментальної творчості українського народу. Тоді ж науковець зробив доповіді в Етнографічній Комісії та в Українській Асоціації Сходознавства. У повідомленні «Наукові й практичні завдання досліду українських народних інструментів», на основі зібраного під час експедицій матеріалу, розкривається значення інструментального музикування у розвитку української народної творчості, визначається роль інструментів у процесі збереження традицій, подаються відомості стосовно особливостей використання народних інструментів у побуті селян [675, 11–32].

В Кабінеті музичної етнографії при ВУАН із 1927 року позаштатним кореспондентом працював В. Харків, який збирав і записував фольклорно-етнографічний матеріал у Могилівському й Чернігівському округах, у місті Ніжині. Поряд зі збирацькою діяльністю, фольклорист займався впорядкуванням пісенних матеріалів, надісланих А. Грабенко (Конощенко), готував їх до опублікування, як і фольклорно-етнографічний матеріал, зібраний під час експедиції 1922 року К. Квіткою та О. Курило. В «Етнографічному віснику» В. Харків 1927 року опублікував рецензію на збірник «Музыкальная этнография» [609, 177–179], який містив статті російських етнографів і фольклористів, власну дослідницьку розробку «Мелодії т. зв. «калинівських» пісень» [679, 1–5].

Велику кількість зразків народної творчості Кабінет музичної етнографії отримав 1927 року від місцевих кореспондентів із багатьох регіонів України. Вивчення та аналіз записів сприяли відтворенню цілісної картини розвою української народної творчості [676, 24–46]. Важливість матеріалу зумовлена низкою чинників. По-перше, зібрані з конкретної

місцевості зразки народної творчості надавали чітке уявлення про особливості розвитку фольклорних жанрів у регіоні. По-друге, збереження мовних ознак і характерних діалектів при записі пісень, інших етнографічних матеріалів підкреслювали самобутність місцевості. По-третє, використання порівняльного аналізу старовинних пісенних зразків і творів сучасного народного мистецтва надавало можливості усвідомити логіку розвитку фольклору, виявити особливості змін і зрозуміти напрям еволюційного руху української народної пісенної творчості.

Наприкінці 1920-х років Кабінет став окремою установою Історично-філологічного відділу ВУАН, вийшовши з підпорядкування Етнографічної комісії. Покрашилися його матеріальні умови, а з 1927 року призначено бюджетне асигнування, що сприяло вирішенню проблематики дослідницької діяльності³⁸. Було створено нову посаду штатного наукового співробітника, яку з 1929 року обіймав професор Вищого музично-драматичного інституту М. Грінченко³⁹. Покращення матеріальної бази надало можливість координувати експедиційну й пошукову роботу, сприяло активізації науково-дослідної діяльності з питань систематизації зразків народнопісенної творчості [435, 73–80].

Керівник Кабінету музичної етнографії 1928 року провів роботу стосовно вивчення творчого доробку дослідників української народної творчості минулих часів. Спостереження та висновки К. Квітки знайшли висвітлення в ряді публікацій, зокрема «Порфирій Демуцький», «Максимович і Аляб'єв в історії збирання українських мелодій», «Григорій Ходоровський», «Ангемітонічні примітиви і теорія Сокальського» [253, 67–84; 257, 355–359; 261, 119–144; 267, 35–68].

---

³⁸ Восени 1928 року Кабінету виділили окреме приміщення. Тут планувалося проводити лабораторні досліді, робити записи виконавців, а також, займатися вивченням зібраних за цей період фольклорно-етнографічних матеріалів.

³⁹ Таким чином, Кабінет музичної етнографії у своєму складі мав: керівника (К. Квітку), штатного співробітника (М. Грінченко) й одного нештатного працівника (В. Харків).

Важливою подією для діяльності Кабінету музичної етнографії стало обрання дійсним членом Академії Ф. Колесси. Він утворив кафедру української етнографії. Оскільки науковець жив у Львові й не мав можливості постійно бувати у Києві, керівництво Академії Наук обрало при створеній кафедрі української етнографії наукового співробітника для проведення ним експедиційно-польових досліджень. На цю посаду призначили В. Харкова.

У другій половині 1920-х років активізується вивчення музичного побуту робітничого класу, для чого співробітники Кабінету провели ряд експедицій на Донбас і Дніпрельстан. Продовжується робота з дослідження народної музики різних етносів, які мешкали тоді на території України й українців, які опинилися поза її межами. Так, молдавський фольклор збирався та надсилався до Кабінету членом Молдавського наукового комітету М. Неневим. Дійсний член Московської музично-етнографічної комісії етнограф-музикант М. Неказаченко досліджував український фольклор на території Росії. Албанські народні мелодії надсилалися до Кабінету І. Станковим. М. Гайдай записував пісенний матеріал грецьких народів, які мешкали на території Маріупольського округу. Єврейську народну творчість досліджував М. Береговський, призначений керівником Кабінету музичної етнографії та музики в єврейському побуті Інституту єврейської культури при ВУАН. Фольклор етнічних меншин Криму (болгар, греків, вірменів, євреїв і циган) збирав і вивчав К. Квітка. Він здійснив декілька експедицій у болгарські колонії біля Азовського моря [677, 266–276].

Одним із завдань Кабінету музичної етнографії було дослідження народної творчості етносів, які мешкали поза територією України. У 1929 році К. Квітка їздив до Менська, де студіював архівні рукописні матеріали кафедри етнографії Білоруської Академії Наук. Одночасно фольклористом проводився запис білоруських обрядових пісень під час обрядових дійств. На теренах України білоруський фольклор збирали М. Гайдай і В. Харків.

Композитор В. Томілін у Ленінграді, за дорученням Кабінету музичної етнографії, записував удмуртські народні пісні. М. Гайдай декілька років збирав фольклор Північного Кавказу, записуючи балкарські мелодії. Наприкінці 20-х років він записав чимало зразків співів чувашів [684, 20–27; 690, 20–27].

Завданням Кабінету, яке набуло важливого значення, стало ознайомлення широких верств населення із діяльністю й досягненнями установи в галузі збирання та дослідження творчості українського народу. При перебуванні в експедиціях із метою запису пісенного матеріалу в регіонах України, К. Квітка і В. Харків читали доповіді у навчальних закладах. Тематично лекторії можна поділити на три групи: 1) визначення завдань музичної етнографії; 2) розкриття значення збирацької діяльності для української культури; 3) популяризація досягнень у галузі запису й вивчення фольклору. Використання співробітниками Кабінету на лекторіях серед слухачів усної анкети надавало можливість фіксувати відомості стосовно географічного розповсюдження того чи іншого обряду й використання пісенних жанрів під час обрядових дійств [677, 266–276].

Надання Кабінету музичної етнографії позабюджетного асигнування створило умови для вирішення ряду завдань. Співробітниками інституції за малий проміжок часу було проведено роботу стосовно опрацювання та впорядкування фольклорних матеріалів, зібраних упродовж попередніх років. Специфіка роботи полягала в необхідності переписування кожної пісні та її варіантів на окремі картки однакової форми, що надавало змогу належним чином систематизувати їх. До мелодій додавалися зразки, зроблені в інших установах Академії. Загальна кількість мелодій, зібраних на кінець 1920-х років становила 3 848 зразків.

У розпорядженні Кабінету була колекція народних українських музичних інструментів. На відміну від музейних експонатів, ці інструменти мали практичне призначення, використовувалися для вивчення їхніх акустичних особливостей, для музичних демонстрацій. Наприкінці 1920-х

років Кабінет музичної етнографії мав п'ять фонографів. Один із цих пристроїв був електричний. Труднощі виникали з придбанням фонографічних валків, їхнім записом і подальшим зберіганням. Із цією метою Кабінетом «устатковується лабораторія для гальвано-плястичного копіювання фонограм, щоб розмножувати кращі фонографічні записи й створити запасний фонд фонограм для обміну ними з фонографічними архівами СРСР, Західної Європи й Америки, для демонстрування записів з науково-популяризаційною та педагогічною метою без небезпеки знищити оригінальний знімок» [259, 7]. У розпорядженні Кабінету знаходилася колекція фонограм на 250 валках, серед яких були давні знімки кобзарських співів, отримані від О. Сластіона.

Співробітники Кабінету зібрали бібліотеку, яка складалася з 700 назв (крім видань ВУАН). У бібліотеці, окрім досліджень із української народної музики, знаходилася велика кількість фольклорно-етнографічних праць, присвячених музичній творчості не лише українського, а й інших народів. Чимало рідкісних книг із питань дослідження фольклорної спадщини було придбано в Москві й Ленінграді завдяки зусиллям М. Грінченко.

На 1929 рік Кабінет зібрав оригінальні фотографічні та мальовані зображення народних і професійних співаків, музикантів, діячів музичної етнографії, старовинних українських народних інструментів. Окремо знаходилися малюнки та світлини сцен народного побуту й обрядових дійств. Загальна кількість фотографій складала понад 100 зразків і 50 діапозитивів [684, 20–27; 690, 20–27].

Загалом, за період із 1922 по 1930 роки для збирання українських народних мелодій і записування спостережень над музичним побутом села керівник Кабінету музичної етнографії К. Квітка обстежив Білоцерківський, Проскурівський, Могилівський, Кам'янецький, Тульчинський, Чернігівський і Новгород-Сіверський округи⁴⁰. П'ять із цих експедицій було проведено

---

⁴⁰ Перелік обстежених працівниками Кабінету територій України подається із збереженням тих означень, які були дійсні на той час.

разом зі співробітницею Академії діалектологом О. Курило, яка, поряд із дослідженням діалектів, робила записи текстів і допомагала фонографувати. Завдяки субсидії від Музичного Товариства імені М. Леонтовича, К. Квітка відвідав Конотопську місцевість. Експедиції в Коростенську, Житомирську, Бердичівську, Вінницьку округи відбулися завдяки субсидії від кафедри Історії України при ВУАН. Паралельний запис народних пісень у співпраці з фахівцем у галузі лінгвістики О. Курило, яка фіксувала тексти за правилами фонетичної транскрипції, свідчить про принципово важливий підхід К. Квітки до занотування народної пісні. Хоча записи залишилися неопублікованими, це стало кроком «до комплексних експедицій за участю лінгвіста, етнографа, художника, інструментознавця, що на практиці втілювали наукові ідеї К. Квітки стосовно нових підходів до вивчення народної творчості з позицій історії культури» [556, 9].

Збирав і записував фольклорно-етнографічний матеріал в Київській, Чернігівській, Харківській, Могилівській, Кам'янецькій округах та в Херсоні М. Гайдай. Науковець здійснив експедиції в Коростенський округ (субсидію надано Кафедрою історії України ВУАН), Київський, Полтавський округи й на Поділля (завдяки субсидії відділу Етнології Музею антропології та етнології ім. Хв. Вовка при ВУАН), у село Українка Київської округи (за сприяння Всеукраїнського Етнографічного Товариства), у місто Баришпіль та околиці (за сприяння Музичного Товариства імені М. Леонтовича). Експедиції у Кам'янецьку, Тульчинську, Сумську і Харківську округи здійснив В. Харків. На кошти асигновані Наркомосом, фольклорист їздив до Автономної Молдавської Радянської Соціалістичної Республіки. Як зазначає О. Юзефчик, у експедиціях дослідник приділяв увагу діяльності кобзарів і лірників, цікавився навчанням та репертуаром народних співців, спостерігав їхній побут, досліджував будову музичних інструментів і техніку гри на них [644, 8].

При виконанні основного завдання, яке полягало в збиранні, записі й дослідженні української народної спадщини, Кабінет музичної етнографії

провів велику роботу в справі популяризації фольклору та залучення широких верств населення до процесу вивчення народнопісенної творчості. Науково-дослідницька діяльність співробітників Кабінету стала вагомим підґрунтям для подальших досягнень у фольклорно-етнографічному напрямі, взірцем самовідданої праці на шляху до загального духовного відродження української нації.

3.3 Роль наукових товариств при ВУАН у процесі вивчення і збереження музичної народної спадщини у 1920-х роках

Дослідження музичного фольклору в період коренізації стало системною складовою діяльності різноманітних наукових товариств при ВУАН, яка визначала напрями та характер розвитку наукової думки в Україні. Головними осередками, на базі яких виникали наукові товариства, були навчальні заклади, музеї, архівні установи. Серед завдань, поставлених перед товариствами, було сприяння та активна участь у створенні й збереженні пам'яток історії і культури, популяризація історичних і фольклорно-етнографічних матеріалів, проведення широкої культурно-освітньої діяльності. У руслі політики коренізації увага приділялася проблемам розвитку культур етносів, які мешкали на теренах України [473, 32–41].

Одними з провідних осередків були Харківське наукове товариство (1921 рік заснування) і Слобожанська комісія краєзнавства при ВУАН (заснована 1922 року). Цими осередками плідно досліджувався фольклор етнічних груп. Основним напрямом діяльності Харківського наукового товариства стало створення музеїв історико-етнологічного профілю в співпраці з міською музейною комісією з охорони пам'яток старовини та мистецтва. Місцева етнографічна секція Комітету охорони пам'яток мистецтва й старовини з метою збирання зразків народної творчості організовувала численні експедиції. Поряд із казками, віруваннями, традиціями й прислів'ями, фіксувалися пісенні зразки.

За ініціативою академіка М. Сумцова 1920 року у Харкові заснували Музей Слобідської України ім. Г. Сковороди [150, 38], в організації якого активну участь брала Етнографічна секція Харківського губернського комітету охорони пам'яток мистецтва й старовини. Етнографічний відділ Музею мав колекцію музичних інструментів [151, 16–18]. Із перших років заснування установи широкого розмаху набуває науково-дослідницька діяльність. Співробітники Музею започаткували соціологічне опитування за допомогою використання спеціальних анкет. Це дозволяло виявляти нові елементи побуту. Серед питань анкети були такі, що спрямовані на виявлення змін у фольклорній творчості, зокрема музичній.

Одним із напрямів етнографічної діяльності була розробка й складання спеціальних інструкторських матеріалів, етнографічних програм вивчення культури й побуту населення. Поміж програм віднаходимо такі, що розроблені для дослідження фольклорної спадщини, наприклад, «Програма для збирання відомостей про троїцькі та купальські обряди» [53, 140]. Програми й інструкції ретельно вивчались і використовувалися в процесі збирацької діяльності. Основні здобутки, досягнення та результати діяльності знаходили висвітлення на сторінках періодичних видань, етнографічних журналів. У тематику щотижневих лекцій, які проводились у музеї, включалися лекції з популяризації народної музичної творчості, зокрема кобзарства [351, 29–35].

Однією зі сторін роботи наукових товариств у регіонах стало збирання робітничих пісень. Так, В. Білецька на Сумщині записує та досліджує сучасний робітничий фольклор, збирає шахтарські пісні на Донбасі. Поряд із активною збирацькою діяльністю, дослідницею проводилася робота стосовно вивчення та систематизації зібраного матеріалу, що знаходило висвітлення в численних публікаціях. У статтях «З студій над сучасними піснями» (1926), «Шахтарські пісні» (1927) аналізується стан розвитку сучасної народної творчості, окреслюються основні жанрові й тематичні особливості робітничого пісенного фольклору, аналізується його стилістична сторона

[676, 24–46; 1056]. У 1930 році в Харкові окремим виданням публікується дослідження В. Білецької «Заробітчанські пісні», у якому увага приділяється популярному на той час фольклорному жанру частівки.

Значний унесок у розгортання історико-етнографічних досліджень зробили науковці Чернігівщини. Ініціативною групою у складі В. Зубка, І. Карповича, В. Коновала, І. Кошового, Б. Луговського, С. Устименка та Г. Холодного 1920 року створена Чернігівська філія Українського Наукового Товариства. Етнографічну секцію очолив Б. Пилипенко. Члени етнографічної секції збирали місцевий фольклор, досліджували пам'ятки декоративно-ужиткового мистецтва й народної архітектури, дзвонарства [566].

Часто на губернських педкурсах працівники філії виступили з циклом доповідей і рецензій стосовно етнографічної тематики. Так, темою виступу Б. Луговського став «Репертуар та побут професійних співців і картковий облік». Вивчення автором репертуару професійних виконавців дало можливість висвітлити в доповіді важливі теоретичні та практичні питання виконавського мистецтва. Серед слухацької аудиторії було розповсюджено 1 000 спеціально розроблених анкет і термінологічних карток, які давали можливість зрозуміти проблемне коло питань виконавського мистецтва [673, 22–41]. Важливою ознакою досліджень працівників наукових товариств було оперування великою кількістю фактологічного матеріалу. Переважна кількість методологічних розробок здійснювалася на матеріалах власних студій, що сприяло ретельному вивченню фольклорно-етнографічної спадщини регіону. Водночас, із особливою гостротою перед дослідниками поставало питання систематизації зібраного матеріалу.

В ході національно-культурного розвою важливе значення відіграла діяльність наукових краєзнавчих установ на Поділлі [143; 466]. Оригінальність ідей, самобутність форм, глибина й ґрунтовність наукових розробок сприяли розвитку та піднесенню українського краєзнавчого руху. На початку 1920-х років у Вінниці, Кам'янці-Подільському й інших містах Поділля було зосереджено велику кількість наукових представників, що

стало визначальним у процесі розвитку діяльності з питань вивчення та збереження народної спадщини регіону [536]. Значний внесок у справу вивчення й збереження національно-культурного надбання зробили працівники освітянських закладів: Вінницького та Кам'янець-Подільського інститутів народної освіти, Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту, Подільського відділу Укрмету, Науково-дослідної кафедри народного господарства і культури, численних філій і технікумів. Науковці цих закладів стали основним ядром діяльності науково-краєзнавчих організацій Поділля [18; 566]. У Кам'янці-Подільському 1920 року створили «Комітет охорони пам'яток старовини, мистецтва і природи», який очолив професор П. Клименко. Працівниками комітету проводилися заходи стосовно збирання і опрацювання архівних документів, організовувалися численні археологічні й етнографічні експедиції [248, 3–13].

У 1922 році Комітет припинив свою діяльність, а 1924 року на базі місцевого історико-археологічного музею розпочало діяльність Кам'янець-Подільське наукове товариство. Засновниками були краєзнавці П. Клименко, О. Полонський, Ю. Сіцінський, В. Герасименко, В. Свідзінський та інші⁴¹. Програмна робота Кам'янець-Подільського наукового осередку зосередилася на вивченні питань етнографічного, історичного, краєзнавчого та фольклорного напрямів, серед яких було збирання зразків народної творчості й дослідження традицій, обрядів місцевого населення [466; 536]. Особливого значення надавалося вивченню духовної спадщини, для чого проводилась робота стосовно збирання легенд, казок, традицій, вірувань і запису народних пісень, обрядів. Координуючим центром дослідницьких установ у регіоні став Кабінет виучування Поділля, який працював під керівництвом В. Отамановського при Вінницькій філії Всенародної бібліотеки України [473, 32–41].

---

⁴¹ У 1925 році ВУАН затвердило статут Кам'янець-Подільського наукового товариства. Керівником товариства обрали О. Полонського, заступником – Ю. Сіцінського. Спочатку в цій інституції працювало понад 70 працівників, серед яких були відомі краєзнавці, етнографи, фольклористи, історики.

Лідером наукового українознавства в зазначений період був відомий історик М. Грушевський, навколо якого сформувався потужний українознавчий центр із цілою низкою дослідницьких осередків. Ядром пошукової діяльності виступила київська школа, яка активізувала свою науково-дослідницьку роботу відразу після повернення науковця з еміграції в 1924 році. У березні цього ж року М. Грушевський виступає з доповіддю на спільному зібранні ВУАН та Українського наукового товариства з питань методології українознавчих досліджень [673, 22–41].

Основним методологічним орієнтиром наукових студій стає відтворення цілісності історії людини й суспільства в усіх соціальних вимірах. Одним із завдань, вирішення якого вимагало прискіпливого погляду, стало вивчення народної творчості, яка на думку М. Грушевського, визначала основні складові духовного світу українського народу. Науковець вважав, що необхідним у процесі вивчення та розуміння українського буття є комплексне дослідження всіх складових суспільства: зв'язок і взаємодія політичних, економічних, культурних, релігійних, фольклорних, етнографічних, психологічних чинників дозволять створити цілісну картину розвитку українського суспільства [488, 56–81]. Ці методи стали визначальними в діяльності історичних установ, очолюваних знаним дослідником. Методи соціологічного обґрунтування історії стали пріоритетним напрямом, який визначив спрямованість науково-дослідницької діяльності початку 1920-х років. М. Грушевський очолив кафедру історії українського народу й низку наукових комісій, серед яких була культурно-історична, археографічна і комісія української пісенності. Основна увага структур зосереджувалася на вивченні фольклорно-етнографічної спадщини, дослідженні архаїчних і старовинних зразків народної творчості. Предметом вивчення були «законсервовані» духовні частини української землі, що збереглись у фольклорі й обрядовості» [385, 56–62].

Важливого методологічного значення набула стаття М. Грушевського «Береження і дослідження побутового і фольклорного матеріалу як відповідальне державне завдання» [134, 3–13]. Однією з основних проблем постала необхідність збереження народної спадщини. На думку дослідника, відповідальність у вирішенні цього питання повинна взяти на себе держава. Стосовно фольклорного матеріалу, «взятого якнайширше, з різних точок погляду, можливо найчисленніших, потрібно дотримуватися наступного: фольклорний матеріал треба зібрати, вибрати, висіяти з плінного потоку життя» [134, 11]. Завдяки активній діяльності знаного дослідника, етнографічне українознавство отримало організаційні настанови, які стали визначальним орієнтиром для дослідницької роботи. Акцентуючи увагу на питаннях збереження та вивчення духовної спадщини народу, відомий науковець висловлював занепокоєння стосовно ситуації, в якій опинилася фольклорно-етнографічна діяльність в Україні. На думку М. Грушевського, при наявності в галузі народної творчості потужного потенціалу для національного відродження, питання дослідження, систематизації та популяризації фольклорно-етнографічного матеріалу не набуло актуальності й залишається поза увагою науковців. А процес фіксації та збереження фольклору відбувається лише завдяки зусиллям численних аматорських ентузіастів і громадських товариств [134, 3–13].

У своїх статтях М. Грушевський наполягав на професійній підготовці спеціалістів, які займаються пошуковою українознавчою роботою. Він доводить, що охопити все розмаїття народної спадщини й зберегти духовне надбання народу лише силами професіоналів-фольклористів й етнографів неможливо. Порушувалося питання про залучення до збирацької та дослідницької справи «щиро відданих ділу і перейнятих любов'ю до нього» представників сільської та міської інтелігенції [134, 3–13]. Для цього науковець пропонував відкривати секції фольклору й етнографії при науково-дослідних кафедрах історії, літератури та краєзнавства. Саме вони надавали допомогу й сприяли підготовці науковців європейського рівня. На

жаль, більшість проєктів наштовхнулася на ідеологічні й фінансові перепони, що стали значною перешкодою на шляху до збереження та вивчення матеріальних і духовних скарбів українського народу.

У справу збирання та дослідження пісенного фольклору вагомих внесок зробив М. Сумцов, чия наукова діяльність належить до культурно-історичного напрямку української фольклористики початку ХХ століття. Науковець був прихильником інтегрованих, комплексних підходів до вивчення явищ фольклорно-етнографічного простору, що надавало можливості дослідити культурні феномени в багатоаспектному вимірі [10; 53, 138–142; 150, 37–42; 225]. Одним із об'єктів наукового інтересу М. Сумцова був весільний обряд українців, де предметом дослідження поставав і пісенний матеріал. Якщо обрядовість розглядається фольклористом із позицій археологічних, включаючи й мітологічні пояснення, то у відношенні до народнопісенної творчості на перший план, на його думку, повинні виходити етнографічна й побутова позиції, частково – історико-літературна. Із таких позицій М. Сумцов підходить до вивчення не лише весільного обряду, а й колядок і щедрівок, коломийок, дум, історичних пісень [150, 37–42].

У статті «Сучасні завдання історії народної словесності» дослідник, говорячи про розподіл фольклорного матеріалу за видами та національною належністю, наголошував, що з наукового погляду пісні й казки мають однакову цінність, але «вважаючи за велику національну вартість народної поезії, треба на першому місці становити пісні, а на другому казки і байки, в перший ряд – все те, що має віршовану постать, а в другий – усі прозові речі» [560, 4–5]. Увагу дослідник приділяв вивченню народнопісенної творчості, вважаючи її духовною основою будь-якого народу. У 1920-і роки М. Сумцов, досліджуючи думи й історичні пісні писав, що «дума в ґрунті є замислове оповідання про головні сторони народного життя, прилучені до поодиноких історичних, а частіше до цілком невідомих осіб, такі оповідання, в дійсність котрих мають віру усі слухачі; запевне, довіряв їм сам співець і, вважаючи

усе за справжнє, він докладав гарячість свого особистого життя, найбільш горюючи про нещасну лиху годину рідного краю» [562, 144]. При дослідженні історії виникнення та розвитку історичної пісенності, дослідник акцентував увагу на значенні жанру для української культури в цілому. Адже в думках, поряд із детальним описом подій, подається відгук, оцінка їх із погляду народної психології, ментальності, етичних та естетичних критеріїв.

Дослідницька діяльність історико-етнографічних і фольклорних установ, товариств, кафедр активно використовувала принципи й методи української наукової методології. Зокрема, дослідження української народної творчості проводилися за допомогою методів соціологічного, етнологічного, порівняльно-фольклорного аналізів. Науковий синкретизм був властивий пошуковим працям, що знаходило відображення в появі фундаментальних і змістовних досліджень. У руслі етнографічних студій музичний фольклор постійно знаходився в полі уваги науковців. Формування нових осередків українознавства в регіонах дозволило не лише активізувати процес збирання й опрацювання фольклорного матеріалу, а й вивчати його в аспекті інтеграції історичних, етнографічних, правових, економічних, лінгвістичних та інших знань про етногенез українського народу. Такий підхід дозволяв збагнути самобутність мови й культури, традицій та звичаїв нації.

Утвердження наукових засад українознавства вплинуло на розвиток музичної фольклористики. Використання в науковій діяльності нових методів пізнання (наприклад, способів генетичної соціології, які активно впроваджував в українську науку М. Грушевський), формування документальної бази українознавчих досліджень, вивчення та оприлюднення значного масиву джерел, літописів, архівних документів стало підґрунтям для систематизації зібраного народнопісенного матеріалу. Завдяки створенню організаційної структури науково-дослідних установ і появі їхніх друкованих органів збирачі фольклору отримали додаткові можливості для його опрацювання та популяризації. Активне використання при вивченні

проблемних питань досвіду інших галузей науки збагатило наукову методологію дослідників народнопісенної творчості.

Співробітники наукових товариств і комісій при ВУАН в процесі дослідження зразків музичного фольклору зверталися до аналізу поетичних текстів та обрядової сторони, в яких відбивається становлення й розвиток народного світогляду. Фіксація пісенних мелодій з їхнім ретельним аналізом не була головною метою науковців із українознавчих товариств (хоча й зустрічалася епізодично), проте саме в їхніх дослідженнях відшукувався комплексний підхід до вивчення народної творчості, в якій пісня постає важливою складовою. Принципи комплексного підходу поступово стверджуються в дослідженні музичної сторони народнопісенного матеріалу, свідченням чого стають різноманітні програми з вивчення музичного фольклору, якими керуються його збирачі в 1920-і роки.

Основні положення розділу розкриті в публікаціях: «Діяльність Етнографічної комісії ВУАН у контексті дослідження народнопісенної спадщини українського народу у 20-х роках ХХ століття» [384]; «Музикознавчі студії у контексті соціокультурних процесів Правобережної та Лівобережної України у 20-х – першій половині 30-х років ХХ століття» [390]; «Діяльність М. С. Грушевського у контексті духовного відродження України в 20-х роках ХХ століття» [385]; «Деятельность Кабинета музыкальной этнографии УАН 1920–30-х годов в контексте развития украинской музыкальной фольклористики» [381]; «Дослідження української народнопісенної творчості науковими установами ВУАН у 20-30-х роках ХХ століття» [386]; «Специфіка діяльності наукових товариств при ВУАН у процесі збирання, дослідження та збереження музичної народної спадщини у 1920-х роках ХХ століття» [394]; «Проблеми збирацької діяльності Музичного товариства ім. Миколи Леонтовича на Поділлі у 20-х роках ХХ ст. та творче використання народнопісенного матеріалу у процесі навчання та виховання молоді» [393].

Література до розділу:

2; 5; 7; 8; 9; 10; 18; 19; 20; 24; 26; 27; 28; 29; 30; 31; 32; 33; 34; 36; 40; 41;
42; 43; 44; 45; 46; 47; 48; 49; 50; 51; 52; 53; 54; 56; 58; 59; 62; 67; 68; 69; 70;
71; 72; 73; 74; 75; 76; 77; 78; 82; 83; 89; 90; 91; 92; 96; 97; 98; 100; 104; 108;
111; 112; 116; 118; 122; 123; 126; 127; 129; 130; 131; 132; 134; 135; 137; 143;
144; 145; 147; 148; 149; 150; 151; 152; 155; 157; 158; 159; 169; 170; 171; 175;
176; 177; 178; 179; 180; 182; 186; 187; 188; 189; 190; 191; 192; 193; 194; 195;
196; 197; 200; 201; 202; 205; 206; 209; 210; 212; 213; 214; 219; 223; 225; 227;
228; 229; 230; 231; 232; 233; 235; 236; 237; 238; 239; 240; 243; 244; 245; 248;
250; 251; 252; 253; 254; 255; 256; 257; 258; 259; 260; 261; 262; 263; 264; 265;
266; 267; 268; 269; 270; 271; 272; 273; 274; 275; 276; 277; 278; 281; 284; 287;
291; 292; 294; 297; 298; 299; 300; 301; 302; 303; 304; 305; 306; 307; 308; 309;
310; 311; 312; 313; 316; 318; 319; 320; 321; 322; 326; 327; 328; 329; 330; 332;
333; 334; 335; 336; 337; 338; 341; 344; 345; 346; 350; 351; 352; 362; 365; 366;
368; 369; 370; 371; 372; 373; 381; 384; 385; 386; 390; 393; 394; 397; 402; 404;
405; 407; 408; 409; 410; 411; 412; 413; 424; 425; 428; 429; 431; 432; 433; 434;
435; 436; 439; 442; 443; 446; 448; 450; 454; 458; 459; 460; 461; 466; 470; 471;
472; 473; 474; 475; 477; 478; 479; 480; 483; 484; 485; 486; 487; 488; 490; 491;
492; 493; 500; 503; 505; 506; 507; 508; 509; 514; 515; 516; 517; 518; 520; 528;
536; 537; 538; 539; 540; 545; 547; 548; 549; 550; 556; 558; 560; 561; 562; 566;
567; 571; 572; 584; 585; 609; 612; 613; 624; 625; 626; 628; 629; 630; 631; 632;
633; 635; 638; 644; 645; 646; 647; 648; 663; 664; 665; 666; 667; 668; 669; 670;
671; 672; 673; 674; 675; 676; 677; 678; 679; 680; 681; 682; 683; 684; 685; 686;
687; 688; 689; 690; 691; 692; 693; 694; 696; 712; 713; 714; 716; 719; 731; 747;
850; 856; 857; 858; 859; 860; 861; 862; 863; 864; 865; 866; 867; 868; 869; 870;
871; 872; 873; 874; 875; 876; 877; 878; 879; 880; 881; 882; 883; 884; 885; 886;
887; 888; 889; 890; 891; 892; 893; 894; 895; 896; 897; 898; 899; 900; 901; 902;
903; 904; 905; 906; 907; 908; 909; 910; 911; 912; 913; 914; 915; 916; 917; 918;
919; 920; 1056.

РОЗДІЛ 4

ПРОГРАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД, МЕТОДОЛОГІЯ, СПЕЦИФІКА УПОРЯДКУВАННЯ

4.1 Особливості впорядкування народнопісенної спадщини в збірках останньої третини XIX – початку XX століття

У другій половині XIX століття відбуваються зміни у функціонуванні фольклору, що пов'язані, по-перше, із виходом пісенного матеріалу за межі села під впливом розвитку капіталістичних відносин та урбанізації культури, по-друге – із процесом асиміляції та інтеграції фольклору з пісненими формами і жанрами міської культури та з професійним мистецтвом. Водночас модифікуються як сам принцип створення фольклорних зразків, так і середовище, в якому пісенний матеріал функціонує. Трансформації підлягає не лише музичний, а й словесний матеріал, який починає упорядковуватися за конкретними принципами й ознаками літературного стереотипу.

На початку XX століття обрядовий фольклор розглядається важливою складовою селянської культури, поряд із ним активну позицію починають займати жанри, які з'являються безпосередньо в міському середовищі (наприклад, заробітчанські й робітничі пісні), особливе місце відводиться пісенному матеріалу різних соціальних прошарків (блатні й тюремні пісні, фольклор безпритульних). Актуалізується розвиток позаобрядових жанрів: ліричних пісень-романсів, любовної лірики, частівок, солдатських і революційних пісень. Фольклор в основному своєму вигляді, який ґрунтується на традиціях і відіграє важливу роль як носій духовного початку, зберігається в сільській місцевості, хоча і він підлягає трансформації.

Остання третина XIX – перша третина XX століття для української музичної фольклористики – це нова фаза розвитку науки [24; 46, 9]. У результаті аналізу упорядкованих збірок народних пісень зазначеного періоду, авторка дисертації виділяє три головних підходи збирачів до

укомплектування пісенного матеріалу – жанровий, регіональний і змішаний (регіонально-жанровий). Запропонована типізація є умовною, адже на момент створення збірок не існувало єдиного системного підходу до вивчення фольклору. Цей факт пояснюється тим, що перед фольклористами на початку ХХ ст. стояло завдання запису й фіксації якомога більшої кількості пісенного матеріалу.

При першому підході ознакою класифікації виступають жанрові ознаки пісень. За таким принципом упорядковані збірки М. Лисенка, К. Квітки, І. Рудченка, Іл. Свенціцького. Так, М. Лисенко у другому випуску народних пісень дає чіткий поділ пісенного матеріалу за жанрами [356]. У першому розділі вміщено козацькі пісні, основу другого складають чумацькі пісні. Третій розділ репрезентовано побутовими піснями, де упорядником подані приклади жартівливих, танцювальних і ліричних пісень. Третій випуск пісень було записано М. Лисенком від однієї виконавиці – М. Загорської [356]. Якщо порівняти збірники з позицій систематизації пісенного матеріалу, необхідно зазначити, що методологічні принципи, структура та побудова збірок різняться в бік ясності, визначеності та чіткості. Якщо в другому збірнику розділ «Козацькі пісні», крім саме козацьких, вміщено гайдамацькі й історичні, то в третьому випуску історичним пісням присвячено окремий розділ. Другий розділ у третьому випуску має свій поділ «Чумацькі й бурлацькі пісні» (на відміну від другого випуску, який мав другий розділ під загальною назвою «Чумацькі пісні»). Поділ пісенного матеріалу за жанрами є основним принципом побудови третього розділу в двох збірках. На відміну від другого випуску, у третьому випуску розділ «Побутові пісні» включає диференційований поділ пісенних зразків у залежності від чіткого жанрового визначення («Сімейні пісні», «Пісні про горе й кохання», «Пісні жартівливі»).

Основний поділ пісенного матеріалу на основі жанрово-тематичного принципу склав основу класифікації значної кількості збірок другої половини ХІХ століття та активно використовувався в ХХ столітті,

наприклад, К. Квіткою. Збірник «Народні мелодії. З голосу Лесі Українки, записав і упорядкував Климент Квітка» містить 225 пісень, які розміщені по розділах («Веснянки, весняні гри та танки», «На Купала», «Пісні жнивварські», «Колядки») [445]. Принцип систематизації пісенного матеріалу – розподіл пісень відбувається за жанровими ознаками. Група календарних, сімейно-побутових і танцювальних пісень має у збірнику кількісну перевагу над історичними, ліричними та жартівливими піснями. Особливістю збірника є наявність у ньому оригінальних, ніде не зафіксованих раніше, календарно-обрядових пісень.

У 1912 році під редакцією Іл. Свенціцького було опубліковано похоронні голосіння та студії про особливості побутування голосінь у різних регіонах, репрезентовано численні різновиди жанрової системи голосінь (похоронні, поминальні, пародійні, соромицькі) [187, 1–18]. Уперше було зібрано в єдиний збірник і видано масивний пласт поховальних голосінь, які знаходились у різних збірках усної словесної творчості. Усього в 31–32 томах «Етнографічного збірника» було надруковано понад 337 текстів похоронних голосінь [187]. Перевагою збірки Іл. Свенціцького було те, що він подав голосіння за принципом їхнього регіонального походження⁴². Принципово важливим є поданий упорядником список збірників, з яких ним використовувався пісенний матеріал. Класифікація голосінь відбувається на основі визначених упорядником мотивів. Чітко визначаючи структуру, дослідник розглядає плачі відповідно до місця та їхнього значення в обрядовому дійстві. Визначення генези, специфіки функціонування, детальний аналіз і виявлення характерних ознак кожного пісенного зразка, панорамний огляд побутування плачів дає можливість зрозуміти специфіку й особливості розвитку похоронних голосінь у різних регіонах країни. Завершує фольклорист працю питальником, який має допомогти збирачам плачів у процесі пошуку та систематизації зразків цього жанру. Необхідно

---

⁴² Необхідно зазначити, що фольклористом було вміщено слова особливої подяки всім респондентам, які надіслали зразки плачів.

зазначити, що кореспондентам і місцевим збирачам Етнографічна Комісія розіслала запитальники «у справі голосінь». На це прохання відгукнулося понад 30 респондентів, які надіслали до інституції власні матеріали [187; 1–23].

Збірник «Чумацкія народныя песни И. Я. Рудченка» відноситься до жанрового типу пісенних збірок. Поданий фольклорний матеріал репрезентує один жанровий вид [522]. Пісенні зразки зібрані фольклористом у різних регіонах України, що створює можливість прослідкувати специфічність побутування чумацьких пісень, ступінь збирання та дослідження місцевостей. Наявність зразків одного фольклорного жанру дозволяє скласти враження про інтенсивність і характер змін у різних місцевостях, створити чітку картину трансформації пісенного зразка. Значна частина матеріалу була невідома на час видання збірки. Цей збірник має розглядатись як перша спроба наукової систематизації та комплексного підходу до ліричних творів чумаків [155]. Науковець, опрацювавши понад 250 варіантів пісень, провів їхнє детальне послівне співставлення. У результаті аналізу визначено 65 пісенних моделей, вони й склали основу для класифікації.

Принцип систематизації за жанровими ознаками притаманний збірникам пісенного матеріалу, які видали в 1920-х – 30-х роках відомим дослідником Ф. Колесою («Народні пісні з Галицької Лемківщини») [304]. У збірках подано 820 пісень – календарно-обрядових, вояцьких, емігрантських, які зібрані фольклористом у багатьох місцевостях Галичини.

Другий підхід базується на принципі регіонального походження матеріалу, при якому основним критерієм є регіональна визначеність фольклорно-етнографічного матеріалу. Цей підхід надає можливість визначити основні жанрові моделі побутування, їхні характерні ознаки та зафіксувати варіанти змін і трансформацій на визначеній місцевості. Прикладом може слугувати збірник «Мельодії українських народніх пісень з Поділля і Холмщини, зібрані Л. Плосайкевичем і Я. Сенчиком», що містить 200 пісень [82; 100]. Поданий пісенний матеріал надав можливість створити

зрозумілу й чітку картину жанрового розмаїття регіонів, сприяв з'ясуванню особливостей змін і специфіки трансформації жанрових моделей фольклору. Регіональний підхід у збирацькій діяльності був поширеним у кінці XIX – початку XX століття, оскільки створював умови для детального вивчення та дослідження фольклорно-етнографічного матеріалу певної місцевості [166; 167].

Увагу привертає п'ятитомне видання В. Шухевича «Гуцульщина» [636], що відзначається тематичною та змістовною завершеністю. Детальний опис усіх складових матеріальної й духовної культури гуцулів робить це видання одним із показових зразків збирацької діяльності в період кінця XIX – початку XX століття [65, 133–146]. Незважаючи на певні недоліки праці, вона відіграла важливу роль у процесі формування методологічних принципів фольклористики. Збірник Ф. Колесси «Мелодії українських народних дум» структурований за територіальним принципом: перший том складався з матеріалу творчості кобзарів Полтавщини, другий – Полтавщини й Богодухівщини [302]. У праці піднімаються питання взаємозв'язків дум з іншими жанрами. Фольклорист перший розпочав комплексне вивчення словесного та музичного фольклору, що надало можливості створити унікальну й оригінальну музично-поетичну теорію дум [116, 46–58; 122].

Цікавим в аспекті збирання народної спадщини Сумщини є збірник М. Маркевича «Звичаї, повір'я, кухня і напої малоросіян» [584, 25–26], у якому зібрані щедрівки, колядки, посівальні пісні, описи святочних, масничних, великопостових обрядів і звичаїв, троїцько-купальські повір'я, весільний обряд. Особлива увага приділяється опису різдвяного вертепу. Він подається з повним текстом і детальним описом народного дійства. Цінність збірки полягає в тому, що вперше в українській етнографічній літературі дається розгорнуте й детальне описання історії вертепу, характеризуються його структура, особливості, аналізуються пісенні номери. Значне місце у виданні відведено опису весільного обряду. Він подається дослідником із збереженням специфіки матеріалу. Дослідник відбирає найбільш поширені в

цьому регіоні весільні пісні, які дають можливість відтворити справжню картину обряду. Ретельний, з яскравими фольклорними піснями опис весілля, поданий у збірнику М. Маркевича, служив зразком досконалої збирацької та дослідницької праці для дослідників фольклорно-етнографічної спадщини [20, 691–718; 43, 433–455].

Яскравим зразком втілення регіонального підходу в збиранні та фіксації фольклорно-етнографічного матеріалу вважається рукописна спадщина О. Потебні. Навіть та частка записів, що виявлена в архівах, вражає своїм обсягом, а найголовніше – високою якістю фіксації оригінальних пісенних текстів і мелодій [164; 69–75]. Протягом життя О. Потебня старанно фіксував зразки народної творчості переважно Полтавщини та Харківщини, особливу увагу приділяючи ретельному дослідженню рідного краю – Роменському повіту. Близько трьох із половиною сотень пісень, зібрані дослідником, різняться за темами й жанрами – веснянки, купальські, весільні, козацькі, чумацькі, бурлацькі, рекрутські, жартівливі, пісні про кохання, балади тощо [165; 168]. Для збирацької діяльності О. Потебні характерними були наступні позиції: ретельний запис пісень, відтворення всіх варіантів пісні, фіксація мовних особливостей, умов побутування, виконавської манери. Дослідник приходив до висновку, що одноразово зафіксований і опублікований зразок народної творчості не дає повного уявлення про форму й зміст пісні, оскільки межа між оригіналом та її варіантними змінами досить умовна [164; 165; 168].

Регіональний підхід до укомплектування пісенних збірників представлено працями П. Гнідича. Він вивчав фольклор Роменського повіту, співпрацюючи з Полтавською вченою архівною комісією [92]. За період із 1912 по 1914 роки фольклорист записав понад 2 000 текстів, їхніх варіантів. Більша частина зразків народної творчості зібрана ним у селі Бацманах. Із часом до кола дослідження залучаються інші села Бацманівської волості. Головні принципи збирацької діяльності П. Гнідича полягали в тому, що він здійснював текстовий запис пісенного й прозового матеріалів, а етнографічні

зразки обов'язково фотографувалися. Дослідник записував пісні на фонограф. Усі зразки народної творчості мали чітку паспортизацію, яка включала інформацію про місце, час запису, відомості про виконавця та описання обряду, до якого входить та чи інша пісня.

Поряд зі збирацькою діяльністю, дослідник провів важливу роботу стосовно вивчення та систематизації матеріалу. Видання П. Гнідичем фольклорно-етнографічного матеріалу, зібраного на території Сумщини, знайшли схвальну рецензію в науково-дослідницькому колі. «Матеріали з народної словесності Полтавської губернії» П. Гнідича відіграли важливу роль на шляху до піднесення рівня збирацької та науково-дослідницької діяльності [46; 82; 100; 121; 155]. Усі випуски «Матеріалів» мали спільну структуру. У передмові подавалася стисла характеристика матеріалу збірника, відзначались особливості записування, принцип класифікації, регіональна мовна специфіка та способи передачі їх на письмі, пояснення умовних позначок. Структура збірників побудована згідно авторського принципу класифікації. Усі тексти розміщені за жанрами, у межах жанрів – за територіальним принципом, у межах окремих місцевостей – за репертуаром. Наприкінці додавалися покажчики, вони знайомили з відомостями про виконавців, численні світлинні й ілюстративні матеріали, алфавітний і жанровий переліки пісень. Особливістю видань є детальна й розгорнута паспортизація, яка подається не тільки для пісенних зразків, а й до кожної ілюстрації чи фотографії із зазначенням на них дати, місця, учасників зйомок. Увага приділялася П. Гнідичем мовознавчим аспектам: автор намагався максимально точно передати на письмі всі регіональні особливості мовлення.

Серед усього фольклорно-етнографічного матеріалу, представленого в «Матеріалах з народної словесності Полтавської губернії» П. Гнідича, значну частину складають пісенні зразки [92]. Згідно принципів розробленої упорядником класифікації народнопісенного матеріалу, усі тексти подані за жанровими ознаками. Наступний поділ передбачає територіальну відмінність

і врахування репертуарних ознак. При систематизації пісенного матеріалу, автор дотримується поділу на обрядовий і не обрядовий фольклор. Пісенність, що представлена в збірниках, різнопланова як тематично, так і в жанровому відношенні: епічно й лірико-епічні зразки, календарно-обрядова та родинно-обрядова поезія, соціально-побутова й родинно-побутова лірика, жартівливі та сатиричні пісні. При характеристиці зразків народнопісенної творчості, необхідно зазначити, що більша їхня частина представляє жанри, які вже частково уповільнили процес продукування, інші – пристосувалися до нових умов побутування. Невеликою часткою представлені нові за походженням пісні.

Перший том «Матеріалів з народної словесності» містить детальний опис обряду весілля та численних його варіантів. 325 позицій весільних пісень із коментарями й описом відповідних весільних ритуалів разом із 27 зафіксованими голосіннями дають уявлення про особливості існування обряду на Сумщині на початку ХХ століття [43, 433–455; 44]. У першому томі масштабно представлений ще один цикл родинно-побутової поезії – поховальні (похоронні) голосіння, які подані з нотним записом, коментарями та додатками, у яких подані відомості стосовно виконання голосінь, їх особливостей, специфіки побутування, описуються традиції, притаманні конкретній місцевості. Другий том складають зразки поза обрядової лірики, що зібрані на території Роменського повіту. За обсягом він перевищує перший том, вміщуючи: історичні пісні, балади, думи, суспільно-побутову лірику, ліричні пісні про кохання, жартівливі та сатиричні пісні, пісенні зразки літературного походження.

Вивчення та впорядкування збірок народнопісенного матеріалу з позицій регіонального походження спостерігаємо у збірках військового лікаря І. Колесси, який поставив собі за мету записати музичний фольклор одного населеного пункту – села Ходовичі на Львівщині (нині Стрийського району). У 1889 році дослідник підготував до друку працю «Руськогалицькі

народні пісні з мелодіями», яку частково видала Краківська Академія наук [78].

Третій підхід об'єднує принципи двох попередніх і визначається як регіонально-жанровий. Його покладено в основу впорядкування пісенної збірки «Українські народні пісні, наспівані Д. Яворницьким. Пісні та думи з архіву вченого». Загалом, він записав понад 1 500 українських народних пісень, частину яких (830 зразків) видали під назвою «Малоросійські народні пісні, зібрані у 1878–1905 рр.» [642]. Твори зібрані на Катеринославщині, Харківщині, Полтавщині, Херсонщині, у Таврійській, частково – Київській і Чернігівській губерніях. Серед пісенних зразків є колядки, щедрівки, веснянки, чумацькі, козацькі, історичні, жартівливі, балади, родинно-побутові, рекрутські й солдатські пісні, бурлацькі, наймитські та заробітчанські пісні, пісні про кохання.

Збічник Я. Головацького «Народні пісні Галицької та Угорської Русі» містить жанрово різноманітний матеріал (колядки, гаївки, коломийки, весільні тощо), зібраний на теренах Галицької та Угорської Русі. У передмові до збірки автор торкається проблем вивчення пісенних жанрів, виділяючи питання їхньої дефініції та класифікації [444, 85–86].

Окреслений період позначався інтенсивною розробкою теоретичних питань фольклору, якими займалися музикознавці та філологи. Проблема класифікації усної народної творчості була одним з актуальних питань при укладанні пісенних збірників початку ХХ століття. Одним із важливих завдань, яке необхідно вирішити при складанні й упорядкуванні збірників, є чітке визначення жанрів фольклорних зразків різного походження. На той час основним уважався поділ на роди й жанри, що зумовлювало принцип класифікації та впорядкування пісенного матеріалу.

Поступово упорядники надають перевагу тематичному, функціональному чи навіть гендерному принципам. Наприклад, усі вміщені в збічник «Rozprawa wstępna. Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego» фольклорні зразки В. Залеський подає відповідно до статі виконавця, що

логічно дає можливість отримати поділ на дві групи пісенних зразків, зміст яких чітко відрізняється відповідно до соціальної функції виконавця [659]. Ця класифікація матеріалу є виправданою для принципів упорядкування пісенних збірників, коли понятійно-термінологічний апарат фольклористики знаходився в процесі формування й становлення. В українській фольклористиці першої чверті XIX століття сформовано, а пізніше закріплено думку про відмінний за тематикою, жанровим складом, образністю, експресією характер чоловічої та жіночої народної поезії. Така думка з різних причин не була підтримана фольклористикою радянського періоду. Ігнорування питань гендерної природи фольклору було зумовлено низкою чинників, серед яких потрібно назвати намагання, хоча б на теоретичному рівні утвердити суспільну й економічну рівність жінки та чоловіка.

Пріоритетною на межі XIX – XX століть стала фольклорно-історична школа, яка приділяла увагу вивченню фольклору з погляду його історичного коріння, витоків і джерел утворення пісенних зразків. Цей принцип є домінуючим в поглядах М. Грушевського та його послідовників. Наприкінці XIX століття в публікації «Живая старина» М. Драгоманов, розглядаючи специфіку фольклористики, обумовлює позиції стосовно засад і методики дослідження усної народної творчості [180]. Він стверджує, що порівняння є універсальним інструментом дослідницької діяльності фольклориста. Застосування цього методу постає умовою виявлення етнокультурних (за визначенням науковця – інтернаціональних) зв'язків у сфері народної поезії, адже з'ясування спільного й відмінного надає можливість виявлення та встановлення індивідуального, специфічного у певній ділянці духовної культури [429]. Перші спроби сформулювати принципи порівняльного методу були зроблені наприкінці XVIII століття. Зіставляючи словесні тексти різних народів, фольклористи кінця XIX століття намагалися з'ясувати походження народного твору, його генезис, шляхи його поширення й

утвердження в традиційній культурі етносів, інтернаціональні риси й національну специфіку, первісну семантику.

Показовим для цього періоду є наявність трьох типів видань зразків пісенної творчості, де народні пісні угруповано та систематизовано за жанровими (М. Лисенко, К. Квітка, І. Рудченко, Іл. Свенціцький); регіонально-жанровими (І. Колесса, Л. Плосайкевич, Я. Сенчик, В. Шухевич, М. Маркевич, О. Потебня, П. Гнідич, С. Людкевич, Ф. Колесса) і регіонально-територіальними (П. Демуцький, О. Кошиць, Д. Яворницький, Я. Головацький) ознаками. Праці видатних фольклористів, етнографів, істориків цього часу заклали надійний фундамент для збирання, вивчення, систематизації та популяризації народної творчості, що стало вагомим підґрунтям для усвідомлення самобутності й оригінальності українського мистецтва.

4.2 Методологічні підходи до вивчення фольклору, сформовані в перших програмних розробках і документах

Методика запису та фіксації фольклорного матеріалу має ґрунтуватися на принципах розуміння природи, генези й сутності народних традицій. Погляд на фольклор, як на надбання минулих часів, органічно пов'язаний із наявністю великої кількості матеріалів, що вирвані з органічного контексту побутування, відокремлені від сутності та функції обрядового дійства. Такий погляд відіграв важливу роль при розробці й складанні програм із дослідження фольклору. Створення великої кількості питальників, анкет, інструкцій, численних програм, експериментальні пошуки нових способів запису матеріалу, залучення до цього процесу великої кількості науковців і аматорів, сприяли розгортанню й активізації збирацької і дослідницької діяльності.

Необхідність створення програм була тісно пов'язана з вирішенням проблемної ситуації, яка на початку ХХ століття гостро постала перед фольклористами. Збирали й опрацьовували фольклорний матеріал на

території України нерівномірно. Не всі місцевості було досліджено повністю, одні регіони представлені повно і змістовно, інші – лише окремими зразками. Поряд із систематичними матеріалами існували випадкові відомості, в яких подавалися поодинокі зразки пісенних жанрів, які сподобалися дописувачам чи потрапили через те, що вдалося зафіксувати саме цей матеріал. Ці особливості збирацької діяльності перешкоджали створенню цілісної картини функціонування народнопісенної творчості в регіонах і місцевостях, не сприяли відтворенню особливостей розвитку та трансформацій пісенного матеріалу протягом історичного минулого.

Отже, дослідження фольклорних зразків, на думку науковців початку ХХ ст., було пов'язано з розв'язанням наступних методологічних завдань: з'ясування справжнього обсягу конкретного зразка; виявлення джерел його походження; простеження тенденцій, напрямів розвитку та трансформації матеріалу; визначення хронологічних меж його появи й функціонування; фіксація території побутування матеріалу; виявлення зв'язку пісень з усною давньою традицією та літературною спадщиною [59; 66; 182; 225; 277; 298; 508].

Перелік джерел, які мають відомості стосовно збирання та фіксації народнопісенного матеріалу об'ємний і різноманітний. Особливе місце в процесі збирацької діяльності належить документам, характерною ознакою яких є наявність конкретних указівок стосовно особливостей збирання зразків фольклорно-етнографічної спадщини. В історії української фольклористики ці документи отримали різноманітні визначення: настанова, керівництво, інструкція, анкета, питальник, програма, відозва, запрошення, план, квестіонар [50]. Незважаючи на кількість визначень, усі поняття мають безпосереднє відношення до збирацької діяльності й допомагають повно та точно зафіксувати матеріал фольклорної творчості.

Активне використання терміну «програма» в збирацькій діяльності пов'язане з тим, що воно має не тільки вказівки стосовно збирання і фіксації матеріалу, а й слугує алгоритмом вивчення культурного явища, має

розглядатися як певна дослідницька матриця. Програми слугували інструментом, за допомогою якого на місцях фіксувалися різноманітні прояви народної культури. Необхідно зазначити, що поняття «настанова», «керівництво», «інструкція» активно використовувалися дослідниками до середини XIX століття. Починаючи з 1860-го року до наукового обігу входить термін «програма», який має активне застосування і в сучасному дослідницькому просторі музичної фольклористики [50]. Під «програмою» ми розуміємо документ у формі запитань, укладений науковцем і затверджений Установами ВУАН, у якому вказано алгоритм для вивчення етнографічного або фольклорного явища чи зразка. Програми слугували інструментом, аналітичним алгоритмом, за допомогою якого на місцях фіксувалися різноманітні прояви народної культури.

Першим документом, який уже містив правила фіксації фольклорно-етнографічних матеріалів, вважається німецькомовна інструкція «Про історію народів» Російської Академії наук (1733)⁴³. До інструкції ввійшло 1 297 розробок, які являли собою розгорнуті положення стосовно процесу й специфіки збирання та фіксації фольклорно-етнографічного матеріалу [1; 504; 570; 760]. Одним із перших програму збирання та дослідження фольклорно-етнографічного матеріалу на теренах України на межі XVIII – XIX ст. запропонував Ф. Туманський [87, 63–71; 99; 101]. Моделлю для дослідника при створенні власного програмного документу став проект Топографічної комісії Російської Академії Наук, розроблений 1777 року. Перша програма Ф. Туманського, як і більшість програмних документів його попередників, передбачала всебічне обстеження земель, які на той час іменувалися Малоросією. Ця програма враховувала специфіку побутування фольклорної творчості у містах і в окремих селах. У документі детально зазначалося, на що потрібно звернути увагу при фіксації матеріалу. Чільне

---

⁴³ Цей документ розроблено спеціально з метою дослідження фольклорно-етнографічної спадщини народів Сибіру і мовою оригіналу мав назву «Инструкция, данная Академией Г. Ф. Миллеру при отправлении в Сибирское путешествие. Наставление о том, на что надлежит обращать внимание при описании народов, в особенности сибирских. О истории народов».

місце в програмі посідали питання, що стосувалися народних звичаїв, традицій та обрядів. У проєкті зазначалося про необхідність розшукування записів і літописів про Малоросію, зняття з них копій. Програмний документ мав значення для процесу розгортання збирацької й дослідницької діяльності на теренах України [87, 63–71; 99; 101]. Вагомість проєкту полягала в тому, що він не залишився без практичного втілення, ставши зразком для появи значної кількості програм у XVIII столітті.

Особливістю програми Ф. Туманського є підхід до фіксації й вивчення фольклору, який передбачає проходження двох етапів. На першому здійснюється збирацька діяльність. Другий етап передбачає критичне осмислення й систематизацію зібраного матеріалу кваліфікованим дослідником. Цей етап в подальшому буде розглядатися як важливий структурний компонент методології фольклористики. Ф. Туманський ставив перед собою завдання створення повної наукової історії Малоросії відповідно нових історіографічних вимог [99, 101]. Опираючись на засади та положення, запроваджені дослідником, свої програмні документи вибудовували й українські фольклористи.

У перших програмах констатуємо чітку позицію відносно визначення територіально-географічного положення українського народу, який тоді розглядався південно-руським, народом Південної Росії. Розроблена в 1830-х роках І. Вагілевичем, Я. Головацьким, М. Шашкевичем «Етнографічна програма пошуково-збирацької та дослідницької роботи» ставила за мету вивчення фольклорно-етнографічної скарбниці в загальному ракурсі й мала широке призначення [50, 8; 698]. Вона вважається однією з перших дослідницьких програм, спрямованих на загальне фольклорно-етнографічне вивчення спадщини українського народу.

У другій половині XIX ст. Південно-Західний відділ Російського Географічного Товариства проводив дослідження «малоросійських земель» за спеціально розробленими програмами й запитальниками [573; 574; 732; 823; 995]. Починаючи з 1840-х років, у Росії починається активізація процесу

розробки та практичного використання перших програмних документів. У другій половині XIX ст. виділяється програма О. Метлинського «О собирании, приведении в порядок, приготовлении к изданию и печатании народных песен и других произведений народной словесности» [50, 8–9; 759]. Необхідно зазначити, що програми, які мали чітке призначення збирання пісенної творчості, завжди включали окремими питаннями фіксацію народних казок, прислів'їв, приказок, переказів тощо.

Уперше в історії української науки сформував принципово важливі положення стосовно фіксації музичних зразків фольклорної творчості О. Кольберг [654]. Він окреслив загальні методологічні принципи дослідницької діяльності (цілі та завдання, звернення до збирачів у необхідності й важливості збирання та фіксації фольклорно-етнографічного матеріалу, вимога обов'язкової паспортизації надісланих матеріалів). Дослідник наголошував на потребі фіксувати при збиранні не тільки поетичний текст, а й музичний матеріал. При записі тексту пісенного зразка закликалося звертати увагу на специфіку й особливості вимови, наголосу, використання мовних діалектів. Записи пісенних зразків мають бути зафіксовані в усіх варіантах, які поширені та побутують у конкретній місцевості, з подальшим їх аналізом і виявленням особливостей музичного зразка. Фіксація зразків регіону в контексті обрядового дійства має здійснюватися з метою виявлення їхніх функції, ролі та значення в обряді.

Якщо О. Кольбергом народне музичне мистецтво розглядалося в єдності всіх питань, які стосувалися не тільки обрядового дійства, а й звичаїв і традицій конкретної місцевості, то починаючи з 1860-х років, значення та функція програм починає змінюватися, деталізуватися відповідно до обраної тематики. З однієї сторони, створюються нормативні документи, які займаються фіксацією суто етнографічних відомостей. Це стосується вивчення народних юридичних звичаїв (пов'язано з історичною подією окресленого нами періоду – відміною кріпосного права). З іншого боку,

розробляються програми, що присвячені переважно збиранню, фіксації та вивченню зразків народної музичної творчості.

У другій половині XIX століття існувала певна кількість пісенних збірок, які засвідчували необхідність створення програмних документів, спрямованих на фіксацію та систематизацію народнопісенного матеріалу. Аналіз збірників дає змогу констатувати, що всі автори, які надсилали пісні чи зібраний фольклорно-етнографічний матеріал, обов'язково згадуються у вступі з усіма даними (регіон проживання, прізвище, назва пісень, короткі відомості про авторів). Особливістю збірок є фіксація поетичного матеріалу (слів) пісень, нотний матеріал – майже відсутній. Усі впорядники збірників обов'язково наводять варіанти пісень в інших рукописних чи друківаних збірках. Ознакою збірок є наявність бібліографічного списку. Тут зазначені не тільки збірки, а й праці, які присвячені цьому пісенному матеріалу [3; 17; 55; 78; 147; 154; 160; 184; 185; 218; 426; 427; 444; 481].

У 60-х – 70-х роках XIX століття розробкою, складанням і поширенням програм займався південно-західний відділ імператорського Російського Географічного Товариства, у складі якого активно працювали П. Чубинський і А. Русов [732; 760; 823; 849; 995]. Характерною ознакою цих програмних документів є розширення тематики та деталізація окремих питань відносно збирацької діяльності. У 1863 р. була надрукована «Программа для доставления в Харьковскій губернский статистический комитет сведений о здешней губернии», що містила значну кількість питань з історії, географії, антропології, топографії, етнографії тощо [50, 10; 842, 18–22]. В одному з її розділів окремим пунктом ідуть питання, пов'язані зі збиранням народнопісенної творчості. У «Примітці» подано конкретні вказівки стосовно фіксації пісенного матеріалу. У 1876 році виходить «Программа для собирания историко-археологических сведений о Подолии, составленная по поручению Подольского Епархиального историко-статистического комитета преподавателем Подольской семинарии Митрофаном Симашкевичем» [50, 14–15]. У назві програми зазначено регіон дослідження. Серед чималої

кількості проектів вона була чи не єдиною, складеною духовною особою. Поряд із програмними документами в кінці XIX ст. публікували «запитальники», які містили запитання локального характеру й мали місцеве призначення.

При Відділенні етнографії Російського Географічного Товариства 1884 року створюється спеціальна «Комиссия по собиранию русских народных песен с напевами» під керівництвом Т. Філіппова. Основним завданням її діяльності було збирання та публікація зразків народнопісенної творчості, зокрема, із гармонізацією пісенного зразка [711, 173–175].

У «Программе Юго-западного отдела императорского Русского Географического общества для собирания сведений по этнографии», яка вийшла друком 1873 року, викладено принципи фіксації фольклорних текстів в умовах експедиції [823]. Цінність рекомендацій полягає у методологічно визначених прийомах, які треба використовувати під час фіксації пісенного матеріалу: «Вопрос как записывать оказывается не менее важен, чем что надлежит фиксировать» [823, 21]. За результатами аналізу змісту програми можна виділити принципові положення при занотуванні фольклору: слова і текст мають фіксуватися під час запису та перевірятися відразу після звучання пісенного зразка; пісні чоловічі та жіночі треба записувати окремо, одночасно із фіксацією відомостей стосовно учасників співу; занотовувати потрібно всі варіанти наспівів, ретельно вносити зміни, які відбуваються при повторенні пісенного зразка.

Принципово важливим для збирацької діяльності Пісенної комісії стало дотримання принципу чіткої фіксації контексту побутування пісень і паспортизація відомостей про виконавців. Обов'язковим під час експедиції було складання словника, куди заносили діалекти та специфічні для кожного регіону словосполучення, слова з характерними наголосами, вимовлянням. Важливим було складання термінологічного словника, який мав безпосереднє відношення до обрядового дійства й розглядався важливою складовою процесу та використовувався виконавцями під час дійства [711].

Термінологія словника має бути пов'язана з моральними й естетичними поглядами та є відображенням народного світосприйняття.

Програмні документи другої половини ХІХ століття – початку ХХ століття належать за своїм спрямуванням переважно до етнографічних. Основне їхнє призначення полягало в необхідності створити загальну картину про етнографічне та фольклорне розмаїття українців. Перші програми були загального характеру, конкретики не передбачалося із жодного з питань (наприклад: «Програма для збору статистичних відомостей у селах», «Програма для групування відомостей про південний народ») [846; 847; 960; 984; 990; 1003; 1009; 1011; 1017; 1022; 1024; 1025; 1028; 1030; 1099; 1125]. Перелік запитань торкався описової етнографії, народної словесності й вірувань, демонології, космології та ін.

Якщо в середині ХІХ століття основні етнографічні дослідження зосереджувалися в Східній Україні, то на початку ХХ століття центром фольклорно-етнографічних розробок стає Галичина. Однією з вагомих причин такої зміни стало відкриття в НТШ Етнографічної комісії, що мала за мету залучення до співпраці дослідників із усієї України. Завдяки праці М. Грушевського, Хв. Вовка, В. Гнатюка, І. Франка, які входили до складу комісії, зібрано велику кількість фольклорно-етнографічного матеріалу із різних регіонів України [62, 16; 528]. Рівень наукового пошуку дослідників став показовим. Про це свідчили численні відгуки міжнародних організацій і товариств. Неодноразово на конференції для виступів запрошувалися М. Грушевський, Ф. Колесса, В. Гнатюк, К. Квітка, Й. Роздольський та ін. Завдяки працям Й. Роздольського, Ф. Колесси та С. Людкевича НТШ зайняло одне з перших місць серед наукових товариств слов'янських країн стосовно вивчення та систематизації народного матеріалу [121; 143; 166; 179; 528]. Збірки пісенних зразків, видані НТШ, уважали взірцем для науковців і мали важливе значення для розвою науково-дослідницької діяльності в галузі фольклористики й етнографії.

Одним із перших наукових осередків, який поставив за мету вивчення етнографії, було Одеське товариство історії і старожитностей [685; 686]. Певна частина зібраного ним матеріалу не була опублікована й зберігається в Одеському обласному державному архіві, інша частина – у відділі рукописів ІР НБУВ (м. Київ). Напередодні VI археологічного з'їзду, який відбувся 1884 року в Одесі, підготовчий комітет видрукував програмний документ, складений А. Матвєєвим «До питання про археологічні дослідження в Південній Росії», на основі якого було складено «Програми до збирання відомостей про пам'ятки місцевої старовини» [824]. Перший випуск охоплював питання етнографії, наступний – археології та історико-етнографічні дані. Цей документ став взірцем для багатьох програмних розробок. [824; 825; 835]. Особливістю програми є детальне окреслення поставлених питань. Це пояснювалося тим, що кореспонденти, яким він адресувався, були недостатньо підготовлені в галузі етнографії, а також необхідністю отримати найбільше відомостей із місць.

В архіві історика й етнографа О. Маркевича є «Програма для збирання юридичних та етнографічних свідчень», що залишилася в рукописі [98]. У VI розділі є 45 запитань з народної літератури. Серед них – про розповсюджені серед населення прислів'я, приказки, повір'я, замовляння, народні пісні, що збереглися. Автор пропонував записувати їхні мотиви, замальовувати чи описувати народні танці, орнамент, народну архітектуру, розглядаючи їх не лише виявом етнічної своєрідності народу, а й засобом взаємозбагачення окремими елементами матеріальної та духовної культури сусідніх етносів.

Програми XIX століття торкалися питань, пов'язаних із загальним обстеженням місцевостей і регіонів. Початковий етап збирацької діяльності мав за мету представити місцевість із багатьох сторін. Цей аспект поклали в основу перших програм (загальна характеристика сфер життєдіяльності людини, матеріальної та духовної культури, звичаєвого права). Поступово програмні документи деталізуються та конкретизуються. Появляються ознаки детального вивчення культурного явища чи сфери. Це свідчило, на

наше переконання, про становлення методологічних принципів у питаннях дослідження фольклорно-етнографічного матеріалу. Зрозуміло, що цей процес деталізації став можливим лише на конкретному етапі розвитку наукової думки. Поява програм такої спрямованості свідчила про рівень наукового пізнання в конкретний історичний проміжок часу.

Наприкінці XIX століття в структурі програм з'являється передмова, в якій пояснюється принцип збору й запису матеріалу. Це свідчить про формування методологічних принципів у збиранні народнопісенної творчості. Поступово відбувається чітка диференціація: матеріал для збору фольклорно-етнографічних відомостей стосується не тільки українців, а й росіян. У подальшому буде вивчатися фольклор інших етносів, які мешкали на території України.

Особливе значення займають програмні документи, розроблені Музично-етнографічною комісією у 1901–1902 рр. Зокрема «Программа для собирания народных песен и других музыкально-этнографических материалов» була чітко орієнтована на фіксацію народнопісенного матеріалу [810]. Оскільки над розробкою програми працювали переважно філологи, які не мали доброї уяви про особливості фольклорної музичної творчості, керівник Музично-етнографічної комісії звернувся із проханням до місцевих збирачів фольклорного матеріалу, в якому чітко окреслив основні завдання стосовно питання фіксації народнопісенного матеріалу.

На початку XX століття фольклористика мала не тільки достатню кількість зібраного фольклорно-етнографічного матеріалу, а й було створено надійне підґрунтя для вироблення системи та методів як збирацької, так і науково-дослідницької діяльності, які сформувалися в українському науковому просторі в 1920-х роках. Аналіз існуючих збірок і записів фольклорних зразків засвідчує, що особлива увага приділялася комплексному студіюванню народної творчості. Це проявляється в принципових підходах до систематизації матеріалу, серед яких головними постають принципи

збирання пісенного матеріалу у регіонах і місцевостях; фіксації та запису конкретних жанрів фольклору; фіксації матеріалу від окремих виконавців.

Збирацька діяльність здійснювалася за певним алгоритмом: на основі програм, що склалися із різноманітних запитань, проводилось опитування та одночасно синхронно фіксувалися не тільки відомості етнографічного, а й музичного спрямування. Перед збирачами поставало чимало питань у зв'язку з фіксацією пісенного матеріалу. Занотовуючи зразки пісень у виконавців із різних місцевостей, кореспонденти нашої уваги приверталося на проблеми з діалектичними особливостями говорів, наголосів, вимови тощо. Відомо, що складнощі виникали при публікації пісенних збірників, оскільки важко було передати всі ознаки та специфіку зафіксованого тексту пісенних зразків. Це спонукало до тісної співпраці з науковцями різних спеціальностей – музикознавцями, діалектологами, філологами, етнологами, істориками тощо.

Наявність великої кількості програм, друк збірок народнопісенного матеріалу, поява наукових статей із проблем фіксації та систематизації народних зразків засвідчує, що вже в першій чверті ХХ століття формується науково-етнографічна методика записів і публікації музичного фольклору. Одним із головних принципів збирацької діяльності стає точність і ретельна фіксація всіх особливостей пісенного матеріалу. Значна увага приділяється обставинам побутування фольклорних зразків. Пісня починає вивчатися комплексно, з урахуванням обставин її побутування, у контексті обряду й специфіки всіх його складових. Цінність програмних документів кінця ХІХ – початку ХХ століття полягала в прагненні повно, точно й достовірно зафіксувати різноманітний у жанровому відношенні фольклорно-етнографічний матеріал, з'ясувати умови й особливості його побутування, виявити характерні ознаки та специфіку змін і трансформацій пісенних зразків. Перші програмні документи відіграли важливу роль у розгортанні збирацької діяльності на теренах України, ставши науковим інструментарієм для подальших науково-дослідницьких пошуків і розробок фольклористів 20-х років ХХ століття.

Підсумком методологічних пошуків першої чверті ХХ століття може слугувати стаття Є. Кагарова «Завдання та методика етнографії» [235, 3–44], де чітко окреслено завдання збирацької діяльності, які ставили перед собою дослідники в 1920-х роках. Методами збирання фольклорно-етнографічного матеріалу дослідник визначає лабораторний (фольклорні та літературні джерела підбираються в музейних сховищах, бібліотеках) і польовий (збір матеріалів в експедиціях, на місцях, безпосередньо запис від місцевого населення). Фольклорно-етнографічний матеріал поділяли на два види: безпосередні джерела (речі побуту та творчості, зібрані на місцях запису) і посередні джерела (щоденники, нотатки дослідників, етнографічні записи під час експедицій, відомості з інших рукописних джерел).

У появі програмних документів спостерігається закономірність: спочатку появляються програми загального спрямування (комплексне висвітлення питань матеріальної та духовної культури українців), поступово вони конкретизуються й спрямовуються на локальне вивчення етнографії та фольклору. Якщо в 30-х роках ХІХ століття на Західній Україні були розроблені й складені програми, спрямовані на вивчення народнопісенної творчості, то в подальшому, майже до кінця ХІХ століття, це питання не відокремлюють від загального контексту дослідження фольклорно-етнографічного спрямування (до 1900 – 1901 року).

Цінність програмних документів полягала в систематичному викладенні матеріалу, з'ясуванні умов побутування та виявленні його характерних ознак. Чимало програм не містять вказівок стосовно користування ними, повного покажчика літератури з програмних питань. Відсутні програми, які зосереджені на дослідженні народного знання. На початку ХХ століття не існувало жодної програми до збирання всебічних відомостей про народні знання. Окремі розробки присвячували вузько локальним ділянкам. Наприклад: «Досвід програми для збирання народних математичних знань» (1893 р.) [50, 19].

Програми початку ХХ століття торкалися збирання не лише пісенної творчості, а й відомостей про інструментальне виконавство. У 1900 році вийшла «Программа для собирания сведений о кобзарях и лирниках» [50, 23]. Увага в збирацькій діяльності цього періоду приділялася вивченню церковних і первісних старожитностей (це пов'язане із вивченням первісного мистецтва українського народу, з'ясуванням його генетичного коріння, етнічної своєрідності чи ідентичності в порівнянні з іншими етносами).

У 1901 році виходить «Вопросный лист Песенной Комиссии Императорского Русского Географического общества для сбора песенного материала» [711, 173–175]. Цю комісію створили в Росії з метою збирання «чисто русских народных песен с напевами». Це було явищем унікальним, адже питання збирання пісенної діяльності досі в історії науки не поставало відокремлено. Одним із важливих питань, яке визначено в передмовах до двох томів «Песни русского народа» є окреслення методичної орієнтованості збирацької діяльності, питання «як записувати» є не менш важливим, аніж питання «що потрібно записувати й фіксувати». Особливістю праць є не тільки наявність точної фіксації контексту побутування пісень, вірно складених і точних паспортних відомостей про виконавців, а й дається «своєрідний народний словник, пов'язаний із пісенною справою» (термінологічний словник, за допомогою якого з'ясовується значення тих чи інших слів при виконанні пісенних зразків).

Програми збирання пісенного матеріалу розробили члени Музично-етнографічної комісії (її організували при Товаристві шанувальників природознавства, антропології, етнографії) у 1901 р. і зорієнтували виключно на збирання пісенного матеріалу (увага приділялася питанням введення записів, принципів записи нотного матеріалу, паспортизації, опису контексту побутування пісні). У 1902 році виходить «Программа для собирания народных песен и других музыкально-этнографических материалов» (укладач О. Маслов) [50, 25; 810], що ввійшла до переліку праць Музично-етнографічної комісії Етнографічного відділення Товариства. Уперше в

історії фольклору в програмі подавався перелік питань, які мали відношення до запису нотних зразків як пісенної (вокальної), так і інструментальної народної музики; приділяється значна увага запису (точній фіксації вимови, наголосів, промовляння) й описанню побутування пісень; обов'язковим є фіксування розповіді респондента по відношенню до пісенного чи інструментального зразка. Програма вважається унікальним прикладом, у якому подані детальні й скрупульозні рекомендації стосовно нотної фіксації зразків народної творчості.

Якщо наприкінці XIX століття всі програми надсилалися переважно з Росії (Російське Географічне Товариство, Південно-Західний відділ РГТ) та мали на меті комплексне дослідження краю, то на початку XX століття появляється різноманітність тематичних напрямків. Тільки за 1900 рік було складено програми до збирання відомостей про громади та збірки сільської молоді; народні юридичні звичаї; писанки; давності історичні; кобзарів і лірників; церковні давності; техніку промислу. Пріоритетним залишається питання збирання зразків із матеріальної культури, особливо звичаєвого права й історичних давностей.

Особливу увагу потрібно приділити програмі (відозві) І. Франка й В. Гнатюка «Два поклики. Збирайте етнографічні матеріали». Тут наголошується на необхідності збирати та записувати фольклорний матеріал і пам'ятки для музею старожитностей [844, 77–79]. У другій програмі згаданих авторів «До збирачів етнографічних матеріалів», поряд з увагою до збирання народної прози (перекази про історичні особи та події, місцеві вірування, казки, новели, легенди), акцентовано питання стосовно збирання пісенного матеріалу, особливо старовинних жанрів [845, 214–217].

У 1903 році виходить «Программа для собирания сведений археологических, исторических и этнографических по Черниговской губернии», розроблена Чернігівською губерніальною вченою архівною комісією, містить окремі розділи, які складаються з питань, присвячених народній музиці (пісенна творчість, 11 запитань), її виконавцям (бандуристам

(кобзарям) і лірникам, 13 запитань) [813, 1–30]. У 1904 році виходить аналогічна програма, яка стосується збирання та вивчення фольклорно-етнографічного матеріалу в Катеринославській губернії, в якій постає питання дослідження відомостей з історії, зразків етнографії та фольклору. Ці документи мають регіональну спрямованість і конкретизовані відносно територіального показника [820]. Необхідно додати, що поряд із програмами, друкувалися «Зразки описання етнографічних відомостей згідно програмних документів» (у програмах, що виходили на початку ХХ століття, знаходяться зразки опису фольклорно-етнографічної спадщини згідно запитань та спрямованості програм).

Програми перших років ХХ століття не мають чіткого жанрового спрямування, конкретика стосується лише регіонального спрямування. У 1907–1911 рр. ситуація змінюється: появляються програми, які вказують на об'єкт збирацької діяльності: фіксація народних традицій про опришків (пісні, оповідання); записування похоронних звичаїв і голосінь; збирання відомостей про весільні обряди. Загальний огляд програм цього періоду дає можливість окреслити позиції: відбувається процес активізації збирацької та дослідницької діяльності; увага зосереджується на календарно-обрядових комплексах, конкретних обрядах; появляється жанрова диференціація (поховальні голосіння чи весільні пісні), пісенний матеріал про опришків – спроба зібрати матеріал про національних героїв чи історично відомих постатей. Це свідчить про момент конкретизації при розробленні та спрямуванні програмного документу. З одного боку – деталізація неможлива в умовах збирання жанрового розмаїття фольклорного пісенного комплексу, з іншого боку – при розгляді конкретного пісенного зразка обов'язковим було фіксування відомостей не тільки про пісню, але з'ясування її ролі та значення в обряді певної місцевості чи регіону, у фольклорі взагалі.

У першій половині ХХ століття програми починають конкретизуватися та деталізуватися: об'єктом для збирання стає конкретне явище, предмет тощо. Починаючи з 1907 року появляються програми (відозви), спрямовані

на збирання та записування саме українського фольклорного матеріалу (Данилов В. «Обращение к читателям о собирании украинских похоронных причитаний»; Гнатюк В. «Квестіонар у справі записування похоронних звичаїв і голосінь») [721, 224–231; 715, 37–39]. У 1916 р. появляється розгорнута й чітко спрямована на дослідження пісенного матеріалу програма В. Гнатюка «Українська народна словесність (у справі записів українського етнографічного матеріалу)». У документі подано детальний аналіз етнографічних і фольклористичних видань, що присвячені матеріалам із цих галузей, пропонуються докладні методичні поради стосовно запису різноманітного матеріалу [716]. Програма передбачає збір пісенних зразків за жанровими ознаками: обрядові, історичні, духовні, побутові тощо. Вперше увага звертається на збирання пісень ненародного походження, сороміцьких і чужих пісень.

Серед причин, які гальмували наукові дослідження пісенного матеріалу, можна виділити ті, що пісенні збірники минулих століть стали раритетними, тому було важко з'ясувати та виявити зміни й трансформації жанрів фольклору. Увесь матеріал, представлений у пісенних збірниках, не систематизовано, а правдивість багатьох із них сумнівна⁴⁴. Матеріал до збірок збирався переважно з одного регіону, тому не було можливості представити всю картину побутування пісенних жанрів. Існували пісенні збірники, в яких упорядники записували пісні, підправляючи їх.

Стосовно пісенного матеріалу, досить повно представлені пісні ліричні, побутові, кобзарські, менше – обрядові твори. Інструментальну музику майже не записували й вона досі не досліджена (не було чітких відомостей про музичні інструменти та музичні твори, яку виконують із допомогою цих інструментах). Саме цей аспект став вирішальним аргументом при створенні К. Квіткою докладної, розгорнутої програми стосовно вивчення українського інструментального музичного мистецтва.

---

⁴⁴ Наприклад, в збірниках В. Залеського та Ж. Паулі вміщено пісні без указівки на те, звідки їх узято і якого вони походження

Одним із критеріїв достовірності програм була специфічна форма запитань. Вважалося, що краще ставити більше окремих запитань, які чітко сформовані й визначені, ніж за допомогою одного запитання намагатися з'ясувати й почути відповіді на кілька питань.

Загалом, у програмах, що нами аналізуються, підхід до вивчення та збирання фольклору визначався рядом особливостей. Народнопісенна творчість вивчалася в комплексі, з обов'язковим визначенням усіх умов побутування та врахуванням видозмін, які сприяли виявленню характерних ознак еволюції конкретного жанру чи пісенного комплексу, давали змогу виявити як регіональні ознаки побутування, так і процеси впливу, яких зазнає пісенний зразок, узаємодіючи з іншими жанрами пісенної творчості (пісня не виділялася, не розглядалася окремо від обряду; при характеристиці пісенного зразку, потрібно було розповісти, коли, де і як вона звучить, хто її виконує, яке значення вона має в календарно-обрядовому циклі). Програми про дукачі, рушник, вогонь, землю, воду, веселку розраховані на вивчення конкретних явищ народної творчості в історико-етнографічному аспекті, з обов'язковим визначенням погляду на це як сучасних жителів села, так і з'ясування відомостей про те, у якому вигляді явища існували в предків та яке значення вони мали.

Одним із показових ознак комплексного підходу було врахування всіх особливостей побутування жанру (наприклад: програма вивчення гаївок одним з пунктів передбачала детальну характеристику жанру, умов його побутування, літературну та музично-хореографічну характеристику). Програми для збирання відомостей із народного календаря націлювали збирача на записування фольклорно-етнографічних складових, які пов'язані з народним календарем: вірування, прислів'я, звички, обряди, прикмети, легенди, казки, приказки, пісенний і поетичний матеріал. Увага при складанні програм приділялася питанням, які стосуються явищ, що висвітлюють дохристиянські вірування та світогляд наших прашурів. Одним із напрямів збирацької та дослідницької діяльності було охоплення увагою

всіх регіонів України з метою збирання фольклорно-етнографічних матеріалів, які надавали змогу представити існування та розвиток народних традицій, обрядів у регіональному вимірі, з урахуванням особливостей та специфіки кожного окремої етнічної групи.

4.3 Принципи впорядкування програм стосовно вивчення фольклору, створених при Етнографічній комісії ВУАН у 1920-х роках

Програми, створені українськими науковцями в 1920-х роках, передбачали розгляд фольклорного явища у контексті його побутування. Це означає, що пісня фіксується із позицій її функціональності в обрядовому комплексі. Подібний погляд на твір народного мистецтва надає можливість не тільки відтворити процес розвитку фольклорного пласту культури, а й зафіксувати зміни, які відбувалися протягом їхнього побутування в історичному вимірі. Розгляд зразків народнопісенної творчості як «живих» мистецьких явищ призводить до фіксації в усій повноті контекстуальних зв'язків із життям та умовами середовища як творців, так і виконавців творів, що постають носіями історичних відомостей.

На проблему взаємин усного тексту та залежності його мистецьких якостей від контексту, в якому він постає, звертав увагу П. Попов на сторінках періодичного видання ВУАН «Етнографічний вісник» [774, 5–19]. Науковець розв'язує питання фіксації пісенного матеріалу в природному середовищі, у виконавській манері, яка властива побутуванню фольклорного зразка в певному історичному вимірі. Дослідник ставить одне з важливих методологічних питань про істотність записів пісень у контексті живого виконання. Воно стає можливим за умов організації великої кількості експедицій, діяльності численних місцевих кореспондентів і налагодженню їхніх тісних контактів із фольклористами. У зв'язку з тим, що пріоритетним у 1920-х роках було питання розробки методології фольклорних студій, проблема ґрунтовного вивчення народнопісенного матеріалу вимагала ефективних методів для його збирання та вивчення. Вирішення проблеми

було пов'язано із рядом складних і актуальних питань, серед яких важливе місце належало проблемі способу збирання фольклорного матеріалу. Перед дослідниками стояв вибір: екскурсійний або стаціонарний спосіб має стати основою збирацької діяльності.

Визначення «екскурсійний метод» було поширеним на початку ХХ століття. З огляду на сучасний стан фольклористики цей метод доречніше визначити як «експедиційний», адже матеріал збирався в безпосередніх контактах із його носіями. При екскурсійному методі вдавалися до польових записів. На їхній необхідності наголошували Д. Зубрицький, М. Цертелєв, З. Доленга-Ходаковський, М. Максимович та інші. Крім численних закликів «збирати й фіксувати все, що зберігає український народ», чимало праць і публікацій пропонували рекомендації стосовно запису матеріалу в польових умовах⁴⁵. Конкретними принципами його фіксації були точність запису, акцентуація, паспортизація. Проте, фольклористи вказували на те, що не всі поради до занотування матеріалу є доречними. Дискусії викликало питання відносно запису фольклорного матеріалу не під час виконання, а під диктовку. Чимало науковців вважали такий підхід хибним, оскільки запис під диктовку допускав наявність великої кількості помилок, що виникають через незручність і невластивість для пісенного зразка саме цього виду існування.

Поширеним у 20-х роках ХХ століття був «стаціонарний метод» запису фольклорних матеріалів, який передбачав проживання збирача в конкретній місцевості тривалий час. Постійний контакт із носіями матеріалу в умовах середовища його побутування дозволяє адаптуватися до умов життя населення місцевості, сприяє заглибленню в конкретне середовище, що робить збирацьку роботу плідною. Цей метод дозволяє зафіксувати все, що стосується фольклорної спадщини, її побутування, умов трансформації. Запис пісні в багатьох варіантах надає можливість простежити динаміку змін фольклорного жанру, з'ясувати їх особливості.

---

⁴⁵ Наприклад, у збірнику А. Метлинського «Народные южнорусские песни», вийшли друком 1854 року, подані «Правила для записування народних дум, пісень, казок, переказів тощо», що були розроблені М. Білозерським.

Головним для науковців початку ХХ століття було прагнення зафіксувати якомога більше пісенного матеріалу, зрозуміти процес його функціонування в живому середовищі, що сприяло створенню синхронного «зрізу». Аналіз, співставлення матеріалів, отриманих від різних носіїв традиції (за віком і статусом) надавало можливості зрозуміти історичну динаміку традиції. Наприклад, Г. Танцюра був прихильником стаціонарного способу збирання, монографічного вивчення осередку, вичерпного запису одного носія. У своїй пошуковій діяльності збирач використовував способи нагадування, підказування, асоціативний і контрастний.

На Всеросійській конференції наукових товариств стосовно вивченню регіональних місцевостей, яка відбулася 1921 року в Москві завдяки зусиллям фольклориста Ю. Соколова, акцентувалася увага на значенні екскурсійного методу збирання фольклорного матеріалу [245]. Гуртовий запис, притаманний такому підходу, передбачає наявність великої кількості кореспондентів і дозволяє охопити увагою велику за розміром місцевість. Він дає змогу одночасно ретельно зафіксувати всі особливості при зборі й запису народнопісенного матеріалу. Проте, проблема полягає в іншому: записи при екскурсійному збиранні не можуть бути якісними й мають обмежену наукову вагу. Навіть пісні, які особливостями своїх усталених форм, убезпечено від «підроблення», при способі їхнього запису, анкетному вивченні, дають іноді варіанти, певні припущення, іноді, навіть – хибні варіанти. Записані пісні в присутності великої кількості чужих людей можуть дати зовсім інший пісенний матеріал, який не буде в змозі відтворити правдиву й цільну картину фольклорних жанрів у регіоні. З цією метою Етнографічна Комісія застосовувала принципи стаціонарного підходу збирання фольклорного матеріалу. Для цього вона мала у своєму розпорядженні численних місцевих кореспондентів, про що згадувалося в попередньому розділі дисертації.

Характерним для існування фольклорних пісень є їхня варіантність, яка зумовлена специфікою побутування та розвитку. На це звертали увагу на початку ХХ століття у збирацькій діяльності. Усі пісні, які записувалися,

обов'язково подавалися (друкувалися і аналізувалися) з усіма можливими варіантами. Прискіплива увага приділялася знаходженню й запису невідомих (не зафіксованих і не надрукованих) варіантів пісенного матеріалу, ураховувалася синтетичність (за своєю природою) фольклорних творів. Визначення особливостей побутування фольклорних зразків викликало потребу точної фіксації при записі (акцентувалася увага на збереженні особливостей мови, наголосу, вимовляння). Це надавало можливості відтворити специфіку побутування пісні в історичному минулому, сприяло створенню чіткої картини змін, що відбувалися при побутуванні пісні в інших місцевостях, регіонах. Важливим є запис і збереження тексту в тому вигляді, в якому його було відтворено носієм у контексті спілкування.

Раніше в дослідженні зазначалося, що для збирання матеріальної та духовної спадщини українського народу в 1920-х роках розробили велику кількість програм, які мали чітке спрямування стосовно збору й фіксації зразків народнопісенної творчості українців і народів, які мешкали на територіях українських земель. За допомогою програмних документів науково-дослідницькі установи намагалися зібрати та зафіксувати унікальний фактологічний матеріал із усіх українських земель. Увага надавалася збиранню зразків, які не були раніше зафіксовані в рукописних і друкованих збірках. Кожна програма передбачала перелік запитань, відповіді на які повинен був отримати кореспондент (місцевий збирач). Документ, що надсилалася до місцевих збирачів, мав свої характерні ознаки та чітко визначену мету, яка пояснювала, на що спрямований запитальник.

Однією з характерних ознак, притаманних програмним документам, є деталізація кожного з поданих запитань. (Запитання містить обов'язково наявність декількох відомих назв пісень, імен, історичних подій. Це пов'язано з тим, що програми направлялися на місця, відповідь на професійні запитання збирачів могла викликати чимало проблем і непорозумінь). Особливістю програм є те, що поряд із запитаннями конкретного фольклорного спрямування, обов'язковим була наявність питань

етнографічного характеру та загального спрямування (пісню треба розглядати в комплексі: її значення в календарно-обрядовому циклі, умови побутування, де використовується й із чим це пов'язано). Кожна програма мала конкретне призначення: вона була розрахована на комплексне вивчення народної спадщини (фольклорно-етнографічні), чи окремої складової фольклорної творчості (пісні, відомого історичного діяча, природного явища).

У 1920-х роках створили понад 70 різноманітних програм. Ракурс збирацької діяльності є доволі широким і різноплановим. В означений період основна увага збирацької діяльності спрямовується на вивчення фольклорно-етнографічної спадщини українського народу. Зразком може слугувати «Примерная программа обследования святок» (1922 р.), надрукована в журналі «Просвещение Донбасса» [775]. Вона дає конкретні рекомендації стосовно методики збирацької діяльності. У 1922 році появляється «Примерная программа обследования святок», яка дає чітке спрямування процесу їхнього вивчення, конкретизує предмет дослідження, визначає основні критерії стосовно збирання пісенних зразків [775]. Документ націлює на фіксацію матеріалу, присвяченого святкам у проекції цілісного вивчення комплексу календарно-обрядового циклу.

Програми, які розроблялися в цей період, мали на меті охопити увагою всі регіони України. Це дозволяло прослідкувати еволюцію розвитку й логіку змін жанрів фольклору, виявити вплив культури інших етносів на розвиток українського культурного простору. Однією з характерних ознак програм є їхня комплексна спрямованість на вивчення певного явища з усіх, саме йому притаманних сторін побутування. Наприклад, «Програма до збирання матеріалів з народнього сільсько-господарського побуту. Жнива» Н. Заглади (1923 р.) містить запитання, які пов'язані не тільки зі збиранням відомостей про процес праці, а й має перелік питань, що стосуються народних звичаїв, вірувань та обрядів, які відіграють важливу роль у процесі її праці та є неодмінними компонентами [733, 158–160; 734, 152–154].

Особливе місце серед програм 20-х років ХХ ст. належить безумовно документам керівника Кабінету Музичної етнографії при ВУАН К. Квітки. Він опублікував 1924 року програму «Професійні народні співці й музиканти на Україні. Програма для досліду їх діяльності й побуту» [747]. Вона вважається однією з перших програм, яка має чітку методологію збирацької діяльності, подає пропозиції, що вважаються необхідним підґрунтям для процесу збирання і вивчення народної спадщини українського народу. У передмові акцентується увага на вивченні не тільки інструментальних виконавців, але їхнього світогляду, звичаїв, взаємин між виконавцями, психологічних і соціологічних аспектів. Дослідник зауважує, що не записано жодних зразків пісень українських дударистів, цимбалістів, троїстих музик. Він наголошує, що увагу слід звертати на збирання та записування дум, історичних пісень, родинно-побутових, козацьких, псалм, духовних пісень. К. Квітка дає ряд рекомендацій стосовно запитань, які розраховані не на з'ясування рівня обізнаності респондента, а на збирача, який повинен зібрати відповіді на запитання програми, а як вони будуть подаватися – це вже справа інша. У програмах науковець дає конкретні поради відносно особливостей збирання та фіксації фольклорного матеріалу (наприклад, розпитуючи про думи, не використовувати відомих і загальних назв, а нагадувати теми окремих дум). Цей принцип покладено в основу багатьох програм: назви пісень знаходяться в численних програмних документах, які спрямовані на збирання пісенного матеріалу. Дослідник застерігає від збирання відомостей «хибних», що завдасть проблем у вивченні діяльності виконавців народної творчості. Про необхідність тісного контакту між кореспондентами й науковими установами свідчить той факт, що науковці отримували відомості від місцевих збирачів стосовно знаходження в їхньому регіоні талановитих виконавців і відразу надсилали на зазначене місце фахівця, який за допомогою фонографа фіксував інструментальний супровід та занотовував спів.

У документі Д. Щербаківського «Програми до збирання відомостей про кріпацькі капели», надрукованому в журналі «Музика» 1924 року [854, 214–215] був комплекс питань, пов'язаних зі збиранням відомостей про кріпацькі капели, їхній репертуар, склад тощо. Цей документ має певні паралелі з програмою К. Квітки, яка торкається питання цехових відносин, їхнього складу, стосунків між майстрами й учнями цих об'єднань, умов їх організації та особливостей існування.

Одним із важливих питань, що акцентується в програмних документах, є необхідність зібрати все, що стосується старовини. Передусім тому, що вона поступово втрачається. Необхідно було зафіксувати зміни, що відбулися із часом, спробувати з'ясувати й зрозуміти, із чим вони пов'язані, який вплив став визначальним у процесі трансформації. Програми другої половини 1920-х років більш деталізовані, із чітко окресленими завданнями стосовно об'єкту й методики збирацької діяльності. У 1925 році виходять «Програма до збирання пісенного матеріалу» [795], «Від катедри історії українського народу для екскурсій і дослідів 1924 / 1925 р. по історичній поезії і культурним переживанням. Програма для збирання історичних пісень, дум і балад» [980], «Програма для збирання історичної пісенності» [955; 985]. Остання з них – розгорнута, детальна, системно побудована, спрямована на комплексне дослідження фольклорно-етнографічного матеріалу. Питання відносно збирання пісенного матеріалу переплітаються з питаннями загального напрямку (наприклад, пропонується записати пісні й оповідання методологічного (мітологічного – М. І.), космогонічного й релігійного змісту). Цікавим є прохання збирати плачі ховтурні; пісні під час гри дорослих і дітей; п'яницькі пісні, сатиричні (глузливі), пісні життя економічного та станового.

У програмі до збирання історичної пісенності зазначається, що «основне значення та завдання катедри – збирання історичних пісень, дум і балад для видання їх корпусу. Коли екскурсант не має змоги сам зібрати тексти, цінно дістати відомості, тільки докладні, певні і перевірені, в яких

устах, яких співаків або людності держаться сі пісні» [985, 1]. Далі подаються відомості про те, що потрібно розуміти під думами, історичними піснями. При поданні відомостей стосовно дум та історичних пісень увага звертається на близький цим жанрам жанр російської билини. У тісному зв'язку із цими дослідженнями повинно стояти питання загального обслідування репертуару музик-професіоналів: кобзарів, лірників і старців. Гарна інструкція в цьому напрямі – програма К. Квітки. Її автор радив приділити увагу останкам богатирської традиції, переказам про історичні особи та події, легенди. Далі подано великий перелік імен і подій, які оспівуються чи є основою тематики билин. Указується, яка місцевість цікавить дослідників (через архаїчність культури та її недостатню дослідженість). У програмі увага звертається на запис діалектологічних особливостей. Акцентується увага на весільному обряді, який треба зафіксувати в усіх подробицях, в різних місцевостях, із текстами й обрядами. При цьому, радять фіксувати все, не зважаючи на те, що воно може бути сороміцьким. Особливої уваги слід приділити обрядам, що складають унікальне явище в житті народу (обрядові способи оживлення мерця, магичні охоронні способи проти його повернення до хати, заплачки й голосіння спеціальні як охоронні моменти). Записувати мелодію рекомендувалося з усіма тонкощами та варіантами, специфікою виконання. Сучасна економіка та соціальний стан села, відбиття на цих моментах змін мають бути представлені в усьому різноманітті (увага приділяється сучасному стану села, з'ясування тенденцій як у розвитку структури села, так і в культурному відношенні, що з жанрових моментів має важливість, як змінюються відомі жанри й пісні під впливом нових змін).

Починаючи з 1924–25 років, появляться програми, спеціально розроблені науковцями ВУАН для збирання сучасного пісенного матеріалу. Увага приділяється різним соціальним прошаркам населення. Паралельно відбувається процес збирання фольклорних зразків старовини (календарно-обрядові пісні, думи, історичні пісні, билини) і сучасного фольклору (робітничі пісні, солдатські, пісні міського побуту, частівки, блатні пісні та

фольклор безпритульників.) Поряд з увагою до збирання пісенної творчості, в програмах акцентується увага на особливостях стосовно виконавської діяльності бандуристів, лірників, кобзарів. У збирацькій діяльності звертається на запис мелодій пісенного матеріалу. Зрозуміло, що прохання подати (записати) музичні мотиви, було одним із складних питань збирацької діяльності. Це питання залишилося невирішеним, оскільки місцеві кореспонденти не були готові до запису мелодій. Із цією метою в програмах зазначалося на необхідності повідомляти в наукові установи про наявність цікавих зразків музичного матеріалу в конкретних регіонах. В означені райони відправлялись експедиції, що склалися зі спеціалістів, які могли зафіксувати нотний матеріал. Таким чином, значна кількість музичних зразків, які надходили до установ ВУАН були занотовані фахівцями, які вміли фіксувати особливості пісенного нотного матеріалу.

У 1924 році появляється «Програма до збирання діалектичних одмін української мови» К. Михальчука й Е. Тимченко [761]. Незважаючи на означення, пов'язане з її особливостями, документ має фольклорно-етнографічне спрямування. Окрім конкретних і розгорнутих питань стосовно вказівок як і що збирати (відносно діалектичного матеріалу), подається словник. У ньому подані слова, що застосовуються в господарстві, хліборобстві, чи мають відношення до родини; вирази, що використовуються на весіллі, на гулянках, забавах; назви пісень, оповідань, танців. Це свідчить про конкретизацію збирацької діяльності, яка має чітке спрямування: вивчення будь-якого явища із різних сторін, з'ясування його значення в історичному минулому, сучасний погляд на традиції й осмислення пережитків давності.

Програми етнографічного спрямування упорядкували 1925 року. Увагу привертає проєкт Р. Данковської «Программа для собирания сведений о праздниках Троицы и Ивана Купала» [723, 44]. Перед науково-дослідними установами стояло завдання зібрати та вивчити відомості й зафіксувати матеріал, який стосується календарно-обрядового циклу. Це питання мало

пріоритетне значення, оскільки втрачалися не тільки стародавні зразки фольклору, а й справжні виконавці, що були його носіями. Обов'язковим принципом програмних документах стала чітка постановка питання з наявністю переліку варіантів відповіді (це могли бути назви обрядових пісень, вказівки стосовно конкретних обрядових явищ чи подій), що мали спрямувати відповіді у певному руслі.

У 1925 році виходить «Інструкція катедри історії українського народу ВУАН для екскурсій і дослідів співробітників та кореспондентів в царині культурних переживань та історичної пісенності на р. 1924–5» [741, 183–186; 742]. Першочерговим завданням кафедри було збирання історичних пісень, дум, балад. Якщо збирач не міг записати матеріал, він повинен був скласти відомості про те, в яких місцях, у яких співаків доцільно зібрати окреслений фольклорний матеріал. Увага приділялась обстеженню колективного репертуару регіону, при цьому слід фіксувати варіанти записаних і відомих пісень. Поряд із цим, рекомендувалося оригінальні зразки пісенних жанрів. Програма радила звертати увагу на легенди, оповідання, перекази, традиції, які пов'язані з побутуванням пісенного зразка. Обов'язково слід зберігати особливості фразеології, вимови, наголосів, діалектичних ознак певного регіону. Ідеалом (на розробників програми) фіксації фольклорного матеріалу є повний пісенний репертуар, зібраний, починаючи від дітей і закінчуючи талановитими співаками. Важливим завданням, яке постає дослідниками – з'ясувати, що було втрачено, а з того, що залишилося – у якому воно стані.

У 1925–26 рр. було видано програми-інструкції для учнів стосовно збирання матеріалів із різних галузей етнографії та фольклору [768]. Ці програми передбачали коло питань, пов'язаних із різноманітними питаннями відносно збирацької діяльності. Увага приділялася народнопісенному матеріалу та дитячому фольклору. Необхідно зазначити, що пісенна творчість розглядалася у зв'язку з вивченням конкретного обряду чи обрядового явища. Лише окремі програмні документи чітко спрямовували увагу на конкретні спрямування.

Одним із пріоритетних питань збирацької діяльності є складання повноцінної карти, яка б містила розгорнуту інформацію стосовно фольклорно-етнографічного розвитку в кожному регіону України. При цьому ставилися завдання висвітлити стан побутування первісних жанрів і одночасно показати картину розвитку сучасних жанрових моделей. До Кабінету надходила велика кількість матеріалів від кореспондентів і колективних збирачів [974; 975; 976; 977].

Особливістю діяльності установи було виготовлення мапи, яка мала відобразити рівень і ступінь дослідження фольклору на українській етнічній території, сприяла б вивченню географії поширення пісенних жанрів і типів. К. Квітка їздив на Поділля записувати народні мелодії та досліджувати весняні звичаї, пов'язані зі співами й танками. На основі власних спостережень, зроблених у селах Могилянської округи він склав програму для досліду цих звичаїв, за якою збирав матеріали в місцевих жителів. Запис матеріалів відбувався за сприяння слухачів Могилянського та Проскурівського педагогічних технікумів, курсів для сільських вчителів у Кам'янці-Подільському. К. Квітка доводив хибність поширеного на той час погляду, що першочерговим є збирання пісенного матеріалу, а його теоретичне осмислення – справа майбутнього.

Для української етнології програмне значення мала стаття А. Лободи «Сучасний стан і чергові завдання української етнографії» [373, 1–11]. У ній дослідник визначає її завдання, порушує питання про співвідношення різних ділянок народознавчої науки, підкреслює необхідність вироблення методики збору етнографічного матеріалу, програми збирання та студіювання етнології з максимальним урахуванням локальних особливостей. Важливою умовою розвитку етнології А. Лобода вважає підсумування всього зробленого дослідниками й збирачами в попередні роки, опанування всією сумою фактів і зауважень, від яких можна було б відштовхнутися для подальших розробок і досліджень фольклорного матеріалу з нових методологічних позицій. У зв'язку з ними, дослідник акцентує увагу на необхідність перевидання

найцінніших джерел, які з часом стали бібліографічною рідкістю, ставить питання про наявність практичних систематичних критико-бібліографічних оглядів наукової літератури, поширення програм для збирання народної творчості, укладання бібліографічних покажчиків фольклорно-етнологічних видань, проведення етнографічних з'їздів і піднесення рівня організації збирацької діяльності. Науковці Етнографічної Комісії прагнули передовсім створити методологічну базу для народознавчих досліджень на місцях. Детальні програми для збирання етнографічних матеріалів склали співробітники установи В. Ляскоронський, В. Кравченко, Є. Рихлік.

В «Етнографічному Віснику» було вміщено чимало матеріалів, основна увага в яких приділялася методичним порадам стосовно збирання фольклорно-етнографічного матеріалу [188]. У них зазначалася необхідність фіксування всього, що можна зібрати, вивчити й зберегти. Важливою вважалася підготовка працівників до збирацької діяльності шляхом лекцій, семінарів, доповідей, спеціальних курсів. Науковці наголошували на важливості встановлення тісних контактів між приїзджими дослідниками й місцевим населенням, що сприяло детальному вивченню та популяризації зразків народної творчості, зібраних у різних регіонах і місцевостях.

Передбачалося вивчення народнопісенної творчості в комплексі. Вважали, що реконструкція світогляду повинна робитися за допомогою залучення літературних, етнографічних та історичних матеріалів. Кожне явище має розглядатися в контексті всього комплексу складових. Наприклад, пісня вивчається в контексті обряду, коли визначається її функція та роль у ньому; з'ясовується її значення, ураховуються всі варіанти, що утворилися протягом тривалого історичного періоду її розвитку; вивчаються всі особливості існування цієї пісні в різних місцевостях; з'ясовується, звідки появились різні варіанти трактовки цього музичного зразку.

Підготовка місцевих кадрів для збирання фольклорно-етнографічного матеріалу стала обов'язковим завданням установи. Науковці прагнули організувати монографічне вивчення та обстеження низки сіл і районів

силами місцевих кореспондентів. Стаціонарна праця за їхньою допомогою давала змогу проводити описи систематично й планомірно, з урахуванням усіх особливостей місцевого характеру.

Особливе значення мало видання «Бюлетеня», в якому друкувалися статті та замітки методологічного й інструктивного характеру, практичні плани дослідницької роботи, інструкції, програми з окремих питань, указівки стосовно організаційної роботи, зразки дослідів, відповіді та запитання до Комісії [51]. Усе це сприяло розгортанню успішної збирацької діяльності. Важливим у цих питаннях був підхід до вивчення фольклору, побуту та народного мистецтва в їхньому природному комплексі, органічному взаємозв'язку. Бюлетень відсилався місцевим кореспондентам. Зібраний ними фольклорно-етнографічний матеріал направлявся до ВУАН, де опрацьовувався науковцями і використовувався в численних статтях, доповідях, розвідках і лекціях. За допомогою порівняльного методу матеріал вивчався з багатьох позицій, до нього були додані численні відомості з етнографії, історії, діалектології тощо.

Особлива увага в 1920-х роках приділялася методиці етнологічних досліджень. Із цією метою співробітниками ВУАН розроблялися численні програми, запитальники, анкети, які націлювали на збирання й фіксацію всіх фольклорно-етнографічних явищ. Увага приділялася науковцями розробки питання відносно періодизації історії української культури, особливостям її розвитку та напрямку руху. У цей час появляється значна кількість праць, присвячених вивченню процесів розвитку української культури, дослідженню генези й світогляду українського народу.

Завдяки тісному контакту з представниками регіонів, до Кабінету музичної етнографії 1927 року надіслали понад 400 нових записів українського пісенного фольклору. Збирачем міг стати кожний, хто мав бажання. На другий рік існування Кабінет мав 180 дописувачів, 1927 р. – 500, а 1929 р. – понад 4 тисячі місцевих кореспондентів.

Особливу увагу потрібно звернути на співпрацю ВУАН із учнями загальноосвітніх шкіл, окремими збирачами. Школярі збирали фольклорно-етнографічний матеріал під керівництвом учителів. На основі ґрунтовних програмних документів установи зібрано великий масив матеріалів. Проте необхідно зауважити, що якість записаних учнями відомостей, іноді нерозбірливий почерк, помилки (можливо через неграмотність кореспондентів), відсутність усвідомлення учнями важливості паспортних даних – усі ці моменти значною мірою ставили під питання якість і достовірність записаного.

Окремі збирачі (учителі, літератори, учні старших класів, студентська молодь) не мали змогу надіслати велику кількість матеріалів, але майже всі вони супроводжувалися коментарем чи помітками про побутування тієї чи іншої пісні, її значенням в обряді, місцем виконання під час обряду, фіксацією паспортні данні. Архівні документи свідчать, що більша частина пісенного матеріалу подавалася без мелодій, у наявності були лише тексти, вказівки стосовно змін при співі (у вимові слів). Незважаючи на відсутність мелодій, подібна збирацька діяльність була важливою та необхідною. Широке вікове коло інформаторів (від молоді до людей похилого віку) надавала змогу охопити увагою район побутування пісень, визначити їхню популярність, стан побутування традиції.

У зв'язку з тим, що в 1920-х роках пріоритетним було питання розробки методології фольклорних студій, проблема ґрунтовного вивчення народнопісенного матеріалу вимагала ефективних методів для його збирання, вивчення та збереження з подальшою популяризацією. Етнографічна Комісія при ВУАН застосовувала принципи стаціонарного підходу до збирання фольклорного матеріалу за допомогою численних місцевих кореспондентів. Одними з характерних ознак, притаманних майже всім програмним документам, були деталізація кожного з поданих питань і наявність певної кількості питань етнографічного характеру й загального спрямування.

Основні положення розділу розкриті в публікаціях: «Значение программных документов в процессе формирования и становления основных принципов в методологии научно-исследовательской деятельности первой четверти XX столетия» [382]; «Методологические подходы и принципы исследования украинского народно-песенного наследия конца XIX – начала XX века» [383]; «Значення програмних документів в процесі розгортання збирацької та науково-дослідницької діяльності на Україні в кінці XIX – початку XX століття» [389]; «Значення програмних документів в процесі збирацької та науково-дослідницької діяльності в Україні другої половини XIX – початку XX століття» [388]; «Залучення українського фольклору до підготовки вчителів музики у контексті досвіду 20–30-х років XX століття» [387]; «Специфіка та методологічні підходи до вивчення української народнопісенної спадщини в кінці XIX – початку XX століття» [395]; «Українська музична спадщина 20-х – 30-х років XX століття як фактор розвитку культури у контексті процесу інтернаціоналізації» [396].

Література до розділу:

1; 3; 5; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 20; 24; 28; 29; 30; 31; 35; 36; 37; 42; 43; 44; 45; 46; 47; 48; 49; 50; 51; 52; 53; 54; 55; 58; 59; 60; 61; 62; 64; 65; 66; 67; 68; 69; 72; 75; 76; 77; 78; 79; 80; 81; 82; 83; 86; 87; 88; 89; 90; 91; 92; 95; 96; 98; 99; 100; 101; 104; 105; 106; 107; 108; 109; 110; 112; 114; 115; 116; 118; 119; 120; 121; 122; 123; 124; 125; 127; 128; 129; 130; 131; 132; 137; 139; 143; 147; 152; 154; 155; 156; 157; 158; 159; 160; 164; 165; 166; 167; 168; 169; 170; 171; 172; 173; 175; 176; 177; 178; 179; 180; 181; 182; 183; 184; 185; 186; 187; 188; 196; 197; 199; 200; 201; 202; 205; 206; 207; 214; 215; 216; 218; 219; 220; 221; 222; 223; 224; 225; 226; 227; 228; 232; 235; 236; 237; 238; 239; 240; 241; 242; 243; 244; 245; 256; 257; 265; 266; 268; 269; 277; 278; 281; 282; 283; 286; 287; 288; 289; 290; 294; 295; 296; 297; 298; 300; 301; 302; 303; 304; 305; 307; 308; 309; 310; 311; 315; 316; 317; 318; 322; 328; 330; 332; 333; 334; 355; 336; 337; 338; 339; 340; 341; 342; 343; 345; 346; 348; 349; 350; 351; 352; 353;

354; 355; 356; 358; 359; 360; 361; 363; 365; 366; 368; 369; 370; 371; 372; 373;
375; 376; 377; 378; 382; 383; 387; 388; 389; 391; 395; 396; 403; 406; 407; 408;
409; 410; 411; 415; 416; 417; 418; 419; 420; 421; 422; 423; 425; 426; 427; 428;
429; 430; 431; 437; 438; 439; 441; 442; 444; 445; 446; 447; 448; 449; 450; 451;
452; 453; 454; 458; 459; 460; 462; 464; 467; 468; 469; 471; 474; 476; 477; 478;
479; 480; 481; 482; 483; 484; 485; 486; 487; 496; 497; 498; 499; 500; 502; 504;
505; 508; 509; 510; 511; 512; 513; 519; 520; 521; 522; 524; 526; 530; 531; 532;
528; 539; 540; 541; 542; 543; 544; 545; 551; 552; 553; 557; 558; 559; 560; 561;
562; 563; 564; 565; 567; 568; 570; 573; 574; 575; 578; 579; 581; 584; 586; 587;
588; 600; 601; 602; 603; 604; 605; 606; 607; 608; 610; 611; 615; 616; 618; 619;
620; 621; 623; 626; 628; 630; 631; 632; 633; 634; 635; 636; 637; 638; 642; 646;
649; 650; 651; 654; 659; 684; 685; 686; 687; 688; 689; 690; 694; 695; 696; 697;
698; 699; 700; 701; 702; 703; 704; 705; 706; 707; 708; 709; 710; 711; 712; 713;
714; 715; 716; 717; 718; 719; 720; 721; 722; 723; 724; 725; 726; 727; 728; 729;
730; 731; 732; 733; 734; 735; 736; 737; 738; 739; 740; 741; 742; 743; 744; 745;
746; 747; 748; 749; 750; 751; 752; 753; 754; 755; 756; 757; 758; 759; 760; 761;
762; 763; 764; 765; 766; 767; 768; 769; 770; 771; 772; 773; 774; 775; 776; 777;
778; 779; 780; 781; 782; 783; 784; 785; 786; 787; 788; 789; 790; 791; 792; 793;
794; 795; 796; 797; 798; 799; 800; 801; 802; 803; 804; 805; 806; 807; 808; 809;
810; 811; 812; 813; 814; 815; 816; 817; 818; 819; 820; 821; 822; 823; 824; 825;
826; 827; 828; 829; 830; 831; 832; 833; 834; 835; 836; 837; 838; 839; 840; 841;
842; 843; 844; 845; 846; 847; 848; 849; 850; 851; 852; 853; 854; 855; 895; 896;
897; 898; 899; 900; 901; 902; 903; 904; 905; 906; 907; 908; 909; 910; 911; 912;
913; 914; 920; 921; 922; 923; 924; 925; 926; 927; 928; 929; 930; 931; 932; 933;
934; 935; 936; 937; 938; 939; 940; 941; 942; 943; 944; 945; 946; 947; 948; 949
– 1136 (з 949 – по 1136 - Архівні програмні документи).

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації узагальнено основні результати дослідження, сформульовано принципові положення, які визначають специфіку проблематики, ступінь її актуальності, розробки та висвітлення.

1. У процесі дослідження проблематики було розглянуто наукові, публіцистичні, архівні джерела для визначення ступеня розробки та висвітлення проблематики; обґрунтовано й застосовано методику проведення дослідження, яка підтвердила вірність і доцільність обраних принципів і методів. Історіографічний огляд проблеми засвідчує, що незважаючи на наявність значної кількості праць і розробок у цьому напрямі, недостатньо проаналізованим залишається питання формування та становлення принципів наукової методології вивчення народнопісенного матеріалу, яке до цього часу не ставало предметом окремого комплексного дослідження. Констатовано, що проблема концепту музичної етнографії першої чверті ХХ століття в аспекті становлення методології збирання, дослідження та популяризації народнопісенної спадщини українського народу перебувала поза увагою науковців, що зумовило актуальність, пріоритетність і новизну нашого дослідження. Використання конкретних методів, доцільність і критерії їхнього добору, формування цілісної та логічної структури методології зумовлені визначеними концептуальними завданнями дисертації, змістовним навантаженням і специфікою кожного із розділів, логікою наукових студій концепту української музичної етнографії першої чверті ХХ століття.

2. Визначено, що головним надбанням періоду першої половини ХІХ століття стає використання принципу історизму у вивченні та систематизації фольклорно-етнографічного матеріалу. Цей період розглядається як етап становлення музичної фольклористики, представлений аматорсько-прикладним підходом, який передбачає функціонування народної пісні в контексті музикування. Автори-упорядники пісенних збірників при фіксації та гармонізації зразків фольклорної спадщини не ставили за мету ґрунтовне

вивчення і збереження національної специфіки й самобутності народної музичної творчості. Перша половина XIX століття характеризується змінами у вивченні й систематизації зразків народнопісенної творчості, що пов'язані з появою репертуарних збірників для домашнього музикування. Відсутність чіткого розмежування між авторськими творами й зразками народної творчості вносила деякі непорозуміння при визначенні походження та побутування пісні, що призводило до виникнення труднощів, пов'язаних із дослідженням історичного розвитку пісенного зразка й визначенням його жанрово-стилістичних особливостей. Основна спрямованість видань першої третини XIX століття – популяризація української народнопісенної спадщини. Специфіка збірок: вимога доступності, популярності й простоти у викладенні народних мелодій, які представлені в жанрі обробки народної пісні для голосу та фортепіано; використання родинно-побутових і любовних пісень міського походження; пісенні зразки позбавлені регіонального забарвлення. Публікація збірників народної творчості передбачала використання їх у побуті, що знімало питання стосовно професійної спрямованості музичного запису пісень.

З'ясовано, що у другій половині XIX століття появляється якісно новий підхід до народної пісні: її дослідження відбувається в комплексі етнографічного, історичного та культурного контекстів, що свідчить про етап формування принципів методології науково-етнографічної діяльності збирання народної творчості. Визначено започаткування регіонального підходу до вивчення музичного фольклору, що свідчить про процес становлення системи теоретичних, методологічних засад музичної фольклористики. У другій половині XIX століття монографічне збирання фольклору набуває поширення, взірці народнопісенної творчості фіксують як аматори-фольклористи, так і науковці. У процесі опрацювання та систематизації фольклору формуються методи науково-етнографічної дослідницької праці, які стануть основою наукових розробок першої чверті XX століття. Важливим кроком у розвитку музичної фольклористики на

початку ХХ століття стало застосування фонографа, що активізувало процес стаціонарного вивчення фольклорного матеріалу. Інтерес до розвитку народного багатоголосся стає характерною ознакою дослідницьких розробок української фольклористики останньої чверті ХІХ – початку ХХ століття.

3. Визначено, що науково-дослідницька діяльність у галузі збирання, вивчення та популяризації народнопісенної творчості в першій чверті ХХ століття визначалася особливостями перебігу соціокультурних процесів у різних регіонах України. Одним із чинників, що обумовив специфіку процесів, була проголошена у квітні 1923 року політика коренизації, яка отримала назву українізації. Утілення в життя ідеї національного піднесення вплинуло на пожвавлення зв'язків між регіонами України. З'ясовано, що з метою активного сприяння розвитку національної культури й зміцнення стосунків між Сходом та Заходом України, у багатьох її містах виникають численні спілки та товариства. Основним орієнтиром їхньої діяльності стає об'єктивне висвітлення подій, які розгорталися в суспільно-культурному просторі двох регіонів.

З'ясовано, що перша чверть ХХ століття позначена тенденціями, які мали ознаки руху протилежного спрямування: однобічне висвітлювання чи повне замовчування відомостей стосовно культурно-мистецьких подій на західних землях; відсутність відповідей офіційних установ на запити галичан відносно культурних обмінів; повне ігнорування проблем, з якими доводилося стикатися діячам західних земель. При певній ізольованості від отримання відомостей про події в Східній Україні, багато науковців і діячів культури намагалися розв'язати коло проблем самотужки, шукаючи шляхи їхнього вирішення. Це активізувало процес становлення професійних шкіл шляхом пошуків творчих способів і методів координації культурно-мистецького руху. Політика ідеологічного контролю, цензури та засилля певних радянських штампів значною мірою змінили критерії оцінки мистецьких явищ на більшій частині України. Обґрунтовано, що спільним для всіх її земель була тенденція до розвитку українського музичного мистецтва,

яка знаходила реалізацію в професіоналізації всіх форм культурно-мистецького простору, що ґрунтувалися на національних традиціях.

З'ясовано, що особливістю процесів культурної розбудови першої чверті ХХ століття, що протікали в руслі українізації, була поява численних інституцій, які ставили собі за мету дослідження матеріальної та духовної культури українського народу. Основний напрям науково-дослідницької діяльності зосередився на об'єднанні зусиль наукових діячів у галузі музичної етнографії в Україні; активізації процесу збирацької, дослідницької та популяризаторської діяльності в усіх регіонах; проведенні систематичної та планомірної науково-дослідницької діяльності працівниками інституції та дослідників на місцях; сприянні розвитку функціонуючих етнографічних осередків, формуванні та появі нових гуртків із вивчення народної творчості й спрямуванні уваги не тільки на зразки фольклорної спадщини, а й твори сучасної міської культури; здійсненні спеціальних розвідок та експедицій у різні регіони України.

4. Визначено, що в процесі формування та становлення основних принципів методології науково-дослідницької діяльності першої чверті ХХ століття особлива роль належить установам й інституціям, пріоритетним завданням яких було збирання та дослідження фольклорно-етнографічної спадщини українського народу. Показовою є діяльність Етнографічної Комісії, яка у червні 1921 року увійшла до складу ВУАН і почала працювати як академічна установа. Серед значної кількості завдань, які постали перед працівниками інституції, особливе місце посіли наступні: об'єднання зусиль наукових діячів у галузі музичної етнографії, розробка основних принципів методології науково-дослідницької діяльності; сприяння активізації процесу збирацької й дослідницької роботи наукових працівників у всіх регіонах України із залученням до співпраці широких верств населення; допомога у розвитку етнографічних осередків і гуртків із вивчення народної творчості; спрямування уваги на збирання та дослідження не тільки фольклорної творчості минулих часів, а й зразків сучасної міської культури. Вирішення

цих питань стало можливим за умови налагодження планомірної та систематичної збирацької діяльності, що здійснювалася завдяки організації численних розвідок і експедицій у різні регіони України. Поряд з експедиціями, співробітниками інституцій проводилась активна пошукова робота у Києві в аспекті збирання фольклорно-етнографічного матеріалу серед представників етнічних меншин. Із метою активізації процесу збирацької діяльності, визначенні пріоритетних питань Етнографічна Комісія тільки в 1925 році розповсюдили понад 6 000 примірників відозв, програм і інструкцій, розпочата підготовка до видання спеціального poradnika для збирачів-краєзнавців.

Визначено, що на початку 1920-х років гостро постає питання систематизації та впорядкування праць, присвячених різноманітним питанням фольклорно-етнографічного напрямку. Із цією метою розпочалася підготовка до складання та видання нового покажчика з українського фольклору. Працівниками Комісії велася робота стосовно створення колекції з етнографічних матеріалів минулого, вивчення архівних документів і рукописів, складання бібліографічного покажчика українського фольклору. Заснування періодичного друкованого органу, часопису «Етнографічний Вісник» сприяло активізації уваги до проблематики збирацької діяльності фольклорно-етнографічної спадщини як українського народу, так і творчості інших етносів, які мешкали на території України. Поряд із фіксацією та вивченням старовинних фольклорних зразків, особлива увага приділялася збиранню сучасного матеріалу народної творчості, зокрема фольклору безпритульних, революційним і пролетарським пісням. Визначено, що важливим чинником у справі збирання та популяризації зразків народної творчості відігравали музеї, які розгорнули широку пошукову діяльність із метою збереження самобутніх зразків фольклорно-етнографічної спадщини. Для активізації збирацької та дослідницької діяльності 1922 року при Етнографічній комісії створили Музично-етнографічний кабінет, який очолив К. Квітка.

5. Окреслено основні принципи та підходи методологічного дослідження до вивчення народнопісенної спадщини науковців першої чверті ХХ століття, які передбачали комплексне вивчення окремого зразка пісенного жанру з урахуванням його значення та ролі в календарно-обрядовому циклі, одночасно ретельно фіксуючи відомості стосовно умов побутування пісень, особливостей виконавської манери. Окремим питанням дослідницької діяльності стала фіксація варіантів побутування пісенного зразка з визначенням суттєвих змін і трансформацій. Важливим принципом пошукової роботи є висвітлення аспекту побутування фольклорного жанру в літературно-поетичному, театральному (театралізованому) й хореографічному (танцювальному) ракурсах. При вивченні народнопісенної спадщини необхідним було співставлення надрукованого в різних виданнях матеріалу, що стосується пісенного зразка, який розглядається.

З'ясовано, що обов'язковим моментом при опрацюванні фольклорного матеріалу стає складання бібліографічного списку. Він створював умови для ознайомлення з працями дослідників, які присвячені конкретному пісенному зразку, жанру чи обрядовому дійству. Характерним для дослідницької діяльності науковців першої чверті ХХ століття стало прагнення виявити моменти взаємозв'язків між культурами різних етнічних груп, що мешкали на теренах країни, визначити рівень запозичень і характер взаємовпливу однієї культури на іншу. Важливим у науково-дослідницькій діяльності вважався регіональний підхід. Він мав суттєві переваги: зібрані з певної місцевості зразки народної творчості давали чітке уявлення про особливості розвитку фольклорних жанрів у регіоні; збереження мовних ознак і характерних діалектів в процесі запису пісень й етнографічних матеріалів підкреслювали унікальність, самобутність окремої місцевості; використання порівняльного аналізу старовинних пісенних зразків і творів сучасного народного мистецтва надавало можливості усвідомити логіку розвитку фольклору, виявити особливості змін, зрозуміти напрям еволюційного руху української народної пісенної творчості. Фіксація текстів пісенного зразка за

правилами фонетичної транскрипції, свідчила про принципово важливий підхід до вивчення народної пісні. Ознакою багатьох досліджень працівників українських наукових інституцій було оперування великою кількістю фактологічного матеріалу. Більша кількість теоретичних і методологічних розробок здійснювалася на матеріалах власних студій, що вимагало ретельного та ґрунтовного вивчення фольклорно-етнографічної спадщини регіону й з особливою гостротою ставило проблему її систематизації.

З'ясовано, що основним методологічним орієнтиром багатьох наукових досліджень першої чверті ХХ століття стає вивчення зразків народної творчості з позицій основної складової духовного світу українського народу, що призводить до необхідності аналізу й розуміння українського буття в контексті врахування специфіки й особливостей усіх складових суспільства: зв'язок і взаємодія політичних, економічних, культурних, релігійних, фольклорних, етнографічних, психологічних та інших чинників дозволяє створити цілісну картину розвитку українського суспільства, зокрема, його культурної складової. Методи соціологічного обґрунтування історії стали основою та пріоритетним завданням, яке визначило спрямованість науково-дослідницького процесу початку 1920-х років. Дослідження української народної творчості відбувалося за допомогою методів соціологічного, етнологічного, порівняльно-фольклорного аналізів. Науковий синкретизм був властивий усім дослідницьким працям.

6. Визначено принципи упорядкування програмних документів, які накреслили напрям науково-дослідницької діяльності першої чверті ХХ століття. Починаючи з 1860-го року до наукового обігу входить термін «програма», який має активне застосування в сучасному дослідницькому просторі музичної фольклористики. Під «програмою» ми розуміємо документ у формі запитань, укладений науковцем і затверджений Установами ВУАН, в якому вказано алгоритм для вивчення певного етнографічного явища чи зразка. Програми слугували інструментом, аналітичним алгоритмом, за допомогою якого на місцях фіксувалися

різноманітні прояви народної культури. Програму збирання та дослідження фольклорно-етнографічного матеріалу на теренах України на межі XVIII – XIX ст. запропонував Ф. Туманський. О. Кольбергом уперше в історії вітчизняної науки сформовано методологічні завдання збирацької та дослідницької діяльності.

З'ясовано, що поряд із програмними документами в кінці XIX ст. розроблялися «запитальники», які вміщували запитання локального характеру й мали місцеве призначення. Програмні документи другої половини XIX століття за своїм спрямуванням належать до етнографічних. У середині XIX століття основні етнографічні дослідження були зосереджені в Східній Україні, а на початку XX століття центром фольклорно-етнографічних розробок стає Галичина. Одним із перших наукових осередків, який поставив за мету вивчення етнографії, було Одеське товариство історії та старожитностей. Особливе значення займають програмні документи, які були розроблені Музично-етнографічною комісією у 1901–1902 рр.

Зазначено, що підсумком методологічних пошуків першої чверті XX століття є стаття Є. Кагарова «Завдання та методика етнографії», де визначаються основні методи збирання фольклорно-етнографічного матеріалу: лабораторний і польовий. З'ясовано, що програми збирання пісенного матеріалу, створені членами Музично-етнографічної комісії 1901 року, зорієнтовані виключно на збирання пісенного матеріалу. Уперше в історії фольклору в програмах подається перелік запитань, які мають відношення до запису нотних зразків як пісенної, так і інструментальної народної музики; приділяється значна увага запису (точній фіксації вимови, наголосів, промовляння); пріоритетне значення набуває процес описання історії побутування пісень, фіксація розповіді респондента відносно пісенного чи інструментального зразка.

Визначено, що починаючи з 1907 року, ситуація стосовно спрямованості програмних документів змінюється, появляються програми,

які вказують на об'єкт збирацької діяльності: українські похоронні причитання та голосіння, народні традиції про опришків; відомості про весільні обряди, пісенні зразки про національних героїв чи відомих історичних постатей.

Доведено, що одним із важливих методологічних питань першої чверті ХХ століття є істотність записів пісень у контексті живого виконання, яке стає можливим за умов організації великої кількості експедицій, діяльності численних місцевих кореспондентів і налагодженню їхніх тісних контактів із науковцями. Пріоритетним у 1920-х роках стало питання розробки методології фольклорних студій. Вирішення цієї проблеми було пов'язано з рядом складних і актуальних питань, серед яких важливе місце належало питанню про спосіб збирання фольклорного матеріалу. Перед українськими дослідниками стояв вибір: екскурсійний чи стаціонарний спосіб має стати основою збирацької діяльності. Особливе значення мало видання «Бюлетеня», у якому друкувалися статті й замітки методологічного й інструктивного характеру, практичні плани дослідницької роботи, інструкції, програми з окремих питань, вказівки стосовно організаційної роботи, зразки дослідів, відповіді та запитання до Комісії.

З'ясовано, що особливе місце серед програм 20-х років ХХ ст. належить програмним документам керівника Кабінету Музичної етнографії при ВУАН К. Квітки. Розроблена ним програма «Професійні народні співці й музиканти на Україні. Програма для досліду їх діяльності й побуту» побачила світ 1924 року. Вона вважається однією з перших програм, яка мала чітку методологію збирацької діяльності. Одним із важливих питань, яке постає майже в усіх програмних документах є необхідність зібрати все, що стосується старовини з тих причин, що воно поступово втрачається. Починаючи з 1924–25 років, появляються програми, розроблені працівниками ВУАН для збирання як сучасного пісенного матеріалу, так і фольклору різних соціальних прошарків населення.

Визначено, що в збирацькій діяльності означеного періоду акцент робився на фіксації мелодій пісенного матеріалу. В усіх програмних документах зверталася увага на необхідності записувати не тільки тексти пісень, а й нотні зразки. Це питання залишилося майже невирішеним, оскільки місцеві кореспонденти не мали потрібної музичної підготовки для запису мелодій. У 1925–1926 рр. було видано програми-інструкції для учнів стосовно збирання матеріалів із різних галузей етнографії та фольклору. Особлива увага приділялася збиранню дитячого фольклору. Багатоманітність, різноплановість програм та їхня загальна спрямованість на комплексне вивчення народної пісні спричинила активну співпрацю науковців Етнографічного кабінету з місцевими збирачами. Зворотній зв'язок із ними потребує окремого ретельного вивчення та може стати предметом подальших наукових досліджень. Актуальним для вивчення є проблема впливу й значення програмних документів на подальший розвиток музичної фольклористики в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Азадовский М. К. История русской фольклористики: в 2 т. Москва: Учпедгиз, 1963. Т. II: Фольклорные изучения в 40 – 50-х годах XIX века. 363 с.
2. Академия наук Украинской ССР / редкол.: Б. Е. Патон, К. М. Сытник, В. И. Трефилов и др. Киев: Наукова думка. 1983. 351 с.
3. Андріянова-Перетц В. Казки про лисицю-сповідницю. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1932. Кн. 10. С. 27–45.
4. Андрущенко В. П., Губерський Л. В., Михальченко М. І. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: підручник для вищих навчальних закладів. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 552 с.
5. Антонович Д. Українська культура. Лекції за редакцією Дмитра Антоновича. *Пам'ятки історичної думки України* / упорядк. Р. Міщук. Київ: Либідь, 1993. 592 с.
6. Арнольдов А. И. Введение в культурологию: учеб. пособ. Москва: Народная Академия культуры и общечеловеческих ценностей, 1993. 349 с.
7. Бабенко Л. Л. Закоханий в українську культуру. *Репресоване краєзнавство*. Київ: Рідний край. 1991. С. 312–316.
8. Бабенко Л. Л. Роль наукової інтелігенції в розвитку історичного краєзнавства на Україні в 20-х – на початку 30-х років: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 / Дніпропетровський державний університет. Дніпропетровськ, 1993. С. 117–183.
9. Багалій Д. Автобіографія: п'ядесят літ на сторожі укр. науки та культури. Київ: Друк. Укр. акад. наук, 1927. 163 с.
10. Багалій Д. Історія Слобідської України. Харків: Основа, 1990. 252 с.
11. Багенский Д. Указания к составлению описания своего края. Одесса, 1874. 37 с.
12. Бажанський П. Збираймо народні мелодії руські. *Діло*, 1887.

№ 61. С. 2–3.

13. Бажанський П. Малоруська народна мелодика. Львів, 1892. 208 с.
14. Бажанський П. Малоруський музичний народний тон. Львів, 1891. 54 с.
15. Бажанський П. Нова метода записування русько-народної мелодії. Львів, 1904. 28 с.
16. Бажанський П. Русько-народна поетична і музична ритміка. Львів, 1891. 48 с.
17. Бажанський П. Русько-народні галицькі мелодії. Львів, 1905. Т. 1; Жовква, 1906. Т. 2–3; Перемишль, 1907. Т. 4–5; Перемишль, 1911–1912. Т. 6, Т. 7–10.
18. Баженов Л. В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців ХІХ – ХХ ст. Кам'янець-Подільський, 1993. 480 с.
19. Базилевич В. М. Историческое общество Нестора-Летописца (1919–1921). *Русский исторический журнал*. Киев, 1922. Кн. 8. С. 328–331.
20. Барвінський В. Огляд історії української музики. *Історія української культури* / під заг. ред. І. Кріп'якевича. Київ: АТ «Обереги», 1993. XV зшиток. С. 691–718.
21. Барток Б. Зачем и как собирать народную музыку / пер., вступ. статья и примеч. С. И. Вайса. Москва: Музгиз, 1959. 48 с.
22. Барток Б. Народная музыка Венгрии и соседних народов / пер. Г. П. Коссей; вступ. статья И. В. Нестьева. Москва: Музыка, 1966. 79 с.
23. Белик А. А. Культурология. Антропологические теории культур. Москва: РГГУ, 1998. 239 с.
24. Березовський І. П. Українська радянська фольклористика. Етапи розвитку і проблематика. Київ: Наукова думка, 1968. 342 с.
25. Библер В. С. Мышление как творчество. Москва: Политиздат, 1975. 134 с.
26. Бирюков В. П. Организация Народного Научного музея в г. Хорол Полт. губ. Хорол, 1917. 17 с.

27. Бібліографічний покажчик краєзнавчої літератури на Україні. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1928. Кн. 7. С. 9–11.
28. Білий В. Вступна стаття. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1932. Кн. 10. С. 3.
29. Білий В. Етнографічні дослідження Дніпрельстанської комісії. *Пролетарська правда*. 1928. 8 липня.
30. Білий В. Оповідання українських завмиральників. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1930. Кн. 9. С. 53–95.
31. Білий В. Рецензія на: Монгольские «обо» и их этнографические параллели. *Етнографічний вісник*. Київ, 1929. Кн. 8. С. 244–246.
32. Білокінь С. Велетень мистецтвознавства. *Пам'ятки України*. Київ, 1989. № 3. С. 11–39.
33. Білокінь С. Українська зірка вченого. *Пам'ятки України*. Київ, 1987. № 1. С. 25–32.
34. Білокінь С. Федір Ернст. *Пам'ятки України*. Київ, 1982. № 2. С. 53–64.
35. Білоус В. Етнографічні дослідження на західноукраїнських землях у третій чверті XIX ст. Львів: ІН НАН України, 2000. 187 с.
36. Біляшівський Б. М. Матеріали до історії народознавства на Україні. *Народна творчість та етнографія*. Київ, 1989. № 4. С. 47–49.
37. Богданов И. А. О некоторых явлениях и закономерностях синкретизма фольклора (на примере музыкального фольклора финно-угров и народностей Севера). *Финно-угорский музыкальный фольклор: проблемы синкретизма: тезисы докладов*. Таллин: СК ЭССР, 1982. С. 11–14.
38. Богуцький Ю. П. Культурогенез як філософсько-історичний феномен: автореф. дис. ...канд. філос. наук: 17.00.01 / Держ. акад. кер. кадрів культури і мистецтва. Київ, 2000. 18 с.
39. Бодянський О. М. О народной поэзии славянскихъ племень. Разсужденіе на степень Магистра Философскаго Факультета перваго Отделенія, кандидата Московскаго университета, Іосифа Бодянскаго.

Москва: Въ типографіи Николая Степанова, 1837. 154 с.

40. Бонь О. І. Музей українських діячів науки і мистецтва: етапи становлення. *Історія України: маловідомі імена, події, факти*. Київ, 2001. Вип. 13. С. 339–341.

41. Борейко Т. Новітня українська музична етнографія. *Рідний Край*. Київ, 1912. № 15. С. 15–20.

42. Борисенко В. К. Агатангел Кримський як фольклорист і етнограф. *Народна творчість та етнографія*. Київ, 1991. № 3. С. 39–42.

43. Борисенко В. К. Весільна обрядовість. *Українці. Історико-етнографічна монографія*. Опішне, 1999. Т. 1. С. 433–455.

44. Борисенко В. К. Весільні звичаї та обряди на Україні. Київ: Наукова думка, 1988. 192 с.

45. Борисенко В. К. Євген Рудницький. *Етнічна історія народів Європи*: зб. наук. пр. Київ, 2003. Вип. 15. С. 94–96.

46. Борисенко В. К. Нариси з історії української етнології 1920–1930-х років. Київ: Унісерв, 2002. С. 92.

47. Борисенко В. К. Петро Одарченко – етнограф та фольклорист. *Родовід*. Київ, 1997. Ч. 7. С. 93–98.

48. Борисенко В. К. Традиції і життєдіяльність етносу: на матеріалах святково – обрядової культури українців. Київ: Унісерв, 2000. 191 с.

49. Борисенко В. К., Франко О. О. Народознавчі студії О. Г. Алешо. *Народна творчість та етнографія*. Київ, 1990. № 4. С. 20–22.

50. Боряк О. О. Матеріали з історії народознавства в Україні: каталог етнографічних програм (друга половина XVIII – XX ст.). *Українознавство*. Київ, 1994. Вип. 28. 121 с.

51. Бюлетень Етнографічної Комісії Української Академії наук. Київ: Вид-во УАН, 1926–1930. № 1–16.

52. Бюлетень Етнографічної Комісії. Київ, 1928. № 10. С. 18–28.

53. Бюлетень Музею Слобідської України. Харків, 1926. № 1. С. 138–142.

54. Василенко Н. П. Я. Литвинова. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1929. Кн. 7. С. 200–203.
55. Великорусские песни в народной гармонизации записаны Евгенией Линевой. Санкт-Петербург, 1904. Вып. 1. 158 с.; Вып. 2. 164 с.
56. Верба І. В. Родина Грушевських в українській історичній науці 1920-х рр. *Український історичний журнал*. Київ, 1996. № 5. С. 131–149.
57. Веремієнко Т. С. Соціокультурна динаміка в процесі глобальних трансформацій. *Міжнародна економічна політика*. 2008. Вип. 1–2. С. 152–166.
58. Верменич Я. В. Історична регіоналістика в Україні: спроба концептуального аналізу: моногр. Київ: Інститут історії НАН України, 2001. 231 с.
59. Вернюк Я. С. Формування та становлення фольклористики Волині у ХІХ – поч. ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.07 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2003. 20 с.
60. Видавництво народних пісень. *Діло*. Львів, 1904. № 259. С. 3.
61. Вишняков Я. В. История России: учеб. пособие в 3 ч. Российская империя в ХІХ – начале ХХ века / под общ. ред. В. И. Уколовой. Москва: МГИМО – Университет, 2009. Ч. 2. 260 с.
62. Відозва. *Хроніка НТШ*. Львів, 1901. Ч. 8. С. 16.
63. Вовк Ф. К. Украинский народ в его прошлом и настоящем / под ред. Ф. К. Волкова, М. С. Грушевского, Ф. Е. Корша, А. Е. Крымского, М. И. Туган-Барановского, А. А. Шахматова. Санкт-Петербург: Типография т-ва «Общественная польза», 1914. Т. 1. 360 с.
64. Вовк Хв. Студії з української етнографії та антропології. Київ: Мистецтво, 1995. 335 с.
65. Вовчак А. «Гуцульщина» Володимира Шухевича в оцінці Івана Франка. *Вісник Львівського університету*. Львів. 1999. Вип. 27. С. 133–146.
66. Вовчак А. С. Українська фольклористика у німецькомовних джерелах кінця ХІХ – поч. ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук:

10.01.07 / Львівський нац. ун-т імені Івана Франка. Львів, 2001. 20 с.

67. Водотика С. Г. Нариси історії історичної науки УСРР 1920-х рр. Київ, 1998. 315 с.

68. Водяний Б. О. Народна інструментальна музика Західного Поділля: проблема еволюції традиційних форм музикування: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.02 / Київська державна консерваторія ім. П. І. Чайковського. Київ. 1994. 18 с.

69. Вступна стаття. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1930. Кн. 9. С. 1.

70. Гайдай М. Мелодії блатних пісень. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1926. С. 61–62.

71. Гайдай М. Народні голосіння. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1929. Кн. 7. С. 67–72.

72. Гайдай М. Чехословацько-українські взаємини в сучасній фольклористиці (1918–1960). Київ : Вид-во АН Укр. РСР, 1963. 87 с.

73. Гаївки / зібрав В. Гнатюк; мелодії схопив на фонограф О. Роздольський, списав Філ. Колесса. *Матеріали до української етнології*. Львів: Етнографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка, 1909. Т. XII. 267 с., 100 с. + ноти.

74. Галаган Г. Малорусский вертеп. *Киевская старина*. Харьков, 1882. С. 10.

75. Галицько-руські народні легенди / зібрав В. Гнатюк. Т. 1. *Етнографічний збірник*. Львів: вид. Наук. т-ва імені Шевченка, 1902. Т. XII. 215 с.

76. Галицько-руські народні легенди / зібрав В. Гнатюк. Т. 2. *Етнографічний збірник*. Львів: вид. Наук. т-ва імені Шевченка, 1902. Т. XIII. 287 с.

77. Галицько-руські народні мелодії. Зібрані на фонограф Йосифом Роздольським: списав і зредагував Станіслав Людкевич. Ч. 2. *Етнографічний збірник* / Етнографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 1908. Т. 22. 210 с.

78. Галицько-руські народні пісні з мелодіями. Зібрав у селі Ходовичах Др. Іван Колесса. *Етнографічний збірник*. Львів: вид. Наук. т-ва імені Шевченка, 1902. Т. XI. 303 с.
79. Галюн І. Нові кобзарські пісні. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1929. Кн. 7. С. 54–59.
80. Ганудельова Н. Г. Традиційні пастуші аерофони Закарпаття (Системно-типологічне дослідження): автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.02 / Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2011. 18 с.
81. Гарасим Я. І. Культурно-історична школа в українській фольклористиці / Вступне слово В. Івашків; відп. ред. О. Денисюк; ред. Я. Прихода. Львів: Львівський державний університет ім. Івана Франка, 1999. 144 с.
82. Гарасим Я. І. Нариси до історії української фольклористики: навч. посіб. Київ: Знання, 2009. 301 с.
83. Гарасим Я. І. Національна самобутність естетики українського пісенного фольклору. Львів: НВФ «Українські технології», 2010. 376 с.
84. Герасимова-Персидская Н. А. Музыка. Время. Пространство. Київ: Дух і літера, 2012. 408 с.
85. Герасимова-Персидская Н. А. Русская музыка XVII – встреча двух эпох. Москва: Музыка, 1994. 126 с.
86. Гіппіус В. Коваль Кузьма – Дем'ян у фольклорі. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1929. Кн. 8. С. 3–51.
87. Гісцова Л. О. Перша анкета-програма для історико-етнографічного опису України. *Архіви України*. Київ, 1972. № 2. С. 63–71.
88. Глушко М. Опрацювання та оформлення польових етнографічних матеріалів для здачі в архів на зберігання: метод. реком. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 20 с.
89. Гнатюк В. Гуцульщина / рец. проф. В. Шухевич. *Київская Старина*. Київ, 1905. Т. LXXXVIII, фебраль. С. 73–122.

90. Гнатюк В. Українська народна словесність (В справі записів українського етнографічного матеріалу). Відень: Союз визволення України, 1916. 48 с.
91. Гнатюк В. Український фольклор у польських переробках (Олександр Гроза). *Етнографічний Вісник*. Київ, 1929. Кн. 7. С. 146–147.
92. Гнедич П. Материалы по народной словесности Полтавской губернии. Роменский уезд. Полтава, 1915. Вып. 1: Песни обрядовые. 151 с. + Карта + 13 табл.
93. Гоголь Н. Собрание сочинений: в 6 т. Москва, 1953. С. 67–74.
94. Голоса украинских песен, изданные Михаилом Максимовичем / аранжировка для голоса в сопровождении фортепиано А. Алябьева, предисл. М. Максимовича. Москва: В университетской типографии, 1834. 67 с.
95. Гордійчук М. Як записувати народну музику (порадник для збирачів музичного фольклору). Київ: Держ. вид-во образотв. мистец. і муз. л-ри УРСР, 1960. 35 с.
96. Горинь В. На сторожі «Огню в світогляді українського народу». *Народознавчі зошити*. Львів, 1999. № 2. С. 142.
97. Горинь Г. Народознавча діяльність Катерини Грушевської. *Народознавчі зошити*. Львів, 2002. № 2. С. 156.
98. Горленко В. Ф. З історії українських етнографічних та російсько-українських етнографічних зв'язків. Київ: Наук. думка, 1964. 248 с.
99. Горленко В. Ф. З історії формування наукової методики народознавства (анкета Ф. О. Туманського). *Народна творчість та етнографія*. 1980. № 4. С. 76–83.
100. Горленко В. Ф. Нариси історії української етнографії. Київ: Наукова думка, 1964. 248 с.
101. Горленко В. Ф. Перша етнографічна програма на Україні. *Народна творчість та етнографія*. 1957. № 4. С. 98–108.
102. Горленко В. Ф. Становление украинской этнографии конца XVIII – первой половины XIX ст. Киев: Наук. думка, 1988. 214 с.

103. Горленко В. Ф., Кирчів Р. Ф. Історія української етнографії (XII – середина XIX ст.). Київ: Наукова думка, 1996. 398 с.
104. Гошовский В. Академик Филарет Колесса. *Советская музыка*. 1971. № 9. С. 106–111.
105. Гошовский В. Горани: к типологии армянской песни: опыт исследования с помощью ЭВМ. Ереван: АН Арм. ССР, 1983. 71 с.
106. Гошовский В. Основные принципы каталогизации произведений фольклора. *Информписьмо СК СССР*. Москва: СК СССР, 1974. № 7–8. С. 32–47.
107. Гошовский В. Принципы и методы систематизации и каталогизации народных песен в странах Европы: исторический критический очерк. Москва: Музфонд СССР, 1966. 74 с.
108. Гошовский В. Страницы истории музыкальной культуры Закарпатья XIX – первой половины XX века. *Украинское музыковедение*. Киев: Музычна Україна, 1965. Вып. 1. С. 203–215.
109. Гошовский В. У истоков народной музыки славян. Очерки по музыкальному славяноведению. Москва: Советский Композитор, 1971. 304 с.
110. Гошовский В. Украинские песни Закарпатья. Москва: Советский композитор, 1968. 478 с.
111. Грановський Б. В., Соломонова Т. Р. В'ячеслав Арсенович Камінський на Поділлі. *Вінничина: минуле та сьогодення: краєзн. дослідж.: матеріали XX Вінниц. наук. іст.-краєзн. конф.* (Вінниця, 27–28 жовт. 2005 р.). Вінниця, 2005. С. 166–171.
112. Григорьева Л. И. История изучения этнических культур и развитие музейной этнографии Крыма (40-е годы XIX ст. – нач. XXI ст.): автореф. дис. ... канд. ист. наук: 17.00.01 / Киевский нац. ун-т культуры и искусств, Институт истории Украины НАН Украины. Киев, 2006. 20 с.
113. Гринченко Б. Литература украинского фольклора. 1777–1900. Опыт библиографического указателя. Чернигов, 1901. 320 с.
114. Грица С. Проблеми репрезентації фольклору на святі народної

творчості. *Трансмісія фольклорної традиції: Етномузикологічні розвідки*. Київ; Тернопіль: Астон, 2002. С. 205–217.

115. Грица С. Й. Ендогенна природа фольклору. *Трансмісія фольклорної традиції: Етномузикологічні розвідки*. Київ; Тернопіль: Астон, 2002. 236 с.

116. Грица С. Й. З історії нотації української думової епіки. *Народна творчість та етнографія*. Київ, 1971. № 4. С. 46–58.

117. Грица С. Й. Категорія парадигми у вивченні варіаційної специфіки фольклору. *Трансмісія фольклорної традиції: Етномузикологічні розвідки*. Київ; Тернопіль: Астон, 2002. 236 с.

118. Грица С. Й. Мелос української народної епіки: моногр. / відп. ред. І. Березовський, А. Муха. Київ: Наукова думка, 1979. 248 с.

119. Грица С. Й. Принципи класифікації і наукового видання української словесно-музичної народної творчості на сучасному етапі: доповіді радянської делегації на VI Міжнародному з'їзді славістів (Прага, серпень 1968 р.). Київ: Наукова думка, 1968. 37 с.

120. Грица С. Й. Семантика народного мелосу і конкретне середовище його побутування. *Трансмісія фольклорної традиції: Етномузикологічні розвідки*. Київ; Тернопіль: Астон, 2002. 236 с.

121. Грица С. Й. Українська фольклористика XIX – початку XX століття і музичний фольклор: нарис. Київ; Тернопіль: Астон, 2007. 152 с.

122. Грица С. Й. Філарет Михайлович Колесса. Київ: Держ. вид-во образотв. мистец. і муз. л-ри УРСР, 1962. 111 с.

123. Грица С. Й. Фольклор у просторі та часі: вибрані статті / ред. О. С. Смоляк. Тернопіль: Астон, 2000. 228 с.

124. Грица С. Й. Функціональний багаторівневий аналіз народної творчості. *Трансмісія фольклорної традиції: етномузикознавчі розвідки*. Київ; Тернопіль: Астон, 2002. 236 с.

125. Грица С. Й. Час і простір у фольклорі, його стратифікація у зв'язку з етнографічним регіонуванням України. *Фольклор у просторі та*

часі: *вибрані статті*. Тернопіль: Астон, 2000. 228 с.

126. Грицак Я. Наукове товариство ім. Т. Шевченка. Історичні нариси. Львів, 1996. С. 249–254.

127. Грінченко М. Історія української музики. Київ, 1922. С. 177.

128. Громов Г. Г. Методика этнографических экспедиций. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1966. 119 с.

129. Грушевська К. М. Дума про пригоду на морі поповича. Причинок до дослідження звичаїв, зв'язаних з подорожуванням. *Первісне громадянство*. Київ, 1926. Вип. 1/2. С. 1–35.

130. Грушевська К. М. На бічних стежках кобзарського епосу («Дума про чабана» – причиною до питання про пародії на кобзарські думи). *Первісне громадянство*. Київ, 1929. Вип. 2. С. 13.

131. Грушевська К. М. Переднє слово. *Українські народні думи*. Київ, 1927. Т. 1. С. 5.

132. Грушевська К. М. Українські народні думи. Київ, 1927. Т. I; 1931. Т. II.

133. Грушевський М. 50 літ «Исторических песен Малорусскаго народа». *Україна*. Київ, 1924. Кн. 1–2. С. 97–109.

134. Грушевський М. Береження і дослідження побутового і фольклорного матеріалу як відповідальне державне завдання. *Україна*. 1925. Кн. 5. С. 3–13.

135. Грушевський М. Історичні установи ВУАН в 1928–1929 роках. *Україна*. Київ, 1929. № 2. С. 18–31.

136. Грушевський М. «Малороссийские песни» Максимовича і століття української наукової праці. *Україна*. Київ, 1927. Кн. 6. С. 4–5.

137. Грушевський М. Порайонне дослідження України і обслідування Київського вузла. *Київ та його околиця в історії та пам'ятках* / ВУАН. Іст. секція; ред. М. Грушевський. Київ, 1926. С. 3.

138. Гулакь Артемовській О. Народни українські пісні зь голосомь: 50 пісень и 5 додатківъ / зібрани, споряжени и wydани Олексіемь Гулакь

Артемовскимъ – Въ Київі: Въ книгопечатні Е. Федорова, 1868. 72 с.

139. Гуменюк Т. І. Гуманітарні науки в УРСР (західні області). 1944–1991 роки. Сучасна українська історіографія: моногр. Львів, 2015. 572 с.

140. Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера Земли. Москва: Айрис-Пресс, 2016. 399 с.

141. Гуревич П. С. Культурология. Москва: Знание, 1999. 288 с.

142. Гуревич П. С. Философия культуры. Москва, 1994. 315 с.

143. Гуржій О., Парахіна М. Етнографічні осередки України в 20-х – на початку 30-х років ХХ ст.: нарис діяльності. Київ: Інститут історії України НАН України, 2004. 248 с.

144. Гуслистий К. Г. Стан і завдання розвитку етнографічної науки в Українській РСР. *Народна творчість та етнографія*. 1958. № 4. С. 9–15.

145. Гуслистий К. Г. Українська радянська етнографія (підсумки і перспективи розвитку). *Народна творчість та етнографія*. 1967. № 1. С. 7–19.

146. Данилевский Н. Я. Россия и Европа. Москва: Книга, 1991. 576 с.

147. Данилов В. Песни села Андреевка Нежинского уезда. Киев, 1904. С. 1–2.

148. Данилюк Ю. З. Дві батьківщини Євгена Рихліка. *Репресоване краєзнавство*. Київ: Рідний край, 1991. С. 284–287.

149. Данилюк Ю. З. Український комітет краєзнавства та його діяльність. *IV Республіканська наукова конференція*. Київ, 2000. С. 35.

150. Данківська Р. С. Академік М. Сумцов як діяч Музею Слобідської України. *Науковий збірник науково-дослідної кафедри історії української культури*. Харків, 1924. Вип. I. С. 37–42.

151. Данківська Р. С. Історія Етнографічного відділу ім. О. Потебні та книгозбірні Музею Слобідської України. *Бюлетень Музею Слобідської України*. Харків, 1925. № 1. С. 16–18.

152. Дашкевич В. Програми для етнографічного та краєзнавчого дослідження України. *Наук. зб. Харків. наук.-досл. Катедри історії*

- української культури ім. акад. Багалія. Харків, 1927. Т. 7. Вип. 1. С. 149–165.
153. Двісті українських пісень. Співи і слова зібрав Марко Вовчок. У ноти завів Едуард Мертке. Лейпціг і Вінтертур: власність і видання Рітер-Бідермана, 1866. 57 с.
154. Де-Воллан Г. А. Угро-русскія народныя пьсни. Санкт-Петербург: Типографія Міністерства внутрєнних дьл, 1885. 269 с.
155. Дей О. І. Сторінки з історії української фольклористики. Київ: Наукова думка, 1975. 271 с.
156. Демуцький П. Д. Ліра і її мотиви. Київ, 1903. 68 с.
157. Демченко І. Українське весілля: з голосами: конволют. Одеса: Типографія Е. И. Фесенко, 1905. 124 с.
158. Денисюк І. Національна специфіка українського фольклору. *Слово і час*. 2003. № 10. С. 41–50.
159. Денисюк І. О. Літературознавчі та фольклористичні праці. Львів: Львівський нац. ун-т імені Івана Франка, 2005. Т. 3: Фольклористичні дослідження. 404 с.
160. Дешка А. Народные песни, пословицы и поговорки Угорской Руси. Санкт-Петербург, 1867. Т. 1.
161. Дзбановський Є. Хв. К. Вовк. *Побут*. Київ, 1928. № 1. С. 3.
162. Дзира Я. І. Доленга – Ходаковський Зоріан. *Енциклопедія історії України: у 10 т.* / редкол.: В. А. Смолій та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2004. Т. 2: Г–Д. С. 438.
163. Дитячі гри, пісні й казки. З Ковельщини, Лущини та Звягельщини на Волині / збрала Л. Косач; голос записав К. Квітка. Київ, 1903.
164. Дмитренко М. К. Монографічне дослідження О. О. Потебні про народні пісні. *Народна творчість та етнографія*. 1983. № 6. С. 69–75.
165. Дмитренко М. К. Олександр Потебня як фольклорист: моногр. Київ: Сталь, 2012. 536 с.
166. Дмитренко М. К. Українська фольклористика другої половини ХІХ століття: школи, постаті, проблеми. Київ: Сталь, 2004. 384 с.

167. Дмитренко М. К. Українська фольклористика: проблеми методології. Київ: Паливода А. В., 2014. 364 с.
168. Дмитренко Н. К. А. А. Потебня – собиратель и исследователь фольклора. К 150-летию со дня рождения. Київ: Об-во «Знання», 1985. 48 с.
169. Дмитрук Н. Голод на Україні р. 1921. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1927. Кн. 4. С. 79–87.
170. Дмитрук Н. З нового побуту. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1926. Кн. 2. С. 31–37.
171. Дмитрук Н. Про чудеса на Україні року 1923-го. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1925. Кн. 1. С. 50–65.
172. Добрянська Л. О. Історія формування Музично-етнографічного архіву Проблемної науково-дослідної лабораторії музичної етнології. *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна / упорядник Андрій Вовчак, Ірина Довгалюк. Львів, 2017. Вип. 66. С. 47–105.
173. Добрянська Л. О. Наукова діяльність Володимира Гошовського у Львівській консерваторії. *Володимир Гошовський і Закарпаття: збірник статей і матеріалів / упорядник В. Мадяр-Новак*. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2017. Вип. 1. С. 37–42.
174. Довгалюк І. Перша публікація народних мелодій у Галичині. *Етномузика: збірка статей та матеріалів / упоряд. І. Довгалюк*. Львів, 2013. Ч. 9. С. 93–101.
175. Довгалюк І. Фоноархів Кабінету музичної етнографії Всеукраїнської Академії Наук. *Вісник Львівського університету*. Сер.: Мистецтвознавство. Львів, 2012. Вип. 12. С. 114–130.
176. Довгалюк І. Фонографічні валики в архіві Філарета Колесси. *Етномузика: збірка статей та матеріалів / упоряд. Б. Луканюк*. Львів, 2011. Ч. 7. С. 101–115.
177. Довгалюк І. Фонографування народної музики в Україні: історія, методологія, тенденції = Phonographing Folk Music in Ukraine: History, Methodology and Tendencies: моногр. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016.

650 с.

178. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Київ: Українознавство, 1996. 256 с.

179. Дорошенко Д. Розвиток науки українознавства у ХІХ – на початку ХХ століття та її досягнення. *Українська культура: лекції / за ред. Д. Антоновича*. Київ, 1993. С. 26.

180. Драгоманов М. П. Вибране / упоряд. та авт. іст.-біогр. нарису Р. С. Міщук; приміт. Р. С. Міщука, В. С. Шандри. Київ: Либідь, 1991. 688 с.

181. Другий десяток народніх українських пісень з репертуара Охматівського хора. Ноти: Хори та ансамблі без супр. / оброб. П. Демущького. Київ: Книгарня видавництва «Час», 1917–1918. 7 с.

182. Дудик Р. Хорова культура Прикарпаття кінця ХІХ – першої третини ХХ століття: автореф. ... дис.. канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Національна музична академія ім. П. І. Чайковського. Київ, 2000. 18 с.

183. Дудко В. Проспект невиданого четвертого збірника Ленінградського товариства. *Київська старовина*. Київ, 1997. № 1–2. С. 50.

184. Едличка А. Собрание малороссийскихъ народныхъ песенъ: Для одного голоса с аккомпанементомъ фортепіано / Алоизъ Едличка, аранжир. Москва: Изданіе Юргенсона; Паровая скоропечатня нотъ П. Юргенсона въ Москве, 1861. 83 с.

185. Едличка А. О. Собрание малороссийскихъ народныхъ песен для одного голоса с акомпанементомъ фортепіано в 2-х ч. Санкт-Петербург: типография Ю. Штауфа, 1872. 81 с.

186. Етнографічний Вісник. Київ, 1925. Кн. 1. С. 72–76.

187. Етнографічний Вісник. Київ, 1932. Кн. 10. С. 1–18.

188. Етнографічний вісник: друк. орган Етнографічної комісії ВУАН. Київ, 1925–1932. № 1–10.

189. Етнографічні матеріали з Угорської Русі / зібрав В. Гнатюк. Т. 1: Легенди і новели. *Етнографічний збірник*. Львів: вид. Наук. т-ва імені Шевченка, 1897. Т. III. 236 с.

190. Етнографічні матеріали з Угорської Русі / зібрав В. Гнатюк. Т. 2: Казки, байки, оповідання про історичні особи, анекдоти. *Етнографічний збірник*. Львів: вид. Наук. т-ва імені Шевченка, 1898. Т. IV. 256 с.
191. Етнографічні матеріали з Угорської Русі / зібрав В. Гнатюк. Т. 3: 1. Західні угорсько-руські комітати. 2. Бач-Бодрогський комітат. *Етнографічний збірник*. Львів: вид. Наук. т-ва імені Шевченка, 1900. Т. IX. 284 с.
192. Етнографічні матеріали з Угорської Русі / зібрав В. Гнатюк. Т. 4: Казки, легенди, новели, історичні спомини з Банату. *Етнографічний збірник*. Львів: вид. Наук. т-ва імені Шевченка, 1909. Т. XXV. 248 с.
193. Етнографічні матеріали з Угорської Русі / зібрав В. Гнатюк. Т. 5: Казки з Бачки. *Етнографічний збірник*. Львів: вид. Наук. т-ва імені Шевченка, 1910. Т. XXIX. 318 с.
194. Етнографічні матеріали з Угорської Русі / зібрав В. Гнатюк. Т. 6: Байки, легенди, історичні перекази, новели, анекдоти – з Бачки. *Етнографічний збірник*. Львів: вид. Наук. т-ва імені Шевченка, 1911. Т. XXX. 355 с.
195. Єрофеев І. Нова колекція писанок в Музеї Слобідської України. *Червоний шлях*. 1926. № 1. С. 260–262.
196. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ–Ляйпціг, 1924. Т. 1. С. 10.
197. З праць відділу Кабінету антропології і етнології ім. Ф. Вовка. *Бюлетень Кабінету антропології і етнології ім. Ф. Вовка*. Київ, 1925. Ч. I. С. 12–13.
198. Загайкевич М. Музичне життя Західної України другої половини XIX століття. Київ: Музична Україна, 1960. 190 с.
199. Загайкевич М. Українсько-чеські музичні зв'язки в контексті національно-культурного відродження. *V міжнародний конгрес україністів: Мистецтвознавство. Культурологія*. (Чернівці, 2002 р.). Чернівці–Київ, 2005. Кн. 2: Доповіді та повідомлення. С. 3–12.

200. Заглада Н. Побут селянської дитини. *Матеріали до етнології*. Київ, 1929. Ч. 1. 260 с.
201. Заглада Н. Систематичні дослідження над процесом змін в народному побуті. *Побут*. 1928. № 1. С. 6–7.
202. Зайцев Д. Методика краєзнавчої роботи. *Краєзнавство*. Київ, 1928. № 5. С. 2–4.
203. Закович М. М. Культурологія. Українська та зарубіжна культура. Київ: Знання, 2007. 567 с.
204. Закревский Н. Старосветский бандуриста: в 3 т. Москва: в Университетской тип., 1860–1861. Т. 1: Избранные малороссийские и галицкие песни и думы. VI, VIII, 11–136 с.
205. Записки історично-філологічного відділу. Кн. V: 1924–1925 / за ред. А. Кримського; Українська академія наук. Київ, 1925. 353 с.
206. Записки історично-філологічного відділу. Кн. VII–VIII: 1926 р. / голов. ред. А. Кримський. Українська академія наук. Київ: УАН, 1926. 634 с.
207. Записки Юго-Западного Отделения Императорского Географического Общества. Киев, 1874. Т. 1: (за 1873 г.). С. 339–367 + 28 с. нотного додатку.
208. Запорожская старина / изд. И. И. Срезневский. Харьков: В Унив. Тип., 1833. Ч. 1. Кн. 1: Песни и думы о лицах и событиях до Богдана Хмельницкого. 132 с.
209. Заремба С. З. Історико-краєзнавча діяльність Етнографічної комісії ВУАН. *Народна творчість та етнографія*. Київ, 1985. № 1. С. 45–50.
210. Заремба С. З. Українське пам'яткознавство. Історія, теорія, сучасність / НАН України, Центр пам'яткознавства. Київ, 1995. С. 195–447.
211. Збир І. Український фольклор у розвідках польських дослідників (на матеріалі «Покуття» Оскара Кольберга). *Проблеми слов'янознавства*. 2005. Вип. 55. С. 254–262.
212. Звідомлення про діяльність Етнографічної Комісії Української Академії Наук за другу половину року 1925. *Етнографічний вісник*. 1926.

Кн. 2. С. 159.

213. Звідомлення про діяльність Етнографічної Комісії Української Академії Наук за другу половину року 1925. *Етнографічний Вісник*. 1926. Кн. 3. С. 156.

214. Зеленін Д. Східнослов'янські хліборобські обряди качання й перекидання по землі. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1927. Кн. 5. С. 1–10.

215. Земцовский И. И. Мелодика календарных песен. Ленинград: Музыка, 1975. 224 с.

216. Земцовский И. И. Русская протяжная песня. Опыт исследования. Ленинград: Музыка, 1967. 196 с.

217. Ионин Л. Г. Социология культуры: путь в новое тысячелетие. Москва: Логос, 2000. 443 с.

218. Исторические песни малорусского народа с объяснениями Вл. Антоновича и М. Драгоманова: в 2 т. Киев: тип. М. П. Фрица, 1874–1875. 253 с.

219. Іваницький А. І. Історичний синтаксис фольклору. Проблеми походження, хронологізації та декодування народної музики. Вінниця: Нова книга, 2009. 404 с.

220. Іваницький А. І. Історична Хотинщина. Науково-етнографічне дослідження: зб. фольклору. Київ: Нова книга, 2007. 576 с.

221. Іваницький А. І. Основи логіки музичної форми (проблеми походження музики): навч. посібник / НАН України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ: Альтерпрес, 2003. 180 с.

222. Іваницький А. І. Українська музична фольклористика (методологія і методика). Київ: Музична Україна, 1997. 392 с.

223. Іваницький А. І. Українська народна музична творчість: навч. посіб. Київ: Музична Україна, 1999. 216 с.

224. Іваницький А. І. Український обрядовий фольклор західних земель: Музична антологія (Бесарабія. Бойківщина. Буковина. Волинь.

Галичина. Гуцульщина. Закарпаття. Лемківщина. Підляшшя. Поділля. Полісся. Покуття. Холмщина) / відп. ред. Г. А. Скрипник; упоряд. та вступ. стаття А. І. Іваницького. Вінниця: Нова книга, 2012. 634 с.

225. Іванова О. В. Фольклористичні праці М. Ф. Сумцова в контексті української фольклористики другої половини ХІХ – початку ХХІ ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.07 / Київський національний університет імені Т. Шевченка. Київ, 2002. 19 с.

226. Івановська О. П. Український фольклор як функціонально-образна система суб'єктивності: моногр. Київ: ЕксОб, 2005. 228 с.

227. Ігнатова Л. П. Тенденції розвитку музичної культури Волині наприкінці ХХ – початку ХХІ століття: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.01 / Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2006. 18 с.

228. Історико-культурна спадщина України: проблема дослідження і збереження / упоряд. та наук. ред С. І. Кот; В. О. Горбик та ін. (відп. ред.); НАН України, Інститут історії України. Київ, 1998. С. 16–21, 32–45, 112–174, 344–361.

229. Історична секція ВУАН за 1927 р. *Україна*. Київ, 1928. Кн. 2. С. 164–169.

230. Історія Академії наук України. 1918–1923. Документи і матеріали / АН України, Інститут української археографії та ін. Київ, 1993. 569 с.

231. Історія Національної Академії наук України. 1929–1933. Документи і матеріали / НАН України, Інститут української археографії та ін. Київ: НБУВ, 1998. 542 с.

232. Історія України в особах: ХІХ–ХХ ст. / І. Войцеховська, В. Абліцов, О. Божко та ін. Київ: Україна, 1995. С. 91–95.

233. Кабінет антропології та етнології ім. Хведора Вовка (Завдання, історія і потреби). *Бюлетень Кабінету антропології і етнології ім. Ф. Вовка*. Ч. 1. Київ, 1925. С. 2–19.

234. Каган М. С. Философия культуры. Санкт-Петербург, 1996. 415 с.

235. Кагаров Є. Завдання та методи етнографії. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1929. Кн. 7. С. 3–44.
236. Кагаров Є. Нарис історії етнографії. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1926. Кн. 3. С. 6–46.
237. Кагаров Є. Нові праці з теорії та методології етнографії на Заході. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1930. Кн. 9. С. 251–261.
238. Кагаров Є. Російська і українська етнографія 1918–1928 рр. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1929. Кн. 8. С. 216–228.
239. Кагаров Є. Російський весільний звичай, що зветься «Телеграфом» або «Телефоном». *Етнографічний Вісник*. Київ, 1929. Кн. 8. С. 97.
240. Кагаров Є. Що визначають деякі українські весільні обряди. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1926. С. 27–29.
241. Калакура Я. С. Українська історіографія: Курс лекцій. Київ: Генеза, 2004. 496с.
242. Калиновський Г. Опис весільних протонародних обрядів / упорядк. текстів, примітки М. М. Шубравської; нот. матеріал упорядк. О. А. Правдюк. Київ: Наукова думка, 1970. Кн. 1. С. 68–74.
243. Камінський В. Етнографія в науковій діяльності Данила Михайловича Щербаківського. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1928. Кн. 6. С. XX–XXVI.
244. Камінський В. Свято Купала на Волинському Поліссі. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1927. Кн. 5. С. 11–23.
245. Капелюшний В. П., Казакевич Г. М., Чернищук Н. В. Українська етнологія у європейському контексті (друга половина XIX ст. – 20-ті роки XX ст.). Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2013. 208 с.
246. Кармин А. С. Культурология. Санкт-Петербург: Лань, 2003. 928 с.
247. Кармин А. С. Основы культурологии: Морфология культуры. Санкт-Петербург: Лань, 1997. 512 с.

248. Кароєва Л. Р. Етнографи Поділля. *Етнографія Поділля*: тези наук. конф. / редкол.: Д. М. Загнітко, Л. Р. Кароєва, В. А. Косаківський. Вінниця, 1992. Ч. I. С. 3–13.
249. Карпенко С. Д. Васильковский соловей Киевской Украйны: Славянорусский альбом для одного голоса с аккомпанементом фортепиано. Альбом малороссийских народных песен составленный из 115 малороссийских и некоторых русских, польских, червонорусских, болгарских и молдованских песен, дум и романсов с присовокуплением малороссийских и еврейских танцев Степаном Карпенко, малороссийским певцом и актером. Санкт-Петербург: у М. Бернарда, 1864. 169 с.
250. Квитка К. В. Избранные труды: в 2 т. Москва: Советский композитор, 1973. 424 с.
251. Квитка К. В. К изучению украинской народной инструментальной музыки. *Избранные труды в 2-х т.* Москва: Советский композитор, 1973. Т. 2. С. 251–273.
252. Квитка К. В. Музыкальная Этнография на Украине в послереволюционные годы. *Этнография*. 1926. № 1–2. С. 211–221.
253. Квітка К. В. Ангемітонічні примітиви і теорія Сокальського. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1928. Кн. 6. С. 67–84.
254. Квітка К. В. Вибрані статті. Київ: Музична Україна, 1985. 151 с.
255. Квітка К. В. В справі досліду народної музики неукраїнських елементів людності УРСР. *Бюлетень Етнографічної Комісії*. Київ, 1929. № 11. С. 1–5.
256. Квітка К. В. Вступні уваги до музично-етнографічних студій. *Записки Етнографічного Товариства*. 1925. Кн. 1. С. 8–27.
257. Квітка К. В. Григорій Ходоровський. *Записки Історично-філологічного відділу УАН*. 1928 (1929). Кн. 21–22. С. 355–359.
258. Квітка К. В. До питання про тюркський вплив на українську народну мелодику. *Ювілейний збірник на пошану академіка М. С. Грушевського*. Київ, 1928. Кн. 2. С. 376–384.

259. Квітка К. В. Кабінет Музичної Етнографії Всеукраїнської Академії наук. Його здобутки і завдання. *Побут*. Київ, 1930. Ч. 6–7. С. 7.
260. Квітка К. В. Композитор Шарль Лефлер і Україна. *Україна*. 1925. Кн. 5. С. 186–187.
261. Квітка К. В. Максимович і Аляб'єв в історії збирання українських мелодій. *Первісне громадянство і його пережитки на Україні*. 1928. Вип. 1. С. 119–144.
262. Квітка К. В. *Музика*. Київ, 1923. № 8/9. С. 34.
263. Квітка К. В. *Музика*. Київ, 1925. Ч. 1. С. 38–42.
264. Квітка К. В. Музична етнографія на Заході. *Етнографічний Вісник*. 1925. Кн. 1. С. 72–76.
265. Квітка К. В. Первісні тоноряди. *Первісне громадянство і його пережитки на Україні*. 1926. Вип. 3. С. 29–84.
266. Квітка К. В. Побаження на майбутнє. *Музика*. 1925. № 1. С. 42.
267. Квітка К. В. Порфирій Демущкий. *Етнографічний Вісник*, 1928. Кн. 6. С. 35–68.
268. Квітка К. В. Потреби в справі дослідження народної музики на Україні. *Музика*. Київ, 1925. Ч. 2. С. 67–73; Ч. 3. С. 115–120.
269. Квітка К. В. Професіональні народні співці й музиканти на Україні. Київ, 1924. С. 12–15.
270. Квітка К. В. Ритмічні паралелі в піснях слов'янських народів. *Музика*. 1923. № 1. С. 19–23.
271. Квітка К. В. Сім років музичної етнографії. *Музика*. 1925. № 1. С. 38–42.
272. Квітка К. В. Українські народні мелодії. Київ, 1922. XII. 236 с.
273. Квітка К. В. Українські пісні про дівчину, що помандрувала з водителем. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1926. Кн. 2. С. 78–107.
274. Квітка К. В. Українські пісні про дітозгубницю. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1926. Кн. 3. С. 117–137.
275. Квітка К. В. Українські пісні про дітозгубницю. *Етнографічний*

Вісник. Київ, 1927. Кн. 4. С. 31–70.

276. Квітка К. В. Філарет Колесса. *Музика*. 1925. № 11–12. С. 408–420.

277. Кириєнко С. І. Музично-етнографічні записи та наукові дослідження фольклору Північного Причорномор'я (кінець XIX–XX століття): автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.01 / Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2003. 17 с.

278. Кирчів Р. Ф. Двадцяте століття в українському фольклорі. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2010. 536 с.

279. Кирчів Р. Ф. Донаукові зацікавлення українським фольклором та етнографією. *Народна творчість та етнографія*. 2005. № 1. С. 50–59.

280. Кирчів Р. Ф. Донаукові зацікавлення українським фольклором та етнографією. *Народна творчість та етнографія*. 2005. № 2. С. 40–47.

281. Кирчів Р. Ф. Етнографічне дослідження Бойківщини. Київ: Наукова думка, 1983. 174 с.

282. Кирчів Р. Ф. Етнографічно-фольклористична діяльність «Руської трійці». Київ: Наукова думка, 1990. 340 с.

283. Кирчів Р. Ф. Із фольклорних регіонів України: нариси й статті. Львів: НАН України, Інститут народознавства НАН України, 2002. 349 с.

284. Кирчів Р. Ф. Катерина Грушевська – дослідниця й редактор українських народних дум. *Народознавчі зошити*. Львів, 1999. № 2. С. 151.

285. Кирчів Р. Ф. Початки наукового зацікавлення українським фольклором (збирання і вивчення). *Народна творчість та етнографія*. 2006. № 1. С. 58–64.

286. Кирчів Р. Ф. Український фольклор у польській літературі. Київ: Наукова думка, 1971. 275 с.

287. Кияновська Л. Сильова еволюція галицької культури XIX – XX ст. Тернопіль, 2000. 340 с.

288. Клименко І. Архів аудіо записів української фольклору в лабораторії музичної етнографії. *Проблеми етномузикології*: зб. наук. пр. Київ, 2004. С. 338–357.

289. Клименко І. Купальсько-петрівські мелотипи Припятського Полісся: матеріали до атласу музичних діалектів. *Проблеми етномузикології*: зб. наук. пр. / упоряд. О. І. Мурзіна. Київ, 1998. С. 107–136.
290. Князєва Т. М. Традиційна культура греків Приазов'я: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.01 / Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2007. 18 с.
291. Коваленко О. Б., Ткаченко В. В. Луговський Борис Львович. *Репресоване краєзнавство*. Київ: Рідний край, 1991. С. 344–349.
292. Ковалівська А. З історії української літературної критики. Харків, 1926. С. 90.
293. Коган Л. Н. Теория культуры: учеб. пособ. Екатеринбург: УрГУ, 1993. 160 с.
294. Козар Л. Фольклористична діяльність Бориса Грінченка. *Народна творчість та етнографія*. 1996. № 2–3. С. 3–10.
295. Козаренко О. В. Життя і творчість М. Лисенка в критичних оцінках і наукових спостереженнях. *Українське музикознавство*. Київ, 1992. Вип. 27. С. 30–42.
296. Козаренко О. В. Феномен української національної музичної мови. Львів: НТШ, 2000. 284 с.
297. Козлов М. В. Етнографічно-фольклористична діяльність Філарета Колесси: історіографія: автореф. дис. ... канд. істор. наук: 07.00.05 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2011. 20 с.
298. Козюра І. В. Розвиток історичного краєзнавства на Полтавщині в 20–30-х рр. ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Харківський державний університет. Харків, 1998. 20 с.
299. Колесса Ф. М. Збірник хорів «Наша дума». Львів, 1902. С. 2.
300. Колесса Ф. М. Історія української етнографії. Київ, 2005. 367 с.
301. Колесса Ф. М. Мелодії українських народних дум / підготувала до друку С. Й. Грица. Київ: Наукова думка, 2004. 598 с.
302. Колесса Ф. М. Мелодії українських народних дум. Львів, 1910.

Сер. I: Матеріали до української етнології ЕК НТШ. Т. XIII; 1913. Сер. II: Матеріали до української етнології ЕК НТШ. Т. XIV / передрук: Київ, 1969. 592 с.

303. Колесса Ф. М. Музикознавчі праці. Київ, 1970. 592 с.

304. Колесса Ф. М. Народні пісні з Галицької Лемківщини: тексти й мелодії. *Етнографічний вісник НТШ*. Львів, 1929. Т. 39–40. 469 с.

305. Колесса Ф. М. Народні пісні з південного Підкарпаття. Ужгород: Вид-во «Просвіта», 1923. С. 3.

306. Колесса Ф. М. Огляд українсько-руської народної поезії. *Родина Колессів у духовному та культурному житті України кінця XIX–XX століття (з нагоди 130 – ліття від дня народження академіка Філарета Колесси та 100 – річчя від дня народження академіка Миколи Колесси)*: зб. наук. пр. та матеріалів / упоряд. А. Вовчак, І. Довгалюк. Львів, 2005. С. 364–374.

307. Колесса Ф. М. Про генезу українських народних дум. Львів, 1921. С. 146.

308. Колесса Ф. М. Ритміка українських народних пісень. *Записки НТШ*. Львів, 1906. Т. LXIX. С. 7–30; Т. LXXI. С. 45–95; Т. LXXII. С. 80–111; Т. LXXIII. С. 65–118; Т. LXXIV. С. 33–68; 1907. Т. LXXVI. С. 64–116.

309. Колесса Ф. М. Спогади про Миколу Лисенка. Львів: Вільна Україна, 1947. С. 13.

310. Колесса Ф. М. Спроба періодизації української народної поезії. *Родина Колессів у духовному та культурному житті України кінця XIX–XX століття (з нагоди 130-ліття від дня народження академіка Філарета Колесси та 100-річчя від дня народження академіка Миколи Колесси)*: зб. наук. пр. та матеріалів / упоряд.: А. Вовчак, І. Довгалюк. Львів, 2005. С. 354–356.

311. Колесса Ф. М. Улюблені українські народні пісні Івана Франка. Львів: Вільна Україна, 1946. С. 9.

312. Коломийки / зібрав В. Гнатюк. Т. 1. *Етнографічний збірник*.

Львів: вид. Наук. т-ва імені Шевченка, 1905. Т. XVII. 259 с.

313. Коломийки / зібрав В. Гнатюк. Т. 2. *Етнографічний збірник*. Львів: вид. Наук. т-ва імені Шевченка, 1906. Т. XVIII. 315 с.

314. Коломыйки и шумки: С нутами 5 арий народных на спів и фортепян / собрал з уст народа Счастный Саламон. Львов: Накладом А. Б. Дідицкого, 1863. VIII. 92 с., 8 с. ноти.

315. Конта Р. Етнологічна діяльність Федора Вовка: радянська історіографія. *Етнічна історія народів Європи*. 2011. № 36. С. 29–35.

316. Копержинський К. Питання про наукову постановку справи вивчення побуту. *Черв. Шлях*. 1925. № 5. С. 103.

317. Копил С. Фольклор Західної України у фондах ІМФЕ ім. М. Рильського. *III конференція дослідників народної музики червоно руських (галицько-володимирських) та суміжних земель*: матеріали / ред.-упоряд. Б. С. Луканюк. Львів, 1992. С. 84–100.

318. Корнилович М. Народній звичай на Холмщині і в Польщі бити хлопців на копцях, міряючи землю. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1928. Кн. 6. С. 16–22.

319. Корній Л. Історія української музики. Київ–Харків–Нью-Йорк, 1998. Ч. II. 387 с.

320. Коротеньке звідомлення про діяльність Етнографічної Комісії при Українській Академії Наук. *Етнографічний вісник*. 1925. № 1. С. 90.

321. Коротеньке звідомлення про діяльність Етнографічної Комісії при Українській Академії Наук. *Етнографічний Вісник*. 1925. Кн. 1. С. 92.

322. Короткий список бібліографічних джерел на допомогу в написанні «Історії міст і сіл УРСР». Київ, 1965. 31 с.

323. Костомаров М. Об историческом значении русской народной поэзии. *Етнографічні писання Костомарова*. Київ: Держ. вид. України, 1930. С. 3–114.

324. Костомаров Н. Историческое значение южнорусского народного песенного творчества. *Собрание сочинений. Исторические монографии и*

исследования. Санкт-Петербург, 1905. Т. XXI. Кн. 8. С. 429–692.

325. Костомаров Н. И. Историческая поэзия и ее новые материалы. *Вестник Европы*. 1874. Т. VI. Кн. 12. С. 573.

326. Костомаров Н. И. История казачества в памятниках южнорусского народного песенного творчества. *Русская мысль*. 1880. № 1. С. 1–39; № 2. С. 1–60; № 5. С. 33–54; № 6. С. 35–71; № 7. С. 37–68; № 8. С. 1–33.

327. Костриця М. Ю., Мокрицький Г. П. Народознавець і ворог народу. *Репресоване краєзнавство*. Київ: Рідний край. 1991. С. 84–93.

328. Костюк Н. Музична культура Західної України 20–30-х роках ХХ століття: ідеї поступу і розвиток національних традицій: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.01 / Київський державний університет культури і мистецтв. Київ, 1998. 28 с.

329. Кот С. Дослідник народної культури Поділля. *НТЕ*. 1993. № 1. С. 48–53.

330. Кот С. Іполит Зборовський – музеєзнавець і дослідник української старовини. *Київська старовина*. 1996. № 6 (314). С. 82–86.

331. Коціпінський А. Г. Пісні, думки і шумки руського народу на Поділлі, Україні і в Малоросії / списані і перекладені під музику А. Коціпінським. Київ: видання кн. і муз. Б. Корейво, 1885. 148 с.

332. Кравченко В. Легенди і перекази Волинського села. *Краєзнавство*. 1929. № 1–2. С. 48–57.

333. Кравченко В. Осапатова долина. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1926. Кн. 2. С. 108–111.

334. Кравченко В. І., Красноносів Ю. М., Панченко П. П., Перепелиця А. І. Україна у 20–30 роки ХХ ст. Мовою документів та очевидців. Донецьк, 2002. 218 с.

335. Крижановський Б. Вивчення народного мистецтва в етнологічних дослідках. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1927. Кн. 5. С. 118–125; Кн. 6. С. 74–84.

336. Крикун Ю. С. Звичаєве право українців у наукових дослідженнях 1920-х – на початку 1930-х років: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.05 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2009. 18 с.
337. Кримський А. Ю. Розвідки, статті та замітки. I-XXVII. Київ: З друк. УАН, 1928. 408 с.
338. Крип'якевич І. П. Історія України / відп. ред. Ф. П. Шевченко, Б. З. Якимович. Львів: Світ, 1990. 519 с.
339. Круль П. Ф. Історичні та етнофольклорні джерела національного стилю української класичної музики. *Карпатський край*. 2012. № 1. С. 138–141.
340. Круль П. Ф. Національне духове інструментальне мистецтво українського народу: Малодосліджені сторінки історії: моногр. Київ: Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського, 2000. 324 с.
341. Крыжановский Б. Подольская экспедиция. *Этнографические экспедиции 1924 и 1925 гг.* Ленинград, 1926. С. 35.
342. Кулинич М. М. Популяризація художніх творів на сторінках часопису «Вістник для русинів Австрійської держави». *Історія журналістики. Наукові записки*. Львів: Віддруковано в НВБД Української академії друкарства, 2011. № 3 (36). С. 137–142.
343. Куліш П. О. Записки о Южной Руси. Санкт-Петербург: типография Александра Якобсона, 1856. 355 с.
344. Кульчицький С. Зміст радянської українізації 20-х років. *Сучасність*. 1998. № 9. С. 52–99.
345. Куницкий А. С. Украинский этнограф Павел Платонович Чубинский (1839–1884). *Советская этнография*. 1956. № 1. С. 77–85.
346. Курас І., Водотика О. Філія ВУАН в Ленінграді. *Київська старовина*. 1996. № 1. С. 25–40.
347. Кушлик Н. І. Музично-просвітницька діяльність о. Порфирія Бажанського в контексті соціокультурної практики греко-католицького духовенства Галичини в ХІХ – початку ХХ століття: автореф. дис. ... канд.

мистецтвознавства: 17.00.01 / Львівська державна музична академія ім. М. В. Лисенка. Львів, 2007. С. 14.

348. Кушніренко І. К., Жилінський В. І. Літописці Гуляйпільського краю: біобібліографічний покажчик / уклад. Г. Нагорна, відп. за вип. І. Степаненко. Запоріжжя: АА Тандем, 2012. 64 с.

349. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість: підруч. 3-тє вид., стер. Київ: Знання – Прес, 2005. 591 с.

350. Легкун О. Г. Розвиток музичної культури Волині кінця ХІХ – першої третини ХХ століття: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 26.00.01 / Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2012. 18 с.

351. Лекції у Музеї Слобідської України. *Бюлетень Музею Слобідської України*. Харків, 1925. № 1. С. 29–35.

352. Лесевич В. Денисівський козак Р. Ф. Чмихало, його казки й приказки. *Етнографічний збірник*. Львів, 1903. Т. ХІV. С. 31.

353. Леся Українка: зб. Львів: Вид-во Львівського державного університету, 1946. С. 55.

354. Ліманська О. В. Календарне свято як складова української обрядової культури (на матеріалі Слобожанщини): автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 26.00.01 / Київ. нац. університет культури і мистецтв. Київ, 2008. 18 с.

355. Линева Е. Э. Опыт записи фонографом украинских народных песен / подгот., вступ. ст., коммент. Е. И. Мурзиной. Киев: Муз. Украина, 1991. 85 с.

356. Лисенко М. В. Збірник українських пісень. Лейпциг–Київ, 1868–1911. Вип. 1–7.

357. Лисенко М. В. Листи. Київ, 1964. С. 227, 275.

358. Лисенко М. В. Народні музичні інструменти. *Зоря*. Львів, 1894. № 1. С. 4–10.

359. Лисенко М. В. Про народну пісню і про народність в музиці.

Київ, 1955. С. 36.

360. Лисенко М. В. Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень, виконуваних кобзарем Вересаєм. Київ: Мистецтво, 1955. 87 с.

361. Лисенко М. В. Характеристика музыкальных особенностей малорусских дум и песен, исполняемых кобзарем Вересаєм. *Записки Юго-Западного Отделения Императорского Географического Общества*. Киев, 1874. Т. 1 (за 1873 г.). С. 339–367 + 28 с. нотного додатку.

362. Лист К. Квітки від 30.07.1922 р. *ЗНТШ*. Львів, 1992. Т. ССХХІІІ. С. 326.

363. Листи артистичні. *Зоря*. 1880. № 25. С. 74.

364. Листування Івана Франка та Михайла Драгоманова. Львів, 2006. 552 с.

365. Лисько З. Сучасні музики Великої України. *Українська музика*. Львів, 1938. Ч. 9–10. С. 156.

366. Литвиненко А. І. Музична культура Полтавщини ХІХ – початку ХХ століття в аспектах регіонального джерелознавства: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.01 / Національна музична академія України ім. П. Чайковського. Київ, 2006. 20 с.

367. Литературное наследство. Песни, собранные писателями (новые материалы из архива В. П. Киреевского) / Академия Наук СССР, институт мировой литературы им. А. М. Горького. Москва: Изд-во «Наука», 1938. Т. 79. 685 с.

368. Лобода А. М. Від частушки до пісні довгої. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1929. Кн. 7. С. 45–53.

369. Лобода А. М. З пісень на Україні про Світову війну 1914–1918 рр. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1927. Кн. 4. С. 3–7.

370. Лобода А. М. Рец. на: «Этнография». № 1–2. Москва–Ленінград, 1926 р. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1927. Кн. 4. С. 174.

371. Лобода А. М. Рец. на: Первісне громадянство та його пережитки

на Україні. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1926. Кн. 3. С. 173.

372. Лобода А. М. Судьбы этнографии на Украине за 1917–925 гг. *Этнография*. Київ, 1925. № 1–2. С. 15–18.

373. Лобода А. М. Сучасний стан і чергові завдання української етнографії. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1925. Кн. 1. С. 1–11.

374. Лозинський Й. Руське весілля. Перемишль: Греко-католицька типографія, 1835. 153 с.

375. Луканюк Б., Добрянська Л. Спроба мелотипології весільних ладканок і пісень Західного Полісся та західної Волині. *Етнокультурна спадщина Полісся* / ред.-упоряд. В. П. Ковальчук. Рівне, 2004. Вип. 5. С. 95–108.

376. Лучкай М. Граматика слов'яно-руська / упоряд., передмова, примітки та словник діалектних слів П. М. Лизанця; пер. з лат. П. М. Лизанця та Ю. М. Сака. Київ: Наук. думка, 1989. С. 19.

377. Людкевич С. Кілька поправок до так званого питання про український пісенний стиль. *Діло*. 1908. Ч. 30, 31.

378. Людкевич С. Огляд нашої музичної публіцистики в Галичині. *Українська музика*. Львів, 1937. Ч. 1. С. 2–3.

379. Львов Н. А. Собрание русских народных песен с их голосами положенных на музыку Иваном Прачем. Вновь изданное с прибавлением к оным второй части: в 2 ч. / музыку гравировал и печатал К. Фролов. Санкт-Петербург: печатано в типографии К. Шнора. 1806. С. 140.

380. Львов Н. А., Прач И. Н. Собрание народных русских песен с их голосами / на музыку положил И. Н. Прач; под ред. и вступ. ст. В. М. Беляева. Москва: Государственное музыкальное издательство, 1955. 350 с.

381. Мазур И. В. Деятельность Кабинета музыкальной этнографии УАН 1920-30-х годов в контексте развития украинской музыкальной фольклористики. *Национальный фольклор и формирование духовно-нравственных ценностей в современном обществе*: Всерос. науч.-практ.

конф. (с международным участием) (Орел, 1-2 апреля 2010 г.) / Орловский государственный институт искусств и культуры. Орел, 2010. С. 51–57.

382. Мазур И. В. Значение программных документов в процессе формирования и становления основных принципов в методологии научно-исследовательской деятельности первой четверти XX столетия. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. Warsaw, 2020. March, Vol. 3 (24). С. 12–18.

383. Мазур И. В. Методологические подходы и принципы исследования украинского народно-песенного наследия конца XIX – начала XX века. *Europäische Fachhochschule European Applied Sciences*, Section 12: Study of art 2017. № 3. С. 83–87.

384. Мазур І. В. Діяльність Етнографічної комісії ВУАН у контексті дослідження народнопісенної спадщини українського народу у 20-х роках ХХ століття. *Наукові записки Тернопільського національного університету ім. В. Гнатюка*. Сер.: Мистецтвознавство. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. № 2. С. 37–44.

385. Мазур І. В. Діяльність М. С. Грушевського у контексті духовного відродження України в 20-х роках ХХ століття. *Актуальні питання мистецької педагогіки*: зб. наук. пр. Хмельницький, 2014. Вип. 3. С. 56–62.

386. Мазур І. В. Дослідження української народнопісенної творчості науковими установами ВУАН у 20-30-х роках ХХ століття. *Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (Вінниця, 15–17 листопада 2011 р.) / Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2011. С. 98–101.

387. Мазур І. В. Залучення українського фольклору до підготовки вчителів музики у контексті досвіду 20-х–30х рр. ХХ ст. *Виховний потенціал українського мистецтва, фольклору, обрядовості та звичаїв у роботі навчально-виховних закладів*: Всеукр. наук.-метод. семінар (Хмельницький, 12 березня 2008 р.). Хмельницький, 2008. С. 184–186.

388. Мазур І. Значення програмних документів в процесі збирацької та науково-дослідницької діяльності в Україні другої половини ХІХ – початку ХХ століття. *Наукові записки Тернопільського національного університету ім. В. Гнатюка*. Сер.: Мистецтвознавство. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. № 2 (39). С. 116–128.

389. Мазур І. Значення програмних документів в процесі розгортання збирацької та науково-дослідницької діяльності на Україні в кінці ХІХ – початку ХХ століття. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія: тези доп. Міжнар. наук. конф. (Львів, 30 листопада 2018 р.)* Львів: Растр-7, 2018. С. 130–133.

390. Мазур І. Музикознавчі студії у контексті соціокультурних процесів Правобережної та Лівобережної України у 20-х – першій половині 30-х років ХХ століття. *Наукові записки Тернопільського національного університету ім. В. Гнатюка*. Сер.: Мистецтвознавство. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. № 1 (33). С. 57–66.

391. Мазур І. Основи наукового підходу до вивчення української народнопісенної творчості у працях дослідників другої половини ХІХ століття. *Вісник Львівського університету*. Сер.: Мистецтвознавство. Львів, 2015. Вип. 16. Ч. 2. С. 73–85.

392. Мазур І. Особливості збирацької діяльності української народнопісенної творчості кінця ХVІІІ – початку ХІХ століття: витоки та становлення дослідницької думки. *Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (Вінниця, 19–21 листопада 2013 р.)* / Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2013. С. 99–102.

393. Мазур І. В. Проблеми збирацької діяльності Музичного товариства ім. Миколи Леонтовича на Поділлі у 20-х роках ХХ ст. та творче використання народнопісенного матеріалу у процесі навчання та виховання молоді (за матеріалами наукових збірників Кам'янець-Подільського

національного університету «Микола Леонтович і сучасна освіта та культура»). *Наукові записки*. Сер.: Історія. Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського, 2008. Вип. XIII. С. 284–288.

394. Мазур І. Специфіка діяльності наукових товариств при ВУАН у процесі збирання, дослідження та збереження музичної народної спадщини у 1920-х роках ХХ століття. *Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (Вінниця, 25–26 листопада 2015 р.)* / Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2015. С. 121–125.

395. Мазур І. Специфіка та методологічні підходи до вивчення української народнопісенної спадщини в кінці ХІХ – початку ХХ століття. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія: тези доп. Міжнар. наук. конф. (Львів, 25 листопада 2016 р.)* Львів: Растр-7, 2016. С. 109–113.

396. Мазур І. Українська музична спадщина 20-х – 30-х років ХХ століття як фактор розвитку культури у контексті процесу інтернаціоналізації. *Культура, мистецтво та освіта в умовах глобалізації: проблеми і перспективи розвитку: Всеукр. наук.-метод. конф. (Вінниця, 29–31 жовтня 2007 р.)* / Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2007. С. 20–23.

397. Макарчук С. А. Етнографія України: навч. посіб. Львів: Світ, 2004. 236 с.

398. Максимович М. А. Малоросійскія песни. Москва: в типографі Августа Семена, при Императорской медико-хирургической академии, 1827. 286 с.

399. Максимович М. А. О малоросійскихъ народныхъ пѣсняхъ. *Собрание сочинений М. А. Максимовича*. Киев, 1877. Т. 2. 524 с.

400. Максимович М. А. Сборникъ украинскихъ пісень. Киев, 1849. 115 с.

401. Максимович М. А. Украинские народне песни, изданные

Михаилом Максимовичем. Ч. 1., кн. 1: Украинские думы; кн. 2: Думы козацкие былевые; кн. 3: Песни козацкие бытовые. Москва: в университетской типографии, 1834. XI, [1], 180 с.

402. Малинка О. Мої спогади про П. Я. Литвинову. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1929. Кн. 7. С. 204–206.

403. Малороссійскія песни собранныя Н. А. Маркевичем. Санкт-Петербург: Изд. В. Бесселя и Ко, 1857. 50 с.

404. Мандебура О. Наукова діяльність М. Сумцова і розвиток української етнографії (до 140-річчя від дня народження). *Вісник Київського університету. Історія*. Київ, 1995. Вип. 33. С. 48–55.

405. Мандебура О. Особистий фонд М. Сумцова як джерело вивчення історії етнологічної науки в Україні в кінці XIX – початку XX ст. *Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи*. Київ, 1997. С. 152–160.

406. Маркевич М. А. Южно-руські пісні: з голосами: для голосу з фп. / зібрав та аранж. М. Маркевич; худ. М. Башилов. Київ: Собственность издателя Г. Галаган, 1857. 97 с.

407. Мартинюк Т. В. Музичний професіоналізм Північного Приазов'я XIX – XX ст. Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні», 2003. 608 с.

408. Матвійчук А. М. Історична еволюція поезики української пісні (кінець XIX – початок XX ст.): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 17.00.01 / Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2006. 18 с.

409. Матеріали до етнології / під ред. Л. Шульгиної. Київ, 1929. Ч. 1. 260 с.

410. Матеріали до етнології / під ред. Л. Шульгиної. Київ, 1929. Ч. 2. 223 с.

411. Матяш І. Б. Архівна наука і освіта в Україні 1920–1930-х років. Київ, 2000. С. 480.

412. Матяш І. Б. Зірка першої величини. Життєпис К. М. Грушевської.

Київ, 2000. 229 с.

413. Матяш І. Б. Катерина Грушевська: життєпис, бібліографія, архіви. Київ, 1997. 224 с.

414. Мацєвський І. В пространстве музыки: в 2 т. Санкт-Петербург: РИИИ, 2011. Т. 1. 203 с.

415. Мацєвський І. Инструментальная музыка и этноисторическая идентификация: самосознание и традиция. *В пространстве музыки*. Санкт-Петербург: РИИИ, 2013. Т. 2. С. 7–21.

416. Мацєвський І. Исследовательские проблемы транскрипции инструментальной народной музыки. *Традиционное и современное народное искусство*. Москва, 1978. Вып. 29. С. 5–50.

417. Мацєвський І. Народная инструментальная музыка как феномен традиционной культуры: монограф. Алматы: Дайк-Пресс, 2007. 520 с.

418. Мацєвський І. Основные проблемы и аспекты изучения народных музыкальных инструментов и инструментальной музыки. *Народные музыкальные инструменты и инструментальная музыка*. Москва: Советский композитор, 1987. Ч. 1. С. 6–38.

419. Мацєвський І. Ігри і співголосся. Контонація: Музикологічні розвідки. Тернопіль: Астон, 2002. 172 с.

420. Мацєвський І. Музичні інструменти гуцулів. Вінниця: Нова книга, 2012. 464 с.

421. Мацєвський І. Питання документації народної інструментальної музики. *Актуальні питання методики фіксації та транскрипції творів народної музики*: зб. наук. пр. Київ, 1989. С. 5–24.

422. Мацєвський І. Про дводільний принцип композиції в гуцульській народноінструментальній музиці. *Українське музикознавство*. Київ: Музична Україна, 1969. Вип. 5. С. 117–133.

423. Мацєвський І. Проблеми маргінальних українських етнокультурних масивів сучасного зарубіжжя. *Нове життя старих традицій: Традиційна українська культура в сучасному мистецтва та*

побути. Луцьк, 2007. С. 26–36.

424. Мельничук Л. Діяльність установ Української Академії наук по вивченні гончарних промислів Поділля (20-і рр. ХХ ст.). *Історія України. Маловідомі імена, події, факти*: зб. ст. Київ; Донецьк, 2001. Вип. 16. С. 283–289.

425. Мельничук Л. Народні промисли Поділля в дослідженнях наукових осередків краю 20-х років ХХ ст. *Етнічна історія народів Європи*. 2003. Вип. 14. С. 72–76.

426. Метлинский А. Народные южнорусские песни. Киев: издание Амвросия Метлинского, в Университетской тип., 1854. 472 с.

427. Милорадович В. П. Народные обряды и песни Лубенского уезда Полтавской губернии, записанные в 1888–1895 годах. Харьков: Типография Губернского Правления, 1897. 224 с.

428. Миртов А. Словник донецького гірника. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1932. Кн. 10. С. 1–21.

429. Михайло Драгоманов у контексті європейського просвітницького руху: навч.-метод. посіб. / кол. авт. під кер. проф. Потильчака О. В. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. 142 с.

430. Мишанич М., Мишанич С. Міф, міфологія, міфологізм, міфокритика, міфопоетика: Історія інтерпретації і розмежування понять. *Доповіді на V Міжнародному конгресі україністів* (Чернівці, 26–29 серп. 2002 р.). Донецьк: Норд – прес, 2002. С. 36.

431. Музиченко С. Андрій Лобода (до 100-річчя з дня народження). *Народна творчість та етнографія*. Київ, 1971. № 3. С. 74–78.

432. Музиченко С. Біля витоків української радянської етнографії (діяльність Етнографічної Комісії ВУАН). *Народна творчість та етнографія*. Київ, 1986. № 4. С. 21–28.

433. Музиченко С. До 45-річчя «Етнографічного Вісника». *Народна творчість та етнографія*. Київ, 1970. № 6. С. 84–88.

434. Музиченко С. До 50-річчя заснування Етнографічної комісії

Всеукраїнської Академії наук. *Український історичний журнал*. Київ, 1971. № 6. С. 128–130.

435. Музиченко С. Етнографічна Комісія ВУАН (1921–1933). *Нариси з історії української етнології 1920 – 1930-х років*. Київ, 2002. С. 73–80.

436. Музиченко С. Новим життям народжений (Про Бюлетень Етнографічної Комісії ВУАН). *Народна творчість та етнографія*. Київ, 1971. № 5. С. 38–41.

437. Мурзіна О. І. Соціально-психологічні аспекти дослідження фольклору. *Питання методології радянського теоретичного музикознавства*: зб. ст. / упор. Н. Горюхіна. Київ, 1982. С. 60.

438. Мурзіна О. І. Сучасна українська етномузикологія в міжнародній презентації (за матеріалами 39-ї конференції Всесвітньої організації етномузикологів (ICTM), Відень, 2007 р.). *Народна творчість та етнографія*. 2009. № 2. С. 111–117.

439. Мушинка М. Академік Володимир Гнатюк як дослідник фольклорних скарбів Закарпатської України. *Народна творчість та етнографія*. 2002. № 5–6. С. 3–14.

440. Мушинка М. «Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш» (Нове про історію дослідження і місце найдавнішого запису української народної пісні). *Народна творчість та етнографія*. 2000. № 2–3. С. 3–15.

441. Мушкетик Л. Г. Фольклор українсько-угорського порубіжжя. Київ: Укр. письменник, 2013. 496 с.

442. Нагірняк О. Р. Нариси з історії українознавства у Наддніпрянській Україні (остання чверть XIX – 1917 р.). Київ: Сергійчук М. І., 2007. 652 с.

443. Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Прага, 1942. Ч. 1. 372 с.

444. Народные пьсни Галицкой и Угорской Руси, собранные Я. Головацкимъ. Москва, 1878. Ч. I. С. 85–86.

445. Народні мелодії. З голосу Лесі Українки / записав і упоряд.

К. Квітка. Київ, 1917. Ч. I. 229 с.

446. Науковий збірник Харківської науково-дослідної кафедри історії України. Харків, 1924. Т. 1. С. 8.

447. Немкович О. Українське музикознавство ХХ століття як система наукових дисциплін: моногр. Київ, 2006. 534 с.

448. Нестеренко В. А. Діяльність науково-дослідної кафедри історії та економіки Поділля у справі українського національного відродження (1920-ті рр.). *Наук. записки Вінниць. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського*: зб. наук. пр. Вінниця, 2007. С. 249–253.

449. Нестуля О. О. Доля церковної старовини в Україні 1917–1941 рр. / НАН України, Інститут історії України. Київ: Наукова думка. 1995. Ч. 1: 1917 – середина 1920-х років. 278 с.; Ч. 2: кінець 20-х років – 1941 р. Ч. II. 215 с.

450. Нікіфоров О. Сьогочасна пінезька казка. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1929. Кн. 8. С. 52–96.

451. Новицкий Я. П. Программа для собирания этнографических сведений. *Екатеринославские губернские ведомости*. 1887. № 28. С. 5.

452. Новицкий Я. П. Малорусские народные предания, поверья и рассказы. Александровск, 1907. 29 с.

453. Новицкий Я. П. Малорусские песни, преимущественно исторические, собранные в Екатеринославщине. Харків, 1894. 112 с.

454. Носов А. Матеріали до антропології України. Українці Поділля. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1927. Кн. 5. С. 94–117.

455. Оберемко О. А., Ядов В. А. Общетеоретические подходы к анализу социального развития и социальных изменений. *Социальные трансформации в России: теории, практики, сравнительный анализ* / под ред. В. А. Ядова. Москва: Флинта, 2005. С. 10–14.

456. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу: Курс, читаний в українському народному університеті. Київ: Абрис, 1991. 270 с.

457. Огоновський О. Історія літератури руської [української]. Ч. I: XI–XVIII вік. Львів, 1887; Ч. IV: Етнографія. Львів, 1894. / Фотопередрук з післясловом О. Горбача. Мюнхен, 1992. 244 с.
458. Олексієва О. Коротеньки пісні («частушки») років 1917–1925. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1925. Кн. 1. С. 22–36.
459. Онищук А. Розвідки над народним побутом. *Побут*. Київ, 1929. № 4–5. С. 5–13.
460. Онищук А. Уваги у справі систематичних дослідів над матеріальною культурою нашого села. *Побут*. Київ, 1928. № 1. С. 4–6.
461. Онопрієнко В. І. Репресована наука України. Київ, 1990. 31 с.
462. Опыт собрания старинных малороссийских песен / уклад., авт. передм. «О старинных малороссийских песнях» та приміт. М. А. Цертелєв. Санкт-Петербург: Тип. К. Крайя, 1819. 64 с.
463. Ортега-и-Гассет Х. Избранные труды / пер. с исп. А. М. Руткевича. Москва: Весь Мир, 1997. 704 с.
464. Осадча В. М. Народнопісенна культура Слобожанщини: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.01 / Харківська державна академія культури. Харків, 2000. 20 с.
465. Осипов Г. В. Социология и социальное мифотворчество. Москва: Норма, 2002. 656 с.
466. Отамановський В. Краєзнавство на Поділля, найближчі його завдання та потреби й роля в краєзнавчій праці Кабінету виучування Поділля. Вінниця, 1926. 15 с.
467. Павлюк С. Особливості та динаміка сучасного процесу етнічної самоідентифікації українців: до питання теорії етносу. *Слово і час*. 2002. № 6. С. 3–6.
468. Пазяк М. Трансформація паремій у текстах художніх творів. *Народна творчість та етнографія*. 1999. № 5–6. С. 83–94.
469. Пальонний В. І. Історія української музичної фольклористики (1960–90-ті роки) автореф. дис. ... канд. філол. наук: 17.00.01. Національна

музична академія України ім. П. І. Чайковського. Київ, 1997. 18 с.

470. Пам'яті акад. Володимира Гнатюка. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1926. Кн. 3. С. 4.

471. Папакіна Т. Комісія дослідження історії Західної України Всеукраїнської Академії наук: науково-бібліографічний доробок (1925–1933). *Бібліографічний вісник*. 2001. № 3. С. 36.

472. Парахіна М. Діяльність Українського Комітету краєзнавства та його роль у розвитку етнографічної науки в 20–30-ті роки ХХ ст. *Наукові праці Нац. бібліотеки ім. Вернадського*. 2002. № 8. С. 475–489.

473. Парахіна М. Б. Внесок наукових товариств при ВУАН у розвиток етнологічних досліджень у 20-ті – на початку 30-х рр. ХХ ст. *Укр. іст. журнал*. 2002. № 6. С. 32–41.

474. Парахіна М. Б. Діяльність етнологічних центрів Всеукраїнської Академії наук у 1920-х – на початку 1930-х років: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.05 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2002. 16 с.

475. Парахіна М. Б. Етнографічні дослідження у виданнях ВУАН 20-30-х років ХХ ст. *Бібл. вісн.* 2002. № 5. С. 40–49.

476. Пасічник В. Володимир Гошовський на кафедрі української фольклористики. *Вісник Львівського університету*. Сер.: Мистецтвознавство. 2011. Вип. 10. С. 21–43.

477. Первісне громадянство та його пережитки на Україні. Київ: Державне видавництво України, 1928. Вип 2–3. 216 с.

478. Первісне громадянство та його пережитки на Україні. Київ: Державне видавництво України, 1926. Вип. 3. 208 с.

479. Передмова. *Бюлетень Музею Слобідської України*. Харків, 1925. № 1. С. 1–8.

480. Перетц В. Студії над загадками. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1932. Кн. 10. С. 123–204.

481. Перший десяток народніх українських пісень з репертуара

Охматівського хора: Для мішан. хору без супр. / обр. П. Демуцького. Перевид. Київ: Книгарня видавництва «Час», 1917–1918. 8 с.

482. Петров В. Академік Ф. М. Колесса і його книга «Українська усна словесність». *Народна творчість*. 1940. № 6. С. 17–27.

483. Петров В. З фольклору правопорушників. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1926. Кн. 2. С. 44–60.

484. Петров В. Методологічно-світоглядні напрями в українській етнографії та фольклористці XIX–XX століття. *Народна творчість та етнографія*. 2000. № 4. С. 70–74.

485. Петров В. Мітологема «Сонця» в укр. нар. віруваннях та візантійсько-гелліністичний культурний цикл. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1927. Кн. 4. С. 89.

486. Петров В. Монографічне дослідження села. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1925. Кн. 1. С. 84–89.

487. Петров В. Нові українські легенди про походження лихих жінок. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1928. Кн. 6. С. 55–66.

488. Пиріг Р. Я. М. С. Грушевський: між історією і політикою (1924–1934 р.). *Український історичний журнал*. 1991. № 4. С. 56–81.

489. Підгорна Л. М. Фольклористична концепція Миколи Костомарова: тексти лекцій. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 72 с.

490. Поділля: історико-етнографічне дослідження / Л. Ф. Артюх, В. Г. Балушок, З. Є. Болтарович та ін. Київ: Доля, 1994. 504 с.

491. Полонська-Василенко Н. Українська Академія наук: нарис історії. Київ, 1993. 415 с.

492. Польовий Л. П., Шаповал Ю. І. Євген Антонович Рихлік. *Відродження*. 1993. № 11. С. 24–31.

493. Пономаренко М. Краєзнавці Черкащини: Біо-бібліографічний словник: монографія. Золотоноша: Обрій, 2003. 100 с.

494. Попов П. М. Костомаров як фольклорист і етнограф. Київ: Наукова думка, 1968. 113 с.

495. Потебня А. А. Малорусская народная песня, по списку XVI века. Воронеж: в типографии В. И. Исаева, 1877. С. 53.
496. Потебня О. О. Українські пісні, видані коштом О. С. Балліної. Санкт-Петербург, 1863. 125 с.
497. Правдюк О. Методика записування музичного фольклору. Київ: Музична Україна, 1981. 53 с.
498. Правдюк О. Нові записи повстанських пісень. *Народна творчість та етнографія*. 1994. № 1. С. 51–56.
499. Правдюк О. Стрілецькі пісні в системі жанрів українського пісенного фольклору. *Народна творчість та етнографія*. 1995. № 2–3. С. 24–35.
500. Прищепа О. Міста Волині у другій половині XIX – на початку XX ст. Рівне: ПП ДМ, 2010. 287 с.
501. Прицак О. Походження Русі: стародавні скандинавські джерела (крім ісландських саг). Київ: НАН України, Інститут сходознавства ім. А. Кримського, 1997. Т. I. 1074 с.
502. Про записування галицько-руських простонародних пісень. «*Народ*». Львів, 1890. № 1. С. 16.
503. Прокопчук В. С. Творець Кабінету виучування Поділля. *Наук. праці Кам'янець-Подільського держ. пед. ун-ту*. Кам'янець-Подільський, 2003. Т. 11. С. 262–269.
504. Пыпин А. Н. История русской этнографии. Санкт-Петербург: тип. М. М. Стасюлевича, 1891. Т. III: Этнография малорусская. 425 с.
505. Ревуцький Д. Досліди про кобзарів та лірників. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1926. Кн. 3. С. 63–75.
506. Ржевська М. Ю. Музика Наддніпрянської України першої третини XX століття у взаємодії та перетвореннях соціокультурних дискурсів: автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства: 17.00.03 / Національна музична академія України ім. П. Чайковського. Київ, 2005. 36 с.
507. Ржевська М. Ю. На зламі часів: Музика Наддніпрянської України

першої третини ХХ століття у соціокультурному контексті епохи: моногр. Київ: Автограф, 2005. 352 с.

508. Ржевская М. Ю. Украинская музыковедческая думка I трети ХХ века в аспекте проблемы национального: автореф. дис. ... кандидата искусствоведения: 17.00.02. Киев, 1994. 22 с.

509. Рибак Ю. Музичні особливості лірницьких пісень (на матеріалі репертуару І. Власюка). *Лірницькі пісні з Полісся: матеріали до вивчення лірницької традиції* / записи, впоряд. і прим. О. Ф. Ошуркевича; нотні транскрипції Ю. П. Рибак. Рівне, 2002. С. 14–19.

510. Рибак Ю. Нелогічні віддихи в західно-поліських піснях. *Динаміка фольклорного виконавства: матеріали наук.-практ. конф. до 30-річчя кафедри музичного фольклору*. Рівне, 2009. С. 16–22.

511. Рибак Ю. Новітні етномузикознавчі дослідження на Західному Поліссі. *Фольклористичні зошити* / упоряд. В. Ф. Давидюк. Луцьк, 2004. Вип. 7: Матеріали наукової конференції «Фольклор і сучасна культура». С. 239–248.

512. Рибак Ю. Обрядові пісні Верхньоприп'ятської низовини (мелотипологія – мелогеографія – культурогенез): автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Львівська державна музична академія ім. М. В. Лисенка. Львів, 2005. 16 с.

513. Рибак Ю. Поліські сліпі гармоністи. *Етномузика*. Львів, 2008. Ч. 5: Збірка статей та матеріалів на честь 100-ї річниці експедиції для фонографування дум / упор. І. Довгалюк, Ю. Рибак. С. 69–84.

514. Рихлік Є. А. Досліди над чеськими колоніями на Україні. *Записки Етнографічного товариства*. Київ, 1925. Кн. I. С. 33–37.

515. Рихлік Є. А. З літератури про чехів на Україні. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1926. Кн. 2. С. 154–155.

516. Рихлік Є. А. З літератури про чехів на Україні. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1926. Кн. 2. С. 7–8.

517. Рихлік Є. А. Село Вільшанка на Житомирщині в світлі лексики.

Записки Ніжинського ІНО. 1927. Кн. 7. С. 193–220.

518. Рихлік Є. А. Українська етнографія поза межами радянської України. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1929. Кн. 8. С. 184–189.

519. Росовецький С. К. Український фольклор у теоретичному висвітленні: підруч. Київ: Київський ун-т, 2008. 623 с.

520. Росул Т. Музичне життя Закарпаття 20–30-х років ХХ століття: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ, 2003. 21 с.

521. Рубец А. И. 216 народных украинских напевов. Москва, 1872. 142 с.

522. Рудченко И. Я. Чумацкія народныя песни И. Я. Рудченка. Киев: тип. М. П. Фрица, 1874. 257 с.

523. Русалка Дніпрова / фотокопія з видання 1837 р., вступ О. І. Білецького. Київ: Вид-во художньої літератури «Дніпро», 1972. 135 с.

524. Руснак І. Є. Український фольклор. Київ: Академія, 2010. 304 с.

525. Сабовъ Евменій. Христоматія церковно-славянскихъ и угро-рускихъ литературныхъ памятниковъ съ прибавленіемъ народныхъ сказокъ на подлинныхъ нарѣчіяхъ. Практикум. Издалъ Книгопечатный Фондъ Епархіи Мукачевской. Въ Унгварѣ, 1893. 244 с.

526. Савчин Л. М. Звичаєва сімейно-побутова обрядовість та її значення в традиційній культурі Волинського Полісся (на матеріалах польових досліджень 20–30-х рр. ХХ століття: автореф. дис. ... канд. істор. наук: 17.00.08 / Київський державний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 1995. 18 с.

527. Садохин А. П. Мировая художественная культура. Москва: Юнити–Дана, 2015. 432 с.

528. Сапеляк О. Етнографічні студії в Науковому товаристві ім. Т. Шевченка (1898–1939 рр.). Львів, 2000. 207 с.

529. Сборник украинских песен, издаваемый Михаилом

Максимовичем / уклад., авт. передм. та приміт. М. О. Максимович. Київ: В тип. Феофила Глюксберга, 1849. 114 с.

530. Северинова М. Ю. Архетипи в культурі проєкції на творчість сучасних українських композиторів: автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства: 26.00.01 / Нац. муз. академія України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2013. 36 с.

531. Северинова М. Ю. Значення та роль архетипів у етнонаціональній культурі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. Київ: Вид-во Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, 2013. Т. 1. № 2. С. 124–128.

532. Северинова М. Ю. Значення та роль архетипів у вітчизняній гуманітаристиці. *Мистецтвознавчі записки*. Київ: Вид-во Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, 2015. № 27. С. 159–170.

533. Серов А. Н. Музыка южно-русских песен. Москва: Музгиз, 1953. 37 с.

534. Син Русі. 1833: Перша рукописна збірка віршів Маркіяна Шашкевича та його побратимів. Львів, 1995. 245 с.

535. Систематичний покажчик журналу «Киевская старина» за 1882–1907 роки / Издание Полтавской Ученой Архивной Комиссии: сост. членами комиссии И. Ф. Павловским, В. А. Щепотьевым, А. А. Явойским и студентом Киевского ун-та Б. Д. Чигринцевым. Полтава: Электрич. тип. Г. И. Маркевича, 1911. 219 с.

536. Скрипник Г. А. Етнографічне вивчення Поділля установами Української Академії наук у 20-і роки ХХ ст. *Матеріали до української етнології*. Київ, 2002. Вип. 2 (5). С. 262–271.

537. Скрипник Г. А. Етнографічні музеї на Україні. Становлення та розвиток. Київ: Наукова думка, 1989. 304 с.

538. Скрипник Г. А. Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України – 85 років. *Народна творчість та етнографія*, 2005. № 5. С. 4–13.

539. Скрипник Г. А. Народознавчий доробок академічних наукових установ 20-х років ХХ століття. *Матеріали до української етнології*. Київ, 2002. Вип. 2 (5). С. 262–271.
540. Скрипник Г. А. Українська етнологія крізь призму часу: втрати і здобутки. URL: <http://mue.etnolog.org.ua/zmist/2011/1.pdf> (дата звернення: 11.10.2019).
541. Сокальський П. П. Вибрані статті та рецензії / упоряд., вступ. ст. та прим. Р. Кулик. Київ: Музична Україна, 1977. 173 с.
542. Сокальський П. П. Про музику в Росії. *Одесский листок*. 1884. № 248. 21 октября.
543. Сокальський П. П. Руська народна музика. Російська і українська в її будові мелодичній і ритмічній і відмінності її від основ сучасної гармонічної музики / пер. М. Хомичевський. Київ: Державне вид-во образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1959. 400 с.
544. Сокіл Г. П. Осип Роздольський: Життя і діяльність. Львів: ЛНУ ім. Франка, 2000. 164 с.
545. Сокіл Г. П. Українська фольклористика в Галичині кінця ХІХ – першої третини ХХ століття: історико-теоретичний дискурс: моногр. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 588 с.
546. Сорокин П. А. Кризис нашего времени: социальный и культурный обзор. Москва: ИСПИ РАН, 2009. 384 с.
547. Спаська І. Нарис життя П. Литвинової. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1929. Кн. 7. С. 168–199.
548. Стаценко Н. С. Етапи етнографічного вивчення Поділля. *Проблеми етнографії, фольклору і соціальної географії Поділля*: наук. зб. / редкол.: Л. В. Баженов, І. С. Винокур, О. М. Завальнюк, М. Г. Кукурудзяк. Кам'янець-Подільський, 1992. С. 5–9.
549. Стельмах Г. Ю. Етнографічні дослідження в Академії наук Української РСР за 40 років. *Народна творчість та етнографія*. 1958. № 2. С. 15–18.

550. Стельмах Г. Ю. Розвиток української етнографії за роки Радянської влади. *Народна творчість та етнографія*. 1958. № 2. С. 14–23, 46–57.
551. Степанишин Б. Нове поповнення скарбниці пісенної творчості України. *Народна творчість та етнографія*. 2001. № 1–2. С. 81–82.
552. Степашин Б. Космос українського фольклору. *Українська мова і література в школі*. 2000. № 2. С. 18–21.
553. Степашин Б. Українські народні думи. *Українська мова і література в школі*. 2000. № 6. С. 24–26.
554. Стешко Ф. М. З історії української музики 17 століття. Львів, 1935. 12 с.
555. Стешко Ф. М. Церковна музика на Підкарпатській Русі. Ужгород, 1936. 11 с.
556. Сторожук А. І. Історизм етномузикології Климента Квітки: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.01 / Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2000. С. 9.
557. Струманський В. П. Нариси народно-побутового життя Поділля: навч. посіб. Хмельницький, 1994. 100 с.
558. Струманський В. П. Народознавство Поділля: хрестоматія. Київ: Поділля, 1995. 448 с.
559. Субтельний О. Україна. Історія. Київ: Либідь, 1998. 720 с.
560. Сумцов М. Ф. Малюнки з життя українського народного слова. Харків, 1910. С. 4–5.
561. Сумцов М. Ф. Українські співці й байкарі. Черкаси, 1917. С. 33–39.
562. Сумцов Н. Ф. Мысли о малорусских думах. Київ, 1907. Т. 7. С. 144.
563. Таланчук О. Зимові обрядовість. Колядки і щедрівки. *Українська мова та література*. 2002. № 23–24. С. 15–21.
564. Таланчук О. Українознавчий аспект вивчення народнопоетичної

творчості. *Українознавство в системі освіти: міжн. наук.-практ. конф.* Київ: Освіта, 1996. С. 127–132.

565. Танцюра Г. Весілля в селі Зятківцях / упоряд., ред. М. К. Дмитренко, Л. О. Єфремова. Київ: Редакція часопису «Народознавство», 1998. 404 с.

566. Теодорович А. Ю. Історико-краєзнавча діяльність установ історичного профілю Всеукраїнської Академії Наук в 20-х роках ХХ століття: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Донецький національний університет. Донецьк, 2002. 22 с.

567. Терещенко С. Перекази про завмирання. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1930. Кн. 9. С. 96–109.

568. Ткаченко Т. І. Український фольклор: хрестоматія. Київ: КиМУ, 2010. 328 с.

569. Тойнби А. Дж. Постижение истории / пер. с англ. Е. Д. Жаркова. Москва: Прогресс. Культура, 1996. 608 с.

570. Токарев С. А. История русской этнографии. Дооктябрьский период. Москва: Изд-во «Наука», 1966. 456 с.

571. Трембіцька Л. А. Подільський краєзнавець Володимир Гагенмейстер. *Історичне краєзнавство в системі освіти України: здобутки, проблеми, перспективи*. Кам'янець–Подільський, 2002. С. 347–350.

572. Трембіцька Л. А. Подільський фольклор у дослідженнях українського історика та етнографа Є. Сіцинського. *Іван Франко і Буковина: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 150-річчю від дня народження І. Франка*. Чернівці, 2006. С. 337–344.

573. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Русским географическим обществом. Юго-Западный отдел. Материалы и исследования: в 7 т. / собранные П. П. Чубинским. Санкт-Петербург, 1872–1878.

574. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Русским географическим обществом. Юго-

Западный отдел. Материалы и исследования: в 7 т. / собранные П. П. Чубинским. Санкт-Петербург, 1872. Т. I. С. XII–XIII.

575. Трутовский В. Ф. Собрание русских простых песен с нотами / ред. и вступ. статья В. Беяева. Москва: Музгиз, 1953. 184 с.

576. Українські пісні: Зь нотами / збирав А. Конощенко. Одеса: Типограф Е. И. Фесенко, 1900. I сотня. 136, III с.

577. Українські пісні: Зь нотами / збирав та авт. передм. А. Конощенко. Одеса: Типограф Е. И. Фесенко, 1902. Вып. 3. II сотня. 141, III с.

578. Українська фольклористика: словник-довідник / уклад., заг. ред. М. Чернопиского. Тернопіль: підручники і посібники, 2008. 448 с.

579. Українське народознавство: навч. посіб. / за ред. Павлюк С., Горинь Г., Кирчів Р. та ін. Львів: Фенікс, 1994. 608 с.

580. Українські народні пісні / П. Д. Демуцький; укл. М. М. Гордійчук. Київ: Мистецтво, 1951. 80 с.

581. Українські народні пісні в записах Івана Манжури / упоряд., вступ. ст. та прим. Л. С. Каширіної. Київ: Музична Україна, 1974. 135 с.

582. «Українські народні пісні» в записах Зоріана Доленги Ходаковського (з Галичини, Волині, Поділля, Придніпрянщини і Полісся). Київ, 1974. С. 326.

583. Українські пісні з нотами: мелодії і текст / зібрав А. Конощенко; вступне слово укладача. Київ: Вік, 1906–1907. 3-я сотня.

584. Українці: історико-етнографічна монографія. Опішне, 1999. Т. 1. С. 25–26.

585. Ульяновський В. І., Сохань П. С., Кіржаєв С. М. М. С. Грушевський і Асадеміа: ідея, змагання, діяльність. Київ, 1993. 318 с.

586. Федас Й. Українська фольклористика на зламі тисячоліть. *Україна на межі тисячоліть: етнос, нація, культура*: доп. та повідомл. / НАН України, ІМФЕ ім. М. Рильського, Міжнародна асоція етнологів. Київ: Асоціяція етнологів, 2000. Кн. 1–2. С. 225–226.

587. Федун І. Вербальна поведінка музикантів традиційних інструментальних ансамблів Західного Полісся. *Етнокультурна спадщина Полісся* / ред.-упоряд. В. П. Ковальчук. Рівне, 2006. Вип. 7. С. 228–235.

588. Федун І. Взаємозв'язки між виконавцями та слухачами у традиційній інструментальній музиці. *Етнокультурна спадщина Полісся* / ред.-упоряд. В. П. Ковальчук. Рівне, 2006. Вип. 7. С. 228–235.

589. Философия культуры: становление, развитие / под ред. М. С. Кагана. Санкт-Петербург, 1995. 310 с.

590. Франко І. Вибрані статті про народну творчість. Київ, 1955. С. 240–241.

591. Франко І. До історії українського вертепу XVIII ст. *Зібр. тв.: у 50 т.* Київ: Наук. думка, 1981. Т. 36. С. 170–376.

592. Франко І. Додаткові томи до зібрання творів у п'ятдесяти томах. Київ: Наукова думка, 2008–2010.

593. Франко І. Зібрання творів: у 50 т. Київ: Наукова думка, 1976–1986.

594. Франко І. Найстарша українська народна пісня. *Зібр. тв.: у 50 т.* Київ: Наук. думка, 1982. Т. 37. С. 216–221.

595. Франко І. Студії над історичними піснями XV ст. *Ленінградське товариство дослідників української історії, письменства та мови.* 1928. Т. 1. С. 1–32.

596. Франко І. Студії над народними піснями. Львів, 1908. Ч. I. 178 с.

597. Франко І. Студії над українськими народними піснями. *Зібр. тв.: у 50 т.* Київ: Наук. думка, 1986. Т. 43. С. 7–354.

598. Франко І. Студії над українськими народними піснями. Львів, 1913. 532 с.

599. Франко І. Як творилася слов'янська міфологія. *Зібр. тв.: у 50 т.* Київ: Наук. думка, 1982. Т. 37. С. 425–432.

600. Франко О. Етнографічні дослідження Ф. Вовка в Галичині, Буковині та Закарпатті. *Народознавчі зошити.* Львів: Вид. Інституту

народознавства НАН України, 1997. № 3. С. 170–174.

601. Хай М. Й. Весільно-обрядова інструментальна музика українців. *Етнокультурна спадщина Полісся* / ред.-упоряд. В. П. Ковальчук. Рівне. 2006. Вип. 7. С. 92–131.

602. Хай М. Й. Генеза і еволюція кобзарського інструментарію у світлі етноінструментознавчої концепції Г. Хоткевича. Диво Гната Хоткевича. Харків. 1998. С. 117–126.

603. Хай М. Й. Музика Бойківщини. Київ: Родовід, 2002. 304 с.

604. Хай М. Й. Музично-інструментальна культура українців (фольклорна традиція). Дрогобич: Коло, 2011. 560 с.

605. Хай М. Й. Проблема національного характеру і автентизму в синкретичних формах традиційної культури. *Проблеми етномузикології*. Київ, 2009. Вип. 4. С. 12–22.

606. Хай М. Й. Традиційна інструментальна музика українців. Жанрова класифікація й сучасні жанрово-стильові трансформації. *Проблеми етномузикології*. Київ, 2004. Вип. 2. С. 92–109.

607. Хай М. Й. Українська інструментальна музика пастушої культури. *Етнокультурна спадщина Полісся* / ред.-упоряд. В. П. Ковальчук. Рівне. 2006. Вип. 7. С. 200–227.

608. Хай М. Й. Українська інструментальна музика усної традиції. Київ, Дрогобич. 2011. 467 с.

609. Харків В. Рец. на: «Музыкальная этнография». *Етнографічний Вісник*. Київ, 1927. Кн. 4. С. 177–179.

610. Хоткевич Г. Музичні інструменти українського народу. Харків. 2002. С. 175–268.

611. Хрестоматія української дожовтневої музики / упоряд. О. Я. Шресер-Ткаченко. Київ: Музична Україна. 1974. Ч. I. 290 с.

612. Хроніка Всеукраїнської Академії наук. *Україна*. Київ, 1925. № 1–2. С. 211–238.

613. Хроніка. Історичні установи Всеукраїнської Академії наук.

Україна. Київ, 1929. № 9. С. 165–174.

614. «Художественная газета» Нестора Кукольника и Александра Струговщикова: указатель содержания / библиотека Рос. акад. наук; сост., авт. вступ. ст. и коммент. Н. С. Беляев; науч. ред. Г. В. Бахарева. Санкт-Петербург: БАН, 2013. С. 27–30.

615. Цветко С. Симболічні речі й обряди в болгарському весіллі в порівнянні з українським. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1928. Кн. 6. С. 1–15.

616. Цветко С. Юнацькі і хайдуцькі пісні у болгар. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1926. Кн. 3. С. 47–62.

617. Цертелев Н. А. Опыт собрания старинных малороссийских песней. Санкт-Петербург: в типографии Карла Края, 1819. 64 с.

618. Чабанова-Ісхаак Г. Е. Польові дослідження в музичній фольклористиці ХІХ–ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.01 / Київський державний університет культури і мистецтв. Київ, 1998. С. 6.

619. Чекановска А. Музыкальная этнография. Методология и методика. Москва: Советский композитор, 1983. 190 с.

620. Чернявская С. Л. Обряды и песни села Белозерки Херсонской области. Харьков. 1893. С. 31.

621. Чистов К. В. Фольклор. Текст. Традиция: сб. ст. Москва: ОГИ, 2005. 272 с.

622. Шаховской А. Собрание народных русских песен с их голосами / музыку для фортепіано положил Иван Прач; передм. Н. А. Львова. Санкт-Петербург, 1806. XVIII + 192 с.

623. Шевченко М. І. Особливості традиційної побутової культури українців (друга половина ХІХ – початок ХХ століття): автореф. дис. ... канд. культурології: 26.00.01 / Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2011. 20 с.

624. Шевчук В. П. Історія української державності: курс лекцій / головн. редактор С. В. Головка. Київ: Либідь, 1999. 480 с.

625. Шеремета О. М. Володимир Гнатюк і українська етнографічна наука кінця XIX – початку XX століття: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.05 / НАН України. Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича; Ін-т народознав. Львів, 2003. С. 9.

626. Шиманський П. Музичне життя Волині 20–30-х років XX століття: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Національна музична академія ім. П. І. Чайковського. Київ, 1999. 16 с.

627. Шпенглер О. Закат Европы. Москва, 1993. Т. 1: Гештальт и действительность. 665 с.; Москва, 1999. Т. 2. 462 с.

628. Штундер З. Музично-фольклористична діяльність С. П. Людкевича. *Українське музикознавство*. Київ, 1967. Вип. 2. С. 167–172.

629. Штундер З. Станіслав Людкевич і його співпраця в етнографічній і музикологічній комісіях Наукового товариства ім. Т. Шевченка. *Записки НТШ*. Львів, 1993. С. 456–459.

630. Штундер З. Станіслав Людкевич. Життя і творчість: в 2 т. Львів, 2005. Т. I. 632 с.; Т. II. 360 с.

631. Шульгина Л. В справі дослідження національних меншостей. *Побут*. Київ, 1928. Ч. 1. С. 7–8.

632. Шульгина Л. Ганчарство в с. Бубнівці на Поділлі. *Матеріали до етнології*. Київ, 1929. Ч. II. С. 111–200.

633. Шульгіна В. Д. Музична україніка: моногр. Київ, 2000. 231 с.

634. Шумада Н. Сучасний стан і завдання української фольклористики. *Україна на межі тисячоліть: етнос, нація, культура: доп. та повідомл.* / НАН України, ІМФЕ ім. М. Рильського, Міжнародна асоціація етнологів. Київ: Асоціація етнологів, 2000. Кн. 1–2. С. 292–298.

635. Шутак О. С. Фольклористична думка в Галичині 20–30-х рр. XX ст. (К. Сосенко, Ф. Колесса, І. Свенцицький): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.07 / Львівський нац. ун-т імені Івана Франка. Львів, 2003. 20 с.

636. Шухевич В. Гуцульщина: в 5 ч. / передм. А. А. Карпенко; післям.

М. С. Глушко; упоряд. О. О. Савчук. (Репринтне видання 1899–1908 рр.). Харків: Видавець О. Савчук, 2018. 1218 с.

637. Щепотьєв В. Етнографія й архівні матеріали. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1926. Кн. 2. С. 20–26.

638. Щепотьєв В. Мова наших школярів. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1926. Кн. 3. С. 76–81.

639. Эварницкий Д. И. Вольности запорожских козаков: Историко-топографический очерк. Санкт-Петербург, 1890. 384 с.

640. Эварницкий Д. И. Запорожье в остатках старины и преданиях народа. Санкт-Петербург, 1888. Ч. 1. 294 с.; Ч. 2. 257 с.

641. Эварницкий Д. И. История запорожских козаков. Санкт-Петербург, 1892–1897. Т. I. 542 с.; Т. II. 624 с.; Т. III. 646 с.

642. Эварницкий Д. И. Малороссийские народные песни, собранные в 1878–1905 гг. Екатеринослав, 1906. 772 с.

643. Эварницкий Д. И. По следам запорожцев. Санкт-Петербург, 1898. 324 с.

644. Юзефчик О. Л. Діяльність Кабінету музичної етнографії ВУАН у контексті розвитку української музичної фольклористики кінця ХІХ– першої третини ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ, 2000. С. 8.

645. Юзефчик О. Л. Діяльність кабінету музичної етнографії ВУАН у контексті розвитку української музичної фольклористики кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. Київ, 2004. 199 с.

646. Юзвенко В. А. Українська народно-поетична творчість у польській фольклористиці. Київ, 1961. С. 89–90.

647. Юхим Сіцінський в історії та культурі Поділля: зб. наук. пр. за підсумками Всеукр. наук.-практ. конф. Кам'янець-Подільський, 2004. 175 с.

648. Якимович С. Рец. на: Бюлетень Музею Слобідської України. 1927. № 2–3. *Етнографічний Вісник*. Київ, 1928. Кн. 6. С. 117–118.

649. Ялі С. До історії грецької колонізації півдня України. *Краєзнавство*. 1928. С. 6–10.
650. Яремко Б. І. Сопілкова музика гуцулів: моногр. Львів: СПОЛОМ, 2014. 180 с.
651. Ясіновський Ю. Музика Галичини. Львів: Сполом, 1999. Т. II. 284 с.
652. Hüttner K. J. von. Spiewy Ludu. *Pielgrzym Lwowski*. Lwów, 1822. S. 86–95.
653. Hüttner K. J. von. Volkslieder (Mit Bemerkungen begleitet vom Herausgeber). *Der Pilger von Lemberg*. Lemberg, 1822. S. 86–96.
654. Kolberg O. Pokucie. Cz. 4: Dzieła wszystkie. T. 32. Wrocław; Poznań: Polskie Wyd-wo Myzyczne, Ludowa Spółdzielnia Wydyczna, 1962.
655. Kolberg O. Przysłowia: Dzieła wszystkie. Z rękopisów opracował i zredagował S. Świrko. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1967.
656. Kolberg O. Pokucie – Supplement do T. 29–32: Dzieła wszystkie. T. 81. Wrocław; Poznań: Polskie Tow-wo Ludoznawce, Instytut im. Oskara Kolberga, 2008.
657. Pieśni ludu ruskiego w Galicyi / Zebrał Żegota Pauli. Lwów, 1838 (передмова датована 12 квітня 1833 року); 2-ге вид., доп.: у 2 т. Lwów, 1839. Т. 1; 1940. Т. 2.
658. «Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego». Lwów, 1833. С. XLVIII.
659. Zaleski W. (Wacław z Oleska). Rozprawa wstępna. Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego. Z muzyką instrumentowaną przez Karola Lipińskiego. Zebrał i wydał Wacław z Oleska. Lwów, 1833.
660. Żegota P. Pieśni ludu ruskiego w Galicji. Lwów, 1839–40. Т. 1–2.
661. Zubrycki Dionizy Jan. О ьпiewach ludu pospolitego. *Pielgrzym Lwowski* / Przez Jyzefa Maussa, filozofii doktora publicznego przy Uniwersytecie Lwowskim. Lwyw, 1823. S. 49–50.
662. Zubrzycki D. О śпiewach ludu pospolitego. *Pielgrzym Lwowski*. Lwów, 1823. S. 49–50.

Опубліковані джерела

(законопроекти, статuti, діяльність, звідомлення, звіти наукових установ та інституцій)

663. ВУАН. 1929. № 3/4. С. 13–18.
664. Діяльність Історично-географічної комісії за 1926–1927 рр. *Історично-географічний збірник*. 1928. Т. 2. С. 208–210.
665. Діяльність Історично-географічної комісії за 1927–1928 рр. *Історично-географічний збірник*. 1929. Т. 3. С. 221–223.
666. Діяльність Історично-географічної комісії за 1928–1929 рр. *Історично-географічний збірник*. 1931. Т. 4. С. 221–223.
667. Етнографічне товариство в Києві. *Записки Всеукраїнського етнографічного товариства*. Київ, 1925. Кн. 1. С. 3–8.
668. Збірник праць Комісії для вироблення законопроекту про заснування Української Академії наук у Києві. Київ, 1919. С. 2.
669. Збірник праць Комісії для вироблення законопроекту про заснування Української Академії наук у Києві, 1919. С. 23–25.
670. Звідомлення про діяльність Української Академії наук у Києві до 1 січня 1920 р. Київ, 1920. С. IX–XXXI.
671. Звідомлення про діяльність Української Академії наук за 1920 р. *Вісник АН України*. 1992. № 2. С. 60–71.
672. Звідомлення Всеукраїнської Академії наук у Києві 1923 р. (3 нагоди п'ятирічного існування Академії наук, 1918–1924). Київ, 1924. С. 11–59.
673. Звідомлення Всеукраїнської Академії наук у Києві за 1924 рік. Київ, 1925. С. 22–41.
674. Звідомлення Всеукраїнської Академії наук у Києві за 1925 рік. Київ, 1926. С. 7–22.
675. Звідомлення Всеукраїнської Академії наук у Києві за 1926 рік. Київ, 1927. С. 11–32.
676. Звідомлення Всеукраїнської Академії наук у Києві за 1927 рік.

Київ, 1928. С. 24–46.

677. Звідомлення науково-дослідної катедри історії України за роки 1928–1929. *Студії з історії України науково-дослідної катедри історії України в Києві*. Київ, 1930. Т. 3. С. 266–276.

678. Звідомлення за 1926 рік. *Бюлетень Етнографічної комісії Української Академії наук*. Київ, 1927. № 3. С. 1–5.

679. Звідомлення за 1927 рік. *Бюлетень Етнографічної комісії Української Академії наук*. Київ, 1928. № 7. С. 1–5.

680. Звідомлення за 1928 рік. *Бюлетень Етнографічної комісії Української Академії наук*. Київ, 1929. № 10. С. 1–5.

681. Звідомлення Вінницької філії Всенародної бібліотеки України та Кабінету виучування Поділля з 1 жовтня 1925 р. / ВУАН. ВБУ. Він. філія. Вінниця, 1926. 8 с.

682. Звідомлення Бібліографічної секції Кабінету виучування Поділля Вінницької філії Всенародної бібліотеки України з 1 квітня 1926 р. до 1 квітня 1928 р. / УАН. ВБУ. Він. філія. Вінниця, 1928. VI с.

683. Звідомлення Товариства дослідників української історії, письменства та мови у Ленінграді за перше п'ятиріччя (1922–1926) / ВУАН. Київ, 1927. 21 с.

684. Звіт фольклорно-етнографічної комісії за 1929 р. *Бюлетень Етнографічної Комісії Української Академії наук*. Київ, 1930. № 15. С. 20–27.

685. Звіт про діяльність Одеського наукового товариства: за 1926–27 рік / УАН. Одеса, 1927. 16 с.

686. Звіт про діяльність «Одеського наукового товариства»: за 1927–28 акад. рік / уклад. В. Герасименко. Одеса, 1928. С. 3–15.

687. Звіт про діяльність Харківського наукового товариства за 1924–1926 роки. Харків, 1927. С. 3–31.

688. Звіт про діяльність Одеського наукового товариства за 1928–1929 рр. Одеса, 1930. 20 с.

689. Звіт Соціально-історичної секції Одеської Комісії Краєзнавства за

1926/1927, 1927/1928. *Вісник Одеської комісії краєзнавства*. Одеса, 1929. Ч. 4–5: Секція соціально-історична. С. 3–6.

690. Звіт фольклорно-етнографічної комісії за 1929 р. *Бюлетень Етнографічної Комісії Української Академії наук*. Київ, 1930. № 15. С. 20–27.

691. Коротке звідомлення Всеукраїнського археологічного комітету за археологічні дослідження року 1925–1926: (3 кат. звідом. вист.): за 1925 р. / Всеукр. археол. ком. Київ, 1926. 120 с.

692. Коротке звідомлення ВУАКу за рік 1926. Київ, 1927. 56 с.

693. Перший піврік існування Української Академії наук у Києві та начерк її праці до кінця 1919 року. Київ, 1919. С. 3–11.

694. Повідомлення музично-етнографічного кабінету. Київ, 1923. Ч. 1. С. 3–12.

Програми дослідження фольклорно-етнографічного матеріалу

Друковані програми

695. Ананін. Обслідування музичного боку дітей. Вік від 6–14 років. *Музика*. 1924. Ч. 1-3. С. 14–17.

696. Анкета комісії краєзнавства при ВУАН для складання «Справочника с краєзнавства на Україні». *Бюлетень комісії краєзнавства*. 1923. № 1. Б/н.

697. Анкета щодо догляду та годування дитини. *Краєзнавство*. 1929. № 1–2. С. 7–9.

698. Вагілевич І., Головацький Я., Шашкевич М. Етнографічна програма пошуково-збирацької та дослідницької роботи. Возняк М. Маркіян Шашкевич як фольклорист. Львів, 1911. С. 9–10; відбитка зі «Звіту дирекції ц.к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1910/1911».

699. Веснянки. *Бюлетень Етнографічної комісії УАН*. 1927. № 4. С. 4.

700. Відозва в справі записування народних традицій про опришків. *Хроніка Наукового товариства ім. Шевченка*. Львів, 1907. Вип. III. Ч. 31. С. 28–31.

701. Відозви в справі збирання етнографічних матеріалів. Відозва в справі збирання загадок [І]. *Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка*. Львів, 1907. Вип. II. Ч. 30. С. 12–13.

702. Відозва до українського учительства в справі збирання етнографічних матеріалів Етнографічної секції окремого відділу взаємної помочі українського учительства в Снятині. *Діло*. 1913. № 95. С. 2.

703. Відомості про картоплю. *Бюлетень Етнографічної комісії УАН*. 1928. № 10. С. 9.

704. Відомості про лиса. *Бюлетень Етнограф. Комісії ВУАН*. 1930. № 13. С. 44.

705. Відомості про народне землемірство. *Бюлетень Етнографічної комісії УАН*. 1928. № 9. С. 5.

706. Вірування про бджіл. *Бюлетень Етнографічної комісії УАН*. 1927. № 6. С. 2–3.

707. Вірування про небо. *Бюлетень Етнографічної комісії УАН*. 1927. № 6. С. 3.

708. Воблий К. Програма для збирання звичаєвого адміністративного права. Міське садибне самоврядування. *Праці комісії для виучування звичаєвого права України*. Київ, 1928. Вип. 3. С. 235–262.; Збірник соціально-економічного відділу УАН. № 17.

709. Вовк Хв. Програма «Весілля» у гуцульському селі у Карпатах. *Первісне громадянство та його пережитки на Україні*. 1928. Вип. 2–3. С. 152.

710. Волков Ф. Програма для собирания сведений о свадебных обрядах у великороссов и инородцев Восточной России. *Живая старина*. Санкт-Петербург, 1911. Вып. 1. С. 27–30.

711. Вопросный лист Песенной Комиссии Императорского Русского Географического общества для сбора песенного материала. *Киевская старина*. 1901. Т. LXXV. № 12. С. 173–175.

712. В отделе краеведения. *Просвещение Донбасса*. 1922. № 6/7. С. 98–99.
713. В отделе краеведения. Исследование произведений народной словесности. *Просвещение Донбасса*. 1923. № 8. С. 56–57.
714. Гайдай М. Програма для збирання матеріалів до зільницького обряду. *Етнографічний вісник*. 1926. Кн. 3. С. 100–101.
715. Гнатюк В. Квестіонар у справі записування похоронних звичаїв і голосінь. *Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка*. 1909. Вип. III. Ч. 39. С. 37–39.
716. Гнатюк В. Українська народня словесність (в справі записів українського етнографічного матеріалу). Відень: [з друкарні] Адольфа Гольцгавзена, 1916. 48 с.
717. Горностаев Ф. Ф. Программа исследований в области религиозного и гражданского искусства для XIV Археологического съезда в Чернигове. *Древности. Труды имп. Московского Археологического общества*. Москва, 1909. Вып. 1. С. 32–38.
718. Грушевська К. Анкета у ст.: З примітивного господарства. Кілька завважень про засоби жіночої господарчої магії у зв'язку з найстаршими формами жіночого господарства. *Первісне громадянство та його пережитки на Україні*. 1927. Вип. 1–3. С. 43–44.
719. Грушевський М. В справі музею при Науковім Товаристві ім. Шевченка. Відозва до ш. земляків. *Записки Наукового товариства ім. Шевченка*. 1901. Кн. V. Т. XLIII. С. 1–3.
720. Грушевський М. Постриження й інші обряди, відправлювані над дітьми й підлітками. *Первісне громадянство та його пережитки на Україні*. 1926. Вип. I–II. С. 86.; Окрема відбитка. Київ: Киев. Друкарня. без року. Культурно-історична комісія ВУАН. Програми. Вип. III. 2 с.
721. Данилов В. Обращение к читателям о собирании украинских похоронных причитаний. *Україна*. Киев, 1907. Т. III. № 7/8. С. 224–231.

722. Данковская Р. Программа для собирания обрядовых печений и сведений о них. *Бюллетень музея Слоб. Украины*. Харьков, 1925. Ч. 1. С. 42–43.

723. Данковская Р. Программа для собирания сведений о праздниках Троицы и Ивана Купала. *Бюллетень Музея Слоб. Украины*. Харьков, 1925. Ч. 1. С. 44.

724. Данковская Р. Программа для собирания сведений об украшениях окон в жилищах на окраинах городов и сел. *Бюллетень Музея Слоб. Укр.* Харьков, 1925. Ч. 1. С. 40–41.

725. Данковская Р. Программа для уличных наблюдений, преимущественно при экскурсиях на окраины города и в селе / под ред. Н. Ф. Сумцова. *Бюллетень Музея Слоб. Укр.* Харьков, 1925. Ч. 1. С. 37–38.

726. Данковская Р. С., Редин Н. Е. Об изучении народных детских игрушек. *Воронежский историко-архивный вестник*. 1921. Вып. 2. С. 47–51.

727. Дашкевич В. И. Краткая программа для собирания коллекций и сведений. *Бессарабское обозрение*. 1910. № 15 (прилож.) С. 5–15.

728. Дашкевич В. Програма для збирання відомостей про звичай гріти мерців. *Бюлетень Етнографічної комісії УАН*. 1928. № 7. С. 8.

729. Дашкевич В. Програми до етнографічного та краєзнавчого дослідження України. *Науковий збірник Харківської науково-дослідної катедри історії української культури ім. акад. Багалія*. Харків, 1927. Т. VII. Вип. I. С. 149–165; 1930. Т. IX. Вип. II. С. 159–160.

730. Дорошкевич Л. Народне землемірство. *Етнографічний вісник*. 1929. Кн. 8. С. 166–167.

731. Етнографічне Товариство у Києві. *Програми до збирання етнографічних матеріалів*. Рецензія: Нова книга. 1925. № 9/10. С. 61.

732. Ефименко П. Программа для собирания сведений о народных суевериях и повериях в Южной России. Напечатано согласно определению отделения этнографии Императорского Русского Географического Общества. *Известия РГО*. 1866. Т. 2. № 4 (прил.). С. 1–10.

733. Заглада Н. Програми до збирання матеріалів з народнього сільсько-господарського побуту. Жнива. *Вісник сільсько-господарської науки*. Київ, 1923. Т. II. Вип. 3. С. 158–160.

734. Заглада Н. Програми до збирання матеріалів з народнього сільсько-господарського побуту. Жнива. *Вісник сільсько-господарської науки*. Київ, 1923. Т. II. Вип. 4. С. 152–154.

735. Заглада Н. Систематичні досліді над процесом змін в народному побуті. *Побут*. 1928. Ч. 1. С. 6–7.

736. Зберіть такі відомості. *Бюлетень Етнограф. Комісії ВУАН*. 1930. № 15. С. 19–20.

737. Збирайте етнографічні матеріали. Програма та дещо про потребу та техніку збирання. Окр. Відбитка. Варшава, 1912. 31 с.

738. Звернення вивчати народні повір'я, що відносяться до корови. *Побут*. 1928. Ч. 1. С. 12.

739. Зеленин Д. К. Обращение к краеведам присылают сведения о народных повериях, связанных с растениями. *Краеведение*. 1929. Т. 6. № 10. С. 622.

740. Зразок плану праці на рік для кореспондента Етнографічної Комісії. *Бюлетень Етнографічної комісії УАН*. 1928. № 9. С. 4.

741. Інструкція катедри історії українського народу ВУАН для екскурсій і дослідів її співробітників та кореспондентів в царині культурних переживань та історичної пісенності на р. 1924–25. *Україна*. 1925. Кн. III. С. 183–186.

742. Інструкція катедри історії українського народу ВУАН для екскурсій і дослідів її співробітників та кореспондентів в царині культурних переживань та історичної пісенності на р. 1924–1925.; Окрема відбитка. Київ, 1928. 8 с.

743. Інструкції для збирання культурних решток з поверхні. *Охрана пам'яток культури на Україні*. Харків, 1927. Зб. 1. С. 124–128.

744. Казка про розбійника Мадея, що є великий грішник. *Бюлетень Етнограф. Комісії ВУАН*. 1930. № 12. С. 16.
745. Качаровский К. Краткая программа изучения крестьянского обычного права. *Русское богатство*. 1908. № 11. С. 246–250.
746. Квестіонар для збирання місцевих переказів. *Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка*. Львів, 1907. Вип. IV. Ч. 32. С. 16–25.
747. Квітка К. Професіональні народні співці й музиканти на Україні: Програма для досліду їх діяльності й побуту. *Збірник історико-філологічного відділу*. 1924. № 13. 114 с.; Окрема відбитка. Київ, 1924. 114 с.; Рецензія: К. Грушевської. *Україна*. 1925. Кн. 4. С. 176–177.
748. Ковальчук О. В. Українське народознавство. Книга для вчителя. Київ: Освіта, 1994. 176 с.
749. Коробов П. Обследование местного населения. *Просвещение Донбасса*. 1923. № 9. С. 76–78.
750. Кравченко В. Г. Програма вивчення гончарства. *Краєзнавство*. 1927. № 2. С. 11–15; № 3. С. 17–19.
751. Кузеля З. З прошенєм відповіді. *Діло*. 1913. 23 н.ст. (10 ст. стилю) грудня. № 284. С. 8.
752. Кузеля З. Про потребу і техніку збирання етнографічних матеріалів. *Діло*. 1909. Ч. 155. № 5. С. 261–266; № 6. С. 315–318; Окрема відбитка. Чернівці, 1909. 16 с.
753. Курило О. Програми до збирання етнографічних матеріалів. *Збірник історико-філологічного відділу*. 1923. № 13. Вип. 1. 34 с.; Окрема відбитка. Київ, 1923. 34 с.
754. Летопись Екатеринославской учёной архивной комиссии. 1904. Год 1-й. Програма для собиранія сведений по древностям историческим. С. 209–212; Програма для собиранія сведений о кобзарях и лирниках. С. 220–224 (у назві: К XIII Археологическому съезду в Екатеринославе).

755. Лобода А. Заклик В. Гнатюка записувати етнографічні матеріали. Рецензія. *Записки історико-філологічного відділу УАН*. 1927. Т. X. С. 229–231.
756. Макаренко А. Опыт программы для собирания сведений о народном «крашанье» и его организации. *Живая старина*. Санкт-Петербург, 1909. № 4. С. 55–62.
757. Малеча Н. М. Програма до збирання відомостей про плахти. Київ, 1930. 29 с.; Всеукраїнське Етнографічне Товариство. Програми до збирання етнограф. матеріалів. Серія А. № 1.
758. Махулько-Горбацевич Г. Програм збирання матеріалів з медичної етнографії. *Український медичний архів*. 1928. Т. II. Зош. 3. С. 126–127.
759. Метлинский А. Л. О собирании, приведении в порядок, приготовлении к изданию и печатании народных песен и других произведений народной словесности. *Черн. ГВ*. 1853. № 23. С. 201–219.
760. Миллер В. Ф. Программа для собирания этнографических сведений, составленная при этнографическом отделе императорского общества любителей естествознания, антропологии и этнографии. Москва: Типография Е. Г. Потапова. 1887. 147 с.
761. Михальчук К., Тимченко Е. Програма до збирання діалектичних одмін української мови. Київ: Друкарня І Київської Спілки Друкарської справи, [до 1924]. 202 с.
762. Молоков-Журський П. П. П. Грабенко. План дослідження комун та артілей. *Краєзнавство*. 1928. № 6–10. С. 10–13.
763. Народний календар. *Бюлетень Етнографічної комісії УАН*. 1926. № 2 грудень, січень. С. 2–3.
764. Народний календар. *Бюлетень Етнографічної комісії УАН*. 1927. № 3. С. 6–8; № 4. С. 1–4; № 5. С. 1–2; № 6. С. 1–2.
765. Народний календар. *Бюлетень Етнографічної комісії УАН*. 1928. № 8. С. 2–8.

766. Народный календарь. *Просвещение Донбасса*. 1922. № 9 грудень–січень. С. 110–111.

767. Народный календарь. *Просвещение Донбасса*. 1923. № 1/2 лютий–березень. С. 138–139; № 3 квітень. С. 101; № 4 травень. С. 99–101; № 5 червень. С. 99; № 6/7 липень. С. 157–158.

768. Никифоров А. Н. Этнография в школе с приложением 66 программ для учащихся по собиранию материала в разных областях этнографии и фольклора. Москва; Ленинград: Гос. Изд., 1926. 136 с.

769. Одинец П. К вопросу об украинском народничестве (опыт программных вопросов для изучения украинской национальной идеи). *Киевская Старина*. 1906. № 7/8. С. 338–376.

770. Онищук А. Уваги в справі систематичних дослідів над матеріальною культурою нашого села. *Побут*. 1928. Ч. 1. С. 4–6; Ч. 2–3. С. 3–10.

771. Онищук А. Уваги в справі систематичних дослідів над матеріальною культурою нашого села. *Побут*. 1929. Ч. 4–5. С. 5–10.

772. От комиссии при Нежинском Историко-филологическом обществе для собирания в пределах Черниговской губернии археологического и этнографического материала к XII Археологическому съезду. *Археологическая летопись Южной России*. Киев, 1901. Т. 3. С. 144–147.

773. Перекази про лиса та півня [II]. *Бюлетень Етнограф. Комісії ВУАН*. 1930. № 12. С. 16.

774. Попов П. До питання про способи збирати фольклорні матеріали. *Етнографічний вісник*. 1926. Кн. 2. С. 5–19.; Окрема відбитка. Київ: УАН, без року. 15 с.

775. Примерная программа обследования святок. *Просвещение Донбасса*. 1922. № 6/7. С. 100.

776. Про Вернигору. *Бюлетень Етнографічної комісії ВУАН*. 1928. № 9. С. 6.

777. Програм для збирання етнографічного матеріалу та фольклору. Тульчин, 1929. 87 с.; Тульчинське округове краєзнавче товариство (секція історично-етнографічна).

778. Програм про городництво. *Бюлетень Етнограф. Комісії ВУАН*. 1929. № 11. С. 19–21.

779. Програм про косовицю. *Бюлетень Етнограф. Комісії ВУАН*. 1929. № 11. С. 23–24.; Окрема відбитка: Київ: 1-ша друкарня, 1929. ВУАН. Етнографічна комісія. 2 с.

780. Програм про сіянку. *Бюлетень Етнограф. Комісії ВУАН*. 1929. № 11. С. 21–22.

781. Програма. Веселка. Київ: Друкарня Всеукраїнс. Академ. Наук, 1928. ВУАН. Етнографічна комісія. 2 с.

782. Програма вивчення рослинності. *Краєзнавство*. 1927. № 2. С. 16–20.

783. Програма для вивчення побуту наймитів. *Бюлетень Етнограф. Комісії ВУАН*. 1930. № 12. С. 7–9.

784. Програми для збирання відомостей про дівчаток-нянь. *Бюлетень Етнограф. Комісії ВУАН*. 1930. № 14. С. 31–32.

785. Програма для збирання відомостей про «Козу». *Бюлетень Етн. Ком. ВУАН*. 1930. № 12. С. 15–16.

786. Програма для збирання відомостей про побут пастушків. *Бюлетень Етнограф. Комісії ВУАН*. 1930. № 15. С. 17–19.

787. Програма для збирання відомостей про пережитки старих форм рільництва на Україні. *Бюлетень Етнограф. Комісії ВУАН*. 1930. № 13. С. 15.

788. Програма для збирання відомостей про троїцькі та купальські обряди. *Бюлетень Музею Слобідської України*. 1926. № 1. С. 140.

789. Програма для збирання етнографічного матеріалу та фольклору. Тульчин, 1929. 87 с.

790. Програма для збирання матеріалів з фольклору материнства та пестування. *Бюлетень Етнограф. Комісії ВУАН*. 1930. № 14. С. 30–31.

791. Програма для збирання усної народної творчості. Що треба записувати. Первомайськ: Друк. «Селянська правда», без року. Округовий краєзнавчий музей Первомайщини ім. Ф. Е. Дзержинського. 2 с.

792. Програма для реєстрації та опису пам'яток. *Охрана пам'яток культури на Україні*. Харків, 1927. Зб. 1. С. 109–123.

793. Програма до збирання відомостей про українсько-руський край і нарід, уложена членами Наукового товариства ім. Шевченка. *Етнографічний збірник*. Львів. 1895. Т. 1. С. 1–16.

794. Програма до збирання оповідань, казок, переказів і прислів'їв. *Збірник історико-філологічного відділу*. 1925. № 29. Вип. 1.; Окрема відбитка. Київ: 6-ая друкарня, 1925. 2 с.

795. Програма до збирання пісенного матеріалу. *Збірник історико-філологічного відділу*. 1925. № 13. Вип. 3.; Окрема відбитка. Київ: 6-ая друкарня, 1925. 2 с.

796. Програма збирання матеріалів до українського народного сонника. *Україна*. Київ, 1925. Кн. 1–2. С. 237–238.; Окрема відбитка. Київ: 2-ая друкарня, Без року. Культурно-історична комісія ВУАН. Програми. Вип. II. 2 с.

797. Програма культурно-історичної комісії ВУАН для збирання матеріалів, що вияснюють значіння огню в світогляді українського народу. *Україна*. 1925. Кн. 4. С. 183–187.

798. Програма опису села. *Вісник Одеського комітету краєзнавства при ВУАН*. 1925. Ч. 2–3. С. 266–268.

799. Програма опису села. *Краєзнавство*. 1927. № 1. С. 15–16; № 2. С. 9.

800. Програма про весілля. № 1. Киев: 1-ша друкарня, 1929. ВУАН. Етнографічна комісія. 4 с.

801. Програма про весілля. № 2. Київ: 1-ша друкарня, 1929. ВУАН. Етнографічна комісія. 6 с.
802. Програма про дукачі. *Бюлетень Етнограф. Комісії ВУАН*. 1928. № 10. С. 18.
803. Програма про жнива. *Бюлетень Етнограф. Комісії ВУАН*. 1930. № 15. С. 12–17.
804. Програма про рушник. *Бюлетень Етнограф. комісії ВУАН*. 1928. № 10. С. 28.
805. Програми до збирання відомостей про пам'ятки місцевої старовини [I]. *Вісник Одеського комітету краєзнавства при ВУАН*. 1924. Ч. 1. С. 1.
806. Програми до збирання відомостей про село та хату [II]. *Вісник Одеського комітету краєзнавства при ВУАН*. 1924. Ч. 1. С. 2.
807. Програми до збирання матеріялів звичаєвого права, вироблені в Комісії для виучування звичаєвого права України / за ред. проф. А. Е. Кристера, керівничого над працями Комісії. *Збірник соціально-економічного відділу УАН*. 1925. № 1. С. 1–100.
808. Програма для збирання діточих забавок і матеріялів про діточих забав. *Літературно-науковий вісник*. 1901. Т. XV. Кн. IV. С. 38. («Програма для збирання діточих забавок і матеріялів до діточих забав»: окремий передрук із доповненнями).
809. Програма для собиранія коллекцій детских игрушек и материалов по детским играм и забавам. *Киевская старина*. 1901. Т. LXXIV. № 7/8. С. 13–15; *Археологическая летопись Южной России*. Киев, 1901. Т. III. С. 115–118.
810. Програма для собиранія народных песен и других музыкально-этнографических материалов / сост. под ред. А. Л. Маслова. Москва: Т-во скоропеч. А. А. Левинсон, 1902. 8 с.; Этнографическое отделение Общества любителей естествознания, антропологи и этнографии. Труды Музыкально-этнографической комиссии. Вып. I.

811. Программа для собирания писанок и вышивок. *Православная Подолия*. 1906. № 2. С. 14–16.; Окр. Відбитка. Каменець-Подольський: Тип. С. Киржацкого, 1906. 4 с.

812. Программа для собирания произведений народной словесности. Москва, 1917. 16 с. (Издание Комиссии по народной словесности при этнографическом отделе общества любителей естествознания, антропологии и этнологии, состоящего при государственном Московском университете).

813. Программа для собирания сведений археологических, исторических и этнографических по Черниговской губернии. *Земский сборник по Черниговской губернии*. 1903. № 1 (прилож.). С. 1–30; Черн. ГВ. 1903. № 3135, 3143; Чернігів: Тип губернського земства, 1903. 30 с.

814. Программа для собирания сведений по первобытным древностям. *Воронежский историко-архивный вестник*. 1921. Вып. 1. С. 46–47.

815. Программа для собирания этнографических предметов. Санкт-Петербург: Тип. Т-ва «Народная польза», 1901. Изд. [1-е] Этнографического отдела музея императора Александра III. 49 с.

816. Программа для собирания этнографических предметов. Санкт-Петербург: Тип. Т-ва «Народная польза», 1903. Изд. [2-е] Этнографического отдела музея императора Александра III. 51 с.

817. Программа для собирания этнографических предметов. Санкт-Петербург: Тип. Т-ва «Народная польза», 1904. Изд. [3-е] Этнографического отдела музея императора Александра III. 51 с.

818. Программа для собирания этнографических предметов к выставке на съезде. *Труды XIII Археологического съезда в Екатеринославе*. 1905. Москва, 1908. Т. II. С. 11–15 («На предстоящем в 1905 г. XIII Археологическом съезде в Екатеринославе»).

819. Программа для собирания этнографических сведений, касающихся праздника Пасхи и ближайшего к ней времени. *Православная Подолия*. 1906. № 2. С. 10–13.

820. Программа для собирания этнографических сведений по Екатеринославской губернии. Екатеринослав: Тип. Губернского земства, 1904. 5 с.

821. Программа для собирания этнографических сведений по Екатеринославской губернии. *Труды XIII Археологического съезда в Екатеринославе*. 1905. Москва, 1908. Т. II. С. 111–115.

822. Программа по собиранию записей южно-великорусских говоров. *Просвещение Донбасса*. 1923. № 3. С. 99–100.

823. Программа Юго-западного отдела императорского Русского Географического общества для собирания сведений по этнографии. Печатано по определению общего собрания Юго-Западного отдела императорского Русского Географического общества 4 июня 1873. Киев: Типография М. П. Фрица, 1873. 77 с.

824. Програми до збирання відомостей про пам'ятки місцевої старовини [I]. *Вісник Одеського комітету краєзнавства при ВУАН*. 1924. Ч. 1. С. 1.

825. Програми до збирання відомостей про село та хату [II]. *Вісник Одеського комітету краєзнавства при ВУАН*. 1924. Ч. 1. С. 2.

826. Програми до збирання матеріалів звичаєвого права, вироблені в Комісії для виучування звичаєвого права України / за ред. проф. А. Е. Кристера, керівничого над працями Комісії. *Збірник соціально-економічного відділу УАН*. 1925. № 1. С. 1–100.

827. Програми до збирання матеріалів з народнього сільсько-господарського побуту. Окр. Відбитка. Київ, 1923. 4 с.

828. Программы – инструкции исследовательских работ. Вып. 1. Программы – инструкции культурно-исторической секции, инструкции по библиографическим и картографическим работам / под ред. учёного секретаря общества Г. И. Булгакова. Курск, 1925. 16 с.

829. Программы – инструкции исследовательских работ: Вып. II.; Программы – инструкции педагогической секции общества [по школьному краеведению] / под ред. Г. И. Булгакова. Курск, 1926. 27 с.
830. Про Кузьму – Дем'яна. *Бюлетень Етнограф. Комісії УАН*. 1928. № 9. С. 5.
831. Приметы. *Просвещение Донбасса*. 1923. № 1/2. С. 139–141.
832. Редин Н. Краткий план обследования базаров, рынков, ярмарок и т.д. *Бюл. Музея Слоб. Укр.* Харьков, 1925. Ч. I. С. 39.
833. Розвідки в царині народного побуту. *Бюлетень Етнографічного товариства*. 1927. Ч. 1. С. 13–14.
834. Савченко Ф. Програма для збирання матеріалів, що вияснюють значіння парубоцьких та дівоцьких громад на Україні. *Первісне громадянство та його пережитки на Україні*. 1926. Вип. 3. С. 91–92.
835. Семенів М. М. Програма для збирання лексичних особливостей української мови доби 1914–1925 рр. *Вісник Одеського комітету краєзнавства при ВУАН*. 1925. Ч. 2–3. С. 268–269.
836. Синявський О. Діалектологічний порадник. Програми до збирання діалектичних матеріалів з лівобережних монофтонгічних говорів української мови. Харків: Державне видавництво України, 1924. 56 с.
837. Сіцінський Є. Програма і вказівки для збирання речей старовини та відомостей про пам'ятки стародавньої матеріальної культури. *Нариси з історії Поділля*. Вінниця, 1927. Ч. I. Нарис 1, 2. С. 70–72.; Кабінет виучування Поділля. Вип. 12.
838. Словник слов'янських вірувань (звернення присилати відомості про рослини). *Бюлетень Етнограф. Комісії ВУАН*. 1930. № 13. С. 14.
839. Срезневский И. И. Программа для собирания образцов русского народного языка и словесности. Санкт-Петербург, Тип. Академии наук по Отд-нию рус.яз. и словесности. 1881. Тетр. I. С. 1–5.
840. Тарасенко М. Програми до збирання матеріалів з народнього сільськогосподарського побуту. Косовиця. (Відомості про сіножаті та праці

над збиранням сіна). *Вісник сільсько-господарської науки*. Київ, 1923. Т. II. Вип. 8–12. С. 314–318.

841. Токарев С. Религия в истории народов мира. Москва: Политиздат, 1964. 559 с.

842. Труды Харьковского Предварительного комитета по устройству XII Археологического съезда / под ред. проф. Е. К. Редина. Харьков, 1902. Т. 1: С. 23–25; Программа для собирания писанок и сведений о них. С. 36–37; Программа для собирания сведений по древностям историческим. С. 23–25; Программа для собирания сведений о кобзарях и лирниках. С. 32–35 («К XII Археологическому съезду в Харькове»); Программа для доставления в Харьковский губернский статистический комитет сведений о здешней губернии. С. 18–22; Программа для собирания этнографических предметов к выставке на съезде. С. 29–32 («К выставке на предстоящем в 1902 году в Харькове XII Археологическом съезде»).

843. Федоровський О. Інструкції та програми для розвідок і реєстрації пам'яток археологічних. Харків, 1927. 136 с.

844. Франко І., Гнатюк В. Два поклики. Збирайте етнографічні матеріали. *Літературно-науковий вісник*. 1902. Річник V. Т. XVII. С. 77–79.

845. Франко І., Гнатюк В. До збирачів етнографічних матеріалів. *Хроніка українсько-руського наукового товариства ім. Шевченка*. 1904. Вип. IV. Ч. 20. С. 14–17; *Літературно-науковий вісник*. 1904. Т. 28. С. 214–217.

846. Харузина В. К. К вопросу о почитании огня для собирания сведений о почитании огня у русских крестьян и инородцев, с приложением программы. *Этнографическое обозрение*. 1906. Кн. LXX–LXXI. № 3/4. С. 182–205.

847. Харузина В. К. Программа для собирания сведений о родильных и крестильных обрядах у русских крестьян и инородцев. *Этнографическое обозрение*. 1904. № 4. С. 120–156.

848. Червяк К. попередній програм вивчення килимарства. *Побут*. 1929. Ч. 4–5. С. 21.

849. Чубинский П., Русов А. Программа для собиранія этнографических и статистических данных, составленная действительными членами юго-западного отдела императорского Русского Географического общества гг. Чубинским и Русовым. Киев: Типография М. П. Фрица, 1873. 4 с.

850. Шульгина Л. В справі дослідження національних меншостей. *Побут*. 1928. Ч. 1. С. 7–8.

851. Шульгина Л. Народний календар. Ч. III. Великдень (з програм Кабінету Антропології та Етнології ім. Хв. Вовка УАН). Київ: Друкарня К. Ф. Книгоспілки, 1925. 32 с.

852. Шульгина Л. Пасічництво (Програм до збирання матеріалів). *Збірник історико-філологічного відділу*. Київ, 1925. № 23. Вип. I: Праці Кабінету Антропології та Етнології ім. Хв. Вовка. 70 с.

853. Шульгина Л. Програм для вивчення дитини. *Записки Етнографічного товариства*. Київ, 1925. Кн. 1. С. 41–50.

854. Щербаківський Д. Програми до збирання відомостей про кріпацькі капели. *Музика*. 1924. Ч. 10–12. С. 214–215.

855. Wasilkowski E. Roseta w zdobnictwie ludowem. *Lud*. Lwow. 1927. Serja II. a. VI. – Zeszyt I–IV. S. 83.

Архівні джерела

Інститут рукопису Національної бібліотеки України

імені В. І. Вернадського

(ІР НБУВ)

856. ІР НБУВ (Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського). Ф. 1. Літературні матеріали. Спр. 26307. Доповідна записка акад. М. С. Грушевського Історично-філологічного відділу та

Спільному зібранню ВУАН про необхідність розширення та збільшення штатів історичних установ 14 липня 1924 р. 7 арк. Рукопис.

857. ІР НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 1135. Докладная записка во временный Комитет по делам УАН о работах научных учреждений III отделения (социальных наук) и о суммах на продолжение работы до 1 января 1920 г. Переписка постоянной комиссии УАН для изучения «звичаєвого» права Украины с товариществом «Друкар», постоянным секретарем УАН, отделом поставки Наркоркомпросвещения и др. учреждениями о приобретении книг, передачи изданий АН на комиссию для распространения и др. 1919–1921 рр. 124 арк. Оригінал та копії.

858. ІР НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 1555. Відомості про наукові праці співробітників історичних установ за 1927-1928 рр. Оригінал. 113 арк.

859. ІР НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 1864. Звіт про роботу історичного циклу за 1928-1932 рр. 130 арк. Чернетки.

860. ІР НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 1876. Могилянський М.М. Постійна комісія для складання біографічного словника діячів України (1932 р.). 17 арк. Оригінал, чернетки.

861. ІР НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 2226. Лист зав. музеєм ім. Т. Г. Шевченка в м. Звенигородці С. Терещенкової до М. С. Грушевського 1 квітня 1928 р. 6 арк. рукопису, 50 арк. друк. Оригінал друк на машинки, рукописи.

862. ІР НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 2234. Особистий склад історичних установ УАН 1927 р. 28 арк. Зошит в паперовій оправі.

863. ІР НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 2300. Перспективні плани на п'ятирічку та на 1933 р. на 1934 р. історичного циклу та окремих його установ, положення про інститут історії ВУАН, тематичні плани, проспекти ювілейних видань, звіти про роботу і листування. 1933–34 рр. 161 арк., 67 од. Чернетки та копії.

864. ІР НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 2623. Протоколи засідань ради історичної секції. 11 січня – 13 грудня 1929 р. 17 арк. Чернетки.

865. IP НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 2807. Історично-філологічний відділ. Звіт про роботу відділу. 74 арк. Друк на машинке.

866. IP НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 5137–5138. Ернст Т. Л. Списки головніших джерел для збирання відомостей про діячів мистецтва на Україні. 4 арк. Оригінал, копії.

867. IP НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 5165. Постійна комісія для складання біографічного словника діячів науки і мистецтва України. Звернення комісії до населення про присилку біографій відомих діячів і анкети біографічних відомостей. Липень 1919 – лютий 1920 р. 12 од., 15 арк. Чернетки та копії.

868. IP НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 11611. Історично-географічна комісія. Звіт бюро Одеської комісії краєзнавства при УАН з I.X.1925 – I.I.1929 р. 9 арк. Машиноп.

869. IP НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 11889. Історично-географічна комісія. Ткаченко М. Відчит про ознайомлення з архівними збірками і топографією ряду сіл північної частини Кременчуцького повіту на Полтавщині 10.08.23. 5 арк. Оригінал.

870. IP НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 11890. Ткаченко М. Нарис історії Кременчуччини до початку XVIII ст. Стаття. 20-ті рр. XX ст. 39 арк. Друк на маш.

871. IP НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 11905. Звідомлення про діяльність Шепетівського наукового при Українській Академії наук товариства за 1927 р. Передмова до звідомлення. 2 + 1 арк. Машинопис.

872. IP НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 11931. Звіт Полтавського наукового при ВУАН товариства за 1927 р. Супровідний лист звіту, протокол. 1+4+1 арк. Друков.

873. IP НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 11975. Комісія для складання історично-географічного словника. Повідомлення про зустріч ВУАН з робітниками Донбасу та інші матеріали комісії. 1922–1931 рр. 27 арк. Друк.

874. ІР НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 12200. Проект інституту для досліджу пережитків примітивної культури і народної творчості України (Пояснююча записка). 6 арк. Копія. Машиноп., друк.

875. ІР НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 12203. Протоколи засідання відділу примітивної культури і народної творчості кафедри історії України. 15 січня 1929 р. – 3 січня 1930 р. Ориг. і копії. Рукоп. Машиноп. 113 арк.

876. ІР НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 12290. Протоколи засідань кабінету примітивної культури при дослідній кафедрі з комісією історично-культурною та історичної пісенності ВУАН. 1926–1928 рр. 113 арк – ориг., 231 арк. – копії. Ориг. та копії.

877. ІР НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 12298–12314. П'ятирічний перспективний план (1928–1933) роботи культурно-історичної комісії, звіти про роботу та протоколи засідань комісії. 1929–1930 рр. 44 арк. Ориг. та копії.

878. ІР НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 15345–15394. Відомості про виплату авторських гонорарів за статті, надруковані в ж. «Україна», збірнику «За сто літ», «Науковому збірнику», «Первісне громадянство» та ін. (1925–1930 рр.). 54 арк. Друк.

879. ІР НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 15800. Журнал «Україна». Листування з кореспондентами про надсилку статей та інше. Різні господарські справи. 1924–1930 рр. 297 арк. Друк.

880. ІР НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 18628. Грушевський М. С. Культурно-історична комісія (Стаття. 1929 р.). 5 арк. Машинопис.

881. ІР НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 18691. Ніженське наукове товариство краєзнавства 1929–1930 рр. 4 арк. Друк.

882. ІР НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 24044. Звіти Київської філії ВУНАС про роботу за 1925–1930 рр. 2 екз. (без указ. № листів). Рукопис та машинопис.

883. IP НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 24092–24259. Протоколи засідань та зборів Всеукраїнської асоціації Сходознавства. 1925–1930 рр. м. Київ. 341 арк. Рукописи та машинопис.

884. IP НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 30813. План роботи Історично-географічної комісії по дослідженню історії колонізації України та підготовки її історично-географічного опису. 2 арк. Машинопис.

885. IP НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 30886. Музей діячів науки і мистецтва ВУАН. Звіт про роботу за 1928–1932 рр. 1932 р. 35 арк. + 9 фотографій (додаток). Машинопис.

886. IP НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 31024–31061. Листування Музею українських діячів науки і мистецтва з Всеукраїнським Історичним музеєм, I відділом ВУАН, приватними особами з приводу влаштування виставок, вшанування пам'яті М. В. Лисенка, інших питань 1927 р. 38 арк. + 2. Рукопис та машинопис.

887. IP НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 31171–31300. Листування Дніпропетровського історично-археологічного музею, інших установ з Музеєм українських діячів науки і мистецтва з приводу святкування ювілеїв М. Лисенка, І. Нечуй-Левицького, користування матеріалами 1924–1928 рр. 133 нум. арк. + 12 арк. та 2 листівки. Оригінал та копії, рукопис та машинопис, друк.

888. IP НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 31301–31323. Листування комісії краєзнавства при ВУАН, Ізюмського краєзнавчого музею, Полтавського державного музею, приватних осіб з Музеєм українських діячів про влаштування ювілейної виставки ВУАН. 1930 р. 25 арк. в паперовій оправі. Машинопис.

889. IP НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 32545. Пархоменко В., Смолинський С. Дніпропетровське наукове товариство. 1929 р. Без нумерації листів. Машинопис, рукопис.

890. IP НБУВ. Ф. 10. Архів ВУАН. Спр. 34125. Додаток: Друковані звіти ВУНАС 1926–1929 та Одеської філії 28.III.1926–28.X.1928; газетні вирізки. 1925–1928 рр. та афіши. Без нумерації листів. Друков.

891. IP НБУВ. Ф. 40. М. П. Василенко. Спр. 273. Коротке повідомлення Товариства Нестора-Літописця при УАН за 1926 р. 4 арк. Рукопис.

892. IP НБУВ. Ф. 279. О. П. Новицький. Спр. 806. Статут і штати ВУАКу 14.08, 1.09.22. Київ. 1 од. зб. + 2 арк. Машинопис.

893. IP НБУВ. Ф. 279. О. П. Новицький. Спр. 904. Новицький О. П. Виписки з протоколів засідань I-го Відділу ВУАН та її комісії 1920–1928 рр. 11 грудня 1919 р. 1 од. зб., 26 арк. Машинопис.

894. IP НБУВ. Ф. 279. О. П. Новицький. Спр. 907. Історично-філологічний відділ ВУАН. Історична записка. 1929 р. 1 од. зб., 72 арк. Машинопис.

**Центральний Державний архів вищих органів влади
та управління України
(ЦДАВО)**

895. ЦДАВО України (Центральний Державний архів вищих органів влади та управління України). Ф. 166. Наркомос УРСР. Народний комісаріат освіти УРСР. Оп. 3. Спр. 406. Протоколи студентських організацій, звіти про роботу, кошториси та утримання та інші матеріали Українського комітету краєзнавства. Список особового складу. Харків, Київ. 17 жовтня 1923 р. – 22 червня 1925 р. 38 арк. Машинопис.

896. ЦДАВО України. Ф. 166. Наркомос УРСР. Народний комісаріат освіти УРСР. Оп. 3. Спр. 414. Звіти про роботу, доповіді, доповідні записки, плани, кошториси на утримання штату Вінницької філії Всеукраїнської бібліотеки при Академії наук. Списки співробітників. Харків, Київ. 4 квітня 1923 р. – 25 липня 1925 р. 94 арк. Машинопис.

897. ЦДАВО України. Ф. 166. Наркомос УРСР. Народний комісаріат освіти УРСР. Оп. 4. Спр. 256. Програми робіт з'їзду, звіти про роботу секцій

та організаційного комітету I-го Всеукраїнського з'їзду по вивченню продуктивних сил та народного господарства України. Харків, Київ. 1924 р. 176 арк. Машинопис.

898. ЦДАВО України. Ф. 166. Наркомос УРСР. Народний комісаріат освіти УРСР. Оп. 5. Спр. 568. Матеріали про стан та роботу інститутів народної освіти України (протоколи, звіти, доповіді, доповідні записки, учбові плани, програми, кошториси), Т. III (останній). Харків, Київ. 24 жовтня – 29 грудня 1925 р. 674 арк. Машинопис.

899. ЦДАВО України. Ф. 166. Наркомос УРСР. Народний комісаріат освіти УРСР. Оп. 5. Спр. 729. Звіти Волинського Всеукраїнських ім. Артема, Шевченка, Полтавського, Харківського, Чернігівського державних музеїв та Катеринославської і Одеської публічних бібліотек про їх роботу за 1924/25 р. і матеріали до них. Харків, Київ. 23 лютого – 31 грудня 1925 р. 829 арк. Машинопис.

900. ЦДАВО України. Ф. 166. Наркомос УРСР. Народний комісаріат освіти УРСР. Оп. 5. Спр. 734. Протоколи, статuti, звіти Всеукраїнських наукових товариств та асоціацій. Харків, Київ. 4 січня – 25 квітня 1925 р. 89 арк. Машинопис.

901. ЦДАВО України. Ф. 166. Наркомос УРСР. Народний комісаріат освіти УРСР. Оп. 6, т. I. Спр. 610. Тимчасове організаційне положення, проект статуту та протоколи засідань Ради і президії Харківського наукового товариства при Всеукраїнській академії наук. Наукові роботи, звіти аспірантів про їх роботу, рецензії на роботи і заяви про прийом до аспірантури. Харків, Київ. 6 лютого – 5 жовтня 1926 р. Без нумерації аркушів. Машинопис.

902. ЦДАВО України. Ф. 166. Наркомос УРСР. Народний комісаріат освіти УРСР. Оп. 6, т. II. Спр. 3425. Листування з Всеукраїнським історичним музеєм ім. Шевченка у м. Києві про його штати, особистий склад та виплату зарплати співробітникам. Харків, Київ. 11 березня 1926 р. – 26 вересня 1930 р. Без нумерації аркушів. Машинопис.

903. ЦДАВО України. Ф. 166. Наркомос УРСР. Народний комісаріат освіти УРСР. Оп. 6, т. IV. Спр. 5928. Матеріали наукових товариств України про їх роботу (протоколи, звіти, плани, доповідні записки, списки наукових товариств України, повідомлення). Список членів Луганського наукового товариства на 1 лютого 1928 р. 4 травня 1926 р – 12 липня 1929 р. 121 арк. Машинопис.

904. ЦДАВО України. Ф. 166. Наркомос УРСР. Народний комісаріат освіти УРСР. Оп. 6, т. IV. Спр. 5944. Звіти Одеського та Полтавського наукових товариств про їх роботу за 1926/27 – 1927/28 рр. Список науководослідних установ Укрнауки Наркомосу УРСР. 24 грудня 1926 р. – 10 травня 1926 р. 104 арк. Машинопис.

905. ЦДАВО України. Ф. 166. Наркомос УРСР. Народний комісаріат освіти УРСР. Оп. 6, т. V. Спр. 8590. Звіт Остерського наукового товариства краєзнавства про його діяльність за 1925–1927 роки. Листування з Харківським науковим товариством ВУАН, Музеєм Слобідської України ім. Сковороди, Роменським окружним виконкомом про асигнування коштів на видання краєзнавчого опису Полтавщини та надсилку матеріалів щодо краєзнавчої роботи. 9 лютого 1926 р. – 16 вересня 1929 р. 18 арк. Машинопис.

906. ЦДАВО України. Ф. 166. Наркомос УРСР. Народний комісаріат освіти УРСР. Оп. 6, т. V. Спр. 8594. Протоколи засідань та положення про Український комітет краєзнавства (УКК). Статути місцевих краєзнавчих товариств та відомості Київської комісії краєзнавства про її діяльність за 1923 рік. 10 січня 1927 р. – 20 квітня 1929 р. 61 арк. Машинопис.

907. ЦДАВО України. Ф. 166. Наркомос УРСР. Народний комісаріат освіти УРСР. Оп. 9. Спр. 652. Кошторис Всеукраїнської Академії Наук на 1929/30 рік та матеріали до нього. 20 лютого 1920 р. – 1941 р. Без нумерації аркушів. Машинопис.

908. ЦДАВО України. Ф. 166. Наркомос УРСР. Народний комісаріат освіти УРСР. Оп. 9. Спр. 1421. Постанова Раднаркому УРСР про заснування

у складі Всеукраїнської академії наук у Києві інституту польської культури, протоколи засідань комісії Держплану УРСР в справі перегляду мережі науково-дослідних установ, список співробітників науково-дослідної кафедри ВЗІНБУХу на 4 червня 1931 р. 10 листопада 1930 р. – 10 жовтня 1931 р. 64 арк. Машинопис.

909. ЦДАВО України. Ф. 166. Наркомос УРСР. Народний комісаріат освіти УРСР. Оп. 9. Спр. 1451. Статути ВУАН, краєзнавчого гуртка на підприємстві, в колгоспі, клубі, сельбуді, хаті-читальні та проект реорганізації Українського науково-дослідного інституту педагогіки. 1 липня 1920 р. – 24 липня 1931 р. 30 арк. Машинопис.

910. ЦДАВО України. Ф. 166. Наркомос УРСР. Народний комісаріат освіти УРСР. Оп. 9. Спр. 1471. Звіти Українського науково-дослідного інституту історії матеріальної культури Комітету сприяння вченим та інституту теоретичної хімії про їх роботу за 1930/31 р., плани робіт науково-дослідних інститутів на 1931 р., їх кошториси, контрольні числа в галузі науково-дослідних робіт на Україні на 1929/30 р. та пояснююча записка до них. 17 липня 1930 р. – 12 вересня 1931 р. 216 арк. Машинопис.

911. ЦДАВО України. Ф. 166. Наркомос УРСР. Народний комісаріат освіти УРСР. Оп. 10. Спр. 1397. Акти, висновки та доповідні записки про обстеження наукової та експедиційної роботи музеїв. 2 березня 1932 р. – 23 березня 1933 р. Харків, Київ. 45 арк. Машинопис.

912. ЦДАВО України. Ф. 413. Центральна Комісія національних меншостей при Всеукраїнському Центральному виконавчому комітеті (за 1923–1933 рр.). Оп. 1. Спр. 47. Протоколи № 64–69 засідань ЦК національних меншостей та матеріали до них. Копії. Листопад – грудень. 1925 р. 135 арк. Машинопис.

913. ЦДАВО України. Ф. 413. Центральна Комісія національних меншостей при Всеукраїнському виконавчому комітеті (за 1923–1933 рр.). Оп. 1. Спр. 242. Протоколи засідань ЦК національних меншостей №№ 1–23. Копії. 3 жовтня 1927 р. – 26 вересня 1928 р. 89 арк. Машинопис.

914. ЦДАВО України. Ф. 413. Центральна Комісія національних меншостей при Всеукраїнському виконавчому комітеті (за 1923–1933 рр.). Оп. 1. Спр. 485. Листування з ЦК КП/б/У, етнографічною комісією при Всеукраїнській Академії Наук, ВРНГ, Наркомосом УСРР про роботу серед національних меншостей. 14 січня – 17 грудня 1930 р. 101 арк. Машинопис.

**Центральний державний історичний архів України, м. Київ
(ЦДІАК)**

915. ЦДІАК України (Центральний державний історичний архів України, м. Київ). Ф. 1235. Грушевські – історики, лінгвісти. Оп. 1. Спр. 87. Листування з редакціями журналів «Літературно-науковий вісник», «Україна», «Русское богатство», «Украинская жизнь» та іншими про публікацію статей та виплату гонорарів. Березень 1893 р. – грудень 1927 р. 48 арк. Рукопис.

916. ЦДІАК України. Ф. 1235. Грушевські – історики, лінгвісти. Оп. 1. Спр. 936. Щоденники. 30 грудня 1906 р. – не раніше 1909 р. 17 арк. Рукопис.

917. ЦДІАК України. Ф. 1235. Грушевські – історики, лінгвісти. Оп. 1. Спр. 1011. Переклад з англійської мови трагічної комедії Дж. Гольсварті «В боротьбі». Короткі рецензії на п'єсу та її переклад літературознавців Білецького А. та Перчика Л. Вересень 1925 р. 207 арк. Рукопис та машинопис.

918. ЦДІАК України. Ф. 1235. Грушевські – історики, лінгвісти. Оп. 1. Спр. 1018. Мочульської Ольги та Микласевич Ольги. Двоюрідні сестри. 5 липня 1924 р. – 3 грудня 1928 р. 125 арк. Рукопис.

919. ЦДІАК України. Ф. 1235. Грушевські – історики, лінгвісти. Оп. 1. Спр. 1021. Карського Е., Штернберга Л. та інших кореспондентів про присилку книг та статей. 22 лютого 1927 р. – 3 жовтня 1928 р. 14 арк. Рукопис.

920. ЦДІАК України. Ф. 1235. Грушевські – історики, лінгвісти. Оп. 1. Спр. 1203. Підготовлені матеріали. Ч. VIII. 521 арк. Машинопис.

Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника**(відділ рукописів)****(ВР ЛННБУ)**

921. Відділ рукописів ЛННБУ. Ф. 36. Од. зб. 719/п. 49. Головацький Я. Гагілки з Станіславщини, Львівщини, списані різними збирачами. 1837. 16 арк. Рукопис.

922. Відділ рукописів ЛННБУ. Ф. 36. Од. зб. 743/п. 51. Головацький Я. Збірка пісень народних та копії думок М. Шашкевича та інш. поетів. Є окремі етнографічні записки. Серед. XIX ст. 8 арк. Рукопис.

923. Відділ рукописів ЛННБУ. Ф. 36. Од. зб. 730/п. 50. Головацький Я. Збірничок різних українських народних пісень, коломийок, приспівок. Без дати. 12 арк. Рукопис.

924. Відділ рукописів ЛННБУ. Ф. 36. Од. зб. 729/п. 50. Головацький Я. Збірка 27 українських народних пісень. «Ой по під гай, гайок зелененький», «Ой в містечку Берестечку...» 30–40 рр. XIX ст. 12 арк. Рукопис.

925. Відділ рукописів ЛННБУ. Ф. 36. Од. зб. 884/п. 60. Головацький Я. Збірник 60 колядок і щедрівок. Розділи: господареві, господині, «Дівчині». 1720–1846 рр. 24 арк. Рукопис.

926. Відділ рукописів ЛННБУ. Ф. 36. Од. зб. 883/п. 60. Головацький Я. Збірник 96 українських народних пісень. (побутових, історичних, сатиричних, ліричних...). I половина XIX ст. 40 арк. Рукопис.

927. Відділ рукописів ЛННБУ. Ф. 36. Од. зб. 727/п. 49. Головацький Я. Зауваження про народну пісенну творчість (жанри), матеріали до видання збірки українських народних пісень. Середина XIX ст. 19 арк. Рукопис.

928. Відділ рукописів ЛННБУ. Ф. 36. Од. зб. 738/п. 50. Головацький Я. Матеріали до книжки «Песни Галицкой и Угорской Руси, собранные Я. Ф. Головацким, Москва». 1878 р. 17 + 14 арк. Рукопис.

929. Відділ рукописів ЛННБУ. Ф. 36. Од. зб. 748/п. 51. Головацький Я. «Піснь о Соловію» та інші народні пісні («думки») і коломійки. Мова укр. латинкою. 12 арк. Рукопис.

930. Відділ рукописів ЛННБУ. Ф. 36. Од. зб. 758/п. 52. Головацький Я. Українські народні епічні пісні, думи, побутові пісні (зібрані Мирославом Ількевичем). Мова укр. латинкою. 1833 р. 12 арк. Рукопис.

931. Відділ рукописів ЛННБУ. Ф. 36. Од. зб. 742/п. 51. Головацький Я. 14 українських народних пісень, «шумок», голосінь, коляд. Без дати. 12 арк. Рукопис.

**ІМФЕ Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського (м. Київ)**

Ф. 1. Етнографічна комісія ВУАН

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1. Од. зб. 897, 899, 902.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 348.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 176, 179, 181, 249, 286, 347.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-7. Од. зб. 895, 897, 902.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1 дод. Од. зб. 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-7 дод. Од. зб. 435, 436.

Ф. 14. Експедиційні матеріали.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 14-2. Од. зб. 25.

Ф. 33. Етнографічне товариство.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 33-2. Од. зб. 8, 9, 10.

Ф. 43. Кабінет антропології та етнології ім. Хв. Вовка.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 43-3. Од. зб. 97, 98, 99, 100, 101, 103, 104, 105, 106;

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 43-11. Од. зб. 437.

**Науковий архів Інституту мистецтвознавства, фольклористики
та етнології імені М. Т. Рильського**

(ІМФЕ)

932. Науковий архів ІМФЕ (Науковий архів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського). Ф. 1. Етнографічна Комісія ВУАН. Спр. 25. Лист музею Ставропільського краю до Етнографічної комісії. 1930 р. 1 арк. Рукопис.

933. Науковий архів ІМФЕ. Ф. 1. Етнографічна Комісія ВУАН. Спр. 72. Рихлік Є. Програма до збирання відомостей про чеських колоністів на Україні. Без дати. 6 арк. Рукопис.

934. Науковий архів ІМФЕ. Ф. 1. Етнографічна Комісія ВУАН. Спр. 76. Кравченко В. Етнографічна програма. 1921 р. 98 арк. Рукопис.

935. Науковий архів ІМФЕ. Ф. 1. Етнографічна Комісія ВУАН. Спр. 77. Ляскоронський В. Програма для збирання відомостей про чумаків. 1925. 45 арк. Рукопис.

936. Науковий архів ІМФЕ. Ф. 1. Етнографічна Комісія ВУАН. Спр. 79. Кравченко В. Програма монографічного дослідження «Селища й садиби та їх розвинення». Без дати. 20 арк. Машинопис.

937. Науковий архів ІМФЕ. Ф. 1. Етнографічна Комісія ВУАН. Спр. 81. Ляскоронський В. Програма для збирання відомостей про чумаків. Без дати. 10 арк. Машинопис.

938. Науковий архів ІМФЕ. Ф. 1. Етнографічна Комісія ВУАН. Спр. 205. Маламуж Д. Замітка з приводу рецензії на книжку Грушевської К. «Українські народні думи». 1927 р. в італійському журналі «Vi Jucuis». 1930 р. 12 арк. Машинопис.

939. Науковий архів ІМФЕ. Ф. 1. Етнографічна Комісія ВУАН. Спр. 478. Девлад О. Шляхи Дніпровими порогами. 1929 р. 14 арк. Рукопис.

940. Науковий архів ІМФЕ. Ф. 7. Кабінет національних меншостей. Спр. 2. Науково-дослідча праця серед нацменів. Стаття професора Рихліка Є. 1928 р. 12 с. Машинопис.

941. Науковий архів ІМФЕ. Ф. 7. Кабінет національних меншостей. Спр. 3. Кабінет для вивчення національних меншостей Всеукраїнської

академії наук (Доповідь в.о. керівника Кабінету проф. Рихліка Є. На засіданні ЦК Національних меншостей при ВУ ЦВНК. 10 листопада 1930 р. 10 с. Машинопис.

942. Науковий архів ІМФЕ. Ф. 43. Кабінет антропології та етнології ім. Ф. Вовка. Спр. 21. Відношення, довідки й ін. Кабінету антропології та етнології до ВУАН та інших установ і організацій з різних питань. 1929 р. 75 арк. Рукописні передруки.

943. Науковий архів ІМФЕ. Ф. 43. Кабінет антропології та етнології ім. Ф. Вовка. Спр. 22. Відношення, повідомлення, довідки Кабінету антропології та етнології до ВУАН та інших установ і організацій в різних питаннях, також відношення повідомлень ВУАН та інших установ до Кабінету антропології та етнології в різних питаннях. 1930 р. 99 арк. Рукописи, передруки, друкування.

944. Науковий архів ІМФЕ. Ф. 43. Кабінет антропології та етнології ім. Ф. Вовка. Спр. 23. Відношення, довідки, запрошення Кабінету антропології та етнології до ВУАН та інших установ і організацій в різних питаннях, також відношення повідомлень ВУАН та інших установ до Кабінету антропології та етнології в різних питаннях. 1931 р. 157 арк. Рукописи, передруки, друкування.

945. Науковий архів ІМФЕ. Ф. 44. О. Г. Алешо. Спр. 2. До Спільного зібрання УАН. Доповідна записка про організацію Музею антропології та етнології. 1921 р. 2 арк. Машинопис.

946. Науковий архів ІМФЕ. Ф. 44. О. Г. Алешо. Спр. 3. Нотатки етнографічного характеру (обробка шкіри, виготовлення тканини та одягу). 1911 р. 12 арк. Рукопис.

947. Науковий архів ІМФЕ. Ф. 44. О. Г. Алешо. Спр. 4. Матеріали до етнографічної карти, зібрані за анкетною Російського Географічного Товариства. 1914 р. 178 арк. Рукопис.

948. Науковий архів ІМФЕ. Ф. 44. О. Г. Алешо. Спр. 5. Антропологічна картка с. Гальчин Кам'янець-Подільської області (Хмельницької області). 1914 р. 1 арк. Рукопис.

Архівні програмні документи

949. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1. Од. зб. 28. В. Камінський Програма для запису матеріалів про шляхи. 1923 р. 2 арк. Рукопис.

950. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1. Од. зб. 29. Програми для збирання матеріалів про скотарство. 1923 р. 11 арк. Склограф.

951. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1. Од. зб. 30. Програма для збирання матеріалів про парубоцькі та дівоцькі громади. 1923 р. 5 арк. Склограф.

952. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1. Од. зб. 31. Програма для збирання матеріалів про звичаї, зв'язаних з виїздом в дорогу. 1923 р. 3 арк. Машинопис.

953. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1. Од. зб. 32. Програма для збирання матеріалів про похоронний обряд. 1923 р. 2 арк. Машинопис.

954. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1. Од. зб. 33. Програма для збирання матеріалів з історії минулого Запоріжжя. 1923 р. 3 арк. Машинопис.

955. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1. Од. зб. 34. Програма для збирання історичної пісенності. 1923 р. 2 арк. Склограф.

956. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1. Од. зб. 35. Програма для збирання етнографічних матеріалів про ступу і жорна. 1923 р. 1 арк. Машинопис.

957. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1. Од. зб. 36. Програма для збирання відомостей про коромисло. 1923 р. 1 арк. Машинопис.

958. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1. Од. зб. 37. Інструкції до опису: тканини, шиття, гантування, дерев'яної різьби, що їх складав гурток Studio. 1926 р. 2 арк. Рукопис.

959. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1. Од. зб. 52. Листування окремих дописувачів в справі збирання етнографічних та фольклорних матеріалів. 1925-1931 рр. 149 арк. Рукопис.

960. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1. Од. зб. 65. Прикладний програм до збирання матеріалів по археології, історії та етнографії України. (З програму Чернігівської Губерніяльної Ученої Архівної комісії, переклав С. Ркліцький). Київ, 1919. 35 арк. Рукопис.

961. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1. Од. зб. 897. Програма до вивчення болгар. УАН. Етнографічна комісія. Кабінет нацменшостей. Програми й анкети кабінету нацменшостей. № 3; Окрема відбитка. Болгарська мова. Після 1927. 3 арк.

962. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1. Од. зб. 899. Програма до збирання матеріалів про пісню «Ой, не ходи, Грицю». Без року. 1 арк. Окрема відбитка.

963. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1. Од. зб. 902. Відозва до шкільних гуртків збирати краєзнавчий, побутовий і фольклорний матеріал. Без року. 1 арк. Окрема відбитка.

964. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1. Дод. Од. зб. 554. Веснянки (та ігри) та пов'язані з ними обряди та звичаї. Матеріали з різних областей України. 1920 р. 216 арк. Рукопис, машинопис.

965. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1. Дод. Од. зб. 591. Українські народні прислів'я та приказки, записані кореспондентами-збирачами в 20-х роках без зазначення місту запису. 1920 р. 17 арк. Машинопис.

966. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Од. зб. 2. Дмитрук Н. Листи до Петрова В. П. 1926–1930 рр. 8 арк. Рукопис.

967. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Од. зб. 4. Рихлик Є. А. Лист до Етнографічної комісії ВУАН. 1926 р. 2 арк. Рукопис.

968. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Од. зб. 5. Кагаров Є. Г. Листи до Петрова В. П. 1926–1930 рр. 10 арк. Рукопис.

969. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Од. зб. 21. Лист Звенигородського музею до Етнографічної комісії. 1926 р. 2 арк. Рукопис.

970. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Од. зб. 22. Лист музею Слобідської України ім. Г. С. Сковороди м. Харкова до Етнографічної комісії ВУАН. 1928 р. 1 арк. Рукопис.

971. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Од. зб. 24. Листи Шепетівського округового краєзнавчого музею до Етнографічної комісії ВУАН. 1930 р. 3 арк. Рукопис.

972. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Од. зб. 30. Лист Кобизької семирічної школи до Етнографічної комісії ВУАН. 1926 р. 3 арк. Рукопис.

973. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Од. зб. 32. Лист Поляківської трудшколи до Етнографічної комісії. 1927 р. 1 арк. Рукопис.

974. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Од. зб. 43. Листування окремих дописувачів в справі збирання етнографічних та фольклорних матеріалів. Без дати. 9 арк. Рукопис, машинопис.

975. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Од. зб. 44. Листування окремих дописувачів в справі збирання етнографічних та фольклорних матеріалів. 1926–1931 рр. 71 арк. Рукопис, машинопис.

976. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Од. зб. 56. Листування окремих дописувачів в справі збирання етнографічних та фольклорних матеріалів. 1927–1930 рр. 61 арк. Рукопис.

977. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Од. зб. 43–56. Листування окремих дописувачів в справі збирання етнографічних та фольклорних матеріалів. 1925–1931 рр. Без нумерації арк. Рукописи.

978. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 25. Програма до збирання оповідань, казок, переказів і прислів'їв. Київ, 1925. Окрема відбитка. 2 арк.

979. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 26. Програма до збирання пісенного матеріалу 1923–1925. Київ, 1925. Окр. відбитка, машинопис. 2 арк.

980. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 27. Від кафедри історії українського народу для екскурсій і дослідів 1924/1925 р. по історичній поезії і культурним переживанням. Програма для збирання історичних пісень, дум і балад. Київ, 1924–1925. 6 арк. Машинопис.

981. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 29. Програми для збирання матеріалів про скотарство. Без дати. 11 арк. Шклограф.

982. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 30. Савченко Ф. Програма для збирання матеріалів, що вивчають значіння парубоцьких і дівочих громад на Україні. Київ. Без року. 3 арк. Шклограф.

983. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 32. Програма для збирання матеріалів про похоронний обряд. Без дати. 2 арк. Машинопис.

984. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 33. Запоріжжя. Програма для збирання матеріалів з історії минулого Запоріжжя. Без дати. 3 арк. Машинопис.

985. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 34. Програм для збирання історичної пісенності, переважно в місцевостях. Без дати. 4 арк. Склограф, рукопис.

986. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 35. Програма для збирання етнографічних матеріалів про ступу і жорня. окремий відбиток. Без дати. 1 арк. Рукопис, машинопис.

987. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 36. Програма для збирання відомостей про коромисло. Без дати. 1 арк. Машинопис.

988. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 38. Програма про завмирання. 1927. Окрема відбитка. 1 арк.

989. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 39. Інструкції до опису: тканини, шиття, дерев'яної різьби. 1926 р. 3 арк. Рукопис, машинопис.

990. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 41. Анкета для збирання топографічних (топонімічних) назв. Херсон. Херсонське краєзнавче товариство. Ч. 3, 4. Без дати. 6 арк. Машинопис.

991. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 96. Лобода А. М. Сучасний стан і чергові завдання української етнографії. Матеріали до журналу «Етнографічний вісник». Кн. 1. Київ, 1925. 5 арк.

992. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 97. Попов П. До питання про методи збирання фольклорних матеріалів. 4 арк. Машинопис.

993. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 182. Матеріали до «Бюлетеня» № 14 Етнографічної комісії ВУАН. Дитячий фольклор. Статті Копица О., Еліаш Н., Виноградов Г. (оригінали та передруки). 1930 р. 71 арк. Рукопис, передрук.

994. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 360. Інструкція для збирачів етнографічних матеріалів на Поділлі. Про збирацьку роботу на Поділлі та Волині. Тези доповіді М. Белінського. Систематизація етнографічних матеріалів українського фольклору. Без дати. 37 арк. Машинопис, рукопис.

995. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 436. Звернення Російського Географічного товариства та інструкція для заповнення анкет. Анкета, яку рассылало Російське Географічне товариство для збирання етнографічних матеріалів. 1912 р. 6 арк. Машинопис.

996. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-2. Од. зб. 57–64. Анкети та автобіографії кореспондентів Етнографічної комісії ВУАН. Без нумерації арк. Рукописи.

997. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-2. Од. зб. 215. Куликівський В. Пісні без мелодії, чумацькі, родинно-побутові. Замовляння. Зібрали учні Радомиської школи. Надіслав вчитель Куликівський (Житомирська обл.). 1929 р. 8 арк. Рукопис.

998. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-2. Од. зб. 245. Максимович М. О. «Сборник украинских песен. Отдел третий. Песни козацкія, преимущественно исторические». Без дати. 38 арк. Рукопис.

999. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-2. Од. зб. 245а. Сборник песен издаваемый Михайлом Максимовичем. Часть вторая. 47 арк. Рукопис.

1000. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-2. Дод. Од. зб. 211. Сиворог І. К. «Маленький фольклорний словничок». Дитячі пісні, ігри, гагілки, веснянки. Зібрав Сиворог в с. Курівка. 1928 р. 8 арк. Рукопис.

1001. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-2. Дод. Од. зб. 319. Прикмети, вірування, звичаї та обряди, зв'язані з циклами зимових свят. Колядки, щедрівки, прислів'я, приказки. Записи зроблені в різних областях України. 1928–1929 рр. 310 арк. Рукопис.

1002. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-2 Дод. Од. зб. 349. Етнографічні матеріали – повір'я, обряди та звичаї, пов'язані з народженням та вихованням дітей. Пісні родинно-побутові. 1926–1929 рр. 59 арк. Рукопис, машинопис.

1003. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 65. Прикладний програм до збирання матеріалів по археології, історії та етнографії України. З програму Чернігівської Губерніяльної комісії переклав С. Ркліцький. 1919. 35 арк. Рукопис.

1004. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 66. Дмитрук Н. Програма до збирання матеріалів про голод 1926. 6 арк. Рукопис.

1005. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 67. Ковальов П. Народна хліборобська техніка. Програма. 1926 р. 5 арк. Рукопис.

1006. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 68. Програма. Народні звичаї. Без дати. 4 арк. Рукопис.

1007. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 69. Програма «Першій грім» Без року. 1 арк. Рукопис.

1008. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 70. Програма «Перше купання». Без дати. 1 арк. Рукопис.

1009. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 71. Загальна програма для вивчення села. Без дати. 10 арк. Рукопис.

1010. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 72. Рихлик Є. Програма до збирання відомостей про чеських колоністів на Україні. Без року. 6 арк. Рукопис.

1011. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 73. Програма до збирання відомостей про народні правові поняття і юридичні звичаї. Без дати. 4 арк. Рукопис.

1012. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 75. Програма про пісню «Ой, поїхав королевич та й на полювання». Без дати. 2 арк. Рукопис.

1013. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 76. Кравченко В. Етнографічний програм. 1921. 98 арк. Рукопис.

1014. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 77. Ляскоронський В. Програма для збирання матеріалів за чумацтво. 1925. 45 арк. Машинопис, рукопис.

1015. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 78. Критицина Л. та Смирнов В. Програма для вивчення побуту робітників. Без дати. 9 арк. Машинопис.

1016. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 81. Ляскоронський В. Програма для збирання відомостей про чумаків від останніх чумаків або їхніх родин. 1925. 9 арк. Машинопис.

1017. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 82. Програма про жнива. Без дати. 2 арк. Машинопис.

1018. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 83. Програма для дослідження зимових звичаїв, зв'язаних з співами і музикою. Без дати. 4 арк. Машинопис.

1019. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 84. Махулько-Горбацевич Гр. Програма збирання матеріалів з медичної етнографії. Київ, 1928. 3 арк. Машинопис.

1020. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 86. Про 20-ту річницю революції. Заклик до вчительства, культосвітніх робітників, ліквідаторів неписьменності збирати фольклорний матеріал про першу революцію. Без року. 1 арк. Машинопис.

1021. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 87. Народний календар. Без дати. 1 арк. Шклограф.

1022. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 88. Програма до збирання матеріалів про сонце. Без року. 1 арк. Шклограф.

1023. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 89. Програма про збирання переказів, пісень про неплідну матір і ненароджені діти. Без року. 2 арк. Шклограф.

1024. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 90. Анкета. Вірування в віхор. 1926. 1 арк. Рукопис.

1025. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 90. Вірування про вітер. Без дати. 2 арк. Шклограф.

1026. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 91. Анкета для збирання відомостей про звичай кидати гілки на могили. Без дати. 1 арк. Шклограф.

1027. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 92. Звичаї, обряди, повір'я, прикмети та пісні, що їх зв'язано в Вашій місцевості с днем Івана Купайло. Програма. 1926. 3 арк. Шклограф.

1028. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 93. Про збирання матеріалів про квіти. Без дати. 1 арк. Шклограф.

1029. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 94. Програма до трудової школи по збиранню матеріалів: весняні пісні, гри, обряди заклинання морозу, зими, смерті. Без року. 2 арк. Шклограф.

1030. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 95. Програма до вивчення українського релігійного побуту. Без року. 4 арк. Рукопис.

1031. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-3. Од. зб. 348. Шевченко Л. Запитання про звичаї, зв'язані з виїздом у дорогу. Без року. 3 арк. Машинопис.

1032. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 96. Лобода А. М. Сучасний стан і чергові завдання української етнографії. Матеріали до журналу «Етнографічний вісник». Кн. 1. Київ, 1925 р. 14 арк. Машинопис.

1033. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 97. Попов П. До питання про методи збирання фольклорних матеріалів. 1926 р. 20 арк. Машинопис.

1034. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 99. Кагаров Є. Г. Що визначають деякі українські весільні обряди. 1926 р. 9 арк. Рукопис.

1035. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 100. Дмитрук Н. З нового побуту. 1926 р. 9 арк. Рукопис.

1036. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 101. Петров В. П. З фольклору правопорушників. 1926 р. 13 арк. Рукопис.

1037. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 102. Кравченко В. Псалми, що в 1923–1924 рр. співали прогани під час подорожувань до різних чудес. 1927 р. 10 арк. Рукопис.

1038. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 104. Зеленін Д. К. Східньо-слов'янські хліборобські обряди – качання й перекидання по землі. 1927 р. 20 арк. Рукопис.

1039. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 105. Камінський В. Свято Купала на Волинському Поліссі. 1927 р. 48 арк. Рукопис.

1040. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 124. Кагаров Є. Російський весільний звичай, що зветься «телеграфом» або «телефоном». 1929. 4 арк. Рукопис.

1041. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 128. Кагаров Є. Російсько-українська етнографія, 1918–28 рр. 1929 р. 49 арк. Машинопис.

1042. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 141. Кагаров Є. Нотатки з порівняльного фольклору. 1930 р. 9 арк. Рукопис.

1043. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 142. Береговський Різномовні та чужомовні єврейські народні пісні. 1930 р. 23 арк. Рукопис.

1044. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 144. Клименко П. Нові дослідження над чумацькою економікою, побутом і пісенністю. 1929 р. 14 арк. Машинопис.

1045. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 152. Кагаров Э. О значении некоторых украинских свадебных обрядов. 1926 р. 9 арк. Рукопис.
1046. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 156. Жінкін М. П. К вопросу о происхождении частушки. 1927 р. 20 арк. Машинопис.
1047. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 160. Кагаров Є. «Об одном украинском свадебном обычае». 1928 р. 2 арк. Рукопис.
1048. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 163. Кагаров Е. Г. Задачи и методы этнографии. 1928 р. 59 арк. Рукопис.
1049. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 166. Кагаров Е. Заметки по сравнительному фольклору. Русские вотивные (обетные) приношения. 1930 р. 8 арк. Машинопис.
1050. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 176. Програма до вивчення побуту наймитів. Київ. 1929. 3 арк. Рукопис. Верстка.
1051. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 177. Бюлетень № 12 Етнографічної комісії ВУАН 1929 р. Виучування економічного побуту на селі. 1929 р. 15 арк. Гранки.
1052. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 178. Білий В. Народні вірування про веселку. Стаття до «Бюлетеня Етнографічної комісії ВУАН» № 12. 1929 р. 40 арк. Рукопис.
1053. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 179. Програма до вивчення побуту наймитів. 1929 р. 6 арк. Рукопис.
1054. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 181. Бюлетень № 14 Етнографічної комісії ВУАН. Дитячий фольклор. Статті О. Капица, Н. Еліаш, Г. Виноградова. Переклади та оригінали. 1930 р. 71 арк. Рукопис і передрук.
1055. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 182. Програма для збирання матеріалу з фольклору материнства та пестування. Київ. Без року. 3 арк. Рукопис.
1056. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 198. Білецька В. З студіями над сучасними піснями. До історії походження й розвитку однієї пісні. 1923 р. 11 арк. Рукопис.

1057. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 210. Дмитрук Н. «Жнива» (стаття). 1923 р. 24 арк. Рукопис.

1058. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 216. Дмитрук Н. Калинівські пісні (з мелодіями). 1929 р. 9 арк. Рукопис.

1059. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 219. Дмитрук Н. Монографічне вивчення (с. Дідковичі на Волинському Поділлі). Без дати. 42 арк. Рукопис.

1060. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 220. Кагаров Є. Рецензія на програму *Lousa Marina, Paris 1925 p. Zibraičue Mais Maisonnece*. 1925 р. 2 арк. Машинопис.

1061. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 235. Кагаров Є. Г. Украинская и русская этнографическая литература за 1928–29 pp. 1929 р. 36 арк. + 38 арк. Рукопис і машинопис.

1062. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 240. Виноградський Ю. Пісні з репертуару сосницького співака Антона Матющенко. 1926–1927 pp. 79 арк. Рукопис.

1063. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 241. Виноградський Ю. Кобзар П. В. Кулик «Дума про трьох братів Озовських». Фото кобзаря. 1 шт. 1927 р. 11 арк. Рукопис.

1064. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 244. Нестеренко Ю. Частушки про комсомол. Частушки й колгоспний рух. 1926–1931 р. 10 арк. Машинопис.

1065. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 245. Павловський І. Весільні обряди ніженщини та їх зміна в ХХ ст. 1926 р. 43 арк. Рукопис.

1066. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 249. Червяк К. Г. Зібрати матеріалу про похорони парубків і дівчат на Коростенщині. 1926. 2 арк. Рукопис.; Додаток до рукопису К. Г. Червяка «До похоронних звичаїв у т. зв. Околичної шляхти на Коростенщині». арк. 1–8.

1067. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 261. Галюн І. Етнографічна мандрівка по Роменщині і Гадяччині влітку 1927 р. 17 арк. Рукопис.

1068. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 277. Риженко Я. Спроба монографічного дослідження району на Полтавщині. 1927 р. 9 арк. Машинопис.

1069. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 285. Гайдай М. Матеріали до «колодійного обряду». 1929 р. 13 арк. Рукопис.

1070. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 286. Зеленин Д. К. Вопросник к «Справочнику словаря славянских поверий». 1929. 2 арк. Машинопис з авторськими правками.

1071. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 297. Іванов О. В. Причини до пізнання весільної та похоронної обрядовості. 1930 р. 39 арк. Рукопис.

1072. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 305. Гурін І. «Голосіння». Замітка до друку. 1933 р. 5 арк. Рукопис.

1073. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 311. Білецька В. Звітна виставка про роботу влітку 1928 р. членів Етнологічно-краєзнавчої науково-дослідної катедри історії Української культури ім. акад. Багалія в Харкові. Без дати. 5 арк. Рукопис.

1074. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 337. Литвинова-Бартош П. Весільні обряди і звичаї в селі Землянці Глухівського повітту у Чернігівщині. Без дати. 48 арк. Машинопис.

1075. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 339. Оповідання, легенди, пісні та казки, записані серед чумаків (Малеча Нестор?). Без дати. 156 арк. Машинопис.

1076. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-4. Од. зб. 350. Бібліографічний покажчик. Додаток до роботи. 1922–1926 рр. 9 арк. Рукопис.

1077. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-5. Од. зб. 360 Етнографічна Комісія. Фідоровський Г. М. Прислів'я, приказки. Зап. в м. Ананів на

Херсонщині, м. Балта на Поділлі, на Полтавщині. 1900–1925 рр. 309 арк. + 3 дод. арк. Рукопис.

1078. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-5. Од. зб. 394. Балицький П. О. Анекдоти, легенди, казки, небилиці, пісні. Записав на Волині. Т. І. 1922 р. 203 арк. Рукопис.

1079. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-5. Од. зб. 395. Балицький П. О. Пісні (весільні), колядки, веснянки, лічилки, повір'я. Т. ІІ. 1922 р. 293 арк. Рукопис.

1080. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-5. Од. зб. 376. Матяш П. та Соловей Д. Пісні (без мелодій). Записали в Чернігівській та Полтавській обл. 1907–1923 рр. 64 арк. + 33 арк. Рукопис.

1081. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-5. Од. зб. 377. Виноградський Ю. С. «Весільні пісні». Відомості по анкеті за ненароджені діти. Переказ про викликання «Діда з болота». 1907–1927 рр. 24 арк. Рукопис.

1082. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-5. Од. зб. 388. Перекази, легенди, народний календар, прислів'я, пісні, замовляння, вірування, повір'я, звичаї. Записали учні, вчителі Кіровоградської області. Надіслав Шевченко С. 1913–1921 рр. 301 арк. Рукопис.

1083. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-5. Од. зб. 380. Козирь-Козиренко І. Пісні (є з мелодіями). 1911–1926 рр. 57 арк. Рукопис.

1084. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-6. Од. зб. 485. Вінницький інститут Народної освіти. Весілля, пісні. Записали студенти. 1922 р. 29 арк. Рукопис.

1085. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-6. Од. зб. 527. Андріянопільська с/школа на Ворошиловградщині. Казки, пісні, загадки. Записали учні під керівництвом вчителя Олійника Я. 1926–1928 рр. 40 арк. Рукопис.

1086. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-6. Од. зб. 545. Запорізький окружний колектор. Пісні, частушки (мелодії до пісень). Записали діти та вихователь. 1925–1926 рр. 47 арк. Рукопис.

1087. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-6. Од. зб. 550. Давидківська школа Кам'янець-Подільської області. Етнографічний опис с. Давидковичі, пісні (весільні та інші). Записали учні. 1925–1926 рр. 16 арк. Рукопис.

1088. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-6. Од. зб. 554. Бородянська трудшкола. Пісні, загадки, казки, приказки, легенди, частушки, весілля. Записали учні. 1927–1929 рр. 15 арк. Рукопис.

1089. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-6. Од. зб. 580. Білоцерківський педтехнікум. Романси, весілля, народний календар. Записали студенти, надіслав вчитель Пашківський А. 1925–1929 рр. 82 арк. Рукопис.

1090. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-6. Од. зб. 638. Артемівська трудшкола Сталінської області. Приказки, казки, пісні (побутові, жартівливі, любовні, жартівливі, колискові, солдатські). 1925–1926 рр. 125 арк. Рукопис.

1091. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-6. Од. зб. 664. Глухівський педтехнікум Сумської області. Пісні, частушки, обрядово-календарні пісні, забобони, привітальні, загадки, та інше. 1926–1928 рр. 27 арк. Рукопис.

1092. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-6. Од. зб. 896. Пісні (любовні, побутові, революційні, солдатські, тюремні, обрядові, історичні, думи, чумацькі та інш.), народний календар (є пісні з мелодіями). Збірки записані невідомими збирачами. 1925 р. і без дати. 221 арк. Рукопис.

1093. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-7. Од. зб. 685. Народні пісні, приказки, нар. календар, відповіді на програми: про сіянку, вогонь, воду, землю; народні знання, вірування, прикмети, казки, перекази, весілля, родинно-побутові обряди, думи, щедрівки, колядки та інше. Записали Андрієнко Л. С., Андрощук П. та ін. В Вінницькій області. 1927–1930 рр. 79 арк. Рукопис.

1094. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-7. Од. зб. 845. Пісні, вірші, перекази, казки, загадки, лічилки, легенди, перекази, вірування, народний календар, забобони, знахарство, кустарництво, городництво тощо. Записали Корнійко, Лейко та інші в різних областях України. 1922–1930 рр. та без дат. 87 арк. Рукопис.

1095. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-7. Од. зб. 895. Програма про весілля № 1. Київ. 1929. 4 арк. Окрема відбитка.

1096. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-7. Од. зб. 895. Програма про весілля № 2. Київ, 1929. 5 арк. Окрема відбитка.

1097. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-7. Од. зб. 895. Програма «Про Кузьму-Дем'яна. Про Вернигору». Київ, 1929. 1 арк. Окрема відбитка.

1098. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-7. Од. зб. 895. Програма вогонь. Київ. Без року. 1 арк. Окрема відбитка.

1099. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-7. Од. зб. 895. Програма про землю. Київ. Без року. 1 арк. Окрема відбитка.

1100. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-7. Од. зб. 895. Краєзнавче завдання. Зберіть відомості про рештки старого побуту, що спостерігається під час різдвяних свят. 1928. 1 арк. Рукопис.

1101. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-7. Од. зб. 895. До питання про звичай гріти мерців на Україні. Без року. 2 арк. Рукопис, окрема відбитка.

1102. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-7. Од. зб. 902. Відозва до вчителів з'єднати свою роботу щодо збирання краєзнавчого, побутового й фольклорного матеріалу з такою-ж роботою шкіл. Без року. 1 арк. Відбитка.

1103. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-9. Од. зб. 895. Програми Етнографічної Комісії до збирання етнографічних та фольклорних матеріалів. 1925–1929 рр. 28 арк. Машинопис.

1104. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-9. Од. зб. 899. Програма до збирання матеріалів про пісню «Ой не ходи Грицю». 1927 р. 3 арк. Машинопис.

1105. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 6-1. Од. зб. 4. Листування КМЕ з кореспондентами. 1926–1933 рр. 72 арк. Рукопис, машинопис.

1106. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 6-1. Од. зб. 5. Листування КМЕ з збирачем фольклору Попадичем Ф. 1932–1933 рр. 11 арк. Рукопис, машинопис.

1107. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 6-2. Од. зб. 59. Плани, програми до вивчення музичного побуту робітників Донбасу (плани, проект програми для музично-етнографічного досліду, додаток до програми досліду пісенного репертуару робітництва). Без дати. 23 арк. Рукопис.

1108. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 6-3. Од. зб. 67. Пісні (з мел.) обрядові, історичні, родинно-побутові, ліричні. Записав Гайдай М. П. на Житомирщині (Овруцька округа). 1925 р. 14 арк. Рукопис.

1109. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 6-3. Од. зб. 66. Пісні історичні, чумацькі, веснянки, купальські, ліричні, жартівливі, пісні до скопу, колядки, щедрівки, голосіння. Записали Квітка К., Дмитрук Н., Курило О. в Коростенській та Житомирській окр. 1924–1925 рр. 89 арк. + 2 арк. Рукопис.

1110. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 8-2 Од. зб. 57. Гайдай М. Правила музичної орфографії в записах пісенного фольклору. 1925 р. 21 арк. Рукопис.

1111. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 29-1. Од. зб. 1. Коцан Осип Лист до Етнографічної комісії про збирання гагілок і видання їх окремою збіркою. 2. X. 1894 р. 2 арк. Рукопис.

1112. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 29-1. Од. зб. 13. Попадич М. Лист до Товариства ім. Шевченка у Львові про збірку Гуцульське весілля. 1928 р. 1 арк. Рукопис.

1113. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 29-1. Од. зб. 14. Стодоля П. І. Листівка до Наукового товариства ім. Шевченка про збір народної творчості на Курщилі. 1928 р. 1 арк. Рукопис.

1114. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 29-1. Од. зб. 15. Застирець Й. Лист до Товариства про збірник колядок, щедрівок, гаївок, народні пісні. 1928 р. 2 арк. Рукопис.

1115. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 29-1. Од. зб. 21. Матеріали засідань Етнографічної комісії товариства Шевченка. 1924-29 рр. 8 арк. Рукопис.

1116. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 29-3. Од. зб. 329. «Косовиця». Етнографічні матеріали. Відповіді учнів на анкету Етнографічної Комісії. 1935 р. 24 арк. Рукопис.

1117. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 29-3. Од. зб. 335. Пісні (без мелодій). Весільні, веснянки, обжинкові. Записав І. Антоненко на Чернігівщині. Без дати. 24 арк. Рукопис.

1118. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 29-3. Од. зб. 320. Пісні, коломийки (без мелодій), вірші. Записи та індивідуальна творчість. Арсенійчука П. (Станіславщина). 1924–1927 рр. 9 арк. Рукопис.

1119. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 29-3. Од. зб. 321. Вірші «Новотвори» індивідуальної творчості. Автор – П. Балбун. 1925 р. 9 арк. Рукопис.

1120. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 29-3. Од. зб. 337. Пісні народні. Зібрав Ауштинський О. Без дати. 9 арк. Рукопис.

1121. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 30-3. Од. зб. 65. Пісні любовні, побутові, весільні та інші. Записи різних осіб. 1918–1931 рр. та б/д. 4 арк. Рукопис.

1122. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 30-3. Од. зб. 68. Пісні та частушки революційні та антирелігійні (різні записувачі). 1929–1932 рр. та б/д. 4 арк. Рукопис.

1123. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 30-3. Од. зб. 69. Пісні, колядки, щедрівки, веснянки (записали учні). 1930 р. 6 арк. Рукопис.

1124. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 30-7. Од. зб. 125. Сергіїв М. К. Питальник для обстеження антирелігійної роботи по школах та замітки. Без дати. 15 арк. Рукопис.

1125. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 30-7. Од. зб. 136. Сергіїв М. К. Питання православ'я (питальник). Без дати. 9 арк. Рукопис.

1126. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 31-2. Од. зб. 9. Танцюра Г. С. Обрядові народні пісні. 1918–1921 рр. 46+2 арк. (1а, 1б). Рукопис.

1127. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 33-2. Іванов Ол. В. Звичаї подолян у першій половині XIX про народні звичаї коляду і гаївку в Кам'янецькій та Проскурівській округах на Поділлі. Нариси. 1928 р. Могилев-Подільський округовий музей. 64 арк. Рукопис.

1128. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 33-2. Програми: мелодії, що співаються, як ідуть в далеку дорогу і «вигуки», «ритмічне стукання», «ступа», «жорна». Без дати. 6 арк. Шклограф.

1129. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 33-2. Од. зб. 11. Програми: казки, байки, лічилки. Без дати. 18 арк. Шклограф та машинопис.

1130. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 33-3. Од. зб. 12. Протоколи гуртка. Казки, легенди, загадки, пісні ліричні, перекази, анекдоти та інформація. Озаринецький етнографічний гурток (Вінничина). 1906–1929 рр. 71 арк. Рукопис.

1131. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 33-3. Од. зб. 13. Народні пісні (побутові, історичні, чумацькі, колядки, весільні та інші) Календар, казки, приказки, анекдоти, і под. 1926–1928 рр. 130 арк. (126 арк. + арк. дод. 18а, 18б, 18в, 18г). Рукопис.

1132. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 33-3. Од. зб. 14 Народні пісні (без мелодій). (Колискові, жартівливі, наймитські, побутові, любовні, чумацькі). Колядки, щедрівки, замовляння, казки записали учні. Сулимовська трудова школа Полтавської області. 1925–1926 рр. 34 арк. Рукопис.

1133. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 33-3. Од. зб. 15. Пісні, народний календар, спостереження, казки, прислів'я, приказки (є пісні з мелодіями) записали учні. Жванецька школа Кам'янця-Подільського. 1926–1930 рр. 8 арк. Рукопис.

1134. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 33-3. Од. зб. 17. Казки, приказки, звичаї, пісні (ліричні, колядки, весільні історичні та інші), голосіння, народний календар, словник, легенди, загадки, повір'я, переказ, лічилки. Балинський етнографічний гурток Кам'янець-Подільської області. 1929–1931 рр. 238 арк. (234 арк. + арк. дод. 9а, 67а, 176а). Рукопис.

1135. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 33-3. Од. зб. 21. Прислів'я, легенди та етнографічні дослідження музеїв. 1927–1929 рр. 13 арк. Рукопис.

1136. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 33-3. Од. зб. 24. Сікал М. Пісні побутові, колискові, жартувливі, алегорична, обрядові (колядки, щедрівки, веснянки, весільні. Верши, прислів'я, приказки, загадки та інші (є пісня з мелодією). Записано на Полтавщині. 1890–1920 рр. 12 арк. Рукопис.

ДОДАТКИ

Основні положення дисертації викладені автором у таких публікаціях:

Статті у фахових виданнях України та виданнях, включених до наукометричних баз:

1. Мазур І. В. Проблеми збирацької діяльності Музичного товариства ім. Миколи Леонтовича на Поділлі у 20-х роках ХХ ст. та творче використання народнопісенного матеріалу у процесі навчання та виховання молоді (за матеріалами наукових збірників Кам'янець-Подільського національного університету «Микола Леонтович і сучасна освіта та культура»). *Наукові записки*. Сер.: Історія. Вінниця : Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського, 2008. Вип. XIII. С. 284–288.

2. Мазур І. В. Діяльність Етнографічної комісії ВУАН у контексті дослідження народнопісенної спадщини українського народу у 20-х роках ХХ століття. *Наукові записки Тернопільського національного університету ім. В. Гнатюка*. Сер.: Мистецтвознавство. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. № 2. С. 37–44.

3. Мазур І. Музикознавчі студії у контексті соціокультурних процесів Правобережної та Лівобережної України у 20-х – першій половині 30-х років ХХ століття. *Наукові записки Тернопільського національного університету ім. В. Гнатюка*. Сер.: Мистецтвознавство. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. № 1 (33). С. 57–66.

4. Мазур І. Основи наукового підходу до вивчення української народнопісенної творчості у працях дослідників другої половини ХІХ століття. *Вісник Львівського університету*. Сер.: Мистецтвознавство. Львів, 2015. Вип. 16. Ч. 2. С. 73–85.

5. Мазур І. В. Методологические подходы и принципы исследования украинского народно-песенного наследия конца XIX – начала XX века. *Europäische Fachhochschule European Applied Sciences, Section 12: Study of art* 2017. № 3. С. 83–87.

6. Мазур І. Значення програмних документів в процесі збирацької та

науково-дослідницької діяльності в Україні другої половини ХІХ – початку ХХ століття. *Наукові записки Тернопільського національного університету ім. В. Гнатюка*. Сер.: Мистецтвознавство. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. № 2 (39). С. 116–128.

7. Мазур И. В. Значение программных документов в процессе формирования и становления основных принципов в методологии научно-исследовательской деятельности первой четверти ХХ столетия. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. Warsaw, 2020. March, Vol. 3 (24). С. 12–18.

Праці апробаційного характеру:

1. Мазур І. Українська музична спадщина 20-х – 30-х років ХХ століття як фактор розвитку культури у контексті процесу інтернаціоналізації. *Культура, мистецтво та освіта в умовах глобалізації: проблеми і перспективи розвитку* : Всеукр. наук.-метод. конф. (Вінниця, 29–31 жовтня 2007 р.) / Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2007. С. 20–23.

2. Мазур І. В. Залучення українського фольклору до підготовки вчителів музики у контексті досвіду 20-х–30х рр. ХХ ст. *Виховний потенціал українського мистецтва, фольклору, обрядовості та звичаїв у роботі навчально-виховних закладів* : Всеукр. наук.-метод. семінар (Хмельницький, 12 березня 2008 р.). Хмельницький, 2008. С. 184–186.

3. Мазур И. В. Деятельность Кабинета музыкальной этнографии УАН 1920-30-х годов в контексте развития украинской музыкальной фольклористики. *Национальный фольклор и формирование духовно-нравственных ценностей в современном обществе* : Всерос. науч.-практ. конф. (с международным участием) (Орел, 1–2 апреля 2010 г.) / Орловский государственный институт искусств и культуры. Орел, 2010. С. 51–57.

4. Мазур І. В. Дослідження української народнопісенної творчості науковими установами ВУАН у 20-30-х роках ХХ століття. *Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури* : матеріали

IV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (Вінниця, 15–17 листопада 2011 р.) / Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2011. С. 98–101.

5. Мазур І. Особливості збирацької діяльності української народнопісенної творчості кінця XVIII – початку XIX століття: витоки та становлення дослідницької думки. *Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (Вінниця, 19–21 листопада 2013 р.) / Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2013. С. 99–102.

6. Мазур І. В. Діяльність М. С. Грушевського у контексті духовного відродження України в 20-х роках XX століття. *Актуальні питання мистецької педагогіки* : зб. наук. пр. Хмельницький, 2014. Вип. 3. С. 56–62.

7. Мазур І. Специфіка діяльності наукових товариств при ВУАН у процесі збирання, дослідження та збереження музичної народної спадщини у 1920-х роках XX століття. *Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (Вінниця, 25–26 листопада 2015 р.) / Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2015. С. 121–125.

8. Мазур І. Специфіка та методологічні підходи до вивчення української народнопісенної спадщини в кінці XIX – початку XX століття. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія* : тези доп. Міжнар. наук. конф. (Львів, 25 листопада 2016 р.) Львів: Растр-7, 2016. С. 109–113.

9. Мазур І. Значення програмних документів в процесі розгортання збирацької та науково-дослідницької діяльності на Україні в кінці XIX – початку XX століття. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія* : тези доп. Міжнар. наук. конф. (Львів, 30 листопада 2018 р.) Львів: Растр-7, 2018. С. 130–133.

10. Vereshchahina-Biliavska O. Ye., Hrinchenko T. D., Cherkashyna O. V., Mazur I. V., Plakydiuk O. Yu. Requiem by Alfred Schnittke: to the question of embodiment of old models of spiritual genres in contemporary music. *ASTRA Salvensis*. Romania, 2020. Supplement no. 1. P. 631–641.

ДОДАТОК А

Додаток А представлений архівними програмними документами, які знаходяться і зберігаються в рукописному варіанті в архівних фондах ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Документи подаються без змін і корекції, відповідають архівному матеріалу.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1. Од. зб. 899. Програма до збирання матеріалів про пісню «Ой, не ходи, Грицю». 1927 р. 3 арк. Окрема відбитка.

Запишіть її і занотуйте: хто її особливо охоче співає (дівчата, парубки, жінки), коли; бажано занотувати й мелодія. Чи широко відома ця пісня, чи залежить до таких, що вже забуваються?

Чи невідомо – хто, коли й з якої пригоди склав цю пісню? Чи є які перекази й оповідання, пов'язані з цією піснею? Занотуйте їх.

Чи розповідають у вас щось про Марусю-Чураївну, що саме?

Чи співають у вас пісню, яка починається «Гей, на Івана, гей на Купала, гей, гей, гей, красна дівчина долі шукала, гей, гей, гей». Запишіть її чи подібну до неї.

Чи виставлялася у вашому селі п'єса «Не ходи Грицю на вечорниці?». Коли це було, хто саме ставив (драмгурток...). Чи мала вистава успіх і чому?

Зібраний матеріал і запитання з приводу збирання треба надсилати на адресу Етнографічної Комісії (матеріал пересилається безплатно на підставі декрету Раднаркома СРСР від 26/хп – 1922 і декрету Раднаркома УРСР від 9/ш – 1923 та обіжника Наркомпоштеля 20/л – 1923 за № 32/212.

Невідмінний Секретар УАН А. Кримський.

1927 р. Зам. № 745-3000.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1. Дод. Од. зб. 360 Інструкція для збирання етнографічного матеріалу на Поділлі. Рукопис.

Родинно-побутові пісні (жартівливі, про кохання), колискові, дитячі, думи, псалми, пісні релігійного змісту, історичні, балади, романси, соціально-побутові, козацькі, гумористичні, рекрутські, солдатські, застольні (примовки до чарки).

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1-1. Од. зб. 32 Програма для збирання матеріалу про похороний обряд. 1 арк. Рукопис.

Що робить родина, сусіди у хаті померлого, які пісні співають, коли – вдень чи вночі, чи бавляться в цей час у ігри, які саме; розповідають казки, про що і хто; участь родини в цьому (хто яку функцію виконує).

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1-1. Од. зб. 34. Програм для збирання історичної пісенності, переважно в місцевостях. Без дати. 4 арк. Склограф, рукопис.

I. Старовинна археологія та історична.

Село (назва, будівлі), церков, друк книжок.

II. Старовина – юридична (правнича).

Побут родинний (весілля, відносини).

Господарські відносини (майно, уклади – умови).

Грунтово-економічні відносини. Карне право.

III. Народне письменство.

Просьть записати всі особливості місцевої гомінки і не порушуючи тексту народного твору по ось-яким розділам.

Пісні й оповідання мітологічного, космогоністичного і релігійного змісту.

Історичні думи і пісні. Місцеві легенди, ц. т. оповідання, зв'язані з відомою місцевістю.

Народні анекдоти і спомини про різних місцевих діячів, хоча б і басєчних.

Оповідання про хатніх тварин, диких зівок, праків.

Замовляння і закляття. Молитви і псалми.

Духовні вірші і псалми морального змісту (репертуар старців).

Ліричні пісні (закоханих).

Пісні на крестинах і колискові.

Весільні пісні.

Плачі ховтурні, голосіння і пісні.

Пісні під час гри дорослих і людей.

Періодичні пісні: колядки, щедрівки, веснянки, русальні, троєцькі, петровські, купальські, полільницькі, гребовщицькі, косарські, обжинкові.

Некрутські пісні.

П'яницькі пісні. Сатиричні (глузливі) і жартівливі пісні.

Пісні життя економічного і станового.

Жарт, сатира, гра слів і дотепності.

Загадки, приказки, примівки.

В селі спеціальний митець-оповідач і співак, як до них ставиться народ. Як є, то запишіть коротенький життєпис кожного, зазначивши зміст його творів, в яких обставинах і коли саме вони співають і оповідають.

IV. Бандура (кобзарі), лірники.

1. Які бандуристи, лірники є в відомій Вашій місцевості.

2. В яких селах вони живуть і до яких сел тимчасово навідуються.

3. Головні біографічні риси, зріст, коли осліп, чи бував у місті, у кого вчився кобзарському (лірницькому) мистецтву, на яких умовах.

Відношення люду до бандуристів (лірників), його матеріальне життя, вдача, ступінь впливу на оточуючих.

Репертуар бандуристів і лірників із збереженням всіх одмін вимови, всіх тьмяних слів і всіх пояснень і уваг співця (думи, духовні стихи, юмористичні пісні).

Яка різниця поміж бандуристами і лірниками що до змісту пісень, в відносинах до них люду.

Чи бувають гуртові співи бандуристів і лірників.

Яким пісням бандуристи-лірники навчають тепер учнів і які вже забуті.

Чи існують це бандуристи думи або багатоголосні пісні про утік братів з Азова.

Які духовні півірші тепер ще існують.

Які пісні сатиричні і жартівливі виконують тепер бандуристи.

Чи існують організації бандуристів і лірників, їх школи, окрема мова.

Надишліть їх портрети.

V. Вірування і забобони (доля, Бог, і'мя, свята).

VI. Оселя і двір.

VII. Одiж.

VIII. Справа і питво.

IX. Оздоба.

X. Народна музика.

Дуже бажано одержати записані мотиви хоча де котрих пісень, зберігаючи особливості цих мотивів, а також музику без слів.

Які в Вашому селі відомі і вживаються музичні інструменти. Зазначьте їх.

Де і як здобуваються ці інструменти, чи може вони в нашому селі вирiзняються. Тоді запишіть докладно (виробництво, частини).

Як звуться музики, власники окремих інструментів.

Способи вивчення і навчання музики? Музичних гуртків, назва.

Коли чутна музика у селі.

Які мотиви розповсюджені, як вони по вулишньому називаються ?

Фахові музики-митці.

Умови закликання музик для гри в різних випадках, який лад, звичаї.
Які танці і музика для танців.

Існуючі танці?

XI. Рототи, ремислива і промисли.

XII. Старцювання.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1-1. Дод. Од. зб. 26. Програма до збирання пісенного матеріалу 1923–1925. Київ, 1925. 6 арк. Окр. відбитка, машинопис.

Українська Академія Наук. Етнографічна Комісія. Київ. Збірник Історико-Філологічного Відділу № 13, вип. 3. Праці Етнографічної Комісії.

Загальні уваги:

I. При кожному записі треба зазначати:

A) Де зроблено запис (село, округа);

B) Коли зроблено запис;

B) Від кого записано (і'мя, прізвище, вік, професія, освіта – письменний чи ні, місцевий з походження або ж як довго живе в даній місцевості).

II. Запис повинен бути достатний з місцевими особливостями вимоги й наголосів.

III. Записувати треба як значне, так і не значне, мистецьке й не мистецьке, відоме й невідоме, старе й нове.

IV. Відповіді на питання програми треба подавати не в загальній формі, а наводячи власні слова селян і записуючи повний текст пісні.

V. Бажано було-б, щоб записуючі пісні, записувати не самі пісенні тексти, а й мелодію (ноти).

Питання.

1. Які роди пісень відомі в даній місцевості? Як звуться в народі ті чи інші роди пісень, наприклад, коротенькі, ріденькі, думи, колядки, парубоцькі, комсомольські? Описати манеру співати.

2. Чи є в даній місцевості професіонали-співці (кобзарі, лірники). Зазначити, яких саме пісень вони співають. Хто і як співає: тільки або переважно дівчата, чи тільки або переважно парубки, або й ті й другі, або й жінки й чоловіки, старі, молоді, діти. Як співають – по одинці, гуртом. Зазначити, які роди пісень співають під музику, хто при цьому грає, співець або-ж хто інший, на яких інструментах. Змалювати ці інструменти, по зможі зібрати, повідомити про старі інструменти.

3. Зазначити од кого йдуть ті чи інші пісні, хто їх пускає в ужиток, особливо нові пісні – свої люди або чужі, ті, що повертаються з військової служби, або що ходили десь на заробітки.

Записати вірші, що їх співають як пісні.

Які пісні пішли з школи, концертів, книжок, співаників.

4. Які пісні найбільш тепер популярні, які виходять з ужитку й через що?

Зазначити, як старі люди ставляться до пісень, поширених серед молоді, і як молодь ставиться до старих пісень.

Точно подати звороти й вислови, що в них вказується прихильна чи негативна оцінка пісні. Як що є народні оповідання, прислів'я, пісні, що порівнюють старі й нові пісні, зазначають їх вагу, красу, або глузують з них, записати й це.

5. Яких змін зазнала пісня за часів Революції? Які пісні зникли і які з'явилися нові? Записати їх.

6. Коли почали поширюватися коротенькі пісні (частушки)? Чи творять тепер нові частушки? Що тепер виходить з ужитку: чи старі пісні, чи, навпаки, частушки забуваються.

7. Які саме кобзарі й кобзарські думи, або хоч спогади про них, відомі в даній місцевості? Чи не складають нових дум приміром про сучасні події. Записати їх.

8. Записати як є, історичні пісні про старі й нові часи (козаччину, січ...).

9. Записати пісні на біжучі теми, що їх утворили місцеві автори з приводу місцевих подій, про місцевих діячів.

10. Записати пісні, що співають їх під час роботи. Чи є пісні, що в них відбувається ритм роботи? Які є пісні, що малюють виробничі процеси, заняття, промисли (фабричні пісні), загальний побут селян, робітників та ремесників.

11. Записати пісні про долю жіночу, дівочу, парубочу, родинні стосунки й про кохання (міські сентиментальні романси).

12. Записати пісні про різні сили та з'явища природи, про різні тварини й рослини, про походження світу й людини.

13. Записати побожні старі й нові пісні, псалми та пісні морального змісту, що їх співають як професіонали (старці, лірники), так і непрофесіонали. Записати пісні сектантів.

14. Записати пісні календарного циклу, зв'язані з різними періодами та днями року (колядки, щедрівки). Чи не буває так, що святочні пісні повторюються у різні свята (наприклад, пісні характеру колядок на Великдень).

15. Записати пісні весільні різних типів, не обминаючи сороміцьких.

16. Записати пісні, що їх співають на народження дитини, на хрестини, колискові пісні.

17. Записати похоронні голосіння різних типів, наприклад, на смерть батька, мати.

18. Чи надають пісням, зазначеним у § 14-17, обрядового значіння чи їх співають тільки для розваги? Записуючи обрядові пісні, треба описувати й обряди, що з ним сполучені пісні.

19. Записати пісні корчемні, п'яницькі, сатирично-гумористичні, сороміцькі, жартівливі, нісенітницькі.

20. Записати дитячі пісні та іграшки, що про них співають пісень.

21. Коли, в який час і яких саме пісень забороняється співати?

22. Як просять милостині старці, в яких словах, виразах і формулах?

23. Чи немає різних рукописних збірників пісень?

Зібрати їх або достотно списати, зазначити звідкіля і від кого вони дісталися тим, що ними володіють?

Як що ходять по руках друковані співаники, списати їх заголовки або-ж зміст, як нема заголовку.

24. При кожному записі треба давати пояснення від збирача коли пісню співають (доба року), в яких випадках, як співають (хором, дитина), до якого роду пісень вона належить і як цей рід пісень в даній місцевості називається.

Надсилати можна не тільки великі збірки, а й окремі спостереження, відповіді на окремі питання, програми, окремі записи, хоча-б 1-2 пісень. Записи, зроблені малописьменними, треба надсилати в невиправленому виді.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1-1. Дод. Од. зб. 26. Програма до збирання пісенного матеріалу 1923–1925. Київ, 1925. 6 арк. Окр. відбитка, машинопис.

Програма про Кузьму-Дем'яна. 1 арк.

Про Вернигору. 1 арк.

Програма відомості про народне землемірство. 1 арк.

Програма про Вогонь. 1 арк.

Програма про завмирання. 1 арк.

Програма про воду. 1 арк.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1-1. Дод. Од. зб. 27 Програма кафедри історії українського народу для збирання історичних пісень, дум і балад. 1924-1925 рр. Рукопис. 3 арк.

Від Катедри історії українського народу для екскурсій і дослідів 1924/1925 рр. по історичній поезії і культурним переживанням.

Чергове завдання – збирання історичних пісень, дум і балад для видавання їх корпусу, піднятого кафедрою.

Якщо не має змоги екскурсант або кореспондент сам збирати тексти їх, цінне дістати відомості, але зовсім докладні, певні і провірені, в яких місцях, в устах яких співаків або людности держаться сі пісні.

Загальне обслідування репертуару професіоналів: лірників, кобзарів, старців.

Приведенне до відома; де існують такі професіонали, вичерпування всього репертуара.

Взірець – Сперанський про Лірника Семенова («Этнографическое обозрение», 1901 р.)

1. Індивідуальну історію, де він учився, чи належить до якоїсь організації, чи має свою касу, періодичні збори, свідки він навчився кожної річи, яку співає або проказує, що він знає про інших професіоналів, і записати все, що він знає.

Обслідувати колективний репертуар цілого району, при тім записувати і варіанти і одмічати індивідуальний репертуар кожного професіонала по місцевостям. Паралельно звертати увагу на останки богатирських традицій, перекази про історичні особи й події, легенди.

Наводити розпитуваннями про ймення богатирів, героїв, козаків, про запалі міста. Питати про популярні теми, що виведуть на яв, що єсть в репертуарі.

Звертати увагу на поетичну традицію, фразеологію, синтактику. Діалектичні особливості.

Ідеалом повинно бути – повний словесний репертуар цілого села, від дітей і кінчаючи талановитими співачками.

Цінні словесні твори зв'язані з обрядовістю (звважати, чи немає погляду, що тої чи іншої пісні не можна співати в нашім часі – шкодить).

Програма Дикарева М. для збирання матеріалів про парубоцькі і дівочькі громади. II том. Матеріали до етнології. Етнографічний збірник Львівський т. 31-2.

Важливо знайти поетичних кореспондентів на місцях не тільки з учителів, кооператорів тощо, а з селян, які розуміють вагу і інтерес свого діла і по даним вказівкам самі збиратимуть матеріал.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1-1. Дод. Од. зб. 27. Від катедри історії українського народу для екскурсій і дослідів 1924/1925 р. по історичній поезії і культурним переживанням. Програма для збирання історичних пісень, дум і балад. Київ, 1924–1925. 6 арк. Машинопис.

Варіант програмного документу.

Від Катедри історії українського народу для екскурсій і дослідів 1924/1925 рр. по історичній поезії і культурним переживанням.

Чергове і головне завдання свого року – збирання історичних пісень, дум і балад для видавання їх корпусу, піднятого кафедрою.

Коли екскурсант або кореспондент не має змоги сам зібрати тексти їх, цінне дістати відомості, але зовсім докладні, певні і провірені, в яких місцях, в устах яких співаків або людності держаться ці пісні.

Загальне обслідування репертуара професіоналів: кобзарів, лірників, старців.

Приведенне до відома, де існують такі професіонали, вичерпуванне всього репертуара.

Взірець – Сперанський про лірника Семенова. Етнографическое обозрение. 1901 р.

1. Індивідуально історію, де він учився, чи належить до якоїсь організації, чи має свою касу, періодичні збори, свідки він навчився кожної річи, яку співає або проказує, що він знає про інших професіоналів, і записати все, що він знає.

Обслідувати колективний репертуар цілого району, при тім записувати і варіанти і одмічати індивідуальний репертуар кожного професіонала по місцевостям. Паралельно звертати увагу на останки богатирської традиції, перекази про історичні особи й події, легенди.

Наводити розпитуваннями про ймення богатирів, героїв, козаків, про запалі міста.

Питати про популярні теми, що виведуть на яв, що єсть в репертуарі.

Звертати увагу на поетичну традицію, фразеологію, синтактику. Діалектичні особливості.

Ідеал – повний словесний репертуар цілого села, від дітей і кінчаючи талановитими співачками. + розрізи – в кожному селі усе.

Цінні словесні твори зв'язані з обрядовістю (завважати, чи нема погляду, що то і чи іншої пісні не можна співати в нашій часі – шкодить. Записувати ритуали, обряди.

Програма Дикарева М. для збирання матеріалів про парубоцькі і дівочі громади. II т. Матеріали до етнології. Етнографічний збірник Львівський т. 31-2.

Важливо знайти постійних кореспондентів на місцях не тільки з учителів, кооператорів тощо, а з селян, які розуміють вагу і інтерес свого діла і по даним вказівкам самі збиратимуть матеріал.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1-1. Дод. Од. зб. 34 Програми для збирання історичної пісенності. Без дати. 4 арк. Склограф, рукопис.

A. Про Січ

I. Які є згадки про Січ (приклад: що таке Січ, де вона була, коли була?)

II. Які є перекази і пісні про те, як у Січі, жили козаки?

III. Які є перекази і пісні про руйнування Січі?

1. Хто саме її зруйнував?

2. На що її руйнували і як руйнували?

3. Чи боронили козаки Січ і які є пісні про це?

4. Хто найбільше винен у тім, що зруйнували Січ? (приклад: хто-небудь з підкупленого начальства, зрадників).

5. Які перекази й пісні є про тих, хто найзавзятіше боронив Січ?

6. Які є пісні й перекази про віщування загибелі Січі?

7. Перекази й пісні про москалів-генералів, що грабували козаче добро, церкви, забирали землі, приневолювали козаків?

8. Пісні й перекази про царицю Катерину.

9. Які є пісні й перекази про те, що сталося з козаками по зруйнуванню Січи?

10. Пісні й перекази про переселення козаків на Кубань, Дунай, «під турка».

11. Перекази й пісні про «лінію», «капальські роботи».

12. Пісні про Гладкого, що вивів «з під турка козаків, про Азовських, Чорноморських козаків».

Б. Про козаків

1. Перекази й пісні про козаків.

2. Хто такі козаки:

А) де жили вони, з чого жили, з ким і за що воювали, одягалися.

3. Може тепер оповідають, або раніше оповідали й співали про війни з турками, татарами, москалями, ляхами, де жили татари й турки.

4. Які є перекази й пісні про полонених козаків (приклад: думка про 3-х братів, про Самійла Кошку).

5. Пісні й перекази, як козаки їздили Дніпром чи Чорним морем на човнах, про бурі, хвилі, що їх топили.

6. Які пісні є чи були раніше про Байду Хведора Безродного.

7. Пісні про війни з ляхами.

8. Які є пісні про Хмельницького, Палія, Мазепу...

9. Які є пісні про магнатів польських, як Потоцький.

10. Пісні про Бондарівну.

11. Згадки й пісні про гадамаків.

12. Ріжниця між козаком й гайдамаком.

13. Які є пісні про Залізника, Гонту, Кармелюка.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Ф. 1-1. Дод. Од. зб. 34. Програм для збирання історичної пісенності, переважно в місцевостях. Без дати. 4 арк. Склограф, рукопис.

Варіант програмного документу.

А. ПРО СІЧ

- I. Які є згадки про Січ (пр. що таке Січ, де вона була, коли була)?
- II. Які є перекази і пісні про те, як у Січі, жили козаки?
- III. Які є перекази і пісні про руйнування Січі?
  1. Хто саме її зруйнував?
  2. На що її руйнували і як руйнували?
  3. Чи боронили козаки Січ і які є пісні про це?
  4. Хто найбільше винен у тім, що зруйнували Січ? (приклад, хто-небудь з підкупленого начальства, зрадників)
  5. Які перекази й пісні є про тих, хто найзавзятіше боронив Січ?
  6. Які є пісні й перекази про віщування загибелі Січі?
  7. Перекази й пісні про москалів-генералів, що грабували козаче добро, церкви, забирали землі, приневолювали козаків?
  8. Пісні й перекази про царицю Катерину.
  9. Які є пісні й перекази про те, що сталося з козаками по зруйнуванню Січі?
  10. Пісні й перекази про переселення козаків на Кубань, Дунай, «під турка».
  11. Перекази й пісні про «лінію», «каналські роботи».
  12. Пісні про Гладкого, що вивів «з під турка» козаків про Азовських, Чорноморських козаків.

Б. ПРО КОЗАКІВ

1. Перекази й пісні про козаків.
2. Хто такі козаки – а) де жили вони, з чого жили, з ким і за що воювали, одягалися.

3. Може тепер оповідають, або раніше оповідали й співали про війни з турками, татарами, москалями, ляхами.
4. Може тепер оповідають або раніше оповідали, де жили татари й турки.
5. Які є перекази й пісні про полонених козаків (пр. думка про 3-х братів, про Самійла Кошку...)
6. Пісні й перекази, як козаки їздили Дніпром чи Чорним морем на човнах, про бурі, хвилі, що їх топили.
7. Які пісні є чи були раніше про Байду, Хведора Безродного.
8. Які є пісні про війни з ляхами.
9. Які є пісні про Хмельницького, Палія, Мазепу...
10. Які є пісні про магнатів польських як Потоцький.
11. Які є пісні про Бондарівну?
12. Які є згадки й пісні про гайдамаків?
13. Яка різниця між козаком і гайдамаком?
14. Які є пісні про Залізняка, Гонту, Кармелюка...

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1-3. Од. зб. 65. Прикладний програм до збирання матеріалів по археології, історії та етнографії України. З програму Чернівецької Губерніяльної Ученої Архівної комісії переклав С. Рхліцький. Київ, 1919 р. 35 арк. Рукопис.

Замість підручника по дисципліни українознавство для нашої шкільної молоді, а також для семінарів по українознавству в середніх школах та вчительських інститутах.

До нашої шкільної молоді. Замість передмови.

Як же пізнати свій край?

Шлях для цього один. Тільки через скарби народного духу, у. т. через його безпосередню, необмежену творчість оскільки вона відбивається в археології, історії і етнографії, через щирю працю збирання і вивчення

духовного майна люду нашого од часів минувших. Це вивчання.... через збірання, по можливості, матеріялів по археології, історії, етнографії.

.... великої ваги особиста зустріч з людом на місцях, по далеких селах, хуторах, там, де певні ми, це можливо почути і пісню, котра не надрукована.... знайти – здібати старовину – давню.

Зібрані матеріали потім можливо буде обробити і використати.

Київ. 1919 р. лютого 15.

Необхідні вказівки

1. Кожен запис, по змозі, повинен бути зроблений на окремому аркушеві паперу (або на окремих листках, котрі треба занумерувати, як їх чи маю) і до них обов'язково тілки з одного боку.

2. Під кожним записом неодмінно треба зазначити місце (село, повіт), де він записаний, а до того ще ім'я, по батькові, фамілію і літа оповідача.

4. В записах треба точнісінько додержуватися мови і вимови людини, од котрої оповідання записується, а ще до того ні яким разі не слід дозволяти собі перекручувати народні слова і їх вимову в недокладній формі, не слід переробляти їх на зразок літературної мови.

5. Бажано зазначити в словах наголос.

6. Дуже бажано, щоб люде, знавці музики, надіслали записані іми мотиви (голоси) пісень.

I. Старовина археологічна і історична (стор. 5).

II. Старовина юридична (правнича)

Побут родинний (арк. 7).

Господарські відносини (арк. 10).

Грунтово-економічні відносини (арк. 12).

Карне право (арк. 13).

III. Народне письменство (арк. 15).

Просьть записати, зберігаючи всі особливости місцевої голінки і не порушуючи тексту народного твору по ось-яким розділам:

Пісні і оповідання мітологічного, космогоничного і релігійного змісту.

Історичні думи і пісні.

Місцеві легенди, у. т. оповідання, зв'язані з відомою місцевістю.

Народні анекдоти і спомини про різних місцевих діячів, хочаб і баєчних.

Оповідання про хатніх животин, диких звірюк, птахів, комахів – дійсних і баєчних (фантастичних).

Замовляння і закляття.

Молитви і псалми.

Духовні вірші і псалми морального змісту (репертуар старців)

Ліричні пісні (закоханих).

Пісні на хрестинах і колискові.

Весільні пісні.

Плачі ховтурні, голосіння і пісні.

Пісні під час гри дорослих і людей. Періодичні пісні: колядки, щедрівки, веснянки, русалкі, троєцькі, петрівські, купалкі, полільніцькі, гребовицькі, косарські, обжинкові.

Некруцькі пісні.

П'яницькі пісні.

Сатиричні (глузливі) і жартівливі пісні.

Пісні життя економічного і станового.

Жарт, сатира, гра слів і дотепності.

Загадки, приказки, примівки.

Чи нема на селі спеціальних митців-оповідачів і співаків і як до них ставиться народ. Як є, то запишіть коротецкий життєпис кожного, зазначивши зміст його творів, а також зазначьте, в яких обставинах і коли саме вони співають і сповідають.

IV. Бандуристи (кобзарі), лірники.

Зазначьте, скільки бандуристів, лірників є в відомій Вам місцевості.

В яких селах вони живуть і до яких сел тимчасово навідуються.

Головніші біографічні риси, а саме: ім'я, фамілія, зріст, коли осліп, чи бував у місті, у кого вчився кобзарському (лірницькому) мистецтву, на яких умовах і инш.

Відношення люду до бандуриста (лірника), його матеріал не життя-буття і вдача, ступінь впливу його на оточаючих.

Репертуар бандуристів і лірників з забереженням всіх одмін вимови, всіх тмяних слів і всіх пояснень і уваг співця (думи, духовні стихи, юмористичні пісні і инш.)

Яка різниця поміж бандуристами і лірниками що до змісту пісень, в відносінах до них люду, що до заробітків.

Чи бувають гуртові співи бандуристів і лірників.

Яким пісням бандуристи-лірники своїх навчають тепер учнів і які вже забуті.

Чи знають ще бандуристи думи або богатирські пісні про утік братів з Азова, Олексія Поповича і хвортуну на Чорному морі, Самійлу Кішку, Марусю Богуславку, Хмільницького, Ганджу Андибера, Івана Коновченка, Коваленка, про вдову і трьох синів, про брата і сестру, про козака Голоту, пана Потоцького, Бондарівну, Нечая і инш.

Як духовні вірші тепер ще існують (Сон Богородици, Егорій, Св. П'ятниця, Ісусе мій прелюбезний, Сергію, грішна душа, пекелні муки грішників, Лазаря, Олексія чоловіка божого і инш.)

Які пісні сатиричні і жартівливі виконуються тепер бандуристами і лірниками (про попадю, про тещу, міщанку, дворянку, Хому і Ярему, правду, про весілля пташок і проч.)

Чи існують організації бандуристів і лірників, їх школи, окрема мова.

Коли маєте, надішліть патрети бандуристів і лірників.

VI. Оселя і двір (арк. 21).

VII. Одіж (арк. 23).

VIII. Страва і питво (арк. 24).

IX. Оздоба (вишиванки) (арк. 25-26).

Х. Народна музика (арк. 27).

Дуже бажано одержати мотиви хоча де котрих пісень.

Заберігаючи особливість цих мотивів, а також музику без слів.

Які в нашому селі відомі ї вживаються музичні струменти.

Зазначьте їх.

Де і як здобуваються ці струменти, чи може в Нашому селі виробляються. Тоді запишіть докладно, як скажут виробці, місцеві назвища всіх складних частин кожного струменту.

Як зветься наши музики, власники окремих струментів.

Які у Вас існують способи вивчення і навчання музики і чи не звертаються до цієї науки куди-небуд побіч.

Чи нема у Вас музичних гуртків і як вони зветься, коли збираються грати в двох, у трьох і більш.

Коли і при яких випадках можливо чути у Вашому селі музику – в хатах, на вулиці і инш.

Які мотиви музики більш всього расповсюджені у Вас, і як вони по вулишному прозиваються.

Чи нема у Нас фахових музик-мистців.

Які умови закликання музик для грання в різних випадках і який при цьому буває лад, звичай. Які є танці і музика для танців.

Зазначьте, і як змога, опишіть існуючі танці.

Подайте і инші відомости про музику і музик, які знайдете можливим подати (арк. 28).

XI. Роботи, ремеслива і промисли.

XII. Старцювання (старці арк. 34).

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1-3. Од. зб. 75. Програма про пісню «Ой, поїхав королевич та й на полювання». Без дати. 2 арк. Рукопис.

Був студентом 1 курсу Корсунівського Педагогічного Технікуму на Волині.

«Програма про весілля № 1». Прохаю надіслати мені паперу і програму про весілля № 2.

Л. Т. Водотиєць.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1-3. Од. зб. 83. Програма для дослідження зимових звичаїв, зв'язаних з співами і музикою. Без дати. 4 арк. Машинопис.

Програма для дослідів зимових звичаїв зв'язаних з співами і музикою.

3. Коли люди починають учитися колядувати? В якій хаті для того збираються, чи щодня, чи святами, в яку пору дня, що іще роблять там, хто навчає?

1. Чи колядують дорослі (тільки доросла молодь, чи також чоловіки й жінки, /до якого приблизно віку/ (гурти різної статі).

Коли колядують самі діти, чи так було й давніше? Як давно перестали колядувати дорослі? Може в даному селі колядують тільки церковні братчики?

2. На які гурти поділяються колядники, і як зветься ті гурти? Чи буває що рівночасно ходять окремо? Чи гуртуються на територіальному принципі? Чи мають право колядники в одного кутка села ходити на інші кутки. / Чи поділяють село на райони / ? Коли в одному селі живуть люди різних націй (українці й поляки, українці й молдовани, українці й великоруси), то чи ходять колядники до господарів іншої нації?

Як організовуються гуртки, чи не трапляється при тому сварки, бійки? Які стосунки поміж гуртами, чи не намагаються стати один одному на перешкоді?

4. Хто має провід у гурті, як його зовуть / «береза» і т. п. / ? Як його обирають чи призначають? Як це є функціонери / «міхоноша», «плясанники», або «сторож»/ ?

5. Поскільки чоловік буває в одному гурті? (Чи всі колядники співають?)

Чи всі співають цілу колядку чи може, співає різні слова тільки один, а гурт приспівує однакові слова? Чи не розділяється той самий гурт, співаючи, на два і чи не співають ту саму колядку по черзі – один вірш одна половина гурту, другий вірш – друга? Чи слова поздоровлення після співів промовляє один провідник гурту, чи весь гурт? Чи супроводить колядників музика, які саме інструменти? (Чи музика грає разом, до співу, чи перед або після колядки, чи грає підчас переходів колодників від хати до хати?)

Чи пританцьовують колядники – всі, або частина їх?

6. Чи колядники, як звичайно, чи з якимись особливостями, чи чимес убираються і прикрашаються колядники, які речі носять – звізду дзвоники і т. і.?

Чи одні гурти ходять з звіздою в порозумінні з священиком і співають церковних коляд, а другі – незалежно від священика і співають світських коляд? Може на пам'яті інформаторів загалом колись покинули співати світських коляд і перейшли виключно на церковні, або навпаки?

7. В які саме дні і в яку пору дня колядують? Чи колядують під вікнами, чи входять в хату?

8. Що дістають колядники від господарів, і на яку річ повертають?

9. Чи змагалось давніше духовенство проти звичая колядувати взагалі, або проти звичая співати нерелігійних колядок і повертати зібране не на церковні потреби?

10. З яких причин виводиться звичай колядувати? Чи тому, що господарі перестають давати колядникам дарунки, чи тому, що ті групи, які давніше колядували, почали дивитися на цей звичай, як на марну трату часу, згубивши художній інтерес до колядкових мелодій і поетичного змісту

колядок, або вважаючи, що колядування підтримує релігійні забобони? Чи провадиться і від якого року боротьба проти колядування, хто провадить /комсомольці, учителі/, і якими способами? Чи був період, коли співали «червоних колядок» – на революційні слова, з традиційними або новими мелодіями?

3. До п. 5. Чи є такий спосіб колядувати, що один весь час промовляє, а гурт приспівує тільки в кінці кожного абзацу «Гей, гей».

До п. 6. Чи є звичай перебиратися за інших людей?

До п. 7. Чи є окремі колядки, що співаються під вікнами і окремі – що співаються в хаті? Чи є окремі колядки священникові, господареві, господині, вдовиці, парубкові, дівчині, малій дитині, загальні, колядки померлим? Які особливі знаки, що треба заспівати тієї або тієї коляди? / Чи діти, парубки, дорослі, дівчата і старші люди співають тих самих колядок, чи різних?

До п. 5. Чи є особливі танці до колядки, чи звичайні, чи заводять якихсь ігор колядники? Чи є окремі співи, танці, ігри на той момент коли колядники відходять від дверей з дарунками?

До п. 8. Як дякують колядники і як реагують, коли їм нічого не дадуть, або дадуть замало? Що їй кому продають, що дають на церкву, що розділюють поміж собою, що купують на гроші і т.п.?

До п. 10. Чи помічалось давніше і чи помічається після революції несприятливе ставлення самих господарів до звичаю колядувати? Чи здійснювалось питання про те, щоб цей звичай скасувати? На яких зборах обмірковувалось це питання? Чи бували давніше окремі господарі, як не дозволяли, щоб їм колядували, або нічого не давали за колядування? Чи зазнавали колядники глузу та образ або перешкод від людності?

11. Чи є звичай щедрувати? Які є назви замість замість «щедрівка» / «щедруха», «щандрівка» / ? Яка різниця в змісті колядок і щедрівок? Застосувати до щедрування ті самі питання, які вище поставлені до колядування і зазначити відміни.

12. Чи був звичай, що під Новий рік перебрані гурти молодіжі зачіпали по вулицях людей, часом і били їх, навіть начальників та поміщиків, і це за звичаєм лишалося без кари?

Описати всякі жарти, гри, танці, різні штуки підчас щедрювання.

12. Місцеві назви обходів перед Новим Роком: «Меланка», «Гоготи» / «піти на гоготи», або «гоготати», «куготати» і т. п. / Стосунок щедрювання до посівання /.

13. Які є способи перебиратися? Описати одяг кожного персонажа. Точно записати тексти співів, а також тексти розмов, що їх проводять персонажи вистави між собою та з господарями хати. Взагалі докладно описати, як відбувається вистава. Що дають учасникам вистави? Чи не має звичаю красти щось підчас вистави і як до цього ставляться господарі? Чи є звичай «ходити з козою», «водити козу»? Докладно описати, хто і як робити «козу». Записати тексти розмов поміж тими, що ведуть «козу» та господарями хати. Описати, як відбувається вистава з «козою». З якими музичними інструментами водять козу?

Хто й коли промовляє віршівки ? Чи є термін «віршівка» ? Як стосується колядування і щедрювання до звичаю промовляти віршівки ?

Чи був звичай, що зимовими святами діти носили вечерю до діда-баби, до хрещеної матері, проказували певні формули і приспівували? Що саме приспівували?

Треба зазначити роки, до яких відносяться відомості, і зміни, які сталися на пам'яті інформаторів.

Чи переважно ходять щедрувати діти убогих батьків?

Може в даному селі не ходять колядувати та щедрувати до людей, у яких недавно сталося нещастя, напр., смерть когось з родини? Чи ходять колядувати і щедрувати люди з тих родин, в яких сталося нещастя?

4. Чи в даному селі обхід перед Новим Роком відбувається з участю людини, яка зображає «Меланку» і про Меланку згадують в піснях, чи може, нічого цього нема / і обхід зветься Меланкою тільки з календарної причини?

Якого віку і статі люди ходять з козою? В які дні? Чи називають тих, хто ходить з козою, колядниками? Чи вони ходять незалежно від колядників по тих самих хатах?

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1-3. Од. зб. 94. Програма до трудової школи по збиранню матеріалів: весняні пісні, гри, обряди заклинання морозу, зими, смерті. Без року. 2 арк. Шклограф.

ДО ТРУДОВОЇ ШКОЛИ

Під час шкільного навчання учні збирають багато цінного матеріалу, який, на жаль, з року в рік гине, бо на нього ніхто не звертає уваги. Етнографічно-фольклорна Комісія Української Академії Наук зацікавлена в тім, що цей матеріал зберегався, а тому Комісія звертається до вчительства з проханням надсилати до комісії відповідні учневі записи.

У зв'язку з пророскою весняних комплексів запропонуйте учням: «Запишіть весняні пісні, які знаєте», а також: «Запишіть пісні весняні від старших братів, сестер, батьків, то-що». Учні охоче виконають це завдання. Учневі вправи треба надіслати, не звертати уваги на зовнішній вигляд, на адресу: Київ, вул. Короленка 54 Українська Академія Наук. Етнографічна Комісія. За обвіжником Наркомпоштеля 20-ІІ-23 ч. 32/212 пересилка. Безплатно.

Записуючі пісні, запишіть також всі весняні звичаї, обряди, гри. Запишіть такі пісні та гри, як от: «горошок» чи «огірок», «сіяння маку, пастернаку», «король» і т. п.

Коли у вас водять хороводи, хай учні опишуть хто водить, як водять, коли саме й де та яких при тому пісень співають.

Че не підкидають соломи, коли вперше побачать гусей, що при тому приказують і що потім з соломою роблять.

Що роблять побачивши ластівку, журавля.

Чи не топчуть перших квітів і що приказують.

Запишіть пісні, де закликають весну, де описується «донька весни, весняні дари, як от:

Ой весна, весна, що нам винесла».

Ой винесла тепло і добре літечко.

Малим дітям – ручечки бити,

А господарям – поле брати....

Чи не відомо в вашій місцевості пісень, де закликають мороз, зиму й смерть, як от:

Смерте, смерте, іди на ліси,

Йди на везвість, йди на море,

І ти, морозе, великий і лисий,

Не приходь до нас із своєї комори.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1-3 Дод. Од. зб. 360. Про збирацьку роботу на Поділлі та Волині 1920-1922 рр. 3 арк. Рукопис.

Програми, тези, плани, інструкції тощо.

Губкопмис на Поділлію та його праця і наслідки її.

Зацікавленість з боку молоді. Необхідно найскоріше дати програми для збирання етнографічних матеріалів.

29 серпня 1921 р.

Діяльність постійного члена етнографічної комісії історико-філологічного відділу Української Академії В'ячеслава Арсеновича Камінського на протязі I півріччя 1921 р.

Доручення Камінського од 1-го відділу Української Академії Наук за для збирання етнографічних матеріалів.

Мета – зібрати те, що не зібрано і те, що можливо.

Для цього потрібно з'ясувати те, що зібрано, для цього – скласти бібліографію етнографії Поділля.

Відозва = Програма

Інструкції (значення) Програми – щоб збирання йшло швидше і науковим шляхом.

Керування працею студентів мало на меті:

А) підготувати їх до збирання матеріалів остільки, щоб усі матеріали давали справжній ґрунт для наукового опрацювання.

З програмою до збирання етнографічних матеріалів, яку я одержав від етнографічно-фольклорної комісії ВУАН з його деталями; тлумачилась техніка збирання, робились вказівки на зразкові збірки, і все це ілюструвалось прикладами.

Праця: як голови етнографічної секції Губкопмису встановити зв'язки з окремими секціями, дати ґрунт для справжньої постанови дійсно – наукової та культурної праці, подавати своєчасно вказівки, керувати їх дрібницями, приваблювати співробітників, їх підготувати шляхом курсів.

З метою планомірного та систематичного виконання оцих завдань було складено відповідну плану на 1922 р.

Було намічено цілу низку екскурсій та повідок як для інструктування справою і для збирання матеріалів, так і для їх опрацювання – не зроблено через брак грошей.

Січень – 400 осіб – 10 екскурсій, лютий – 650 і 16 екскурсій, березень – 800 осіб і 22 екскурсій.

На засіданні Кафедри (січень – квітень):

Пісні про Кармалюка в порівнянню з піснями про галицьких опричників.

Збирати матеріал для подальшого наукового опрацювання.

Народна словесність.

1. Пісні і періодичні (колядки, щедрівки, веснянки, петрівчаницьки, косарські, обжинкові, рекрутські, п'яницькі, економічного життя та життя різних верств громадянства.

2. Ліричні.

3. Побутові, хрестинні, весільні, похоронні – голосіння, пісні на забавах.

Думи про минуле. Місцеві перекази.

Кобзарі та лірники, їх репертуар. Народна музика та співи.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1-4. Од. зб. 198. Білецька В. З студіями над сучасними піснями. До історії походження й розвитку однієї пісні. 1927 р. 11 арк. Рукопис.

Записати пісню від безпритульного хлопця.

«Чум-чара-чу-рара».

Збірка окремих уривків, спаяних між собою єдністю мелодії та приспівом суто механічно.

Зміст пісні – про що співається.

Де співається, коли співається.

Варіанти сталої частини пісні

Утік з в'язниці. Пояснення «блатних» слів з власного словника, зібраного в Харкові. 1924 р.

II варіант – слова

Мелодія – Полтавський варіант

Злодійська пісня.

На які тексти співають – комсомольці, студентство, робітники, злодії, заробітчанська.

Політичні куплети – ситуація 1923 р.

О чем толкует Г. П. У.

Соблюдайте тишину.

О чем толкует нам буржуй?

На революцію наплюй....

Подаємо Київські варіанти, що їх записав у Київськ. Окрколекторі Вас. Тим. Борейко.

1924 р. – кілька куплетів пристосовувалися до певних місцевостей, напр. Шатилівська студентська лікарня.

Пісня була відома в Кам'янці-Подільськ. Зміст – крадіжка коней.

Відома в Донбасі.

По весні 23 р. політ. куплети свердловці привезли з Москви.

Б. Грінченко Этнографические материалы, т. III.

Рекрутські пісні.

Библиография: Чубинский, Гнедич Материали по народній словесності
Полт. Губ. Т. II, вип. I, стор. 169, № 815.

З матеріалів проф. К. Зеленіна

Б. Грінченко Этнографические материалы т. III, ст. 292.

**ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1-5. Од. зб. 360 Етнографічна
Комісія. Фідоровський Г. М. Прислів'я, приказки. Зап. в м. Ананів на
Херсонщині, м. Балта на Поділлі, на Полтавщині. 1900–1925 рр. 309 арк.
+ 3 дод. арк. Рукопис.**

**Фідоровський Г. М. Лист до Етнографічної комісії. 11. XI. 1925 р.
Рукопис. – 1 арк.**

с. Грецьківка

15

14 ----- 25 р.

IX

Поч. ид.

с. Козельщина (Полтавщина)

До Етнографічної Комісії УАН.

При цьому надсилаю ще де-кілька карток, що у мене zostались, з
прислів'ями на превеликий жаль я не маю змоги користуватися зараз ні
«Новалисом», ні «Комаровим», а тому надсилаю ці прислів'я
неперевіреними.

З повагою Гр. Підпис

**ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1-5. Од. зб. 360 Етнографічна
Комісія. Фідоровський Г. М. Прислів'я, приказки. Зап. в м. Ананів на**

**Херсонщині, м. Балта на Поділлі, на Полтавщині. 1900–1925 рр. 309 арк.
+ 3 дод. арк. Рукопис.**

**Фідоровський Г. М. Лист до Етнографічної комісії ВУАН. 15. IX.
1925 р. Рукопис. – 1 арк.**

1 арк.

15

С. Грецьківка

14 ---25р.

IX

До У. А. Н.

При цьому надсилаю де які клаптики, що у мене zostались, від того етнографічного матеріалу, що у мене був зібрався, але під часи громадянської розрухи зовсім пропал, потерявся, а то «пропав» з книжками моїми разом. На цей раз посилаю прислів'я, яких, наскільки я їх міг перевірити нема ні у Номіса ні у Комарова. Записі зроблені не зовсім так, як того вимагає програми Етнографічної Комісії, але наскільки мог зробити, то зробив.

З повагою Гр. Підпис

Адреса моя: Поч. от. Козельщина

Полтавс. о., с. Грецьківка.

**ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1-5. Од. зб. 360 Етнографічна
Комісія. Фідоровський Г. М. Прислів'я, приказки. Зап. в м. Ананів на
Херсонщині, м. Балта на Поділлі, на Полтавщині. 1900–1925 рр. 309 арк.
+ 3 дод. арк. Рукопис.**

**Фідоровський Г. М. Лист до Етнографічної комісії. 1925 р. Рукопис.
– 1 арк.**

24

19----25 р.

с. Грецьківка

IX

До УАН Етнографічної Комісії

При цьому посилаю другу частину зібраних мною прислів'єв, з яких частина вже надрукована у деяких збірках. На великий жаль перевірити і не маю змоги. Нема підручників (збірок підсобних), та часу.

Як зможу ще що відповісти з тих клаптів що застали у мене після всього, то вишлю.

З повагою Гр.

Підпис

Адреса моя

П. от. Козельшина
с. Грецька – лікар.

**ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1-5. Од. зб. 395. Балицький П. О.
Пісні (весільні), колядки, веснянки, лічилки, повір'я. Т. II. 1922 р.
293 арк. Рукопис.**

Корованицькі

Слуцька М.

Письмена, 50 років (текст).

Благослови Боже.... (миють руки і продовжують далі)

До коси, боярам.

Лети, лечи соколоньку (текст).

Цю пісню співають потім сестри і іншим родичам

Продаж нівести (співають його дружки).

Коли молодий не поцілує, то співають

Коло дверей.... як уходять додому співають.... (текст).

Ідуть до свекрухи.

Колядки, щедрівки

З Поділля

с. Дзеленці, Проскурівського повіту

1921-22 рр.

Сьвата Марія 730

«Сій же води, хлопку милий!

Вонтрім бендзі будеш жость!

Ясний круль зафрасувавсі,

«Вох, ти хлопку, ...

Колядка-сміховинка

733 Щедрівка

Там на ріцці на Ярдані ... Щадрий вечір, сьватий вечір ...

+) жне

×) на мою думку, тут повинно бути: «славен еси»

Веснянка

476 Великодня

Співають коло церкви

Едзі, едзі Зельман ...

При цім діти від нетерплячки плачуть, а їх потішають:

Гра, сміховинка, дражніння.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 1-7 Дод. Од. зб. 436 Комиссия по составлению этнографических карт России. Анкета, яку розсилало Російське географічне товариство для збирання етнографічних матеріалів. Август, 1912. 6 арк. Рукопис.

Комиссия по составлению этнографических карт России при Отделении Этнографии Императорского Русского Географического Общества обращается к Вам с усерднейшей просьбой оказать ей содействие к достижению намеченной задачи и заполнить ответами прилагаемые при сем 5 листов. При этом убедительная просьба:

1) Ответить по возможности на все вопросы в определенной, хотя бы очень краткой форме;

2) Ответы писать на той же стороне листков, на которой напечатаны вопросы, оставляя обратную сторону чистой; если бы некоторые ответы потребовали больше места, то подклеить к вопросному листку необходимой величины кусок бумаги;

3) Если в данной местности встречаются различные формы построек, одежды и т.п., то ответить ссылкой на формы более распространенные, отметя, что существуют и другие менее или одинаково распространенные;

4) Ответить не только относительно того населенного места, где живет отвечающее лицо, но и о соседних местностях, в которых нет земских школ, в особенности если местности отличаются в каком-нибудь отношении;

5) Когда ответы будут готовы, вложить в приложенный конверт с печатным адресом и заклеив его отправить по почте, не оплачивая марками.

Коммиссія считает своим долгом заранее выразить живейшую благодарность Императорского Русскаго Географического Общества всем кому угодно будет взять на себя труд ответить на предлагаемые вопросы и тем оказать Обществу своё просвещенное содействие.

Председательствующий в Отделении Этнографии С. Ольденбург.

Спб. Август 1912 р.

Дополнительные вопросы к вопросным листкам для губерній южной Россіи.

К вопросам об одежде.

К вопросам о жилище.

Вопросник, приложенный к этому документу, касался одежды.

Вопросы были составлены следующим образом:

1. Какие рукава рубашек....
2. Носят ли что-то поверх рубашек....
3. Что одевают мужчины поверх рубашек....

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 6-4. Од. зб. 148 Конощенко А. (А. М. Грабенко). Українські народні пісні (з мелодіями). 1926-1928 рр. 83 арк. Рукопис.

Дожовтнева тематика. Історичні, обрядові, чумацькі, рекрутські, козацькі, родинно-побутові, жартівливі. Записано на Полтавщині, Чернігівщині, Київщині, Херсонщині, Одещині, Криворіжчині, Кам'янець-Подільщині.

4 збірка надіслана до Музично-Етнографічного Кабінету.

Тяжкі обставини сучасного життя не дали мені якомога витратити трохи більше на купівлю паперу і змусили мене переписати все, що в мене ще знайшлося, в один зошит. Збірник складався: нові пісні, що не були надруковані ніколи; варіанти пісень вже відомих, хоч би вони й не дуже відрізнялися від попередніх. Не вписав купальських пісень («петрівок») та «Триндечих» або «трендичок» (назва лубенського дослідника В.Милорадовича) – бо вони без тексту не мають того характеру, який дають їм слова.

Щоб мої записи виявляли не тільки всю красу мелодії, а й характер співця, правдиво передавали його індивідуальність. Бо ці індивідуальні риси мелодії, особливо своєрідні мелізми й варіації, прикрашаючи пісню, дають, на мою думку, змогу увійти в «суть» народної творчості, прослідкувати за всіма зворотами народного музичного генія.

Що ж до тексту пісень, я дбав про те, щоб записати його по змозі точно, з усіма діалектичними відмінками, не вважаючи на те, що інколи доводилось не звертати уваги на граматику («міні», «ходить», «сьвіча», явірочку, с тобою....)

...Побажають дати їм наукове осмислення.

1. «Про Кармалюка» с. Кононівка, Пирятинського повіту, Полтавської губернії. Записана від....

Як здумаю, буду бита, ритм

2. (варіант). с. Мачухи, Полтавського повіту од В. Я. Демянка. Слів більше не пригадано.

3. с. Перешори, Ананьївського повіту, Херсонської області від Дем'яна Оларя.

4. З містечка Калюс, Новоушицького повіту, Подільської губернії від Никифора Коротоша.

5. Із-за горки з-за крутої.

Заміжем, чи я спи́ла, чи я ззі́ла, хіба теє

с. Мирівка, Київської губернії й повіту. Записано від Сергія Єфремова.

Варіанти: у Лисенка – «Збірник українських пісень», III, 9.

«Українські пісні з нотами» - сотня 1а, 57, сотня друга – 2, 3, 4, 5, 6, сотня третя – 1, 2.

9. Любив, кохав та парінь дівчину.

11. Летіла зозуля.

12. Вилітав орел...

24. Туман яром, пшениченька ланом...

Строфи 1, 5, 7, 9, 13 співаються з початку мелодії, а всі останні від §.

З 76 починає давати жанри. 76 Ящур (веснянка) і 77 (купальская).

З 140 – весільна, колядка... 151 – щедрівка. Усього – 153.

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Фонд 6-5. Од. зб. 203/6 Калістратенко М. Дело № 6. 1925 р. 4 арк. Рукопис.

Мелодії до пісень родинно-побутових, чумацької.

Записано в с. Трипіллі, Обухівського району, Київської області 1925 р.

4 арк. Рукопис і передрук (без тексту).

Ой косив косар да у степу сіно

Від Чечко

Ой, ти дубе, дубе зелененький.

Балада про утоплону дівку.